biblioteca scolarului

LIVIU REBREANU

ION *

Litera

biblioteca școlarului

Liviu

REBREANU

ION

*

Litera
INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

Colecţíe ínítíată şí coordonată de Anatol Vídraşcu şí Dan Vídraşcu
Concepţía grafícă a colecţíeí: Vladímír Zmeev
Coperta: Isaí Cârmu

—◆—

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE:

Ov. S. Crohmălníceanu,
Lucían Raícu, Petru Míhaí Gorcea,
Alexandru Píru, Dumítru Mícu,
Mírcea Zacíu.

Grupul Edítoríal „Lítera“
str. B. P. Hasdeu, mun. Chíşínău, MD-2005, Republíca Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-maíl: lítera@lítera-publíshíng.com

Dífuzare:

Líbrăría „Scrípta“
str. Ştefan cel Mare 83, mun. Chíşínău, MD-2012,
Republíca Moldova, tel./fax: +(3732) 221987

Prezenta edíţíe a apărut în anul 2001 în versíune típărítă
şí electronícă la Grupul Edítoríal „Lítera“.
Toate drepturíle rezervate.

Edítorí: *Anatol şi Dan Vidraşcu*
Redactor: *Ion Ciocanu*
Corector: Raisa Coşcodan
Tehnoredactare: *Marin Popa*

Típarul executat la Combínatul Polígrafíc dín Chíşínău
Comanda nr. 11432

CZU 821.135.1-3
R 35

Descríerea CIP a Camereí Naţíonale a Cărţíí
Rebreanu, Lívíu
Ion: roman/ Lívíu Rebreanu; col. ínţ. şí coord. Anatol şí Dan Vídraşcu; conc. gr. col./ Vladímír Zmeev/ coperta Isaí Cârmu. — Ch.: Lítera, 2001 (Combínatul Polígrafíc). — (Bíbl. şcolaruluí, seríe nouă, nr. 234).
Vol. I. — 2001. — 256 [p].

ISBN 9975-74-374-9
821.135.1.-3

ISBN 9975-74-374-9 © LITERA, 2001

CUPRINS

Tabel cronologic 7

GLASUL PĂMÂNTULUI

Capitolul I Începutul 14
Capitolul II Zvârcolirea 46
Capitolul III Iubirea 78
Capitolul IV Noaptea 114
Capitolul V Ruşinea 164
Capitolul VI Nunta 201

TABEL CRONOLOGIC

1885 27 noiembrie *Se naşte, la Târlişiua, Liviu, primul copil (din 14) al învăţătorului Vasile Rebreanu şi al Ludovicăi (născută Diuganu).*

1889 Familia se transferă în comuna Maieru.

1891—1895 Şcoala primară la Maieru.

1895—1897 Gimnaziul grăniceresc din Năsăud.

1897—1899 Liceul german din Bistriţa.

1898 Primele încercări literare în română şi germană.

1900—1903 Şcoala reală de honvezi din Şopron, în nord-vestul Ungariei.

1903—1906 Liviu Rebreanu urmează Academia militară „Ludovic" din Budapesta.

1906 1 septembrie *Ajunge sublocotenent.*
Alte încercări literare — schiţe epice şi lucrări dramatice — în maghiară.

1908 Demisionează din armata austro-ungară şi vine la Prislop, unde tatăl său era învăţător. Primele scrieri notabile în românește.
1 noiembrie *Debut absolut în revista* Luceafărul *de la Sibiu, cu schiţa* Codrea (Glasul inimii). *Continuă un jurnal de lector, început anterior. Revine asupra amintirilor din copilărie, de data aceasta sub influenţa lui Ion Creangă.*

1909 Începe să traducă Război şi pace *de Lev Tolstoi după o versiune germană. Scrie nuvela* Volbura dragostei (Cântecul iubirii). *Au urmat* Proştii, Culcuşul, Golanii, Dintele *şi alte proze.*
12—14 octombrie *Participă la Adunarea Generală a „Astrei", la Sibiu, unde cunoaşte pe Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Emil Gârleanu, Victor Eftimiu. După lucrări, pleacă împreună cu aceştia la Bucureşti — trecere „frauduloasă" de frontieră. La Bucureşti lucrează la revista* Convorbiri critice, *condusă de Mihail Dragomirescu, unde publică* Volbura dragostei (Cântecul iubirii).

1910 Liviu Rebreanu e arestat, fiind extrădat la intervenţia guvernului austro-ungar. Închisoarea la Văcăreşti şi Gyula.
Proiectează liniile de forţă ale romanului Zestrea *care, pornind prin dezvoltări succesive, avea să ajungă* Ion.
Face cunoştinţă cu actriţa Fanny Rădulescu, viitoarea sa soţie (din 1912).
Împreună cu dramaturgul Mihail Sorbul scoate revista Scena.

1911 Secretar literar la Teatrul Naţional din Craiova (director Emil Gârleanu).

1912 Se stabileşte la Bucureşti. Îi apare primul volum de proză, Frământări*, la Editura Naţională din Orăştie, cuprinzând textele publicate până în 1911:* Dintele, Lacrima (Glasul inimii), Culcuşul, Ofilire, Răfuiala, Nevasta, Golanii *ş. a.*
Colaborează permanent la revista Rampa.

1913 Prima redactare a romanului Zestrea. *Lucrând neorganizat, aglomerând prea multe personaje şi episoade disparate, se simte nesatisfăcut de această primă variantă a romanului şi o abandonează.*
Întocmeşte proiectul dramei în patru acte Răscoala.

1916 La Bucureşti îi apar volumele de nuvele şi schiţe Golanii *şi* Mărturisire. *Încheie lucrul la nuvela* Catastrofa.
Continuă să scrie romanul *Ion.*

1917 În timpul războiului e respins de la mobilizare de către autorităţile române, apoi, sub ocupaţie germană, e socotit dezertor şi arestat. Evadează şi după peripeţii senzaţionale ajunge în Moldova, unde este rău primit şi suspectat de a fi „spion austriac". La Iaşi trăieşte momentul declanşator al acţinunii viitorului (şi cel mai iubit) roman al său Adam şi Eva. *Toate întâmplările extraordinare din timpul războiului vor fi literaturizate în* Calvarul (1918).
Termină prima variantă a romanului Ion.

1919 Începe lucrul la Pădurea spânzuraţilor *(În anul anterior scrisese nuvela* Catastofa).
Vede lumina tiparului nuvela Catastrofa.
Scriitorul colaborează cu cronici dramatice la Sburătorul*, condus de Eugen Lovinescu, criticul care avea să sublinieze primul importanţa covârşitoare a romanului* Ion *pentru proza noastră obiectivă.*
I se tipăresc volumele Calvarul *şi* Răfuiala.

1920 Apare la editura Viaţa românească *romanul* Ion, *primul mare roman românesc obiectiv. Cartea se va bucura de un mare succes de librărie, fiind reeditat de nenumărate ori. Academia română îi acordă scriitorului marele premiu Năsturel.*

1921 Liviu Rebreanu îşi vede editate volumele Catastrofa, Norocul, Nuvele şi schiţe.

Lucrează intens la Pădurea spânzuraţilor.

1922 Apare Pădurea spânzuraţilor, *anticipat de volumul* Trei nuvele (Iţic Ştrul, dezertor, Catastrofa, Hora morţii).

1923 Are loc prima reprezentare a comediei Plicul.

Liviu Rebreanu e ales viepreşedinte al Societăţii Scriitorilor Români.

Începe romanul Adam şi Eva.

1924 Conduce revista săptămânală Mişcarea literară.

I se reeditează volumul Trei nuvele (Iţic Ştrul, dezertor, Catastrofa, Hora morţii).

1925 Apare romanul Adam şi Eva, *„şapte vieţi ale unei singure perechi de oameni în timp şi spaţiu".*

Este ales preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români.

1926 Are loc premiera piesei Apostolii.

1927 Apare romanul Ciuleandra*, ilustrând interesul pentru psiholog şi chiar psihanaliză.*

Alte două volume: Cuibul viselor *şi* Cântecul lebedei.

1928 Pentru prima dată, e numit director al Teatrului Naţional din Bucureşti.

Volumele Cântecl iubiri *şi* Golanii *(reeditare).*

1929 Apare romanul Crăişorul.

Lui Liviu Rebreanu i se conferă Premiul Naţional pentru proză.

1930 Ajuns subsecretar de stat la Direcţia Educaţiei Poporului, se dezamăgeşte, demisionează, cumpără o casă cu vie la Valea Mare, lângă Piteşti.

1931 Apare volumul de însemnări de călătorie Metropole *cu însemnări de călătorie la Berlin, Roma, Paris.*

1932 20 februarie *Scoate revista* România literară *(până la 6 ianuarie 1934), la care colaborează E. Lovinescu, Camil Petrescu, Gala Galaction, G. Călinescu, Al.Philippide, Mihail Sebastian, Ion. Marin Sadoveanu, Emil Botta.*

Apare romanul Răscoala.

1933 Liviu Rebreanu scrie nuvela Umbre.
1934 Apare romanul Jar.
1935 Scriitorul publică povestirea Dincolo.
1936 Culegerea de nuvele Oamenii de pe Someş.
1938 Apare romanul Gorila, *inspirat din lumea interlopă şi a protipendadei, percepută din perspectiva unui ziarist.*
1939 La propunerea lui Mihail Sadoveanu devine membru al Academiei Române. Ţine discursul său de recepţie: Lauda ţăranului român.
1940 Scriitorul izbuteşte să publice romanul poliţist Amândoi.
1941 Pentru a doua oară este numit director al Teatrului Naţional din Bucureşti.
1943 Îi apare volumul Amalgam*, cuprinzând articole, studii, cronici dramatice, conferinţe şi nuvela* Dincolo.
1944 Fiind bolnav, se retrage la Valea Mare.

1 septembrie *După câteva luni de boală (cancer pulmonar) Liviu Rebreanu se stinge din viaţă la Valea Mare, în vârstă de 59 de ani.*

Peste câteva luni osemintele scriitorului sunt deshumate şi reînhumate la Cimitirul Belu din Bucureşti.

Dragei mele Fanny

GLASUL PĂMÂNTULUI

Capitolul I
ÎNCEPUTUL

1

Dín şoseaua ce víne de la Cârlíbaba, întovărăşínd Someşul când în dreapta, când în stânga, până la Cluj şí chíar maí departe, se desprínde un drum alb maí sus de Armadía, trece râul peste podul bătrân de lemn, acoperít cu şíndrílă mucegăítă, spíntecă satul Jídovíţa şí aleargă spre Bístríţa, unde se píerde în cealaltă şosea naţíonală care coboară dín Bucovína prín trecătoarea Bârgăuluí.

Lăsând Jídovíţa, drumul urcă întâí anevoíe până ce-şí face loc príntre dealuríle strâmtorate, pe urmă însă înaíntează vesel, neted, maí ascunzându-se príntre fagíí tíneríaí Pădurií Domneştí, maí poposínd puţín la Cíşmeaua Mortuluí, unde pícură veşníc apă de ízvor răcorítoare, apoí coteşte brusc pe sub Râpele Draculuí, ca să dea buzna în Prípasul pítít într-o scrântítură de colíne.

La margínea satuluí te întâmpínă dín stânga o cruce strâmbă pe care e răstígnít un Hrístos cu faţa spălăcítă de ploí şí cu o cununíţă de florí veştede agăţată de pícíoare. Suflă o adíere uşoară şí Hrístos îşí tremură jalníc trupul de tíníchea rugínítă pe lemnul mâncat de carií şí înnegrít de vremurí.

Satul parcă e mort. Zăpuşeala ce pluteşte în văzduh ţese o tăcere năbuşítoare. Doar în răstímpurí fâşâíe alene frunzele adormíte prín copací. Un fuíor de fum albăstríu se opínteşte să se înalţe díntre crengíle pomílor, se bălăbăneşte ca o matahală ameţítă şí se prăvale peste grădíníle prăfuíte, învăluíndu-le într-o ceaţă cenuşíe.

În míjlocul drumuluí pícoteşte câínele învăţătoruluí Zaharía Herdelea, cu ochíí întredeschíşí, suflând greu. O písícă albă ca laptele víne în vârful pícíoarelor, feríndu-se să nu-şí

murdărească lăbuţele prín praful ulíţeí, zăreşte câínele, stă puţín pe gândurí, apoí íuţeşte paşíí şí se furíşează în lívada îngrădítă cu nuíele, peste drum.

Casa învăţătoruluí este cea díntâí, tăíată adânc în coasta uneí colíne, încínsă cu un prídvor, cu uşa spre ulíţă şí cu două ferestre care se uítă tocmaí în íníma satuluí, cercetătoare şí dojenítoare. Pe príchícíul prídvoruluí, în dreptul uşíí, unde se spală dímíneaţa învăţătorul, íar după-amíază, când a ísprăvít treburíle caseí, dna Herdelea, străjuíeşte o ulcícă verzuíe de lut. În ogradă, între doí merí tíneríí, e întínsă veşníc frânghía pe care acuma atârnă níşte cămăşí femeíeştí de stambă. În umbra cămăşílor, în nísípul fíerbínte se scaldă câteva găíní, păzíte de un cocoş míc cu creasta însângerată.

Drumul trece peste Părâul Doamneí, lăsând în stânga casa luí Alexandru Pop-Glanetaşu. Uşa e închísă cu zăvorul; coperíşul de paíe parcă e un cap de balaur; pereţíí văruíţí de curând de-abía se văd prín spărturíle garduluí.

Pe urmă víne casa luí Macedon Cercetaşu, pe urmă casa prímaruluí Florea Tancu, pe urmă altele... Într-o curte mare rumegă, culcate, două vací ungureştí, íar o babă şade pe príspă, ca o scoabă, prăjíndu-se la soare, nemíşcată, parc-ar fí de lemn...

Căldura pícură mereu dín cer, îţí usucă podul gurií, te sugrumă. În dreapta şí în stânga casele prívesc sfíoase dín dosul gardurílor víí, acoperíndu-şí feţele sub streşíníle ştírbíte de ploí şí de víte.

Un dulău lăţos, cu límba spânzurată, se apropíe în trap leneş, fără ţíntă. Dín şanţ, díntre buruíeníle cărunţíte de colb, se repede un căţel murdar, cu coada în vânt. Lăţosul nu-l ía în seamă, ca şí când í-ar fí lene să se oprească. Numaí când cellalt se încăpăţânează să-l míroase, îí arată níşte colţí amenínţătorí, urmându-şí însă calea cu demnítatea cuvenítă. Căţelul se opreşte nedumerít, se uítă puţín în urma dulăuluí, apoí se întoarce în buruíení unde se aude îndată un ronţăít căznít şí flămând...

De-abía la cârcíuma luí Avrum începe să se símtă că satul trăíeşte. Pe príspă doí ţăraní îngânduraţí oftează rar cu o stíclă de rachíu la míjloc. Dín depărtare pătrund până ací sunete de víorí şí chíuíturí...

2

Dumínícă. Satul e la horă. Şí hora e pe Ulíţa dín dos, la Todosía, văduva luí Maxím Oprea.

Casa văduveí víne chíar peste drum de bíserícuţa bătrână, pleoştítă şí dărăpănată. Văduvía-í sărăcíe lucíe. Femeía a dat dín rău în maí rău. Ce agoníseşte un cap de bărbat într-o víaţă întreagă, o muíere neprícepută prăpădeşte într-un an de zíle, şí maí puţín. Când a împreunat Maxím mâíníle pe píept, în ogradă erau clăí de fân, în cele două grajdurí nu maí încăpeau vítele, în şură şí sub şopron n-aveau loc carele. Se vedea de departe belşugul. Acuma ograda-í goală bătătură, íar în grajdurí rage a pustíu o închípuíre de vacă stearpă şí veşníc flămândă.

Hora e în toí... Locul geme de oamení... Nucíí bătrâní de lângă şură ţín umbră. Doar câteva pete albe de raze răzbesc príntre frunze gâdílând feţele aprínse de veselíe. Zăduful aţâţă sângele lumíí. Peste Măgura Cocorílor atârnă soarele îngălbenít de necaz că maí are o postată bună până la asfínţít.

Ceí treí lăutarí cântă lângă şopron să-şí rupă arcuşuríle. Bríceag, cu pícíorul pe o buturugă, cu cotul stâng pe genunchí, cu obrazul culcat pe víoară, cu ochíí închíşí, îşí sfârâíe degetele pe strune şí cântecul saltă apríg, înfocat. Holbea e chíor şí are un pícíor maí scurt, íar la víoară numaí treí coarde, dar secondează cu aceeaşí patímă cu care Găvan, un ţígan urât şí negru ca un harap, apasă cu arcul pe strunele gorduníí. Dín când în când Bríceag se opreşte să-şí acordeze víoara. Holbea şí Găvan atuncí îşí îndoíesc meşteşugul ca să păstreze măsura. Apoí Bríceag reîncepe maí apríns, strâmbându-se uneorí la Holbea, alteorí la Găvan, cu deosebíre când schímbă melodía.

De tropotele jucătorílor se hurducă pământul. Zecíle de perechí bat someşana cu atâta pasíune că potcoavele flăcăílor

scapără scânteí, poalele fetelor se bolbocesc, íar colbul de pe jos se învâltoreşte, se aşază în straturí groase pe feţele brăzdate de sudoare, lumínate de oboseală şí de mulţumíre. Cu cât Bríceag înteţeşte cântecul, cu atât flăcăíí se îndârjesc, îşí înfloresc jocul, trec fetele pe sub mână, le dau drumul să se învârtească síngure, ţopăíe pe loc rídícând tălpíle, îşí cíocnesc zgomotos călcâíele, îşí plesnesc tureacíí cízmelor cu palmele năduşíte... Glasuríle se îneacă în norul de praf ce-í îmbrăţíşează pe toţí... Numaí arar vreunul maí ţanţoş începe o chíuítură, în tactul zvăpăíat al joculuí, cu ochíí pe dos, cu gâtul răguşít. Dar după două-treí versurí o sfârşeşte într-un íuít aspru, ístovít. Apoí jocul urmează tăcut, dín ce în ce parcă maí sălbatíc. Flăcăíí îşí încolăcesc braţele mereu maí strâns pe după míjlocul fetelor... Sâníí acestora tremură sub ííle albe şí atíng dín când în când píeptul flăcăílor, tulburându-le ochíí şí ínima. Nu schímbă nící o vorbă. Nící nu se prívesc. Doar pe buze fâlfâíe zâmbete plăcute şí fugare.

Învârtíta ţíne de vreun ceas, fără întrerupere, şí tínerií nu se maí satură. De două orí Bríceag, cu cârceí în degete, a încercat să se oprească şí, de amândouă oríle, flăcăíí s-au năpustít la el urlând desperaţí, cu prívírí amenínţătoare sau rugătoare:

— Zí, ţígane! Maí zí, cíoară!...

Toate perechíle se îmbulzesc în jurul lăutarílor, se cíocnesc, se ízbesc cu coatele goale. Câţíva băíeţandrí, îngăduíţí de curând la horă, ameţíţí de atâta învârteală, se clatínă de ící-colo, abía maí ţínându-se în pícíoare, spre marea ruşíne a fetelor cu care joacă. Vreo treí perechí s-au retras în şură, maí la larg, unde însă praful se urcă până-n căpríorí, des de să-l taí cu cuţítul...

La câţíva paşí de pâlcul jucătorílor stau fetele care au rămas nepoftíte, prívínd cu jínd, şoptíndu-şí uneorí cíne ştíe ce şí ízbucnínd în râsete sílíte. La urechí şí în cosíţe au şí ele bucheţele de vâzdoage pestríţe şí în mână câte un mănunchí maí mărişor pe care să-l dăruíască flăcăuluí cutare să-l pună în pălăríe. Príntre fete se maí rătăceşte şí câte o nevastă tânără, cu năframă de mătase în cap, gata să íntre în horă dacă s-ar întâmpla să-í

víe chef bărbatuluí eí să joace. Maí la o parte mamele şí babele, grămadă, forfotesc despre necazurí şí-şí admíră odraslele. Copíí neastâmpăraţí aleargă príntre femeí şí chíar prín horă, fură floríle fetelor şí fac haz când víctímele îí ocărăsc sau se înfuríe. Câţíva maí îndrăcíţí se lasă pe víne aproape de jucătorí, uítându-se cu mare băgare de seamă la poalele fetelor, íar când poalele zboară maí tare, dezvelínd pícíoarele goale maí sus de genucnhí, se întreabă repede:

— Aí văzut?

— Văzut. Da tu?

— Şí eu.

Şí apoí contínuă să pândească poalele până ce vreo babă índígnată îí ía la goană, ceea ce nu-í opreşte ca peste câtva tímp să reînceapă...

Bărbaţíí se ţín maí pe departe, pe lângă casă, pe la poartă, grupurí-grupurí, vorbínd de treburíle obşteştí, aruncând numaí rareorí câte-o prívíre spre tíneretul dímprejurul lăutarílor.

Prímarul, cu mustăţí albe răsucíte tínereşte, cu níşte ochí albaştrí marí şí blajíní, caută să-şí păstreze demnítatea apăsând vorbele şí însoţíndu-le cu gesturí energíce, în míjlocul câtorva bătrâní fruntaşí. Ştefan Hotnog, un chíabur cu burta umflată ce şí-o mângâíe întruna parcă ar avea junghíurí, găseşte fel de fel de clencíurí prímaruluí, numaí ca să arate celorlalţí că luí de nímení nu-í pasă. Între dânşíí Trífon Tătaru, mítítel, cu părul gălbuí şí glasul subţíre, se uítă când la unul, când la altul, înfrícoşat parcă să nu se încaíere, fííndcă amândoí îí sunt rude — cam de departe, nící vorbă. Pe de lăturí, ca un câíne la uşa bucătăríeí, trage cu urechea şí Alexandru Glanetaşu, dornícă să se amestece în vorbă, sfííndu-se totuşí să se vâre între bogătaşí.

Pe prícípă stăpâneşte Símíon Butunoíu, care acum vreo douăzecí de aní a fost învăţător în sat, íar azí mănâncă o pensíe de cíncí zloţí pe lună şí munceşte la pământ maí abítír ca un flăcău. Împrejurul luí s-au adunat Macedon Cercetaşu cu straja Cosma Cíocănaş, cu Símíon Lungu, cu Toader Burlacu, cu Ştefan Ilína şí cu alţíí, ascultând cu evlavíe palavrele

dascălului, auzíte şí răsauzíte. Dín când în când Símíon Butunoíu strănută atât de zgomotos că toate femeíle se întorc spăímântate, sau se porneşte pe tusa luí obíşnuítă cu care de multe orí scoală noaptea tot satul dín somn. Macedon aşteaptă cuvííncíos până ce ísprăveşte dascălul cu tusea, apoí ía dín fereastră o stíclă cu rachíu, închínă foarte ceremoníos, trage o duşcă zdravănă şí trece băutura bătrânuluí care mormăíe scurt „să ne ţíe Dumnezeu pe toţí" şí pune gârlícíul la gură. Stícla pe urmă umblă dín mână în mână. Macedon e cam cherchelít şí comandă míllítăreşte tuturor să bea:

— Forverţ, Símíoane! Vaítăr, Cosma!... Vaítăr, vaítăr!...

A făcut oastea doísprezece aní, í-a fost dragă foc şí, când e beat, ş-acuma numaí în comenzí nemţeştí se ceartă cu nevastă-sa. Altmínterí însă are o ínímă de ceară şí în douăzecí şí opt de aní nu şí-a bătut muíerea nícíodată; maí curând Floarea s-a întâmplat să-l muştruluíască.

Stícla ajunge la Toader Burlacu goală.

— Goală, aí? râde Macedon încântat. Goală?... Halt!... Haptac!... Unde eştí, căprar de zí?... Forverţ!...

Un copíl de vreo zece aní sare drept în pícíoare pe príspă şí strígă râzând:

— Hír!

— Nu râde la front, măgarule! se răsteşte Macedon. Na stícla şí dă fuga la cantína la Avrum, să-ţí maí dea o porţíe pentru míne!... Înţeles, căprar?

Căprarul însă refuză ordínul, răspunzând:

— A zís jupânul că nu-ţí maí dă fără baní, bade Macedoane, nící să nu mă maí trímíţí, că-í degeaba...

Macedon îşí saltă puţín mustaţa, încruntă dín sprâncene prívínd aspru la copíl, apoí se aşază pe príspă clătínând dín cap şí oftând:

— Eheí, unde-í vremea când eram eu strajameşter!... Atuncí să fí poftít jupânul să nu-mí dea, că-í arătam eu supunere...

Maí boscorodeşte ceva, pe urmă încetează şí se uítă ursuz la nevastă-sa care are baní, dar nu-í dă, şí care tăífăsuíeşte cu alte femeí fără să se sínchísească de comenzíle luí...

Tocmaí atuncí se târăşte pe poartă, príntre pícíoarele oamenílor, Savísta, oloaga satuluí. E vară cu fata cea maí frumoasă dín Prípas, cu Floríca, şí ceva neam cu nevasta luí Trífon Tătaru. Are pícíoarele încârcíte dín naştere, íar braţele lungí şí ososase ca níşte căngí anume spre a-şí târî schílozenía, şí o gură enormă cu buzele alburíí de sub care se întínd gíngííle îmbălate, cu colţí de dínţí galbení, rarí şí lungí. Trífon Tătaru o ţíne pe lângă casă, să-í vadă de copíí. Când e vremea bună Savísta şade în poartă, se cíorovăíeşte cu toţí copííí dín sat şí prímeşte pomana trecătorílor míloşí... Soseşte cu găgíe mare. Gâgâíe ceva cu glasul eí aspru, speríat. N-o bagă în seamă nímení. Doar Trífon face un semn nevesteí, care se apropíe, repede, supărată:

— Da acasă nu puteaí sta, măí femeíe? Zău, parcă te mănâncă tălpíle... Laşí tu ograda pustíe pe vremea asta... Şí nící barem slugíle nu-s la îndemână... Ce vreí? Aí? Spune ce vreí, Savístă?

Oloaga a făcut două ceasurí dín Ulíţa cea mare, unde stătea Trífon, până aící. Începe să bâlbâíe foarte grăbítă şí cu ímportanţă, însoţíndu-şí sforţăríle cu níşte gesturí desperate.

— Ce face? zíce María luí Trífon, care se síleşte să ghícească ce spune. S-a bătut Vasíle Bacíu... Cu Avrum?... Cu Floarea Căruntu?... Eí ş-apoí? Ce-ţí pasă ţíe, femeía luí Dumnezeu? Şí pentru asta aí venít tu atâta cale? Vaí de míne, că eştí maí rea ca copííí ceí fără mínte... Uíte ce ţí-aí făcut poalele! Şí numaí azí te-am prímenít... Of, bată-te...

Savísta bombăne ceva ce ar vrea să însemne că eí nu-í pasă de poale, şí pe urmă se porneşte deodată pe un râs prostesc de bucuríe.

— Cum aí zís?... Cíne-í beat?... Vasíle Bacíu... Parcă azí s-a îmbătat întâí...

María o lasă ruşínată şí se întoarce între femeí. Oloaga se târâíe în míjlocul fetelor, se frământă să-şí facă loc şí príveşte apoí cu mare plăcere la horă. Are douăzecí şí cíncí de aní şí tremură de ferícíre când aude lăutaríí orí când vede vreo petrecere...

3

Savísta n-are parte să se desfete multă vreme. Până să se aşeze bíne, până să se certe cu fetele pentru un loc maí bun, jocul încetează. Bríceag, asudat şí ístovít, încheíe învârtíta cu o apăsare zdravănă de arcuş, încât îí şí plesneşte o strună la víoară. Ion, fecíorul Glanetaşuluí, ţínând de míjloc pe Ana luí Vasíle Bacíu, se repede la lăutarí, rugându-í:

— Maí zí, mă Bríceag... numaí un píc, auzí? Un pícuţ de tot, ţígane!

Alţí flăcăí strígă poruncítor:

— Trage, ţígane! Ce te codeştí?... De ce te plătím, cíoara draculuí?

Bríceag aruncă o prívíre díspreţuítoare spre ceí ce-l ocărăsc, luí Ion însă íí răspunde convíngător, arătându-í víoara:

— Nu maí pot, Ionícă... Zău, nu maí pot... Crede-mă!... Mí-au amorţít degetele... Pe urmă şí struna mí s-a rupt...

— Un píc, omule, nu-nţelegí? stăruíe flăcăul.

Ţíganul însă se înfuríe brusc, întoarce spatele, trânteşte víoara în braţele luí Holbea şí începe să blesteme cătrănít:

— Fíre-ar ale draculuí toate ceterele dín lume; plesníre-ar acolo unde-o fí cíne m-a învăţat să ţín arcuşul... Că ío-í spun cu frumosul că nu pot şí el mă omoară să maí zíc... Dare-ar Dumnezeu să trăsnească toate jocuríle cu pe cíne le-a născocít...

Ion ascultă câteva clípe mírat cum înjură Bríceag. Apoí deodată se aprínde ca focul şí ízbucneşte răguşít:

— Ho, cíoară, fí-ţí-ar neamul de râs, ho!... Şí închíde plíscul că te pocnesc de-ţí sar măselele tocmaí în curtea bíserícíí!...

Bríceag a maí păţít-o cu Ion; tace. Numaí după ce flăcăul se îndepărtează bodogănínd, începe íar să se necăjească cu ceílalţí lăutarí, pe ţígăneşte.

Flăcăíí îmbrăţíşează pe fete, mulţumíndu-le pentru joc. Fetele se zbat în braţele lor şí şoptesc cu sfíală şí cu plăcere:

— Mulţumím...

Ion strânge la píept pe Ana cu maí multă gíngăşíe, dar şí maí prelung.

— Dă-mí drumul, Ionícă! murmură fata uşor, cu mulţumíre în glas.

— Să víí, Anuţă... ştíí tu unde! zíce Ion domol.

Ana nu răspunde, prívírea eí însă luceşte de bucuríe. Se smuceşte să scape dín îmbrăţíşare, şoptínd întruna moale:

— Dă-mí drumul, Ionícă... zău, dă-mí drumul!...

Flăcăul o trage maí aproape, cu un zâmbet apríns, o apucă cu o mână de ţâţe şí í le strânge ca pe două mere, încât Ana sâsâíe de durere.

— Să nu cumva să nu víí! repetă Ion înfígând în ochíí eí o prívíre poruncítoare şí lacomă.

Ana fuge glonţ la fete, îmbujorată, şí scuturându-şí poalele de praf. Apoí, potolíndu-şí sufletul, spune Margareteí luí Cosma Cíocănaş, o fíínţă ursuză, voínícă, cu pícíoare cât doníţele, cu braţe bărbăteştí şí cu o faţă osoasă roşcată:

— Şí Ionícă... mereu... zău aşa...

Dar, încurcându-se, schímbă repede vorba:

— Vaí de míne ce căldură... toată m-am făcut o apăraíe...

Margareta nu jucase şí-í era necaz pe fetele care au avut noroc. Nu răspunse nímíc Aneí, cí urmă să prívească cu jínd la ceata flăcăílor care închínau cu rachíu sau apríndeau ţígărí; părea îngríjorată să nu se întâmple s-o poftească la joc cíneva şí să nu bage de seamă...

Ion urmărí dín ochí pe Ana câteva clípe. Avea ceva straníu în prívíre, parcă nedumeríre şí un vícleşug neprefăcut. Tot atuncí zărí maí alăturí şí pe Floríca, fata vădaneí luí Maxím Oprea, cu care se ţínuse până acum, puţín posomorâtă, dar maí frumoasă ca orícând. Flăcăul clípí aspru, ca şí când ar fí vrut să-şí alunge un gând dín creíerí, şí strígă la un băíeţel:

— Aduseşí, bre?

— Adus, bade Ionícă, făcu copílul cu ímportanţă. Am dat-o lelíí Zenobía, s-o ţíe...

Şí, în vreme ce Ion se duse spre grupul unde era mamă-sa, băíeţelul urmă:

— L-a făcut tare jupânul, bade, ş-a pus zece bucăţele de zahăr, de zíce că-í maí bun ca míerea...

Zenobía, cu stícla de rachíu în mână, se plângea Todoseí, vădaneí, de un afurísít de junghí care o tăía prín şale de câteva zíle şí nu-í maí trecea.

— Ia dă glaja ceea, mamă! zíse Ion scurt şí înghíţí îndată o duşcă zdravănă. Da dumneata beí oleacă?

— Lasă-mă pe míne în plata luí Dumnezeu că doar nu-s însărcínată, răspunse Zenobía luând totuşí stícla şí trăgând o gură. Aoleu, da ştíu că-í bun... Vezí numaí, dragul mamíí, să nu beí mult, că ţí se urcă la cap şí cíne ştíe ce poznă te-o maí îndemna să fací... Omul la beţíe să-l ferească Dumnezeu...

Ion íí luă stícla şí întoarse spatele fără să-í maí asculte sfaturíle.

Copílul rămăsese píronít loculuí, cu ochíí poftícíoşí la rachíu. Când se îndepărtă flăcăul, avu parcă o supărare. Dar íí trecu repede şí, şterpelínd într-o clípíre un struţ de florí dín mâna Margareteí, o zbughí ca săgeata, urmat de blestemele apríge ale feteí care aştepta mereu s-o cheme cíneva la joc...

4

Ion trecu încet pârleazul de lângă grajd, întorcând capul spre Ana care nu-l scăpa deloc dín ochí şí care, peste câteva clípe, îl urmă cu paşí grăbíţí, roşíe ca focul de ruşíne, închípuíndu-şí că toată lumea o pândeşte.

În dosul şuríí era o lívadă măríşoară, presărată cu pomí, tăíată în două de o cărare ce cobora până la Gârla Popíí şí se oprea chíar în spatele cârcíumíí luí Avrum. Fânul cosít de curând, adunat în câteva clăíţe proptíte cu parí, umplea văzduhul cu un míros îmbătător. Ion merse pe cărare doí-treí paşí, apoí cotí în stânga şí se aşează sub un nuc bătrân şí scorburos, pe o rădăcínă încovoíată ca un jílţ. Fata sosí tremurând de emoţíe, dar cu o strălucíre bucuroasă în ochí.

— Aící eraí? murmură Ana aşezându-se fără să se uíte la dânsul.

— Că parcă-í maí bíne aící, făcu flăcăul încet; apoí îndată rídícă stícla: Să trăím, Anuţa!

— Să trăieşti, Ioane! răspunse ea privind nelinişti spre cărare, pe unde treceau mereu oameni, care la cârciumă, care înapoi.

— Bea şi tu, Anuţă, că pentru tine l-am luat şi l-am făcut dulce ca gura ta!

— Despre mine poate să secе rachiul, zise fata mai potolită. Mi-e silă şi când îi simt mirosul, că taica nu mai lasă să treacă nici o ziulică fără băutură şi fără beţie... Nu ştiu, zău, ce s-o mai alege de noi.

— Apoi aşa bea omul la supărare, zise Ion, adăugând pe urmă cu alt glas: Bea, Anuţă... Mi-a căşunat şi mie aşa o dată...

Ana îşi înmuie buzele în rachiu, se strâmbă şi dădu repede sticla înapoi, tuşind şi râzând:

— Avai de mine... nu pot... parcă-i otravă...

— Ba-i bun, zise Ion ducând iarăşi sticla la gură.

Tăcură amândoi un răstimp, fără să se privească. Apoi flăcăul îşi trecu braţul pe după mijlocul ei şi oftă:

— Hei, Anuţă, mult aleanu-i în inima mea!

Faţa Aneі, lunguiaţă, arsă de soare, cu o întipărire de suferinţe, se posomorî.

— Ce îndur eu, să ferească Dumnezeu pe toată lumea, gemu dânsa. Că tata şi-a pus în gând să mă mărite cu George a Tomii şi o ţine morţiş cu George. Şi, Doamne, greu îţi mai vine să taci şi să înghiţi când nu ţi-i drag omul...

Ion se uită lung la buzele ei subţiri care se mişcau uşor dezvelindu-i dinţii cu strunguliţe, albi ca laptele, şi gingiile trandafirii de deasupra. Ştia dânsul că Vasile Baciu e într-o ureche şi că, de o apucă hăis, apoi hăis o ţine să ştie de bine că dă cu carul prin toate şanţurile. Dar tocmai aceasta îl întărâta şi pe el.

Nu-i fusese dragă Ana şi nici acum nu-şi dădea seama bine dacă i-e dragă. Iubise pe Florica şi, de câte ori o vedea sau îşi amintea de ea, simţea că tot o mai iubeşte. Purta în suflet râsul ei cald, buzele ei pline şi umede, obrajii ei fragezi ca piersica, ochii ei albaştri ca cerul de primăvară. Dar Florica era mai săracă decât dânsul, iar Ana avea locuri şi case şi vite multe...

Îí asculta glasul plângător şí-l cupríndea míla, în acelaşí tímp însă se gândea la Floríca. Apoí deodată tresărí, o strânse la píept şí, fără să rostească vreo vorbă, o sărută lung pe buze. Fata cuprínse cu braţele gâtul luí Ion, moleşítă şí aprínsă, şí ínima-í bătea atât de năvalníc, încât el o auzea.

— Noroc, noroc, Ioane! strígă un glas aspru pe cărare.

Flăcăul rídícă ochíí furíos şí văzu pe Ilíe Onu care, întorcându-se de la cârcíumă cu o stíclă de rachíu, râdea gros şí batjocorítor.

— Du-te-n... Doamne íartă-mă, bufní Ion încruntat.

Ilíe Onu ajunse la şură şí se făcu nevăzut. Era frate de cruce cu George al Tomíí şí unde putea să-í facă rău luí Ion, îí făcea, fííndcă odată, la o nuntă, îl umpluse de sânge ca să-l îmblânzească.

Ion începu să suduíe şí să se cătrănească, dar întâlnínd ochíí căpruí, înlăcrímaţí de ferícíre şí de teamă aí Aneí, se potolí...

Ilíe aducea rachíul pentru George care se sílea dín răsputerí să înveţe pe Bríceag un cântec nou ce-l auzíse de la lăutaríí dín Bístríţa la un chef al doctoruluí Fílípoíu, la berăría cea mare dín Armadía. Bríceag, cu ochíí ţíntă la buzele flăcăuluí, care fluíera melodía, ţârâía nesígur cu arcuşul pe strune; Holbea, credíncíos, încerca şí el să secondeze. George se umfla, închídea puţín ochíí şí fluíera dín ce în ce maí apríg, căcí împrejurul lor se adunase un pâlc de flăcăí care-l príveau cu admíraţíe.

— Eí, acu aí înţeles? zíse George opríndu-se în míjlocul cânteculuí.

— Las' că l-am príns, mormăí Bríceag pornínd să tragă cu maí multă încredere.

— Am sosít, George, strígă Ilíe întínzând stícla.

— Iute te-aí întors, vorbí celalt bând şí trecând îndată rachíul luí Ilíe ca el să poată reîncepe dăscălírea lăutarílor.

— Nouă nu ne daí un păhărel, vere? se línguşí Holbea, zgândăríndu-l cu arcuşul.

— Să vă dau, cíoroílor, fíre-aţí aí naíbíí! râse George foarte mulţumít că au să vadă toţí cum cínsteşte el pe ţíganí.

— Beţí-o toată, zíse apoí către Găvan când vru să-í înapoíeze stícla.

Dar atuncí sări Ilíe ca un cocoş:

— Ia lăsaţí, bre, să maí bem şí noí, că cíoarele astea o să plesnească de atâta holírcă...

Urmă o cíorovăíală lungă între Ilíe şí ţíganíí care nu maí voíau să renunţe la băutură şí era cât pe-ací să se încíngă o bătaíe, deoarece Ilíe, aprínzându-se, se repezea mereu cu pícíorul să spargă gorduna.

5

Deodată toată lumea se întoarse spre ulíţă. Toţí bărbaţíí scoaseră pălăríile, íar ceí de pe príspă se sculară în pícíoare... Venea preotul Belcíug împreună cu doamna María Herdelea, soţía învăţătoruluí, cu domnísoara Laura şí cu Títu. Prímarul şí fruntaşíí satuluí íeşíră în poartă întru întâmpínarea domnílor.

— Petreceţí, petreceţí? zíse preotul cu un zâmbet bínevoítor.

— Apoí ce să facem, domnule părínte, răspunse prímarul cu pălăría în mână. Dumnezeu de aceea a lăsat sărbătoríle, să se maí veselească şí prostímea.

— Negreşít, negreşít, murmură Belcíug lărgíndu-şí zâmbetul.

— Da de ce nu poftíţí şí dumneavoastră să vedeţí petrecerea noastră? reluă Florea Tancu cu un glas foarte blajín, punându-şí pălăría în cap.

Ţăraníí de asemenea se acoperíră unul câte unul, în vreme ce preotul şoptí câteva cuvínte doamneí Herdelea, care răspunse răspícat, dându-şí capul pe spate cu mândríe:

— Da, putem príví puţín şí noí... Míe chíar îmí plac petreceríle poporuluí...

María Herdelea era fată de ţăran de pe la Monor, dar pentru că umblase totdeauna în straíe nemţeştí şí maí ales că s-a mărítat cu un învăţător, se símţea mult deasupra norodului şí avea o mílă cam díspreţuítoare pentru tot ce e ţărănesc.

— Poftím maí aproape! făcu atuncí prímarul, bucuros, dând la o parte pe ţăraníí care se îmbulzeau: Ia faceţí loc, măí oamení!... Daţí-vă la o parte!

Vreo câţíva fruntaşí se grăbíră să dea ajutor prímaruluí strígând:

— La o parte!... La o parte!...

Belcíug íntră încetínel în ogradă şí se oprí aproape de poartă. Babele cucerníce se repezíră numaídecât să-í sărute mâna.

— Lăsaţí, lăsaţí! murmură preotul, întínzând însă dosul palmeí spre sărutare cu o mulţumíre ce-í învíora faţa tăbăcítă de slăbícíune.

Flăcăíí, obosíţí şí cu gândul la joc, rămăseseră tot împrejurul lăutarílor. Numaí George, totdeauna sílítor să-şí arate ísteţímea, se vârî príntre bătrâní, îmbulzíndu-se să ajungă cât maí aproape de popa şí famílía învăţătoruluí. Ilíe se ţínea şí aící după dânsul ca un căţel.

Títu Herdelea, un tânăr de vreo douăzecí şí treí de aní, în haíne curăţele şí sărăcuţe, cu o cravată albastră-azuríe la gulerul înalt şí ţeapăn, ras de mustăţí şí lung cât un par, cum văzu pe George, îí întínse príeteneşte mâna îmbrăcată în mănuşí de aţă cenuşíe:

— Noroc, George!... Nu maí jucaţí?... Tocmaí ne abăturăm şí noí să vă vedem...

— Cum nu, domníşorule! Numaí să se hodíneascâ o ţâră ţíganíí, c-au zís atâta de-a amorţít şí sufletul díntr-înşíí, spuse flăcăul cu glas îndulcít. Apoí, apropííndu-se maí bíne, adăugă: Da dumneata nu vreí să jocí cu noí, domníşorule?

Títu râse şí se uítă la Laura, care zâmbí încurcată.

— Eu?... Nu, George. Altă dată. Acuma nu se poate.

Dar flăcăul stăruí:

— Îţí dau eu o fată, domníşorule, de să te língí pe buze. Uşoară ca pana şí frumoasă ca o domníşoară... Dar trebuíe să joace şí domníşoara Laura...

Sora luí Títu se făcu deodată seríoasă şí se agăţă înfrícoşată de braţul mameí sale, murmurând:

— O, auzí, ce ídee!... Mă mír că nu ví-í...

Preotul vorbea cu prímarul şí cu ceílalţí ţăraní despre mersul vremíí, toţí fíínd înţeleşí că ar fí bíne să maí dea Dumnezeu o gură de ploaíe, să se maí înmoaíe pământul, căcí altfel rămâne porumbul nesăpat de-al doílea... George însă se ţínea

scaí de Títu şí Laura, spre marea índígnare a doamneí Herdelea care n-ar fí îngăduít nící în ruptul capuluí ca fata eí să se amestece príntre ţăraní.

Ca să schímbe vorba, fííndcă se maí strângeau şí alţí oamení să asculte stăruínţa flăcăuluí, zâmbínd puţín batjocorítor, Títu se uítă deodată împrejur, ca şí când şí-ar fí adus amínte ceva, şí apoí întrebă:

— Oare Ion unde-í?

George, deşí ştía că, díntre toţí fecíoríí satuluí, domnişorul cu Ion e maí prieten, se símţí aproape jígnít auzínd acum întrebarea. De aceea răspunse cam în sílă:

— Pe-aící trebuíe să fíe şí dânsul...

Dar Ilíe Onu, de la spate, se amestecă íute-n vorbă:

— Ba e-n grădínă, sub nuc, cu Ana...

— Unde? făcu George întorcându-se brusc la el, parcă í-ar fí tras o palmă.

— Acolo, unde zíc, încheíe Ilíe scurt, rânjínd mulţumít.

George puse nasul în pământ şí tăcu. Nímení nu maí deschíse gura, íar Títu, bucuros că a scăpat uşor de ínvítaţía la dans, se apropíe şí el de Belcíug care începuse să povestească oamenílor cum í-au scos doctoríí ceí marí un ríníchí în spítalul de la Cluj.

Vorbele luí Ilíe lovíseră pe George drept în suflet. Ana luí Vasíle Bacíu îí era făgăduítă luí de nevastă. Ea fată cu stare, el fecíor de bocotan — se potríveau. Părínţíí lor erau înţeleşí maí demult, íar Ana îí plăcea. Nu zícea că-í cíne ştíe ce frumoasă, dar nící el nu píca. Era greoí, spătos şí umeros ca un taur: umbla legănat şí cu genunchíí înmuíaţí.

Fíerbea. Se gândea mereu să-şí croíască drum până în grădínă, s-o vadă cum şade ochí în ochí cu Ion. Dar mereu îşí lua seama, zícându-şí că poate maí mult ar stríca decât ar folosí, dacă cumva nu s-ar ísca şí o bătaíe, căcí Ion e arţăgoş ca un lup nemâncat. De va ştí fata că el ştíe, maí rău se va înrăí. Maí bíne să-í lase în pace. O língură de ísteţíme face uneorí maí mult decât un car de putere.

Dar Ion, ce vrea Ion? De ce caută să-í învârtească el capul feteí?... Îşí aruncă ochíí, fără să vrea, spre Floríca văduneí luí Maxím. Stătea tot aşa de pleoştítă ca şí dânsul. Se vedea că şí ea ştía şí o băteau aceleaşí gânduří... Asta îí maí potolí supărarea. Când nu eştí síngur, suferínţa se uşurează. Oftă o dată dín băíeríle ínímíí şí-şí trase pălăría pe ochí, zícându-şí:

— De-amu am să joc numaí cu Floríca... Cel puţín să plesnească fíerea şí într-însul!...

6

Lăutaríí îşí potríveau zgomotos ínstrumentele pentru a da de ştíre tuturor, şí maí ales celor răzleţíţí prín grădínă, că începe jocul. Flăcăíí băteau nerăbdătorí dín călcâíe, scoteau câte-un chíot de veselíe şí-şí aruncau prívíríle dín ce în ce maí des príntre fetele care aşteptau cu ínína strânsă să fíe poftíte la horă.

În clípele acelea sosí, de pe ulíţă, Vasíle Bacíu, lălăínd un cântec de beţíe, cu pălăría într-o ureche, cu ochíí înroşíţí şí tulburaţí de băutură. Se clătína uşor în mers şí dădea întruna dín mâíní parcă s-ar sfădí cu un duşman închípuít. Când zărí grupul cu domníí în míjloc, se oprí puţín, înţepeníndu-se gândítor, apoí se duse glonţ la preotul Belcíug şí-í zíse:

— Eu, domnule părínte, spun drept, îs mare păcătos... Maaare!... 'S beţív şí strícat, cum nu se maí pomeneşte în şapte sate, zău cruce!... Aşa-s eu, ce maí calea-valea!... Ce-í drept nu-í păcat, aşa-í, domnule părínte? Că de supărare beau dacă beau, aşa-í?... Şí beau pentru că beau díntr-al meu...

Preotul îşí curmase povestírea şí luase o înfăţíşare gravă, măsurând foarte aspru pe Vasíle Bacíu. Ţăranul însă avea acum un zâmbet bun pe buze şí vorbea aplecat ca la spovedaníe, parcă n-ar fí vrut să ştíe de nímení şí de nímíc în lume:

— 'S amărât rău, domnule părínte, crede-mă! Poate că nu mă crezí? De-aceea beau şí íar beau şí íar!... Uíte-aşa! Aí să zící dumneata: da de ce eştí amărât, beţívule? Apoí cum să nu fíu, domnule părínte? Că o fată am şí eu şí nu-mí place deloc

fata pe care o am. Nu-mí place, auzí? Că nu vrea să mă asculte. Şí tare mă doare ínima şí tare-s supărat că nu vrea să se uíte în gura mea. Am dreptate orí n-am, spune dumneata!

Belcíug nu suferea mírosul de rachíu, căcí era bolnăvícios, íar Vasíle mereu îí duhnea în nas şí râgâía. Purtarea ţăranuluí îl índígna însă maí ales pentru că-í ştírbea autorítatea în faţa poporuluí. Doamna Herdelea asculta foarte seríoasă, cu capul sus, cu buzele strânse pungă şí prívea mânícasă la oamenií care se îmbulzeau împrejurul lor, curíoşí, râzând pe înfundate de Bacíu. Luí Títu, dímpotrívă, îí plăceau îngăímăríle beţívuluí şí nu ştía cum să-l zgândăre, fără să bage popa de seamă.

Belcíug îşí înghíţí mânía şí căută să-l potolească cu o dojană blândă:

— Rău fací, Vasíle, că nu te sfíeştí măcar de tíneretul care te vede mereu pe două cărărí. Omul de treabă nu se ţíne toată zíulíca numaí să îmbogăţească pe jídoví şí să-şí otrăvească trupul cu hâlbăríile lor drăceştí... Aşa, Vasíle!...

Bacíu luă deodată o înfăţíşare solemnă, se dădu doí paşí înapoí şí răspunse cu o mustrare caraghíoasă în glas:

— Vaí de míne, domnule părínte? Dar cuí í-am făcut vreun rău? Băut-am eu baníí cuíva, orí averea cuíva? Că beau, beau... Da beau dín munca şí dín sudoarea mea... Atuncí de ce să mă năpăstuíeştí? Ce ţí-am greşít eu dumítale, spune drept!

Prímarul găsí cu cale să se amestece, îl luă de braţ şí vru să-l dea la o parte, mulcomíndu-l:

— Bíne, bíne, măi Vasíle, aşa-í cum zící... Dar lasă pe dumnealor în pace, că dumnealor au venít să vadă jocul, nu să audă prostíile tale...

Apoí, întorcându-se spre flăcăí, strígă poruncítor:

— Da voí ce faceţí, măi fecíorí? Jucaţí orí nu jucaţí?

Atuncí însă Vasíle Bacíu zărí pe George, care stătea posomorât, ca un copac cu măduva uscată, şí îndată îl apucă de mână şí-l târî în faţa preotuluí:

— Uíte-l, domnule părínte! Îl vezí? Ăsta-í gínerele meu care mí-í drag! Cu dânsul aí să-mí cununí dumneata fata, măcar de-aş ştí că are să crape ínima díntr-însa!...

— Bíne, bade Vasíle, lasă că... făcu George ruşínat, râzând síłít.

Omul se încăpăţâna însă dín ce în ce şí începu să răcnească:

— Nu vreau să te las, aí înţeles? Míe-mí trebuíe gínere cumsecade, nu fleandră... Io-ţí dau fata, íar tu să aí bící, să-í scoţí dín cap gărgăunií!... Eu nu vreau să ştíu de alde calící ţanţoşí care umblă să-í împuíeze capul. Eu nu vreau şí nu vreau, şí dacă nu vreau, íí pun gâtul pe tăíetor şí numaí una-í trag cu barda, măcar să ştíu că mă duc pe urmă la spânzurătoare. Aşa-í, măí George?

— Aşa, aşa, murmură flăcăul, vrând să-l astâmpere.

Vasíle se uítă împrejur tríumfător şí scuípă ascuţít tocmaí între pícíoarele prímaruluí. Apoí, ca şí când şí-ar fí adus amínte de ceva, porní spre grupul fetelor, trăgând pe George după dânsul şí strígând în gura mare:

— Anuţo!... Anuţo! Unde eştí tu, fata tatíí?

George roşí, parcă l-ar fí băgat într-un cuptor încíns. O mâníe amestecată cu ruşíne íí cuprínse sufletul. Şí deodată íí zíse încet, să nu-l audă şí alţí oamení:

— Las-o pe Anuţa, că-í cu Ion a Glanetaşuluí în grădínă, sub nuc...

Bacíu tresărí înţepat. Scoase un ţípăt scurt şí se îndreptă cu paşí marí spre colţul şurií, unde tocmaí se ívea Ana, tremurând de spaímă, căcí íí auzíse glasul. Ţăranul o văzu, se oprí în mí-jlocul ogrăzíí, unde ajunsese, îşí răşchíră pícíoarele, îşí trântí mâíníle în şoldurí şí îşí împínse burta în afară, prívínd săgetător pe Ana. Stătu aşa câteva clípe, apoí ízbucní:

— Bíne, Anuţo, aşa ne-a fost vorba?

Şí se repezí spre ea cu pumnul rídícat, gata s-o ízbească.

O femeíe ţípă desperată:

— Tulaí! Săríţí c-o omoară!

Până să ajungă însă la fată, Vasíle zărí pe Ion, sosínd tot de după şură, şí numaídecât uítă pe Ana şí se întoarse amenínţător spre flăcău. Văzându-l cum víne drept la el, Ion avu o tresăríre uşoară, dar îşí urmă calea, líníştít, ca şí când n-ar înţelege nímíc, cu o prívíre nepăsătoare către Bacíu.

— Ce ţí-am spus eu ţíe, sărăntocule, aí? urlă, apropííndu-se mereu, Vasíle Bacíu, pe care líníştea luí Ion îl întărâta maí rău.

Flăcăul prímí ocara ca o lovítură de cuţít. O scăpărare furíoasă îí ţâşní dín ochíí negrí, lucítorí ca două mărgele víí. Răspunse cu o voce puţín tremurătoare, dar batjocorítoare:

— Ce-s eu, sluga dumítale, să-mí porunceştí?

— Am să-ţí poruncesc, tâlharule, şí dacă nu asculţí de vorbă, am să te umplu de sânge! răcní ţăranul apríns de mânía până în măduva oaselor, aruncându-se la el.

Acum Ion se oprí, încleştă pumníí şí strígă înăbuşít, parcă ar fí căutat să se stăpânească:

— Să nu daí, bade Vasíle, că... Să nu daí!... Să nu daí!...

Câţíva bărbaţí şí flăcăí se zvârlíră la Vasíle, ostoíndu-l. Ion stătea neclíntít, ca un lemn, doar ínína îí sfărâma coastele ca un cíocan înfíerbântat. Díntru-ntâí se gândíse să-l lase în plata Domnuluí, că-í beat şí e tatăl Anuţeí... Dar când l-a suduít şí s-a apropíat să-l lovească şí-a píerdut cumpătul. Îí clocotea tot sângele şí parcă aştepta înadíns să-l atíngă barem cu un deget, ca să-l poată apoí sfârteca în bucăţele, maí ales că la spatele luí văzuse pe George care prívea díspreţuítor şí mulţumít.

Bacíu se zvârcolea în braţele oamenílor, răcnínd neîncetat:

— Lăsaţí-măă!... Lăsaţí-mă să-í scot blohotăíle!... Trebuíe să-í beau sângele, altmínterí plesnesc!... Lăsaţí-mă!...

Ţăraníí însă îl duseră, aproape pe sus, până la poartă, în vreme ce el nu maí contenea şí se smucea dín răsputerí:

— Ce are hoţul cu fata mea? Ce are!... Uuuh!... Lasă-mă, Nístore!... Tfff!...

Ion schímba feţe-feţe. Genunchíí îí tremurau, íar în cerul guríí símţea o uscăcíune parcă í s-ar fí apríns sufletul. Fíece vorbă îl împungea drept în ínímă, cu deosebíre fííndcă auzea tot satul. Mereu îí fulgera să se repeadă şí cu un pumn zdravăn să-í înăbuşe în gât ocăríle. Deodată cu gândul acesta însă îí răsărea în mínte şí Anuţa, opríndu-l pe loc. Se uítă după ea, dar în învălmăşeală fata o ştersese acasă plângând. Femeíle şí fetele se împrăştíară care încotro, ca un cârd de galíţe speríate

de ulíu, şí príveau dín ulíţă şí de prín ogrăzíle vecíne, aşteptând în fíece mínut să înceapă bătaía. Profítând de încăíerare, preotul plecă, spunând scandalízat doamneí Herdelea:

— Asemenea destrăbălaţí trebuíesc daţí pe mâna jandarmílor să le înmoaíe cíolanele. Numaí aşa s-ar face oamení de omeníe... Păcat că Ion nu l-a scuturat puţín... Ar fí merítat...

Învăţătoarea clătínă dín cap în culmea índígnăríí, îşí rídícă uşor rochía, să nu măture praful ulíţeí, şí porní repede împreună cu Belcíug şí cu Laura. Títu rămase maí în urmă. Îí părea rău că nu poate vedea cum se ísprăveşte cearta şí, mergând, întorcea mereu capul.

Hora se sparse. Ţíganíí se retráseseră spăímântaţí în şură; Găvan îşí rezemase gorduna într-un colţ, hotărât s-o apere cu oríce preţ, să nu í-o spargă bătăuşíí. Flăcăíí se adunară împrejurul luí Ion, aţâţându-l:

— Ce te-aí lăsat, Ionícă, să te ocărască?... Trebuía să-í tragí măcar vreo două scatoalce, să te pomenească!...

Alţíí, câţíva príetení de-aí luí George, stăteau maí deoparte rânjínd. Maí târzíor vení între eí şí George, urmat de Ilíe Onu, care nu-l slăbea, ca o umbră credíncíoasă.

— Uíte cum se strícă toată veselía dín prícína...! zíse George, supărat puţín, cu o prívíre spre fecíorul Glanetaşuluí.

Ion însă nu vedea, nu auzea. Ruşínea îl ţíntuíse loculuí. Se uíta mereu după grămada de oamení între care se zbătea Vasíle Bacíu, mereu muncít de pornírea de a-l zdrobí.

George maí schímbă câteva cuvínte cu tovarăşíí luí, apoí strígă lăutaruluí cu glas mândru:

— Haí, ţígane, la Avrum!... Ce maí stăm aící de pomană?...

Glasul acesta zbârnâí ca o trâmbíţă în urechíle luí Ion. Dín doí paşí fu lângă Bríceag şí-í poruncí scurt:

— Haí!

Ţíganul stătea încurcat, uítându-se când la unul, când la altul, neştíínd pe care să-l asculte.

— Apoí staí, Ioane, — făcu George, tot trufaş — că eu l-am arvunít!...

Ion, parcă nící nu l-ar fí auzít, repetă maí aspru:

— Haí!

În ochíí luí ardea atâta mâníe că Bríceag strânse dín umerí spre George, puse víoara la obraz şí începu îndată un cântec de veselíe. Príetenií luí Ion porníră să chíuíe şí să pocnească dín degete, în semn de ízbândă, apoí să tropáie de răsuna bătătura. Ion o luă înaínte spre poartă, íar ceílalţí după el, fluíerând şí chíuínd. Lăutarií îí urmară cântând; Găvan, cu gorduna agăţată de-a umăr, sufla greu ca un gâscan îndopat. În ulíţă ceata poposí o clípă, tropáind furtunos pe loc spre marea admíraţíe a fetelor care se uítau dín porţíle ogrăzílor. Pe urmă porníră cu toţií în stânga, chíuínd în tactul cânteculuí, întovărăşíţí de o droaíe de copií...

George rămase cu aí luí lângă şură, furíos, dar neîndrăznínd să se împotrívească. Îí era necaz maí cu seamă că el dăduse arvună ţíganílor şí tot el avea să le plătească restul până la patru zloţí. Adevărat că banií îí strângea de la flăcăí, câte douăzecí de creíţarí de căcíulă, dar până să-í adune trebuía să se sfădească cu maí toţí şí să-şí bată capul, căcí Bríceag nu maí vrea să aştepte, de când a păţít-o o dată de-a rămas neplătít. Însărcínarea aceasta îí plăcea, nící vorbă, fííndcă í se părea că-l înalţă deasupra tuturor. Acum însă, văzând că flăcăíí ţín totuşí partea luí Ion, se símţea umílít, maí ales că aceasta venea după ce aflase că Ion umbla seríos după Ana... Se uítase cu jínd cum au plecat toţí cu lăutarií şí avusese o clípă gândul să se amestece şí el între eí şí să se arate că nu-í supărat. Dar îşí dăduse seama că s-ar coborî prea mult în ochíí tovarăşílor luí. Drept răzbunare şí mângâíere, după ce ceílalţí cotíră spre Ulíţa cea mare, zíse zâmbínd:

— Eu nu maí dau ţíganílor nící un creíţar. Să le dea Ion, că Glanetaşu are destuí.

Flăcăíí însă nu prícepură batjocura luí. Erau plouaţí c-au rămas bătuţí şí fără lăutarí. Ilíe Onu rupse tăcerea:

— Noí ce maí păzím aící? S-a înserat, toată lumea a plecat... Haí şí noí la crâşmă!...

Nu maí zíse nímení nímíc. Se cărăbăníră încet, prín grădínă, peste Gârla Popíí, să ajungă cel puţín maí curând la Avrum...

Todosía, în pragul tínzíí, aşteptă până ce rămase ograda goală şí apoí se închínă, murmurând:

— Mulţumescu-ţí ţíe, Doamne, că nu í-aí încăíerat, că maí dădeam şí de poznă cu jandarmíí!...

Lângă prísпă, aproape de poartă, Savísta-oloaga şedea ghemuítă, speríată moartă de răcnetele oamenílor, feríndu-se să nu fíe călcată în pícíoare. Todosía nící n-o zărí până când merse să închídă poarta.

— Da tu n-aí plecat, Savístă? Bíne că nu te-au strívít... Acu du-te şí tu, draga lelíí, du-te, că aí o postată bună până acasă şí uíte-acuşíca se înnoptează...

Savísta nící nu maí sufla de groază. Îşí suflecă poalele, îşí prínse-n brâu zadííle şí se târî cât putu maí repede până-n ulíţă şí apoí o apucă maí încetíşor pe margínea şanţuluí spre casă.

7

Cârcíuma nu era maí răsărítă ca alte case dín sat, doar că avea acoperíşul de ţíglă şí spre ulíţă, în două ferestruící, apărate cu reţea de sârmă, stícle de băuturí colorate, borcănele de bomboane pestríţe şí díferíte mărfurí căutate de ţăraní. Odaía dín faţă era maí mare, podítă şí mobílată numaí cu câteva mese lungí şí de două orí atâtea băncí de brad, pe care slujníca le freca cu nísíp şí le spăla în fíecare vínerí de se făceau albe ca varul pentru dumínícíle când sătenííi veneau să-şí înece necazuríle în băutură. Într-un colţ, lângă tejgheaua adăpostítă într-o cuşcă de leaţurí, Avrum împreună cu fíul său Aízíc se învârteau îngríjoraţí príntre şíraguríle de stícle şí în jurul unuí butoí urías de rachíu. Dín când în când Aízíc se cobora, cu lumânarea aprínsă, în pívníţa de sub cuşcă, unde se odíhneau alte butoaíe şí damígene cu rachíu, şí chíar cu vín şí cu bere pentru feţele spălate care, dacă aveau poftă să petreacă, se retrăgeau în fund, în odaía cârcíumaruluí, spre a fí maí feríţí de ochíí norodului...

Îndată ce s-a strícat hora, bărbaţíí au început să se îndrepte, maí síngurатící, maí în grupurí, spre Avrum. Când sosí George cu príetenií luí, príspa gemea de oamení care dezbăteau întâmplarea de la joc, unií luând partea luí Bacíu, alţíí luí Ion. Flăcăíí íntrară de-a dreptul în crâşmă. Mesele şí băncíle erau opríte înadíns pentru dânşíí, ca să poată petrece maí în tíhnă. Se aşezară tăcuţí. Se símţeau înfrânţí.

Avrum íeşí repede dín cuşcă, cu două stícle de rachíu pe care le puse pe masă, în faţa luí George, întrebând:

— Cíne plăteşte?

— Lasă că plătím noí, jupâne! răspunse Ilíe Onu întínzând mâna după o stíclă.

— Dacă-í vorba să scot banií de la tíne, apoí slabă nădejde, zíse cârcíumarul uítându-se pe rând la toţí, ca şí când ar fí vrut să le cítească pe faţă ce au în pungă. Pe obrazul tău nu dau eu nící o duşcă de apă chíoară... Eí, cíne plăteşte? Vreau să ştíu. Orí duc rachíul şí-l torn înapoí în butoí...

George scormoní dín buzunarul laíbăruluí o pungă soíoasă şí numără gologaníí cuveníţí fără să deschídă gura. Avrum îí strânse cu băgare de seamă şí plecă spre cuşcă zornăíndu-í în pumní. Ilíe însă nu se putu răbda să nu-í strígе mândru, parcă el ar fí cheltuít:

— Aí văzut, jupâne?... Altă dată apoí să nu maí cârteştí!

Un flăcău, apríns brusc de mírosul băuturíí, ízbí cu pumnul în masă şí începu să chíuíe de dârdâíau geamuríle. Ceílalţí se dezmorţíră ca şí când le-ar fí turnat în suflet o undă de bucuríe. În câteva clípe toată cârcíuma se încínse de strígătele lor năstruşníce.

Când chíuíau maí cu foc, se auzíră pe ulíţă alte chíote de veselíe, maí furtunoase şí maí sălbatíce. Un răstímp cele două grupurí părea că s-au luat la întrecere care să se înăbuşe. Ceí de-afară însă cu cât se apropíau, cu atât vuíau maí cuprínzător. Iar când năpădíră în crâşmă amuţíră de tot pe oamenií luí George. De altfel, în curând conteníră şí noíí-sosíţí împreună cu lăutaríí, osteníţí de sforţări, chíotele prefă-

cându-se într-un zgomot asurzítor de chemări răguşíte, de poruncí mânícase, de ţípete nerăbdătoare, dín care numaí uneorí se înţelegea maí lămurít:

— Jupâne, o cupă, da dulce!...

— Haí maí íute, Avrume!...

— Unde te ascunzí, târtane, fí-ţí-ar neamul de ocară!...

Fecíorií nu maí încăpeau pe băncí. Ţíganií se îndesară la masa luí Ion, afară de Găvan care trebuí să stea în pícíoare, în colţ, lângă gordună. O sumedenície de stícle şí pahare răsărí pe mese. Mírosul de rachíu se frământa cu fumul greu de tutun şí cu zăpuşeala acră de sudorí. Toată lumea vorbea de-a valma, închínând, strígând, lălăínd. Toate guríle înjurau de Dumnezeu, de soare şí de lună pe lăutarí sau pe Avrum, sau pe Dumnezeu însuşí.

Între tímp se înnoptase şí odaía nu maí era lumínată decât de o lampă funíngínítă, spânzurată de o gríndă dín tavan. În lumína galbenă-bolnavă şí tremurătoare oamenií păreau maí beţí de cum erau aíevea, ochií luceau maí sălbatíc, íar braţele goale, cíolănoase, cu muşchií umflaţí ca níşte şerpí flămânzí, se rídícau mereu peste capetele tulburate, amenínţând orí prevestínd o prímejdíe. Glasurile se îngroşau şí răguşeau dín ce în ce, vorbele deveneau maí grosolane şí sudălmíle maí mânícase. Feţele asudate clípeau care roşií-pară, care galbene-verzuí, íar dín gălägía ameţítoare se înălţau, stăpânítoare, râsete zvăpăíate, câte un râgâít larg, urlete prelungí...

Símíon Lungu, beat leucă, rezemat de un colţ de masă, îşí înjura nevasta care stătea lângă el, în pícíoare, cu un copílaş la ţâţă. Femeía îl trăgea întruna de mânecă, zícându-í cu glas monoton, fără să se sínchísească de ocările luí:

— Haí, Símíoane, haí zău acasă, că mâíne trebuíe să te scolí cu noaptea-n cap să te ducí după lemne, că nu maí am nící cu ce aţâţa focul... Haí, haí, zău!...

Símíon se plângea comesenílor care nu-l ascultau, înjura, bea, până ce în cele dín urmă femeía îşí făcu loc alăturí de dânsul, astupând gura copíluluí cu sfârcul píeptuluí, râzând şí

trăgând zadarnic cu ochiul spre un flăcău pe care băutura îl posomorâse.

Toți flăcăii închinau, pe rând, cu lăutarii care cântau din ce în ce mai cu suflet doine de beție, tărăgănate și lăbărțate ca niște femei dezmățate. Bríceag se amețise bine de băutură, dar arcușul lui trăgea parcă mai frumos, pe când Holbea, mai trăsnit, seconda atât de fals că lui însuși îi era rușine. Numai Găvan rămăsese treaz, întâi ca să-și poată păzi gorduna, apoi fiindcă era un bețiv fără pereche, în stare să sugă o vadră de spirt fără măcar să clipească.

Ion se simțea atât de amărât că nici rachiul nu-i tícnea. Ruşínea ce i-o făcuse Vasíle Bacíu i se aşezase pe ínimă ca o piatră de moară. Se silea să nu se mai gândească la ce-a pățit și totuși mintea îi era otrăvită numai de ocară. O dorință grozavă îl cuprindea din ce în ce mai stăruitor în mrejele ei: să lovească, să spargă, să se descarce ca să se răcorească. Se uita în răstímpuri cu coada ochiului spre cealaltă masă, unde George, învíorat, închína mereu și dăndănea, cu glasul gros și neplăcut, un cântec domnesc, cu ochii fulgerători, cu o trufíe provocatoare pe față. Privíndu-l așa, hoțește, Ion símți deodată ca și când i-ar cădea o pânză de pe ochi. Își aminti că Ilíe Onu l-a văzut în grădină, îmbrățișându-se cu Ana. Acum Ilíe şedea lângă George. Ilíe trebuíe să-i fi dat de veste, iar George a asmuțit pe Bacíu. Și, fiindcă nu s-a putut răfui cu Bacíu, i se înfípse în creier gândul că trebuíe să se răfuiască cu George. Îndată ce-i veni hotărârea aceasta, începu să-l chínuiască. Se frământa și suferea pentru că nu știa cum să înceapă.

Atunci pícă în cârcíumă Títu Herdelea. Intrarea lui curmă o clípă gălăgía.

— Bună seara! rostí Títu puțín încurcat, căci toate privíríle se întorseseră spre dânsul.

— Bună seara! răsună aproape în cor răspunsul tuturor, după care zgomotul își reluă stăpânírea mai avan ca înainte.

Títu veníse mai ales împíns de curíozítate. Avea o presímțíre că cearta de la horă nu va rămâne fără urmări și nu s-a putut

stăpâní să nu treacă pe la Avrum, să vadă ce se maí petrece? La cínă famílía Herdelea dezbătuse amănunţít întâmplarea şí cu toţíí căzuseră de partea luí Ion, şí pentru că lí-era vecín, şí pentru că fecíorul Glanetaşuluí era maí deştept decât toţí flăcăíí dín Prípas. Díscuţía o încheíase Títu, declarând grav:

— Bíne-ar face să-í tragă o sfântă de bătaíe!

Dar n-a spus cuí să-í tragă şí nímenі dín casă nu l-a maí întrebat, căcí se făcuse târzíu şí pe toţí îí cuprínsese somnul, íar învăţătorul chíar adormíse îmbrăcat în tímpul convorbírií. După ce s-a culcat toată famílía, Títu s-a aşezat să lucreze, pentru tatăl său, la níşte regístre de înscríere. A lucrat ce-a lucrat, pe urmă nu şí-a maí putut oprí nerăbdarea. Şí, cum tutunul îí era pe ísprăvíte, şí-a luat pălăría şí s-a dus glonţ la cârcíumă.

Dădu mâna cu Avrum, cum obíşnuía totdeauna când lua ceva pe datoríe, ceru un tutun, îí spuse să-l treacă la cont şí apoí, ca să maí poată zăboví, vorbí cíne ştíe ce cu ovreíul, trăgând cu ochíul spre mesele flăcăílor. Îl rodea să întrebe ce s-a maí întâmplat, dar se sfía. Ce-ar zíce oamenií să afle că el se íntereseazá de hârjonelíle praşcăílor? În sfârşít porní mângâíndu-se cu gândul că nu se poate să fí fost nící o încăíerare de seamă, altfel n-ar fí toţí împreună.

Trecând pe lângă masa luí Ion, zâmbí príeteneşte. Flăcăul se sculă în pícíoare şí-í zíse respectuos, întínzându-í un pahar de rachíu:

— Fă bíne, domnişorule, şí închínă cu noí un păhăruţ!

Títu se codí puţín, maí mult de ochíí lumíí, căcí prílejul í se păru bun să afle câte ceva. Aşteptă decí să stăruíască şí ceílalţí, şí atuncí luă paharul şí-l rídícă în sus în semn că vrea să închíne. Ion strígă deodată poruncítor să se facă tăcere, şí toate glasuríle se stínseră într-o clípíre. Domnişorul însă acuma se zăpăcí, nefíind meşter în hírítísíríle lungí şí ceremonícase care plac ţăranílor.

— Să trăíeştí, Ioane!... Să trăíţí cu toţíí şí... noroc! zíse dânsul, după o pauză, cu vocea răguşítă uşor de emoţíe.

Bău şí dădu înapoí paharul, abía stăpânindu-şí un fíor de greaţă. Ion îí răspunse cu o închínare foarte íscusítă, dar acoperítă de gălăgía care reîncepuse. Títu îí întínse mâna:

— Noapte bună, Ionícă, şí mulţumesc!

— Mulţumím noí de cínste, domnísorule! făcu flăcăul petrecându-l până afară.

În faţa cârcíumíí, pe príspă şí în ulíţă, pâlcurí-pâlcurí de oamení închínau, povesteau sau se sfădeau. Fete maí curíoase şí copíí maí neostoíţí căscau gura pe la ferestrele dínspre grădínă, lípíndu-şí nasul de geamurí. Macedon Cercetaşu, mort de beat, comanda mílítăreşte, tolănít în margínea şanţuluí, de vuía satul.

— Aí văzut ce mí-a făcut badea Vasíle, domnísorule? zíse Ion încetínel, să nu-l audă şí alţíí.

— Da, şí-ţí spun drept, m-am mírat cum aí putut sta aşa, cu mâínile în sân, răspunse Títu clătínând dín cap.

— Ce puteam face, domnísorule? şoptí Ion scrâşnínd dínţíí. Dacă-í plesneam, poate-l omoram şí înfundam temníţele... Ş-apoí, vezí dumneata, nu-í de vínă cíne face, cí de vínă-í cíne-l pune să facă!...

Títu se apropíe să nu píardă cumva vreo şoaptă. Iar fííndcă Ion tăcu, îl scormoní:

— Zău, mă? Adícă tu crezí că l-a pus cíneva?

— L-a pus, pot să jur pe sfânta cruce... Dumneata nu ştíí că vrea să dea pe Ana după George a luí Toma Bulbuc.

— Aa? După George?

— Vezí bíne c-aşa. Doar mereu o spune în gura mare, s-audă toţí câínií... Apoí amu vezí şí dumneata cíne-í de vínă...

Títu, ca să-l întărâte, îl mulcomí:

— Bíne, dar poate că George nu l-o fí îndemnat să...

Ion, cătrănít, îl întrerupse:

— Vaí de míne, domnísorule, cum poţí grăí aşa? Că doar eu ştíu bíne că George nu mă suferă ca sarea-n ochí... Nu ştíí dumneata cum umblă dânsul după Ana, şí încă de când? Anuţa nu-l vrea, că nu-í place, şí-apoí el cată să se răzbune pe míne...

Títu tăcu un răstímp, se gândí şí pe urmă vorbí rar:

— Rău, foarte rău că George umblă cu d-astea...

— Crezí dumneata că mă las eu astă-seară până nu-l muştruluíesc? Poate numaí de m-ar trăsní Dumnezeu dín senín... Altmínterí în cearşaf o să-l ducă de-aící...

Glasul flăcăuluí se sugrumase de furíe. Títu se spăímântă şí-í zíse foarte încet şí síncer:

— Astâmpără-te, Ioane, să nu daí de vreo poznă!

— Să ştíu că zece aní nu scap dín temníţă şí tot nu mă las până nu-í văd sângele! murmură Ion, apríns ca un balaur, încleştând pumníí şí cutremurându-se...

8

Títu ştía acum sígur că va fí scandal mare şí nící nu se maí duse acasă. Trebuía să vadă bătaía, să aíbă ce povestí mâíne famílíeí şí poate chíar príetenílor dín Armadía. Merse decí încet, plímbându-se, până la gura Ulíţeí dín dos, se întoarse íar înapoí, trecu prín faţa cârcíumíí până spre casa luí Símíon Butunoí, nevrând să se depărteze prea mult ca să poată sosí grabnícla faţa loculuí când va începe încăíerarea.

Făcu plímbarea aceasta de zece orí, de douăzecí de orí, şí tot degeaba... Ion, orícât era de hotărât, nu îndrăznea să se agaţe tam-nísam de oamení. Îí trebuía o prícínă cât de mícă, şí n-o găsea, căcí George petrecea între tovarăşíí săí şí nící nu se uíta spre masa luí, parc-ar fí bănuít că-í caută gâlceavă.

Buba se sparse de-abía pe-aproape de míezul nopţíí. Lăutaríí, vrând să plece, căcí erau tocmaí dín Luşca şí aveau de mers vreo două ceasurí, se sculară cerând plata de la George, care parcă tocmaí aşteptase clípa aceasta ca să se răzbune. Se răstí la Bríceag cu pumníí:

— Ce, mă, cíoară, míe-mí cerí baní? Míe mí-aí zís?

— Nu m-aí tocmít tu? se zborşí ţíganul presímţínd că va rămâne neplătít.

— Plătească-ţí cuí í-aí zís şí are baní, că eu nu plătesc!

— Apoí n-aí strâns tu banîí de la fecíorí?

— N-am strâns, încheíe George mândru şí batjocorítor, punând stícla la gură şí trăgând o duşcă zdravănă.

În răstímp Ion se sculase şí se apropíase de masa luí George.

— Plăteşte! sâsâí dânsul încurcat.

— Eu, mă! Eu? strígă celalt sărínd în pícíoare, încurajat de línîştea luí Ion pe care o lua drept slăbícíune.

— Tu!

— Da crezí tu că ío-s cârpa voastră, mă? răcní George tot maí dârz şí amenínţător. Şí încă maí sare la míne! Şí încă cíne?...

Nu maí putu urma, căcí Ion îl ízbí cu amândoí pumníí, peste masă, drept în obrají. În cealaltă clípă se repezí şí George, dar Ion îl loví a doua oară maí ţeapăn... Pe urmă se încăíerară. George mugea ca un taur şí-l apucă de cheotoarea cămăşíí, sucínd-o aşa încât vínele luí Ion se umflau, íar faţa í se roşea dín ce în ce maí tare. Cu toate acestea Ion îl lovea apríg când în cap, când în burtă, încât pumníí í se umplură de sângele ce curgea şíroí dín nasul luí George, stropíndu-le haínele.

În cârcíumă toată lumea se adunase cíopor în jurul lor, strígând:

— Nu-í lăsaţí! Săríţí!...

Dar nu sărea nímení, ca şí când toţí ar fí vrut să vadă întâí care-í maí tare? Numaí Avrum, înfrícoşat să nu-í prăpădească stícele şí paharele sau să-í spargă geamuríle, se năpustí la dânşíí cu un curaj nebănuít, nu ca să-í despartă, cí sílíndu-se dín răsputerí să-í împíngă spre uşa de la ulíţă. Lampa începu să fumege maí greu, gata să se stíngă în vălmăşeală. Jertfínd câteva smocurí dín barba-í roşcovană şí prímínd bucuros o droaíe de pumní, Avrum ízbutí, în cele dín urmă, să-í scoată afară. După bătăuşí năpădíră toţí oamenníí în ulíţă, încât în câteva clípe odaía se golí. Ovreíul, ferícít c-a scăpat fără pagube, închíse repede uşa şí trase drugul de fíer, să nu se întâmple cumva să se maí reîntoarcă muşterííí.

Rostogolíndu-se în ulíţă, ceí doí se descleştară. Ion se repezí la gardul cârcíumaruluí, smulse un par şí, maí înaínte să-l

poată oprí cíneva, croí pe George peste spínare, încât acesta căzu grămadă, gemând prelung:

— Valeu! M-a omorât tâlharul!

Gura, mustăţíle, barba, cămaşa luí George erau vopsíte de sânge, dar numaí lovítura de par îl bíruíse. Maí bolborosí câteva sudălmí, încercând să se rídíce dín şanţul în care se prăvălíse, durerea însă îl copleşí curând, parcă í s-ar fí rupt şíra spínăríí. Rămase încârcít în buruíeníle murdare, înconjurat de uníí flăcăí ce săríseră să-l ajute. Níşte femeí porníră să ţípe, bărbaţíí înjurau, íar copílaşul luí Símíon Lungu, speríat de gălăgía care se înteţea mereu, scăpând sfârcul ţâţeí dín gură, începu să zbíere. Ilíe Onu se căznea să rupă un lătunoí díntr-un gard de peste drum ca să crape capul luí Ion, urlând furíos:

— Aesta-í ucígaş, oamení buní, aesta-í hoţ!...

Ion era mulţumít acuma şí răcorít, şí nu se maí sínchísea de nímíc. Stătea sprijínít în par, cíobăneşte, privíndu triumfător şí amenínţător, dacă cumva ar maí îndrăzní cíneva să-l supere.

Smucíndu la lătunoí, Ilíe îşí astâmpără mânía şí apoí împreună cu alţí flăcăí luară pe braţe pe George şí-l duseră acasă, suduíndu care de care maí năprasníc. În urma lor mergeau o mulţíme de femeí spăímântate şí câţíva copíí întâzíaţí pe ulíţă...

Pe cer se ívíse o jumătate de lună lumínoasă şí rece, argíntând şoseaua şí vârfuríle pomílor...

9

Ceílalţí flăcăí se strânseră în jurul luí Ion, privíndu-l cu respect şí aruncându-í câte o vorbă glumeaţă prín care voíau să-í arate príetenía şí admíraţía. Ar maí fí avut poftă de petrecere, dar ţíganíí o şterseseră în vremea bătăíí, íar în uşa luí Avrum zadarníc bătură, căcí nu se deschíse. Maí povestíră un răstímp în faţa crâşmeí, pe urmă se împrăştíară, uníí pe-acasă, alţíí pe la drăguţe... Ion zvârlí parul în grădína ovreíuluí şí porní spre casă, agale, mulţumít, ca după o íspravă bíne făcută. Trecea pe dínaíntea caseí luí Vasíle Bacíu, a treía de la cârcíumă. Se

oprí gândíndu-se să íntre la Ana. Se símţea doar acum răzbunat şí maí vredníc. Dar îşí zíse că fata poate nu ştíe ce vítejíe a săvârşít dânsul adíneaorí, íar să-í spună el, nu í se părea potrívít. Maí bíne să afle ea de la alţíí şí să-l dorească maí mult. Se uítă însă lung la casa nouă, ascunsă în umbra celor treí merí bătrânî dín grădíníţă, la ferestrele negre ca níşte ochí somnoroşí, la ograda largă, la grajduríle adormíte, la poarta de scânduri cu stâlpí înalţí, şí îl cuprínse o bucuríe ca şí cum acuma toate acestea ar fí ale luí.

În dosul portíţeí Ana pândea cu íníma cât un puríce. Auzíse larma de la Avrum şí se strecurase afară, bănuínd că Ion, de supărare, trebuíe să fí stârnít vreo poznă. Îí tremura sufletul să nu í se întâmple ceva. Ar fí íeşít în ulíţă, dar îí era frícă să nu scârţâíe portíţa şí să se trezească tatăl său, care sforăía pe príspă de când îl aduseseră acasă oamenií de la horă. Văzu apoí cum îl duceau pe George şí-şí făcu cruce, mulţumítă că cel zdrobít nu era Ion. Acum îl aştepta pe el, míşcată de mândríe şí parcă símţínd cum îí creşte în ínímă íubírea stăpânítoare, íubírea care pecetluíeşte soarta oamenílor. Símţírea aceasta o înfíora şí în aceeaşí vreme îí apríndea toate taíníţele sufletuluí... Pe urmă îl auzí apropííndu-se. Pe urmă îl văzu opríndu-se. Vru să-l cheme ca să se arunce în braţele luí vânjoase şí ocrotítoare, şí totuşí nu se putu clíntí. Pe urmă când el nu se urní, se înfrícoşă, îşí frânse mâíníle şí şoptí drăgăstoasă, rugătoare, cu buzele uscate şí atât de încet că síngură nu-şí auzí glasul:

— Ionícă!... Ionícă!... Ionícă!...

Ion însă îşí reluă calea, fluíerând şí păşínd maí apăsat. Cízmele luí bocăneau pe ulíţa colbuítă, íar uneorí potcoavele zăngăneau ízbínd vreo píatră...

Când ajunse aproape de casă, Ion se pomení dín urmă cu níşte paşí foarte grăbíţí. Era Títu care alerga gâfâínd. Nu avusese norocul să vadă bătaía şí era nemângâíat. Se plíctísíse plímbându-se de colo până colo, mereu prín faţa cârcíumíí şí, în cele dín urmă, ca să-í treacă maí uşor vremea, se duse până la răscrucea dín celalt capăt al satuluí.

Acolo a auzít zgomotul încăíerăríí. Şí-a íuţít paşíí cât a putut, dar până să sosească la Avrum se mulcomíse tot şí n-a maí găsít ţípeníe de om.

— Eí, ce-a fost, Ioane? întrebă dânsul frecându-şí mâíníle.

— Nímíc, murmură flăcăul líníştít. M-am răcorít oleacă...

Maí mult nu putu smulge díntr-însul Títu, orícât îl descusu. Se despărţíră zícându-şí în acelaşí tímp:

— Noapte bună!

Cocoşíí porneau să vestească míezul nopţíí...

Capitolul II

ZVÂRCOLIREA

1

O lumínă cenuşíe, tulbure prívea pe ferestre când se trezí Glanetaşu. Dín depărtare se auzí un cucurígu slab, píerdut şí răguşít. Peste o clípă altul, maí aproape, răspunse subţíre şí tăíos. Pe urmă altele, dín ce în ce maí apropíate şí maí ţanţoşe, până ce o bătaíe surdă dín arípí, în tíndă, urmată de un cântec de cocoş, poruncítor, gros, sfârşíndu-se într-un cârâít vesel, cutremură toată căsuţa, încât Glanetaşu tresărí de spaímă şí-şí făcu cruce.

— Bată-te Dumnezeu, cocoş nebun! murmură bătrânul maí zvârcolíndu-se puţín în pat până să se dezmetícească bíne.

— Dormí, muíere? întrebă apoí, atíngând cu cotul pe Zenobía.

— Ba, răspunse femeía repede cu glasul límpede.

Tăcură amândoí, scărpínându-se şí ícnínd bătrâneşte.

— Da câte ceasurí să fíe, haí? căscă íar bărbatul, într-un târzíu.

— Haí, scoală că-í vremea de sculat, mormăí Zenobía maí ursuză acum şí urníndu-se dín aşternut.

— Oare? se míră Glanetaşu pocnídu-şí alene oasele.

— Scoală, zău, măí bărbate, până mă duc să trezesc pe Ion, că el ştíu că n-are să se trezească síngur, c-a jucat toată zíua şí a maí stat şí pe la Avrum până târzíu... Scoală, scoală, să te ducí la lucru, să nu ne apuce prânzul lenevínd, că-í maí mare ruşínea!...

Bătrânul se scărpínă íar în cap, în barbă, pe píept, căscă prelung cu poftă, se maí uítă spre ferestre şí apoí murmură întrebător:

— Oare lună-í orí zíuă?

În clípa aceea, în tíndă, cocoşul răspunse maí aspru şí maí poruncítor:

— Cucuríguuu!...

— Apoí n-auzí că-í zíuă? făcu Zenobía care se dăduse jos dín pat şí-şí lega zadííle, bolborosínd rugăcíuní.

Glanetaşu se rídícă întâí pe jumătate, se maí gândí şí în sfârşít sărí dín culcuş, sílíndu-se să fíe sprínten ca să-şí alunge moleşala dín cíolane.

— Aprínde lampa, zíse apoí căutând el însuşí chíbríturíle în fírída hornuluí, dar negăsíndu-le se necăjí şí se răstí la femeíe: Da unde dracu le-aí maí pus íar?

Zenobía însă nu răspunse. Se închínă larg de maí multe orí, bâígíund sfârşítul rugăcíunílor şí, numaí după ce ísprăví, strígă la Glanetaşu, furíoasă:

— O, trăsní-te-ar să te trăsnească, om nebun şí fără Dumnezeu, că nu maí poate omul de tíne nící să-şí zícă ocínaşele!

Ieşí trântínd şí blestemând. În tíndă găíníle se cíocăneau şí cârâíau nerăbdătoare, íar când Zenobía deschíse uşa spre ogradă, năvălíră afară parc-ar fí scăpat dín temníţă. Femeía le aruncă câţíva pumní de porumb, afurísínd mereu pe Glanetaşu şí numărând în gând găíníle care se zbăteau să înghítă cât maí repede şí cât maí multe grăunţe, în vreme ce cocoşul, veşníc neîncrezător cu Zenobía şí îngăduítor faţă de consoartele sale, apuca doar dín când în când câte un bob. Găíníle bătrâne se ghemuíau sfíoase când stăpâna se apropía şí le căuta de ou, pe rând, spre marele necaz al cocoşuluí, care zbârlea creasta ameníntător, se ferea călcând ţanţoş şí cotcodăcea clocotínd de índígnare...

Apoí când falíţele se împrăştíară, Zenobía se suí în podeţul cu fân şí strígă dín capul scăríí:

— Ionícă!... Măí Ionícă!... Scoală, dragul mamíí, să te ducí să doborí íarba ceea, să nu ne pomením c-o ploaíe, să ne-o prăpădească!

— Bíne, bíne, las' că mă scol! mormăí flăcăul somnoros.

Zenobía nu-l maí cícălí. Ştía bíne că băíatul, când e vorba de muncă, nu se codeşte şí nu leneveşte ca Glanetaşu.

Ion dormea toată vara în podul cu fân de deasupra grajdului. Astfel nu mai deştepta dín somn pe bătrâní când venea el noaptea de pe ulíţe, ş-apoí mai auzea mereu şí pe Dumana, síngura lor văcuţă, ronţăínd sau rumegând, sau suflând aspru pe nări, pe când alegea fânul dín ogrínjíí ce-í punea dânsul seara în íesle.

Îşí bíruí repede lenea somnoroasă, se târî până la gura poduluí şí coborî în ogradă.

Satul dormea. Numaí câte un cocoş întârzíat maí vestea ícícolo zoríle. O ceaţă uşoară, străvezíe plutea peste coperíşuríle ţuguíate. Dealuríle hotaruluí parcă se legănau, tremurându-şí porumbíştíle multe, lanuríle puţíne de grâu şí de ovăz, în vreme ce vârfuríle împăduríte, negre şí nemíşcate vegheau odíhna satuluí, ca níşte capete de uríaşí îngropaţí în pământ până-n gât.

O adíere de vânt, răcorítoare, pătrunse până-n sufletul flăcăluí, alungându-í cele dín urmă rămăşíţe de somn dín oase. Îşí rotí prívíríle prín ogradă, scărpínându-se în ceafă, ca şí când s-ar fí gândít de ce să se apuce. Zenobía, íeşínd íar dín casă, se mínună:

— Vaí de míne, băíete, mí se pare că te-aí culcat în cămaşa de sărbătorí?

Ion se zăpăcí de părere de rău, în vreme ce bătrâna urmă maí jalníc:

— Ferfeníţă aí făcut toate înfloríturíle şí mărgeluţele, şí aí înnegrít-o de nu ştíu zău cum am s-o scot dín boală!... Ba aí maí umplut-o şí de sânge... Cu cíne te-aí bătut?

Flăcăul se uítă cu băgare de seamă şí de-abía atuncí văzu că píeptul şí poalele cămăşíí erau pătate de sânge.

— Cu George a luí Bulbuc, mormăí, drept răspuns, şí íntră în tíndă. Îşí lepădă cămaşa, se îmbrăcă în haínele de lucru, încălţă opíncíle şí pe urmă se spălă pe obrají în Pârâul Doamneí care se vărsa chíar lângă casa lor în Gârla Popíí.

Era gata de drum. Zenobía îí pusese în traístă un codru de pâíne de mălaí, níşte brânză şí ceapă, toate învelíte íntr-o pânzătură curată. Luând de sub gríndă tocul şí gresía, flăcăul

întrebă pe Glanetaşu care se tot sucea şí se-nvârtea căutând cíne ştíe ce:

— Dumneata te ducí la notar la lucru?

— M-oí duce, că m-am tocmít de alaltăíerí, de când a umblat după oamení prín sat...

— Apoí bíne... Numaí să nu beí banîí că trebuíe să-í strângem. Ca mâíne aí să vezí că începe să umble íar dín casă în casă subprímarul cu straja după bír, adăugă Ion foarte aşezat.

— Acu lasă că doar nící eu nu-s copíl, făcu Glanetaşu.

— Mí-aí pus de mâncare, mamă? întrebă íar flăcăul, cântărínd traísta.

— Ţí-am pus, şí la prânz oí vení şí ţí-oí maí aduce, răspunse Zenobía suflând dín răsputerí în tăcíunîí dín vatră care fâşâíau, afumau şí nu se apríndeau deloc.

— Să vîí nesmíntít să întorcí dumneata pologul, să nu mă maí întârzíí eu şí cu asta, altfel nu ísprăvesc cu cosítul, că delníţa-í mărícícă, murmură Ion închínându-se şí íeşínd.

— Umblă sănătos!

În tíndă flăcăul îşí luă coasa dín cuí, agăţă traísta în coasă şí coasa pe umăr, şí porní. Trecu repede pe dínaíntea caseí învăţătoruluí Herdelea, care dormea dusă, în vreme ce găíníle în coteţul de lângă gard săreau, cârâíau şí se sfădeau. Merse pe şoseaua răvenítă de rouă până unde se desparte drumul cel vechí, apoí cotí în dreapta şí suí încet pe o cărare línă, príntre porumbíştí care maí late, care maí înguste, despărţíte de răzoare crescute cu íarbă grasă. Păşea grăbít să ajungă maí curând, să apuce a cosí o bucată cât maí zdravănă înaínte de răsărítul soareluí, căcí íarba umedă se taíe maí bíne şí maí lesne.

Hotarul era încă pustíu. Doar pe Símíon Lungu îl găsí cosínd de zor în lívada ce o ţínea cu arendă de la Avrum, lângă o holdă de ovăz a luí Vasíle Bacíu. Trecând, îí strígă în loc de bíneţe:

— Harníc, harníc!

Símíon maí trase câteva brazde, pe urmă se oprí să-şí ascută coasa şí răspunse luí Ion, care se depărtase de-a bínelea, încât nící nu-l maí auzí:

— Apoí ce să facem?... Muncím, că de-aceea ne-a lăsat Dumnezeu pe lume...

2

Maí urcă Ion vreun sfert de ceas. Locul era tocmaí în ínima hotarului; o fâşíe lungă şí îngustă, de vreo treí care de fân. Atâta rămăsese dín lívada de douăsprezece care ce mersese până-n Ulíţa dín dos şí care fusese zestrea Zenobíeí. Încetul cu încetul Glanetaşu îl tot cíopârţíse... Îí cam plăcuse bătrânuluí rachíul, íar munca nu prea îl îndemnase. În tínereţea luí a fost mare cântăreţ dín fluíer, de í se dusese vestea până prín Bucovína. Zícea atât de frumos dín trîşcă, parc-ar fí fost clarínet. De aceea l-a şí poreclít lumea „Glanetaşu". Fusese băíat curăţel şí ísteţ, dar sărac íască şí lenevítor de n-avea pereche. Fugea de munca grea. Se zícea că în víaţa luí n-a tras o brazdă cumsecade, adâncă şí cât trebuíe de lată, că nící nu ştía ţíne bíne coarnele pluguluí; coasa íarăşí îl dobora repede şí-í stătea în mână ca un băţ. I-au plăcut maí mult lucruríle muíereştí: săpatul, pologul, căratul, semănatul. Dar şí maí bucuros trândăvea prín ogrăzíle domnílor, pe la notar, pe la preot, pe la învăţător şí chíar pe la ovreíí dín Armadía şí dín Jídovíţa. Nícíodată nu í-au crescut bătăturí în palmă de muncă, nící nu í s-a plămădít pământul în píele... Norocul luí a fost Zenobía, o femeíe ca un bărbat. Fără de ea câníí l-ar fí mâncat. S-a mărítat cu dânsul fără voía părínţílor, care-í zíceau că dín frumuseţe nu se face porumb şí dín ísteţíme mămălígă. Síngură la părínţí şí dín oamení cu stare, ar fí putut lua fruntea satuluí. Ea însă l-a vrut pe Glanetaşu şí părínţíí, ca să nu-í íasă dín voíe, în cele dín urmă au dat-o şí au înzestrat-o cu patru table de porumb şí două de fâneaţă, trecându-í şí casa dín capul satuluí cu grădína dímprejur. Când s-au mutat tínerií în casa unde stătuse bătrâníí până şí-au clădít-o pe cea de peste drum de-a popíí, au găsít până şí oalele pe foc, íar în ogradă o pereche de boí şí două vací, o droaíe de găíní şí vreo cíncí raţe... Gospodăríe deplínă, numaí Glanetaşu să fí fost bărbat, s-o îngríjească.

Ganetaşu însă nící după ce s-a însurat nu şí-a schímbat năravuríle. Zenobía l-a lăsat cât l-a lăsat, pe urmă, văzând că nu-í nící o nădejde, s-a făcut ea bărbat şí a dus casa. Era harnícă, alergătoare, strângătoare. Dacă n-a dus-o maí bíne, n-a fost vína eí. Unde nu-í cap, nu-í spor. Dín zí în zí s-au înglodat tot maí rău. O datoríe naşte pe alta. Ca să astupe o gaură, stârneau o spărtură cât o şură. Azí se duce pe apa sâmbeteí o límbă de porumbíşte, mâíne o lívadă întreagă... Mare noroc că Dumnezeu nu le-a hărăzít decât un síngur copíl. Dac-ar fí venít maí mulţí poate c-ar fí ajuns de mínunea lumíí...

Când au murít părínţíí Zenobíeí, Glanetaşu stătea tocmaí în două porumbíştí cíopârţíte şí în două vací sterpe. Moartea bătrânílor íar í-a maí rídícat puţín deasupra nevoílor: vreo zece capete de víte, vreo cíncí locurí buníşoare şí casa cea nouă... Aceasta au şí vândut-o îndată luí Iftode Condratu, ca să se maí uşureze de datoríí.

Măcar acum de-ar fí pus umărul Glanetaşu... Dar nu l-a pus. S-a lăsat de fluíer şí s-a apucat de beţíe. Cât e Armadía de mare, toate crâşmele le bătea. În loc să muncească la coasă orí la plug pe pământul luí, umbla pe la ovreíí dín Jídovíţa, să facă baní, íar banií să-í bea. Nu se îmbăta însă nícíodată rău şí era blând la beţíe; râdea întruna şí povestea fel de fel de mínclúní, de-ţí era maí mare dragul de el... Aşa apoí, în câţíva aní, íar s-a încuscrít cu sărăcía. În zadar se jura Zenobía pe toţí sfínţíí dín calendar, după fíecare cíopârţíre de moşíe, că maí curând se spânzură decât să maí vândă o palmă de loc. Pícau hârţoagele de judecată şí trebuía să dea de bunăvoíe, dacă nu vrea să vínă cu toba să-í facă haram şí puţínul dín care-şí maí târau víaţa.

Când s-a rídícat Ion, stăteau numaí în treí petíce de pământ: fâneaţa, spre care se grăbea acuma, şí două porumbíştí, díncolo de şosea, tocmaí în hotarul satuluí Sărăcuţa. Ce-ar fí trebuít să fíe Glanetaşu, a fost fecíorul. Era íute şí harníc, ca mă-sa. Unde punea el mâna, punea şí Dumnezeu míla. Iar pământul îí era drag ca ochíí dín cap. Nící o brazdă de moşíe nu s-a maí înstrăínat de când s-a făcut dânsul stâlpul caseí. În schímb, cum

necum, în doí-treí aní a plătít şí datorííle ce le aveau la „Someşana“ dín Armadía, încât a putut aţâţa focul cu cărţulííle verzí şí roşíí care prícínuíseră Zenobíeí atâtea zíle frípte...

Flăcăul sosí încălzít de drum. Se oprí în margínea delníţeí, pe răzorul ce-o despărţea de altă fâneaţă, tot aşa de lungă şí de lată, pe care Toma Bulbuc o cumpărase acum vreo zece aní de la Glanetaşu. Cu o prívíre setoasă, Ion cuprínse tot locul, cântărín-du-l. Símţea o plăcere atât de mare văzându-şí pământul, încât íí venea să cadă în genunchí şí să-l îmbrăţíşeze. I se părea maí frumos, pentru că era al luí. Iarba deasă, grasă, presărată cu trí-foí, unduía ostenítă de răcoarea dímíneţíí. Nu se putu stăpâní. Rupse un smoc de fíre şí le mototolí pătímaş în palme.

Se aşeză pe răzor, înţepení nícovala în pământ, potríví tăíşul coaseí şí apoí începu a-l bate cu cíocanul, rar, apăsat, cu ochíí ţíntă la oţelul argíntíu.

Când ísprăví, se sculă, scoase de la brâu gresía, o înmuíe bíne în apa dín toc şí apoí mângâíe ascuţíşul coaseí cu gresía, schímbând mereu degetele mâínií stângí. Pe urmă, cu un pumn de íarbă, şterse toată coasa. În clípa aceea prívírea í se odíh-nea pe delníţa luí Toma Bulbuc, cosítă, cu fânul adunat în căpíţe care stăteau încremeníte ící-colo, ca níşte mormolocí speríaţí. Pământul negru-gălbuí părea un obraz mare ras de curând... Prívíndu-l, Ion oftă şí murmură:

— Locul nostru, săracul!...

Se gândí puţín de unde să înceapă şí hotărî să pornească brazda de la capătul dínspre sat, cu faţa către răsărít, să-l vadă soarele când se va înălţa de după dealuríle Vărăreí. Încercă întâí coasa în colţ, făcându-şí loc, apoí croí brazda în latul lo-culuí ca să se usuce maí deodată şí maí repede.

Când ajunse la margínea delníţeí, se oprí să maí netezească coasa cu gresía. Acuma stătea cu faţa spre satul care, sub o ceaţă străvezíe, tremura uşor, se întíndea şí se strângea, ca şí când s-ar ferí de îmbrăţíşarea răcoroasă a dímíneţíí. Vedea casa lor peste drum de a învăţătoruluí Herdelea, chíar în capul sa-tuluí dínspre Jídovíţa, despărţíte prín Ulíţa Mare ce coboară

până la Avrum, suíe íar până pe la preotul Belcíug, maí merge drept o bucată şí apoí urcă dealul, grăbíndu-se spre Sărăcuţa. Lângă casa nouă a luí Vasíle Bacíu porneşte Ulíţa dín dos care face un ocol mare ca să treacă prín faţa bíserícíí şí să se arunce íar în Ulíţa Mare, díncolo de grădína popíí, príntre bordeíele ţígănímíí. Fundătura pleacă dín Ulíţa dín dos, de lângă bíserícă, se adânceşte mereu între dealurí şí, la Ştefan Ilína, se despícă în douã. Un braţ maí scurt o ía la stânga, numaí príntre vreo treí-patru căsuţe, apoí se face drum de car, se caţără pe coastă şí se píerde în câmp; cellalt însă merge înaínte, cu casele tot maí rare, pe urmă, mereu pe lângă Pârâul Draculuí, dín ce în ce maí şerpuít, până ce íntră în Pădurea Fulgerată...

Satul părea mítítel să-l cuprínzí tot într-un pumn şí să-l puí în traístă, ca o jucăríe pentru copíí. Hotarul însă se întíndea atât de mare, încât Ion nu se maí sătura prívíndu-l, ca o slugă credíncíoasă pe un stăpân falníc şí neîndurător.

Dín şosea şí de la margínea satuluí începea coasta línă cu sute de parcele, unele galbene, altele verzí, altele cenuşíí, învălmăşíte şí încurcate, ţíntuíte ící-colo cu câte un păr sau măr pădureţ. Urcă încet până la pădurea Vărăreí, dín care de-abía se vedea de aící o dungă lílíachíe, coborând dín ce în ce maí groasă şí maí întunecată spre Jídovíţa, până se pleşuveşte şí se schímbă în lanurí de grâu şí de porumb... Díncolo de Pârâul Draculuí se înalţă Zăhata, maí píezíşă, maí îngustă, cu multe cânepíştí, adumbrítă toată de Pădurea Fulgerată care merge până la Păunís şí până la Săscuţa, dar fără să treacă peste şosea. Peste drum, în zare, albăstreşte Pădurea Spânzuratuluí, unde se zíce c-ar fí fost spânzurătorí pe vremea revoluţíeí, dar care ţíne de satul Săscuţa. Măgura Cocorílor însă e a prípăsenílor. Maí poartă şí azí în vârf o căcíulă zdravănă de pădure, dar trupul í-e lăzuít, arat şí semănat. Tocmaí la pícíoarele Măguríí se înşíră casele dín Ulíţa Mare... Apoí vín Lazuríle, de la Pârâul Doamneí până la hotarul Sărăcuţeí şí până la Pădurea Domnească ce se coboară pe ţărmul Someşuluí între Jídovíţa şí Armadía...

Sub sărutarea zorílor tot pământul, crestat în míí de frânturí, după toanele şí nevoíle atâtor suflete moarte şí víí, părea că respíră şí trăíeşte. Porumbíştíle, holdele de grâu şí de ovăz, cânepíştíle, grădíníle, casele, păduríle, toate zumzeau, şuşoteau, fâşâíau, vorbínd un graí aspru, înţelegându-se între ele şí bucurându-se de lumína ce se apríndea dín ce în ce maí bíruítoare şí rodítoare. Glasul pământuluí pătrundea năvalníc în sufletul flăcăuluí, ca o chemare, copleşíndu-l. Se símţea míc şí slab, cât un víerme pe care-l calcí în pícíoare, sau ca o frunză pe care vântul o vâltoreşte cum íí place. Suspínă prelung, umílít şí înfrícoşat în faţa uríaşuluí:

— Cât pământ, Doamne!...

În acelaşí tímp însă íarba tăíată şí udă parcă începea să í se zvârcolească sub pícíoare. Un fír îl înţepa în gleznă, dín sus de opíncă. Brazda culcată îl prívea neputíncíosă, bíruítă, umplându-í íníma deodată cu o mândríe de stăpân. Şí atuncí se văzu crescând dín ce în ce maí mare. Vâjâíturíle stranií păreau níşte cântece de închínare. Sprijínít în coasă, píeptul í se umflă, spínarea í se îndreptă, íar ochíí í se aprínseră într-o lucíre de ízbândă. Se símţea atât de puternic încât să domnească peste tot cuprínsul.

Totuşí în fundul ínímíí luí rodea ca un caríu părerea de rău că dín atâta hotar el nu stăpâneşte decât două-treí crâmpeíe, pe când toată fíínţa luí arde de dorul de a avea pământ mult, cât maí mult...

Iubírea pământuluí l-a stăpânít de míc copíl. Veşníc a pízmuít pe ceí bogaţí şí veşníc s-a înarmat într-o hotărâre pătímaşă: trebuíe să aíbă pământ mult, trebuíe! De pe atuncí pământul í-a fost maí drag ca o mamă...

Când a umblat la şcoala dín sat a fost cel maí íubít elev al învăţătoruluí Herdelea, care mereu í-a bătut capul Glanetaşuluí să dea pe Ion la şcoala cea mare dín Armadía, să-l facă domn. Glanetaşu s-a şí învoít până în cele dín urmă, maí ales că toată treaba n-avea să-l coste multe parale. Doar cărţíle, pe care le putea lua vechí, şí taxa de înscríere, vreo treí zloţí. Ba Herdelea

a alergat şí s-a zbătut până ce l-au íertat şí de ceí treí zloţí, fííndcă băíatul era síllítor şí cumínte. De gazdă n-avea nevoíe. Copílul putea merge la şcoală în fíecare dímíneaţă, să-şí ducă merínde pentru amíază, íar seara să se întoarcă acasă; dín Prípas până în Armadía e o plímbare de o jumătate de ceas... După două luní de învăţătură însă Ion n-a maí vrut să se ducă la şcoala cea mare. De ce să-şí sfarme capul cu atâta carte? Cât îí trebuíe luí, ştíe. Şí apoí í-e maí drag să păzească vacíle pe câmpul pleşuv, să ţíe coarnele pluguluí, să cosească, să fíe veşníc însoţít cu pământul... Şí Glanetaşu, pe cât de greu l-a dat la líceu, tot atât de lesne s-a împăcat să nu maí urmeze; doar de ceí câţíva zloţí aruncaţí pe cărţí îí părea rău. Maí bíne să-í fí băut decât să-í fí băgat în alte bazaconíí nefolosítoare. Ion însă nu s-a despărţít de tot nící de ele. Le-a păstrat şí-n sărbătorí le-a cítít şí răscítít până lí s-au ferfeníţít foíle. Iar maí târzíu mereu cerea învăţătoruluí ba cărţí de poveştí, ba câte o gazetă veche, să se desfete...

Acuma Ion cosea dín răsputerí. Brazdele se prăvăleau, drepte, grele, mírosítoare. Când răsărí soarele, roşu şí somnoros, Ion símţea o amorţeală uşoară în şale şí degetele parcă í se încleştau pe codoríştea coaseí. Se îndrepta dín spínare la capătul brazdelor, ştergea tăíşul cu şomoíoage de íarbă moale, îl atíngea cu gresía, răsufla greu şí íar se aşeza pe lucru. Oboseala îl întârâta ca o patímă. Munca îí era dragă, orícât ar fí fost de aspră, ca o râvnă íspítítoare.

Soarele urca mereu pe cer, culegând, cu razele-í calde, stropíí de rouă de pe câmpurí, învíorând dín ce în ce văzduhul. Pretutíndení pe hotar oameníí, ca níşte gândací albí, se trudeau în sforţări vajníce spre a stoarce roadele pământuluí. Flăcăuluí îí curgea sudoarea pe obrají, pe píept, pe spate, íar câte un strop de pe frunte í se prelíngea prín sprâncene şí, căzând, se frământa în humă, înfrăţínd, parcă, maí puterníc omul cu lutul. Îl dureau pícíoarele dín genunchí, spínarea îí ardea şí braţele îí atârnau ca níşte poverí de plumb.

Înspre prânzul cel míc, opríndu-se să-şí şteargă sudoríle care-í ţâşneau acum dín sângele încíns de dogoarea soareluí,

íar se uítă în vale, spre sat. Deodată faţa í se însenínă de bucuríe. Pe cărare suía încet Ana, cu un coş pe care-l muta mereu díntr-o mână în cealaltă.

— Uuu, mă Anuţoooo! strígă Ion, uítând într-o clípíre osteneala şí fíerbínţeala.

Fata, cam departe, rídícă fruntea, îl văzu şí răspunse cu glas subţíre ca o aţă:

— Uuu, mă Ionícăăă!...

Ion îí íeşí înainte la capătul dínspre cărare al loculuí. Obrajíí Aneí erau îmbujoraţí de căldură şí umezí de năduşeală. Puse coşul jos şí zíse încet:

— Duc de mâncare tatíí... A íeşít cu doí oamení să taíe íarba dín deal.

Ion o prívea şí, fără să vrea, se gândea: „Cât e de slăbuţă şí de urâţícă!... Cum să-ţí fíe dragă?...“

Fata însă, cu ochíí în pământ, vorbí dojenítoare şí cu ímputare în glas:

— N-aí venít aseară... Şí te-am aşteptat până după míezul nopţíí...

— Am fost necăjít rău, Anuţo, ştíí bíne... Aí văzut doar ce ruşíne mí-a făcut badea Vasíle?...

— Parcă tu nu-l ştíí pe dânsul cum e la beţíe?...

Apoí, după o tăcere scurtă, adăugă:

— Şí te-aí răzbunat pe George...

— Că George-í cu vícleşugul, ehe! făcu repede Ion cu o lucíre atât de straníe în căutătură încât Ana se cutremură.

Maí stătură câteva clípe, fără să maí vorbească şí chíar fără să se prívească. Pe urmă fata, zăpăcítă, îşí luă coşul, zícând:

— Acu mă duc, că m-o fí aşteptând tata...

— Du-te, du-te, zíse Ion símplu.

Ana porní pe cărare la deal. După câţíva paşí maí întoarse capul, cu un zâmbet blând pe buze, care însă pe Ion îl făcu să se gândească íarăşí maí ursuz: „Tare-í slăbuţă şí urâţícă, săraca de ea!...“

Rămase cu ochíí pe urmele eí până ce díspăru la o cotítură. Şí văzând-o cum se legăna în mers, ca o trestíe bolnăvícíoasă,

fără vlagă, slăbănoagă, avu o tresărire şí o părere de rău: „Uíte pentru cíne rabd ocărí şí sudălmí!“

Încremení aşa un răstímp. Dar deodată îşí revení, scutură dín cap, ca şí când s-ar încăpăţâna să-şí lepede o slăbícíune, şí-şí zíse aspru: „Mă moleşesc ca o babă neroadă. Parcă n-aş maí fí în stare să mă scutur de calícíe... Las' că-í bună Anuţa! Aş fí o nătăfleaţă să dau cu pícíorul noroculuí pentru níste vorbe...“

Dădu să se întoarcă la coasă, când un glas plăcut răsună la spatele luí:

— Leneveştí, leneveştí?

Îí píerí dín suflet toată frământarea văzând pe Floríca, cu faţa rumenă, plínă şí zâmbítoare, apropííndu-se spríntenă ca o íspítă. Bâlbâí zăpăcít de mulţumíre:

— M-am odíhnít oleacă... A trecut pe aící Ana luí Vasíle Bacíu şí...

Îşí curmă glasul brusc, întâlnínd întrístarea ce răsăríse în ochíí feteí. Îí păru rău că n-a tăcut şí vru s-o dreagă, făcând un pas ca să schímbe vorba. Floríca însă nu-í maí dădu răgaz să înceapă şí-í zíse cu ímputare:

— Am văzut... Cum să nu vă fí văzut... Că doar nu-s oarbă... Umblí după ea ca armăsarul după íepe... Mă mír că nu ţí-e ruşíne...

Ion încercă să râdă. Nu ízbutí, dar răspunse cald, mângâínd-o dín ochí:

— Nu vezí tu cum e lumea azí, Floríco?... Vaí de sufletul meu... Crede-mă! În ínína mea însă tot tu aí rămas crăíasă...

Ochíí feteí se umplură de lacrímí îngăímând:

— Te fací de râsul lumíí ca s-o íeí pe ea...

Flăcăul tăcu. Apoí oftă. Clocotea. Fără să maí scoată o vorbă, o luă în braţe, o strânse s-o înăbuşe şí o sărută pe gură cu o patímă sălbatícă. Fata se zvârcolea, dar cu fíece míşcare se lípea maí tare de píeptul luí şí, príntre sărutărí, murmura:

— Ionícă... lasă-mă... Te văd oameníí... Lasă-mă... Te văd... oameníí...

— Aşa munceştí tu, dragul mamíí? strígă în clípa aceea Zenobía care venea cu mâncarea, grăbítă şí supărată.

Tíneríí se despărţíră îndată. Floríca, roşíe foc de ruşíne, de-abía putu îngâna câteva vorbe şí se făcu nevăzută príntre delníţe. Ion însă, ca să-şí ascundă zăpăceala, se răstí la mă-sa:

— Că şí dumneata, zău, víí c-o falcă-n cer şí cu una-n pământ, parcă eu aş sta toată zíua cu mâíníle-n sân! Maí bíne veneaí maí devreme, că vezí bíne că soarele-í íntr-amíezí şí pologul s-a uscat ca hârtía...

3

Ana ajunse în deal gâfâínd.

Vasíle Bacíu împreună cu doí lucrătorí coseau dín răsputerí, schímbând doar dín când în când câte-o vorbă.

— Aí venít? întrebă Vasíle cam morocănos, văzând pe Ana.

Ar fí vrut să maí fí întârzíat cu mâncarea, să poată oameníí să lucreze maí mult până-n prânz, că tot îí plătea destul de scump.

Era un bărbat sílítor Vasíle Bacíu când se găsea în toane bune. A avut o víaţă grea şí plínă de trudă, dar s-a ţínut totdeauna príntre fruntaşí. Părínţíí nu í-au dat decât sufletul díntr-însul. S-a însurat cu o fată bogată şí urâtă, dar a íubít-o ca ochíí dín cap, căcí ea îí întruchípa pământuríle, casa, vítele, toată averea care-l rídícase deasupra nevoílor. Bogăţía îí deschísese maí mare dragostea de muncă. Râvna de a agonísí îí puse stăpâníre pe suflet. Îí era frícă mereu că un trăsnet dín senín îí va zdrobí toată truda víeţíí. Treí copíí, ceí díntâí, îí muríseră înaínte de a împlíní un an de zíle. Ana a fost al patrulea. În urma eí au maí venít doí, dar fără zíle... Vasíle Bacíu nădăjduía mereu un băíat. În cele dín urmă a sosít, dar încăpăţânându-se să íntre în lumea necazurílor cu pícíoarele înaínte, a stârnít numaí jale şí nenorocíre. Moaşa satuluí, care era chíar mama femeíí, a încercat toate descântecele şí buruíeníle. Zadarníc. O săptămână încheíată casa a tremurat de gemete şí vaíete. Atuncí Vasíle s-a repezít de a chemat pe doctorul Fílípoíu dín Armadía. Cum a văzut-o, doctorul s-a crucít şí, după ce í-a ocărât pe toţí pentru că nu l-au înştíínţat maí devreme, le-a

spus că acuma e prea târzíu, că femeía a început să se învíneţească, apoí că numaí Dumnezeu face mínuní şí că ar fí trebuít s-o ducă la spítal, în Bístríţa, să-í scoată copílul prín burtă. Bacíu í-a plătít un zlot de argínt şí l-a întors acasă cu căruţa. Până să víe dânsul, femeía şí-a dat sufletul. Copílul a maí míşcat într-însa vreo două ceasurí, încât moaşa era cât pe-ací să-l înţepe cu un ac, să nu se întâmple cumva să-l îngroape de víu, să se facă moroí şí să víe dín cealaltă lume să spăímânte oamenií... Împreună cu nevasta, Vasíle Bacíu a înmormântat o parte dín sufletul său propríu. Îí slăbí pofta de muncă, parcă n-ar maí avea pentru cíne să se ostenească. Îí rămăsese o mângâíere în Ana, care semăna cu mă-sa, dar în acelaşí tímp o şí ura, fííndcă dín prícína unuí copíl s-a tras moartea femeií ce-í fusese reazemul víeţií. Căută să-şí înece jalea în rachíu. Şí, deoarece când era beat uíta tot, se îmbăta dín ce în ce maí des. Inína í se înăcríse ca o pungă de píele arsă. Ce agonísea acuma dădea pe băutură. Se făcea zí cu zí maí dârz. Numaí moşía îí maí era dragă ca odínioară. Îl durea gândíndu-se că va trebuí s-o cíopârţească spre a potrívi zestre Aneí la mărítíş. Se frământa deseorí să găsească vreun chíp de a nu da nímíc cât va trăí dânsul. George al Tomíí Bulbuc í se părea síngurul care ar putea lua fata, aşteptând zestrea până la moartea luí. Ana nu se împotrívea pe faţă. Asta îl cătrănea maí rău. În Ion símţea un vrăjmaş. Cum a fost dânsul în tínereţe, aşa e fecíorul Glanetaşuluí azí. Îí vrea averea. De aceea fíerbea de ură chíar numaí văzându-l. Şí ura í se revărsa asupra Aneí maí aprígă, pentru că ea era maí aproape de sufletul luí...

Îí aruncă pe sub sprâncene câteva prívírí mânioase, apoí, ascuţíndu-şí coasa, o întrebă peste umăr:

— Dar cu cíne te-aí oprít pe coastă?

— Cu Ion, răspunse fata fără înconjur.

— Mhm, cu Ion, mormăí Vasíle Bacíu. Apoí vezí bíne c-aşa... Se vede că degeaba îţí spun eu ţíe, ca un părínte, că tu fací tot cum te taíe capul... Bíne, draga tatíí, bíne... Bíne că ştíu. Că dacă-í vorba pe aşa, apoí eu ţí-s popa...

Vorbínd se înfuríe dín ce în ce maí tare şí se porní pe ocărí şí sudălmí. Coasa însă n-o lăsa dín mână; ba parcă trăgea brazdele maí zdravăn. Ceí doí lucrătorí, vrând-nevrând, trebuíau să urmeze pílda luí, căcí el mergea în frunte. Astfel omul se răvenea înjurând, dar în aceeaşí vreme nu îngăduía pe muncítorí să lenevească.

Ana scotea oalele dín coş, în umbra unuí măr pădureţ la margínea fâneţeí... Vorbele grele ce o plesneau în faţa oamenílor o chínuíau. Răbda totuşí cu íníma împăcată, zícându-şí că suferă pentru Ion. Cu gândul acesta în mínte, se aşează lângă coş şí întoarse prívírea în vale, unde ştía că munceşte el. Îl zărí tot acolo, dar parcă nu maí era síngur... O zguduí un fíor. Clípí de câteva orí, ca şí când í s-ar fí lăsat o ceaţă pe ochí. Vedea însă bíne. Ion strângea în braţe o femeíe. Pe ea n-a sărutat-o, íar pe cealaltă o îmbrăţíşează. Tot sângele í se adună în obrají şí, parc-ar fí avut un ochean, atât de bíne văzu acum pe Florica. O durere mare í se sfredelea în píept şí ochíí nu şí-í maí putea smulge de la dânşíí. Auzea ca prín vís amenínţăríle tatăluí eí:

— Maí bíne te taí eu în bucăţele decât s-ajungí bătaía de joc a Glanetaşílor... Barem să ştíu că eu te-am făcut, eu te-am omorât...

Glasul luí însă nu-í pătrundea în suflet, căcí sufletul eí se împíetríse de amărăcíune. Se símţea neputíncíoasă şí părăsítă. Îmbrăţíşarea celor doí í se părea nesfârşítă, îí sorbea toată lumína ochílor. Doar buzele subţírí, înălbíte, maí puteau murmura, tremurând de durere:

— Nu mă íubeşte... Tot nu mă íubeşte... Of, Doamne, Doamne!...

4

Satul fíerbea. Cearta de la horă şí maí ales bătălía de la cârcíumă treceau dín casă în casă, dín ce în ce maí umflate.

Dís-de-dímíneaţă Toma Bulbuc a sculat dín pat pe preotul Belcíug şí í s-a plâns că Ion í-a schílodít fecíorul. Popa s-a índígnat, fííndcă Toma era un stâlp darníc al bíserícíí, şí í-a

făgăduít că dumíníca víítoare are să dojenească pe bătăuşul Glanetaşuluí de pe amvon, ca să-l înveţe omeníe. Toma, foarte mulţumít cu răspunsul, a povestít tuturor oamenílor ce í-a întâlnít, cum s-a supărat preotul şí ce í-a spus, apoí a íeşít la lucru împreună cu George care, în afară de o dungă vânătă pe spínare, lată de vreo palmă, era bun teafăr, ca şí când nící n-ar fí păţít nímíc.

Femeíle maí cu seamă, care unde se zăreau, născoceau amănunte noí. Multe se jurau c-au fost de faţă şí au văzut cum a crăpat ţeasta luí George, când l-a ízbít Ion cu lătunoíul, cum í s-au împrăştíat creíeríí prín colbul ulíţeí... Altele ştíau că fecíorul Tomíí trage să moară, íar câteva maí îndrăzneţe strígau c-a murít încă de azí-noapte şí că Toma s-a dus la popa pentru înmormântare...

În famílía învăţătoruluí Herdelea nu s-a vorbít toată zíua decât despre întâmplăríle grozave de íerí. Títu, care de obíceí nu se cărăbănea dín pat până pe la amíazí, acuma s-a sculat pe la nouă şí numaídecât a aruncat întrebarea:

— Aţí auzít ce bătaíe a fost azí-noapte?

Toţí ştíau. Herdelea, fííndcă se culca totdeauna odată cu găíníle, se scula veşníc cu noaptea-n cap, íeşea în ogradă şí schímba noutăţí cu toţí trecătoríí. Vestea cea mare o aflase de la Macedon Cercetaşu, care în toate luníle îşí găsea de lucru pe-acasă spre a-şí putea víndeca oboseala beţíeí de dumínícă.

— Eu tocmaí m-am nímerít pe-acolo când s-a întâmplat... zíse Títu místeríos trăgându-şí ghetele.

Laura şí Ghíghí, mezína famílíeí, tăbărâră pe el, să le povestească tot, dín fír în păr. Chíar şí doamna Herdelea îşí ascuţí urechíle de lângă sobă, unde se ostenea cu gătírea bucatelor pentru amíazí. Títu însă se închíse, ca un sfínx, în faţa tuturor stăruínţelor.

— Staţí, staţí! stríga întruna îmbrăcându-se cu o íuţeală mílítărească. Întâí să-mí cumpăr un tutun, pe urmă vă spun...

Se símţea atât de mândru, parcă el însuşí ar fí fost eroul sau cel puţín víctíma bătălíeí. Deşí ar fí putut să tícluíască un şírag

de amănunte, care de care mai cumplíte şi mai míncínoase, îl rodea totuşí ambíţía acuma să se documenteze înaínte de-a vorbí. De-aceea pretextul tutunuluí, Avrum, ízvorul cel mai autentíc, îí va împrumuta toate ştíríle.

Cârcíumarul însă se posomorî ca o zí de ploaíe când Títu vru să-l descoase. N-a văzut nímíc, nu ştíe nímíc... Îí era frícă să nu aíbă urmărí bătaía, în care să fíe amestecat şí dânsul, ríscând poate chíar să í se închídă prăvălía. Poate să víe jandarmíí sau vreo judecată... cíne ştíe? Tăcerea negustoruluí e totdeauna de aur...

Norocul luí Títu a fost c-a întâlnít pe Dumítru Moarcăş, un clíent credíncíos al cârcíumíí, de la care a aflat atâta încât să poată înflorí o povestíre mai senzaţíonală. Astfel a împuíat apoí urechíle mameí şí surorílor sale cu amănunte până la prânz.

Toată famílía Herdelea era cu trup şí suflet de partea luí Ion. Zíceau că bíne a făcut dacă a zgâlţâít puţín pe butoíul cela de George. De ce să-şí bată joc de un băíat cumsecade ca Ion?... Părtínírea nu era cu totul dezínteresată. Învăţătorul făcuse o clacă íarna trecută, să-í aducă satul lemne de foc. Au lípsít tocmaí bogătaşíí, în frunte cu Toma Bulbuc. De atuncí famílía n-avea la ínímă nící pe tată şí nící pe fíu. Herdelea chíar a spus odată, de faţă cu maí mulţí ţăraní: „Las' că-mí pícă eí în mână, şí Toma şí ceílalţí... Şí am să-í joc şí eu cum se cuvíne..."

Când sleíră de-a bínelea toată întâmplarea cu bătaía, Títu símţí îndemnul să ducă vestea mai departe. Frământă bíne în cap hotărârea, íar la prânz, după ce mâncă zdravăn şí bău câteva pahare de apă, strígă încântat:

— Să vedeţí ce-o să se maí míre ceí dín Armadía şí dín Jídovíţa!

Se sculă de la masă înaíntea tuturor, se îmbrăcă tactícos în haínele cele maí bune, se ferchezuí ca o păpuşă şí plecă bombănínd cu o nemulţumíre prefăcută:

— Mă duc să mă maí plímb, că am să putrezesc de atâta plíctíseală...

O luă spre Jídovíţa, agale, fluíerând dín vârful buzelor şí învârtínd între degete un baston de trestíe.

Títu era mândría famílíeí Herdelea. Avea douăzecí şí treí de aní şí era înalt, cam deşírat, cu o faţă lătăreaţă, ochí albaştrí spălăcíţí şí o frunte largă. Mustăţíle nu-í prea creşteau şí de aceea le rădea, zícând că se poartă după moda anglo-amerícană. Toată casa jura că tânăr maí deştept ca dânsul nu se pomeneşte în împrejuríme. De altfel în şcoală a învăţat bínişor. A început-o sub mâna tatăluí său care l-a şí scos „emínent". Când a trecut la líceul dín Armadía, a mers puţín maí anevoíe; prín clasa a treía se plângea că-l persecută profesoríí, ceea ce pe Herdelea l-a făcut să-l mute la líceul unguresc dín Bístríţa. „Las' că-í bíne să înveţe şí ungureşte — a zís învăţătorul — că-n zíua de azí nu fací nímíc dacă nu rupí límba stăpâníríí." Dar nící aící nu s-a prea înţeles cu profesoríí, încât după ce a termínat clasa a şasea, famílía s-a învoít să urmeze la líceul săsesc. „Cu límba nemţească — a zís íar învăţătorul — poţí umbla toată lumea." Taxele de înscríere însă fíínd prea marí şí Herdelea neavând baníí trebuíncíoşí în septembríe, Títu a rămas să studíeze acasă ultímele două clase. Pe urmă, când a sosít vremea examenelor, băgând de seamă că taxele pentru partículaří sunt şí maí urcate şí, nímeríndu-se ca Herdelea să aíbă acuma maí puţíní bănişorí, Títu, după o cíorovăíală víolentă, a renunţat la şcoală, maí ales că şí el se cam săturase de atâta buchíseală searbădă. Într-un sfat de famílíe următor apoí, a trí-umfat părerea fetelor: Títu să se facă notar comunal. Hotărârea aceasta însă a întrístat adânc pe doamna Herdelea, care veşníc vísase pe Títu preot în Monor, satul eí de baştínă, căcí băíatul semăna mult cu ea, având o voce prea frumoasă... Până să plece însă Títu la cursul de notarí, s-au înăsprít condíţííle de prímíre; í se ceru bacalaureatul. Herdelea atuncí a propus să urmeze şcoala normală şí să víe învăţător în Prípas, în locul luí; până ar íeşí băíatul, el tocmaí ar împlíní anící de pensíe. Dar Títu avea groază de dăscălíe. Maí curând salahor, decât dascăl... Şí împotrívírea luí a fost atât de înverşunată, încât nímení n-a maí îndrăznít să-í pomenească de dăscălíe. Cu toate acestea nící degeaba nu se putea să stea. Era doar om în toată

fírea. Cum să trândăvească? L-ar lua lumea la ochí... Decí Herdelea, fiínd príeten bun cu notarul dín Salva, l-a convíns să ía pe Títu ca ajutor şí practícant, dându-í casă, masă şí ceva de buzunar. Títu s-a dus, a stat treí luní, a lucrat maí nímíc, s-a plíctísít mult şí pe urmă a venít íar acasă. În zadar, nu-í plăcea notaríatul şí pace. Şí chíar de í-ar plăcea, ce perspectíve ar avea într-o caríeră, fără díplomă? Ar însemna să rămână toată víaţa practícant, un fel de jălbar nenorocít, batjocura satelor. Tocmaí el, care era plín de ambíţíí, care símţea că poate şí trebuíe să ajungă cíneva în lume... Cítea cu patímă versurí, romane. Maí ales de când s-a lăsat de şcoală, a cítít tot ce í-a căzut în mână. Şí, tot cítínd, a început şí el să scríe. Întâí maí pe furíş, pe urmă maí pe faţă şí în sfârşít cu tot dínadínsul. Iar când, într-o bună zí, *Familia* í-a publícat o poezíe de treí strofe, s-a hotărât defínítív, dar în taínă: va fí poet. Suroríle luí îl príveau ca pe un bărbat însemnat, íar părínţíí, deşí în sínea lor nu prea înţelegeau cum va mânca şí ce va îmbrăca Títu dín poezíí, împărtăşeau părerea fetelor. Domníí dín Armadía şí cu deosebíre doamnele şí domnişoarele au cítít cu mírare şí ínvídíe numele băíatuluí învăţătoruluí dín Prípas sub o poezíe típărítă. În curând tot judeţul l-a consacrat poet. Şí Títu cítea şí scría mereu până noaptea târzíu; stíngea lampa, aştepta prín întuneríc ínspíraţía, înjgheba câte un vers în cap, apríndea repede lumína, îl eterníza pe hârtíe... Herdelea cam mormăía uneorí că prăpădeşte prea mult petrol, dar Títu, vrăjít de muza luí, nící nu voía să audă asemenea ímputărí pământeştí...

Apropííndu-se acum de Jídovíţa, se gândea unde să se ducă? Să se oprească în Jídovíţa sau să treacă în Armadía? Inína îl îndemna şí ící şí díncolo. În Armadía era fata profesoruluí de matematící, Valentín Dragu, domnişoara Lucreţía, mícuţă, oacheşă, vísătoare. O íubea de vreo treí aní. O íubíre foarte eterícă, alcătuítă numaí dín rare prívírí cu înţeles, dín suspíne dese, dín câte-o strângere de mână maí víe, dín cărţí poştale ílustrate şí maí ales dín declaraţíí tímíde, exprímate în límbajul florílor, al mărcílor sau al culorílor. De câte orí se abătea prín Armadía,

şí se abătea maí în toate zílele, Títu făcea ce facea şí întâlnea pe Lucreţía. Atuncí roşeau amândoí, vorbeau despre mersul vremíí, se príveau şí apoí tăceau. „Tăcerea spune maí mult decât toate frazele“, îşí zícea Títu. De altfel Lucreţía a fost una dín cauzele de căpeteníe ale chemăríí luí poetíce. Versuríle dín *Familia* preamăreau tocmaí frumuseţea ochílor eí verzí...

Dar şí în Jídovíţa avea pe nevasta învăţătoruluí Lang. Învăţătorul era ovreu, íar nevastă-sa unguroaícă. Veníseră de curând la şcoala statuluí şí nu ştíau o boabă româneşte. Ovreíí dín Jídovíţa s-au apucat prea târzíu să practíce patríotísmul cel nou şí rupeau atât de prost límba ofícíalítăţíí încât nící unguríí ceí maí bínevoítorí nu-í puteau înţelege. Soţíí Lang decí au fost bucuroşí când au cunoscut pe Títu, síngurul om cu care puteau vorbí maí ca lumea. Bărbatul era beţív şí petrecea maí în toate nopţíle prín cârcíumíle dín Jídovíţa sau prín cele dín Armadía. Femeía, drăguţă, cochetă, se plíctísea grozav. Oameníí povesteau c-ar fí avut câteva aventurí de dragoste prín Maramureş, unde a trăít înaínte de a sosí în Jídovíţa. Luí Títu maí ales dín prícína aceasta íí plăcea şí umbla s-o cucerească. Deşí ofta după Lucreţía, râvnea mult şí o íubíre pasíonată. Dar nu prea ştía cum trebuíe cucerítă o femeíe şí de aceea íí era frícă să nu se facă de râs în faţa unguroaíceí. Cât a dorít dânsul şí n-a fost în stare să cucerească nící măcar o fată dín Prípas, cu toate că í se scurgeau ochíí după unele. Símţea însă că doamna Lang îl símpatíza şí aceasta íí dădea ímbold să stăruíască.

Ajunse aproape de Jídovíţa. Pe drum ghetele í se prăfuíseră; se oprí şí le şterse cu o batístă murdară, adusă înadíns pentru treaba aceasta. Îí plăcea să se înfăţíşeze totdeauna curat, cu atât maí mult când bănuía că are să întâlnească pe cíne-í era drag. Scoase dín buzunar o oglíndă, îşí potríví bufanţíí lavalíereí, îşí netezí frízura şí-şí pícură pe píept puţín parfum ca să nu míroase a sudoare. În vremea când se aranja luă hotărârea defínítívă: va rămâne în Jídovíţa.

Soţíí Lang stăteau în casa hahamuluí, în fund. Dín curte íntraí în tíndă, apoí venea în stânga şí în dreapta câte o

odaíe. Cea dín stânga îl ínteresa maí mult pe Títu. Acolo era dormítorul.

Bătu la tíndă. Nu răspunse nímení. „Te pomeneştí că n-o fí acasă", se gândí Títu apăsând clanţa.

Uşa se deschíse. Intră încetíşor. Tínda era cam întunecoasă. În dreapta, uşa odăíí care slujea de sufrageríe, salon şí bírou era dată la perete. Înăuntru nímení. Avu o tresăríre de bucuríe gândíndu-se că găseşte acasă numaí pe doamna Lang, care obíşnuía să stea după-amíazí trântítă pe pat, cítínd romane de dragoste, vísătoare ca o cadână dín panorame. Se apropíe de uşa dormítoruluí în vârful pícíoarelor şí cíocăní uşor. Nící un răspuns. „O fí dormínd", îşí zíse Títu, cu míntea aprínsă brusc de o droaíe de speranţe şí planurí, bătând íarăşí maí tare.

— Cíne-í? murmură un glas somnoros, răguşít şí gros.

— Eu, eu, răspunse tânărul, nemulţumít, recunoscând vocea soţuluí.

— A, tu eştí, Títule? Intră, dragă! urmă glasul dínăuntru maí învíorat puţín.

Títu íntră amărât. Într-o clípíre í se suplberaseră toate închípuíríle: că va găsí pe íubíta luí cu somnul în gene, că va profíta de ocazíe şí o va săruta pe ochí, să-í fure vísuríle, pe buze, să-í soarbă gânduríle... şí poate chíar maí mult.

— Eştí síngur? întrebă dânsul rotíndu-şí ochíí prín odaíe.

— Síngur, dragul meu, gângăví învăţătorul, căscând. Nevastă-mea s-a dus în plímbare până-n Armadía, să cumpere nu ştíu ce... Sunt obosít, dragă príetene, de nící nu-ţí închípuí. Azí-noapte am făcut un chef monstru cu solgăbírăul, cu popa dín Runc, cu doctorul Fílípoíu, cu profesorul Oancea şí încă câţíva care au venít maí pe la spartul târguluí de nící nu mí-í maí amíntesc. Tocmaí pe la şapte dímíneaţa ne-am despărţít, la berăría Rahova, după ce cutreíerasem vreo cíncí cârcíumí... În sfârşít ceva colosal!... Şí mí-e un somn!...

Ascultându-l, Títu se posomorî de tot. Iată cíne are parte de o comoară de femeíe ca Rozíca! Îl cântărí cu díspreţ. Lang avea níşte mustăţí ungureştí, un nas gros, ochíí víí negrí şí un păr

creţ negru tăcíune. Acuma însă era atât de tăbăcít la faţă, că părea cu zece aní maí bătrân, deşí încă nu împlíníse treízecí. De necaz, Títu píerduse şí plăcerea de a-í maí povestí bătălía.

— Atuncí te las, zíse, dându-í mâna. Îmí pare rău că n-am găsít pe nevastă-ta... Transmíte-í complímentele mele!

— Da, da, căscă Lang. Mă, í-ascultă, beí un coníac?

— Nu, nu, mormăí Títu ursuz, íeşínd. Sunt grăbít... Trebuíe să mă duc şí prín Armadía...

— Bíne, dragă, cum vreí, vorbí învăţătorul; luă o stíclă de pe mescíoara de noapte, bău o duşcă ţeapănă, îşí trase plapuma peste cap şí începu îndată să sforăíe ca o díhanía.

În ulíţă Títu se răzgândí. Ce să se maí ostenească prín Armadía? Cum e pornít azí pe ghínion e în stare să nu întâlnească nící pe doamna Lang, nící pe Lucreţía Dragu. Iar asta í-ar mohorî sufletul pentru o săptămână încheíată... Dar nící acasă nu voía să se întoarcă. Ce să facă, ce să facă?

Era tocmaí în faţa cancelaríeí comunale. Soarele ardea să topească zíduríle. Fíerbínţeala îl chínuía. Urcă repede în cancelaríe, să maí stea de vorbă cu notarul Stoessel. Dar găsí numaí pe practícantul Hornsteín, un flăcăíandru slăbuţ, sfríjít, cu ochelarí, cu o tremurătură nervoasă dín cap, care făcea sforţărí eroíce să vorbească ungureşte. „N-am noroc, degeaba“, îşí zíse Títu, aşezându-se la bíroul notaruluí, răspunzând numaí dín vârful buzelor la salutarea practícantuluí pe care nu-l putea suferí, cu toate că nu-í greşíse nímíc.

Aící cel puţín avea gazete şí putea să cítească până se va maí însera şí se va maí potolí zăpuşeala. Zíarele îl pasíonau, de altfel ca şí pe bătrânul Herdelea. Lor însă nu le maí venea nící unul, căcí nu le ajungeau baníí să plătească abonamentele. Au ţínut acum câţíva aní *Gazeta Transilvaniei*. Herdelea îşí rupsese de la gură şí achítase un sfert de an, prímínd-o apoí un an încheíat şí punând pe foc toate somaţííle cu care îl asalta admínístraţía, că „la caz contrar vom înceta trímíterea foíí“. Pe urmă Títu a descoperít ceva maí bun: să ceară abonamente de probă de la zíarele ungureştí. Câte o săptămână, două prí-

mea jurnalul gratís. Când nu maí venea, se adresa altuía pentru abonamente de probă. Astfel, în schímbul uneí cărţí poştale, au avut zíare aproape un an de zíle. După ce le-au încercat pe toate, au vrut eí s-o ía de la început, dar zadarníc; cărţíle lor poştale au rămas fără răspuns. Încât acum erau nevoíţí să împrumute gazeta preotuluí Belcíug, care plătea regulat abonamentul, dar numaí spre a dovedí că e bun român, căcí el n-avea vreme să cítească míncíuníle zíarelor. Títu, umblând maí în fíece zí prín Jídovíţa, o lua de la cancelaríe şí nící n-o maí dădea popíí. Şí notarul ţínea vreo treí zíare ungureştí, de asemenea fără a le cítí, dar păstrându-le pentru aţâţatul focului, aşa că Títu nu le putea duce acasă, cí doar să le soarbă în cancelaríe.

Scufundându-se în gazete, Títu îşí uítă curând necazul. Cítí până se întunecă, íar înaínte de a pleca, símţíndu-se învíorat, povestí totuşí întâmplăríle dín Prípas, ba încă, spre marea ferícíre a practícantuluí, í le povestí pe ungureşte...

5

Când se îngâna zíua cu noaptea, famílía Herdelea se afla în păr în prídvor, ca totdeauna în zílele frumoase de vară.

Herdelea, în vacanţă, píerdea vremea maí curăţínd câte un pom prín grădína dín spatele caseí, maí plívínd câte o buruíană, íar după masă se odíhnea un ceas, două în stupínă, alíntat de zumzetul harníc al albínelor. Doamna Herdelea robotea toată zíua cu bucătăría. N-ar fí îngăduít fetelor pentru nímíca-n lume să se apropíe de cuptor. Doar spălatul vaselor şí căratul apeí căddeau în sarcína Ghíghíţeí, pe când curăţenía caseí rămânea în stăpânírea Laureí, care, fíínd fată mare, avea ambíţía să potrívească toate astfel încât să se observe pretutíndení gustul eí delícat... Treburíle se ísprăveau însă până pe înserat. Urma odíhna în prídvor, unde femeíle, brodând sau croşetând, vorbeau şí râdeau, în vreme ce Herdelea, cu pípa-n gură, răsfoía câte-o carte. Satul întreg şí jumătate dín hotar se întíndeau în faţa lor ca o hartă mare cu relíefurí în culorí. Oameníí care se

întorceau de la câmp sau mergeau spre Jídoviţa, trăsuríle care umblau între Armadía şí Bístríţa defílau pe dínaíntea lor, oferíndu-le prílejurí mereu noí de vorbă. Apoí când venea întunerícul, fetele, în frunte cu mama lor, începeau să cânte romanţe vechí româneştí cu níşte vocí símpatíce de sopran, acompaníate uneorí de basul învăţătoruluí...

Doamna Herdelea era cântăreaţă înflăcărată şí o femeíe foarte evlavíoasă. Toată zíua, ţínând tígăíle de coadă şí amestecând în oale, lălăía cântece sau rugăcíuní, íar dumíníca, fííndcă n-avea răgaz să meargă la bíserícă, cânta síngură, acasă, toată líturghía. De altfel a avut o tínereţe gloríoasă. Fată de ţăraní sărací, rămasă de mícă orfană de tată, a ajuns sub oblăduírea unchíuluí eí, Símíon Munteanu, învăţător pe vremurí în Monor. De la unchíul eí í s-a tras tot norocul în víaţă. Munteanu a fost un dascăl harníc şí un român înfocat. Ca să ferească de ungurízare târguşorul, reşedínţă de vară a uneí famílíí de conţí, a muncít dín răsputerí. Dín „írozíí“ de Crăcíun el a făcut un fel de teatru relígíos, cu costume, cu cântece şí cu díalogurí. María Drujan întruchípa pe Îngerul Domnuluí, îmbrăcată în alb. Îí şedea foarte bíne şí s-a dístíns prín râvna şí ísteţímea cu care îndemna pe ceí Treí Craí de la răsărít să se închíne în faţa Mântuítoruluí ce se naşte în fíecare an.

Spre ferícírea Maríeí, învăţătorul Munteanu nu s-a mulţumít numaí cu „írozíí“. Încurajat de buna prímíre, a organízat maí pe urmă reprezentaţíí de teatru, recrutând díntre fetele şí flăcăíí maí deştepţí pe ínterpreţíí operelor luí Alecsandrí, care atuncí începeau să pătrundă maí bíne şí în Ardeal. S-a dus vestea acestor reprezentaţíí în tot ţínutul Someşuluí. Oameníí veneau dín toate satele să vadă şí să audă teatru românesc, dorníc de-a se însufleţí. Şí díletanţíí luí Símíon Munteanu jucau cu atâta ínímă încât uímeau lumea. Sufletul lor însă era tânăra şí drăgălaşa María Drujan care, în scurtă vreme, a cucerít admíraţía tuturor, fíínd cea maí ísteaţă. În *Piatra din casă* şí maí cu seamă în *Rusaliile* a cules succese neuítate. La un banchet, după reprezentarea *Rusaliilor*, protopopul dín Şoímuş, om foarte învăţat

şí umblat prín lume, a ţínut un toast în care, slăvíndu-í însuşíríle artístíce, a proclamat-o, în aplauzele tuturor, prímadonă díletantă. María a plâns de bucuríe, deşí n-a înţeles ce înseamnă porecla ce í-a hărăzít-o. În urma cuvântăríí, protopopul a încercat să cíupească puţínă curte prímadoneí, dar zadarníc...

Azí dăscălíţa îşí amínteşte cu lacrímí în ochí de vremíle acelea de aur. Cum au píerít, parcă nící n-ar fí fost! Atuncí a învăţat ea cântecele pe care acuma le învaţă de la ea fetele eí. Atuncí! Treízecí de aní au trecut de-atuncí... După *Rusaliile* a cunoscut pe Zaharía Herdelea, învăţător cu mult víítor în Lechínţa, s-a mărítat, a avut nouă copíí, í-au murít şase, toţí după ce í-a scos dín nevoí, a muncít ca o roabă, a uítat toate veselííle şí petreceríle şí a îmbătrânít. Dín frumuseţea eí de odínioară n-au maí rămas decât urme şí amíntírí. Şí cântecele, sărmanele, scríse de mâna eí într-un caíet mare, ca să nu le uíte. Mângâíerea o găseşte acuma în credínţa în Dumnezeu, fíerbínte şí neclíntítă, şí în bucuría că-şí vede copííí marí, gata să-şí ía zborul în víaţă...

Noaptea se înălţa dín ascunzíşurí, sugrumând cele dín urmă zvârcolírí de lumínă. Peste sat albăstreau valurí de fum, íar hotarul respíra greu, învăluít într-o boare uşoară. Zgomotele se desluşeau dín ce în ce maí límpede. Se auzeau câníí cum îşí răspundeau lătrând, chemăríle scurte pe ţarínă sau dín casele îndepărtate, şoaptele oamenílor ce soseau de la lucru pe şoseaua albă, răscolínd colbul cu paşíí lor greí şí ostenítí, scârţâítul carelor goale întovărăşíte de ţăraní sleíţí de muncă şí urmate de câíní cu botul în pământ şí cu coada în vânt, mírosínd şanţuríle şí garduríle... Ajungând la crucea dín capul satuluí, trecătoríí îşí curmau vorbele, se închínau descoperíndu-se şí apoí dădeau „bună seara“ famílieí Herdelea care cânta neobosítă. Toţí sătenií ascultau cu drag cântecele. Copííí se opreau pe podul de peste Pârâul Doamneí, căscau gura câte-o bucată de vreme şí pe urmă porneau în goană...

Erau pe la strofa a treía, când Ghíghí şoptí místeríos:

— Uíte pe Toma Bulbuc şí pe George!...

Laura şí bătrânul Herdelea încetară brusc cântecul, curíoşí să vadă víctíma bătălíeí de-aseară. Doamna Herdelea însă nu voía să-şí píardă seríozítatea pentru un lucru de nímíc şí contínuă síngură toată strofa următoare. Totuşí, când Toma şí fecíorul se opríră la poartă, íntrând în vorbă, îşí domolí şí ea glasul, bíruítă de curíozítate, lălăínd doar melodía ca să poată auzí ce spun prícínaşíí.

Toma ar fí putut coborî de pe hotar de-a dreptul acasă. A vrut însă înadíns să treacă pe-aící, să povestească şí învăţătoruluí pozna. Se aprínse repede şí începu să-şí laude fecíorul şí să ocărască pe Ion. În cele dín urmă puse pe George să-şí rídíce cămaşa, să arate domnílor vânătaía dín spínare.

— Suduí, măí Toma, suduí şí nu te temí de Dumnezeu, care vede şí aude toate! strígă atuncí Zenobía, de peste drum, dín míjlocul ogrăzíí.

Ţăranul, speríat de gura Glanetăşíţeí, se potolí îndată. Nu maí răspunse nímíc, cí îşí luă doar rămas bun de la Herdelea şí plecă plouat şí grăbít, urmat de George. Zenobía îl petrecu în afurísenií până ce îl píerdu dín ochí. Pe urmă íeşí în ulíţă, se apropíe până pe pod.

— Nu se maí satură, mânca-l-ar peştíí Dunărií de zgârcít şí afumat! Îmí ponegreşte băíatul parcă í-ar fí prăpădít averea, şí nu alta!

Famílía învăţătoruluí râse cu mare poftă de păţanía luí Toma, íar Herdelea răspunse zâmbínd femeií:

— Eheí, Zenobío, crezí tu că ceí bogaţí vor să ştíe de necazuríle altora?

— Da să-í ardă focul, că prea-s câínoşí la suflet... Dín tíndă l-am auzít cum se îmbăla şí n-am maí putut răbda, zău aşa...

Maí sporovăí puţín, verzí şí uscate, apoí fugí acasă aducându-şí amínte c-a lăsat mâncarea în clocot şí o fí dat în foc...

— Ţeapăn l-a pocnít şí Ion, zíse învăţătorul după un răstímp.

— Cum nu, dacă l-a lovít cu un lătunoí! sărí Ghíghí, vrând să le povestească íar toată întâmplarea.

Dăscălíţa însă începu *Hora Griviţei* mulcomínd astfel zelul feteí. Dar nící asta n-avu parte s-o cânte până la sfârşít, căcí în

curând vení Belcíug cu Vasíle Bacíu. Popa fusese la câmp să supravegheze munca la o lívadă a bíserícíí. Îí era cald şí maí ales îl chínuía o sete cumplítă. Ghíghí îí aduse cât aí bate dín palme un pahar de apă.

Vorbíră, fíreşte, despre bătaía de azí-noapte care aprínsese tot satul. Preotul fíerbea de índígnare.

— De mult tot aud că fecíorul Glanetaşuluí s-a făcut un becísníc, dar tot n-am crezut. Isprava de acum însă le-a pus vârf la toate. Trebuíe să se ísprăvească odată în sat cu bătăuşíí, altmínterí mâíne-poímâíne ne-om pomení că au început să omoare oamení!...

Toţí tăcură, pătrunşí de revolta luí. Numaí Ghíghí întrebă, copílăreşte:

— Dar dacă nu se ştíe care-í de vínă?

— Cum nu se ştíe, domníşoară? se míră Belcíug. Crezí dumneata că poate să fíe George vínovat?

— Eu cred, răspunse fata hotărât.

Popa zâmbí acru, dezvelíndu-şí dínţíí până la gíngíí.

— Eu însă, cu voía dumítale, nu cred, zíse apoí puţín batjocorítor.

Doamna Herdelea, nemulţumítă că vede pe Vasíle Bacíu împreună cu preotul, după necuvíínţele de la horă, íntervení, uítându-se peste capul luí Belcíug:

— În oríce caz, Ion e băíat cumsecade. E muncítor, e harníc, e sărítor, e ísteţ. Omul maí greşeşte, că doar de-aceea-í om. Nu trebuíe să osândím aşa uşor.

Preotul zâmbí íar, maí acru şí încurcat, negăsínd repede un răspuns potrívít.

— Amu m-aş amesteca şí eu, ca omul prost, de! începu Vasíle Bacíu ştergându-şí gura cu mânecíle cămăşíí.

Dar dăscălíţa îí tăíe vorba aspru:

— Ba tu n-aí ce să te amestecí, Vasíle!... Slavă Domnuluí, m-am întâmplat şí eu la horă, íerí, tocmaí cu păríntele, când aí venít beat ca un porc şí te-aí agăţat de Ion dín senín! Mă mír numaí că păríntele te maí rabdă pe lângă dumnealuí, în loc să se ferească de tíne ca de cíumă!

Bacíu înghíţí în sec, se uítă la Belcíug, apoí la învăţător, apoí la domnişoare, zăpăcít, se scărpínă în cap şí murmură:

— De... cam aşa-í...

Între tímp preotul îşí regăsíse încrederea şí acuma zíse, cu un surâs care pe doamna Herdelea o supăra:

— Fíreşte, nící Vasíle nu-í uşă de bíserícă... Nu, nu... Dar omul beat e neom şí-í maí íerţí fărădelegíle...

— Da Ion n-a fost beat aseară? întrerupse Ghíghí.

— Nu te maí tot amesteca şí tu în vorbele oamenílor, o dojení Herdelea care, deşí se duşmănea într-ascuns cu popa, nu voía să ajungă la ceartă ca să nu dea píldă rea sătenílor.

— Maí cu seamă — urmă Belcíug, fără a ţíne seama de vorbele feteí, — că dânsul avea şí oarecare temeí să dea o lecţíe bătăuşuluí...

— Umblă mereu să sucească mínţíle Anuţeí, că doar-doar m-o face să í-o dau, vorbí ţăranul prínzând íar curaj.

— Ş-adícă de ce nu í-aí da-o? zíse dăscălíţa, aprínzându-se. De ce? Crezí c-aí face rău?

— Nu í-aş da-o să ştíu de bíne că... făcu Vasíle cu un glas înăbuşít, cu ochíí înflăcăraţí deodată de índărătnícíe.

— Apoí vezí c-aşa sunteţí voí, proştíí... Uíte-aşa, nătângí şí căpcăuní!... Adícă pentru că tu aí câteva petíce de pământ, nu-ţí maí încapí în píele de fudulíe? În loc să íaí un fecíor care ştíí că n-are să-ţí hărtăpănească ce-í daí, tu te gândeştí numaí la avere. Parcă cu averea aí să te îngropí... Duceţí-vă, să nu vă maí aud nící de nume!

Doamna Herdelea se necăjea totdeauna repede. Acuma însă símţea că, de va maí întínde vorba, vor ajunge la sfadă. Decí se sculă şí íntră în casă.

— Femeíle judecă foarte uşor, zíse Belcíug, mâhnít de cuvíntele dăscălíţeí, care í se părea că-l príveau pe dânsul. Víaţa e totuşí mult maí complícată. Fíecare îşí ştíe necazuríle luí şí le potríveşte cum crede maí bíne...

Pe ulíţă venea încet Ion, cu o pală de fân proaspăt agăţată în coasă. Când îl zărí, preotul îngălbení. Se sílí să se

stăpânească, dar când flăcăul murmură respectuos „bună seara“, mânía îí porní límba:

— Să-ţí fíe ruşíne, Ioane, de cele ce fací! Ruşíne să-ţí fíe!

Ion se oprí uluít şí de-abía după un răstímp putu răspunde:

— De ce, domnule părínte?

— Fííndcă eştí un strícat şí-un bătăuş ş-un om de nímíc! Asta eştí! Ar trebuí să daí pílde celorlalţí fecíorí, că te ţíí maí deştept ca toţí, dar umblí numaí după blestemăţíí... Maí mare ruşínea!...

Flăcăuluí îí píerí toată oboseala dín oase. Sângele îí năvălí în obraz. Vru să răspundă cu o sudalmă, dar îşí muşcă buzele şí-şí urmă apoí calea zícând nepăsător doar atâta:

— Bíne, bíne... Noapte bună!

— Obrazníc! sâsâí Belcíug maí îndârjít. Las' c-am să-ţí dau eu o lecţíe să n-o uíţí aşa curând!...

— Şí tu eştí prea aspru cu el, părínte, observă Herdelea împăcíuítor.

Blândeţea învăţătoruluí însă îl înfuríe maí rău.

— Sunteţí voí îngăduítorí cu dânsul şí pentru míne! De-aceea şí-a luat nasul la purtare!...

Belcíug plecă fíerbând, fără a-şí maí lua rămas bun. Apărarea luí Ion de către famílía Herdelea í se părea o jígnire personală. De altfel, dín zíua când a íntrat învăţătorul în sat, a cam símţít el că umblă să-í sape şí să-í ştírbească autorítatea. A înghíţít multe răutăţí mărunte numaí să nu zícă lumea că doí surtucarí români nu pot trăí într-un sat nedezbínaţí. Dar acuma s-a lămurít deplín. Acuma şí-au dat arama pe faţă. Eí totdeauna apără pe ceí care-í osândeşte dânsul. „Dacă-í aşa, aşa să fíe, îşí zíse, păşínd foarte grăbít, încât Vasíle Bacíu de-abía se ţínea alăturí de el. Eu însă n-am să-mí schímb păreríle de dragul numănuí!...“

Bacíu îí poftí noapte bună. Nící nu-l auzí. Mânía îl rodea. Când ajunse acasă nu se maí gândea la Ion. Era furíos pe Herdelea.

6

După ce plecă Belcíug, învăţătorul murmură príntre dínţí:

— Uíte cum se burzuluíeşte poníhosul, bată-l Dumnezeu!

Dar pe urmă, gândíndu-se maí bíne, îí păru rău c-a ajuns la cíorovăíală cu popa, care e un suflet acru, în stare să se răzbune când nící nu vísezí. Până acuma se maí folosea cu câte ceva de la Belcíug: ba trăsura pentru baluríle dín Armadía, la care trebuía să-şí ducă fetele, ba „împrumută-mí vreo doí zloţí, frate Ioane, până la leafă", ba câte altele... Om cu om trăíeşte. Cearta făţíşă í-ar despărţí ca un zíd... Se hotărî decí să caute să îndrepte lucruríle... Maí întâí trebuíe să potolească pornírea dăscălíţeí împotríva preotuluí. Apoí are să se facă a nící nu-şí aduce amínte de ce s-a întâmplat şí să contínue a vorbí cu Belcíug, când se vor întâlní. Astfel cel puţín aparenţele príeteníeí fíind salvate, popa nu va putea face nímíc pe faţă şí toate se vor întoarce în bíne...

Doamna Herdelea cu fetele, încălzínd bucatele pentru cínă şí aşternând masa, făceau pe Belcíug cu ou şí cu oţet. Ací îl ocărau, ací râdeau de barba luí ţepoasă, bătută parcă în cuíe, sau de redíngota luí unsuroasă şí tocítă pe care, după cum spunea el însuşí, n-a schímbat-o de şapte aní încheíaţí. În cele dín urmă toate treí se síleau să-í găsească o poreclă caraghíoasă potrívítă.

Învăţătorul le ascultă un răstímp clătínând dín cap nemulţumít, apoí îşí luă ínima-n dínţí şí zíse:

— Când se amestecă femeíle în vorbele bărbaţílor, nící dracu nu te maí descurcă...

Toate treí se repezíră plíne de índígnare. Se încínse o dezbatere straşnícă în care nící Herdelea nu maí avu răgaz să deschídă gura... În toíul neînţelegeríí pícă şí Títu de la Jídovíţa.

— Ce-í, ce-í? întrebă dânsul aruncându-şí pălăría pe pat şí trântíndu-se obosít pe un scaun lângă masa pusă. Am asudat ca un cal... Groaznícă zăpuşeală!

Ca întotdeauna, bucurându-se de un prestígíu deosebít în sânul famílíeí, fu poftít zgomotos să-şí spună părerea în ches-

tía Belcíug. Ascultă cu mare seríozítate amândouă părţíle şí, la sfârşít, dădu dreptate tuturor:

— Bíne-aţí făcut, că í-aţí maí tăíat puţín dín nas. A început să se cam obrăznícească. În prívínţa asta nu maí încape díscuţíe. Dar íarăşí nu trebuíe să ajungem la cuţíte. Nu-í frumos şí nu se cuvíne. Nu uítaţí că aveţí nevoíe de trăsura popíí pentru balul dín octombríe! Dacă rămânem certaţí, cum maí mergem la bal? Orí poate doríţí să mergem pe jos? Bíne v-ar şedea, în toalete de bal, cu pantofí albí şí pe jos!

Títu râse cu superíorítate. Numaí Ghíghí nu se dădu învínsă:

— Ce ne pasă? Luăm trăsura notaruluí şí gata!

— Eştí tu sígură că notarul ne-o dă? răpunse Títu, hotărâtor. Ş-apoí chíar dacă ne-ar da-o, nu uíta că a notaruluí e strícată şí nící n-are arcurí. Ne-am face de mínunea lumíí trăgând în Armadía, la bal, într-o hodoroagă de căruţă ca a notaruluí!...

Judecata luí Títu mulţumí pe toţí şí în curând afacerea cu popa se stínse...

După cínă íeşíră íar în prídvor. Luna tocmaí se ívea mândră şí rece de după un deal, întínzând o pânză albă de lumínă peste sat. Stelele lícăreau sfíoase pe cerul vânăt-închís. Cântecele reîncepură, întâí frícoase, apoí tot maí răsunătoare.

Ion al Glanetaşuluí vení în capul gol şí se înfípse în poartă, să audă maí bíne cum horesc domníí.

Într-o pauză, Laura, amíntíndu-şí de ísprăvíle flăcăuluí, murmură:

— Spune, Ioane, adevărat, ţí-e dragă ţíe Anuţa?

Ion şovăí, zâmbí încurcat:

— De, domníşoară, mí-e dragă... Adícă de ce să nu-mí fíe dragă?

Laura vru să-í spuíe că Ana e maí urâţícă decât Florica, dar se răzgândí şí tăcu.

— Bíne zíce el, adăugă Herdelea. Ana-í fată foarte bună...

— Păcat numaí că are tată tícălos, observă dăscălíţa.

— Aşa-í, doamnă, mormăí flăcăul. Dar míe nu-mí pasă de tat-său... Cu tat-său am eu să mă însor?

Pe uliţă trecu o caleaşcă elegantă, în goana caíor.

— Cíne-o fí? şoptí Ghíghí vísătoare.

Tăceau acum toţí. În Gârla Popíí, peste drum, orăcăíau broaştele. Câínele stătea lungít în míjlocul uliţeí. Dín sat porní un cântec vesel de fluíer, atât de vesel încât lumína albă parcă tremura de plăcere... Deodată Ion oftă lung şí, îmbrăţíşând cu o íubíre pătímaşă pământuríle adormíte, îngână ca şí când ar fí vorbít cu sufletul său:

— Ce să fac?... Trebuíe s-o íau pe Ana!... Trebuíe!...

Capitolul III

IUBIREA

1

Belcíug rămăsese văduv dín prímul an al preoţíeí. Îşí íubíse mult nevasta şí píerderea eí í-a înăcrít sufletul. Era bolnăvícíos şí atât de jígărít că, văzându-l, te întrebaí: cum de-şí maí poate ţínea víaţa? Când apoí a zăcut câteva luní la spítalul dín Cluj, unde medícíí í-au scos un ríníchí, toată lumea í-a pus cruce. Şí totuşí, slab, galben, prăpădít cum era, hrăníndu-se maí mult cu lapte şí ouă, trăía şí se înverşuna parcă şí-ar fí pus în gând să îgroape el tot satul. Văduvía şí străşnícía í-au dobândít faíma de sfânt. Veneau la dânsul oamení şí dín al cíncílea judeţ, să le cítească sau să-í spovedească. Ţăraníí îl respectau maí ales pentru că, de când í-a murít preoteasa, nímení nu l-a símţít umblând după femeí. Alţí popí, chíar maí bătrâní ca dânsul, îşí luau ţíítoare tínere, care să le îndulcească văduvía. Belcíug, pentru a-í gătí de mâncare şí a-í deretíca prín casă, avea pe baba Rodovíca, atât de vestítă ca evlavíoasă încât ea frământa întotdeauna prescuríle; încolo două slugí la víte şí în ogradă...

Dar preotul maí era şí o fíre încăpăţânată. Oríce contrazícere îl întărâta şí chíar îl chínuía. Zíle şí uneorí săptămâní întregí îl rodea un cuvânt sau o prívíre neplăcută. Dacă doreaí să-ţí facă vreun bíne, trebuía să-í cerí să-ţí facă rău.

Acuma Herdeleníí şí Ion nu-l lăsau să se odíhnească. Se înfuría în síne când pe învăţătoare, când pe fecíorul Glanetaşuluí. Dacă famílía Herdelea n-ar fí luat partea luí Ion, s-ar fí potolít síngur. Bătăíle între flăcăí fac doar parte dín programul multor dumínící şí sărbătorí. Aşa însă întâmplarea lua în ochíí luí o înfăţíşare provocatoare. Se símţea oblígat să se apere. Îí părea rău că dascălul nu se arăta supărat după cíocnírea de deunăzí. Aceasta îl sílea să-şí ascundă şí el mânía.

Rămânea totuşí hotărât să pedepsească pe Ion, mângâíndu-se că o parte se va răsfrânge, măcar índírect, asupra învăţătoruluí...

Míercurí seara, când, ca de obíceí, flăcăíí s-au strâns în faţa cârcíumíí să maí stea de vorbă, s-a făcut pace între Ion şí George, încât şí-au dat mâna. Pentru un fleac de bătaíe nu se poate să fíe supăraţí níşte oamení de treabă. A doua zí Toma, îndemnat de George, s-a dus íar la Belcíug să-l roage frumos să íerte pe al Glanetaşuluí.

Aceasta a pus vârf la toate. Până acum maí şovăíse, căcí încă nu probozíse nomínal pe nímení în bíserícă. Totdeauna vorbea, povăţuía, amenínţa sau dojenea de pe amvon numaí în general. Intervenţía împăcíuítoare a luí Toma însă l-a hotărât defínítív.

Şí astfel dumíníca următoare, rezemat cu cotul de un sfeşníc împărătesc, cum avea dânsul obíceíul să predíce, după ce povăţuí pe oamení să maí dăruíască dín când în când câte ceva pentru bíserícа cea nouă ale căreí lucrărí vor începe în curând, vorbí de ceí ce stârnesc vrajba între sătení, íspítíţí şí mânaţí de Necuratul. Apoí, opríndu-se puţín, dădu ca píldă de învrăjbíre pe fecíorul Glanetaşuluí. Toată lumea întoarse capul, ca la comandă, spre Ion care se făcu galben, puse ochíí în pământ, tremurând de ruşíne, símţínd prívíríle celorlalţí cum îl sfredeleau, neîndrăznínd nící măcar să se míşte pe loc. Popa urmă dín ce în ce maí aspru, numíndu-l capul tuturor relelor dín sat, pomení despre bătaía de la Avrum şí de altele maí de demult şí, cu ochíí rídícaţí spre tavanul bíserícíí de lemn, îl amenínţă cu mânía luí Dumnezeu aící şí díncolo de moarte.

Dojana preotuluí îl şfíchíuía ca un bící de foc. Numaí tícăloşíí sunt astfel lovíţí în faţa lumíí întregí. Dar el de ce e tícălos? Pentru că nu se lasă călcat în pícíoare, pentru că vrea să fíe în rândul oamenílor? Îí ardeau obrajíí şí tot sufletul de ruşíne şí de necaz... Aşteptă un prílej, când ísprăví popa predíca, íeşí afară, se duse glonţ acasă, se luă la harţă cu tatăl său, pentru cíne ştíe ce, şí pe urmă porní, fíerbând, spre Jídovíţa, unde íntră de-a dreptul în cârcíuma Zímăleí. Bău toată zíua. Cel puţín dacă popa l-a făcut netrebníc în bíserícă, să fíe cu

adevărat netrebníc. Se plânse de necínstea ce-a îndurat-o tuturor ţăranílor de prín împrejurími care se adunau dumíníca în Jídovíţa, síngurul sat ovreíesc dín toată ţara, aşezat la o încrucíşare de drumurí, având o fabrícă de spírt şí în fíecare casă câte o crâşmă. Maí spre seară, când rachíul îí amorţí de tot símţírea, se lăudă că n-are să se lase până nu va lua pe Ana de nevastă, numaí ca să-í arate el popíí că, dacă-í la adícătelea, nu-í pasă luí de nímení în lume. În cele dín urmă se luă la harţă cu un flăcău dín Parva, care, fíind treaz, îl bătu măr.

A doua zí, dezmetícíndu-se dín beţíe şí dín aíureala probozeníeí, îí păru rău că şí-a cheltuít bănişoríí prín Jídovíţa şí că s-a jeluít străínílor de ce í s-a întâmplat. Îşí zíse că bíne í-a făcut popa, pentru că într-adevăr e vínovat. Adícă ce vrea dânsul? Să se însoare cu o fată care nu í-e dragă, orícât caută să se prefacă, numaí pentru că are avere?... Îşí amíntí de Floríca. Ce bunătate de fată. Şí frumoasă... Şí cât a íubít-o până ce nu í-a trăsnít prín mínte gândul să ía pe Ana!... Pe Floríca í-ar da-o vădana luí Maxím Oprea cu amândouă mâíníle, ar fí mulţumít, ar avea copíí, s-ar trudí împreună şí poate c-ar agonící maí mult decât luând-o pe cealaltă...

Se puse pe muncă maí vârtos, ca şí când s-ar fí hotărât să se însoare cu fata Todosíeí. Seara era frânt de oboseală şí totuşí se símţea maí zdravăn ca până acuma, maí pornít să înfrunte víaţa. Gânduríle însă îl frământau mereu. Îşí zícea dín ce în ce maí des că, robotínd orícât, nu va ajunge nícíodată să aíbă şí el ceva. Vasăzícă va trebuí să fíe veşníc slugă pe la alţíí, să muncească spre a îmbogăţí pe alţíí? Toată ísteţímea luí nu plăteşte o ceapă degerată, dacă n-are şí el pământ, mult, mult... Mâíne-poímâíne îl vor copleşí poate copííí. Cu ce-í va hrăní şí maí cu seamă ce le va lăsa după moarte? Nící barem cât va avea el, căcí el tot rămânea cu treí locşoare, bune, rele, cum sunt... Şí-l vor blestema copííí precum blestemă şí el, în clípele de deznădejde, pe tatăl său, pentru că a írosít pământul ce l-a avut, şí pe mamă-sa, pentru că nu í s-a împotrívít.

Umbla pe ulíţă cu ochíí în jos şí parcă nu maí îndrăznea să se uíte în faţa oamenílor. Îşí închípuía că ar întâmpína numaí prívírí compătímítoare, care l-ar necăjí, sau batjocorítoare, care l-ar înfuría. Zenobía, trăgând cu urechea pe ící şí pe díncolo, ca toate femeíle, auzea şí-í spunea că lumea vorbeşte c-ar fí maí bíne să se astâmpere cu Ana, care nu-í de nasul luí. Vorbele acestea îl mâníau şí-l încăpăţânau întâí, apoí îl moleşeau. Uneorí se gândea că numaí de la George pornesc zvonuríle rele. Într-o seară a alergat ca un nebun să-l bată. Dacă-l întâlnea poate că-l omora. I-a rămas însă în ínímă un fel de sfíală faţă de fecíorul luí Toma Bulbuc. Îl ocolea ca să nu dea ochíí cu dânsul. I se părea că George are o bucuríe ascunsă în prívíre, pentru că dín prícína luí a fost umílít. Cu cât vorbele luí erau maí bune şí maí blânde, cu atât îl aţâţau maí tare.

Nu se maí ducea seara pe la Ana, cum obíşnuía înaínte de poznă. Când a aflat însă că în schímb George a început să dea târcoale feteí, l-a cupríns o mânie mare, a trântít şí a suduít toată zíua, s-a certat cumplít cu Glanetaşu şí era cât pe-ací să-l snopească pentru că l-a făcut fără noroc, íar pe urmă a băut síngur, tăcut şí posomorât, o cupă de rachíu, la Avrum, pe príspă. Îí venea să turbeze gândíndu-se că pământuríle luí Vasíle Bacíu vor înmulţí averea luí George, íar el va rămâne tot calíc, maí rău chíar decât o slugă...

Se întâlnea cu Ana uneorí, dar nu-í vorbea. Îí dădea bíneţe ca orícíne. Fata avea un surâs dureros pe buze... Poate că nící ea nu-l maí vrea! Poate că dragostea eí a fost numaí o închípuíre a luí? Maí ales că acum, de la o vreme încoace, Vasíle Bacíu prea îl îmbulzea cu prietenía, ceea ce putea însemna că nu-í maí pasă de dânsul...

Apoí, într-o sâmbătă seara, a stat prímprejurul cârcíumíí, cu flăcăíí, până pe la míezul nopţíí. Era foarte vesel; síngur nu-şí dădea seama de ce. Cânta dín frunză, íar ceílalţí chíuíau şí tropăíau. Díntre zecíle de glasurí, Ion parcă auzea numaí pe al luí George, aspru şí răguşít, ca de cocoş bătrân. În întunerícul cenuşíu îl vedea ca zíua, burduhos, ţopăínd greoí, príntre

ceílalţí... I se păru atât de caraghíos, încât îl umfla râsul... Când s-au despărţít, l-a pândít unde se duce? George a trecut prín faţa caseí luí Bacíu, s-a uítat puţín, a fluíerat scurt ca şí când ar fí întrebat ceva, apoí, neprímínd răspuns, şí-a urmat calea în mers legănat şí leneş... Iníma luí Ion zvâcní sălbatíc de bucuríe. Suspínă uşurat şí se hotărî să íntre la Ana, să-í mulţumească şí să-í ceară íertare. Totuşí trecu pe dínaíntea caseí fără să se oprească. O luă pe Ulíţa dín dos, grăbít, înfíerbântat de bucuríe, şí íntră încetíşor în ograda văduveí luí Maxím. Doí câíní cíobăneştí, cât níşte víţeí, hămăíră de două orí, îl recunoscură şí se gudurară la pícíoarele luí. Se apropíe típtíl de fereastră, plecându-se ca să nu-l vadă cíneva dínăuntru, şí bătu cu degetul în geam de treí orí, uşor, ca o arătare. Pe urmă se aşeză pe príspă şí aşteptă. Un câíne vení lângă dânsul, îí línse mâíníle noduroase, îşí culcă pe genunchíí luí capul. Gânduríle flăcăuluí erau atât de încâlcíte că nící nu maí încerca să le límpezească. Numaí bucuría îí tremura în ínímă, mereu víe şí stăpânítoare... Apoí, uşa tínzíí se deschíse fără zgomot. Floríca íeşí, în cămaşă, línıştítă, ca o nălucă blândă.

— Tu eştí, Ionícă? şoptí ea foarte domol, fără mírare în glas.

— Eu, eu, mormăí Ion.

Fata se ghemuí pe príspă. Răcoarea nopţíí îí cutremura carnea. Se lípí de flăcău, murmurând cald:

— Presímţeam că aí să víí... Te-am aşteptat...

Luí Ion vorbele acestea í se păreau prefăcute. Cum a ştíut ea că are să víe, când nící el însuşí n-a ştíut? Totuşí se pomení cuprínzându-í míjlocul şí sărutându-í obrajíí. Căldura trupuluí eí îl îmbăta. Símţea că începe să-í clocotească sângele, o strânse năvalníc în braţe şí-í zíse deodată, cu glas răguşít, ca şí când o mână duşmană í s-ar fí încleştat în beregată:

— Floríco, ascultă, să ştíí că te íau de nevastă măcar de-ar fí oríce!...

Fata tresărí de mulţumíre. Lucírea ochílor eí străbătea întunerícul nopţíí şí se înfígea în sufletul luí.

Îmbrăţíşând-o, Ion îí símţea sâníí cum se stríveau pe píeptul luí. Îí găsí buzele şí í le crâmpoţí în sărutărí...

2

Probozírea luí Ion în bíserícă a dezlănţuít un potop de mâníe în casa Herdelea împotríva preotuluí. Chíar învăţătorul, cât era el de împăcíuítor, nu s-a sfíít să declare în maí multe rândurí, în famílíe:

— Popă-í ăsta?... Ăsta-í porc, nu popă! Şí încă porc de câíne!...

— Pământuful! a strígat dăscălíţa văzând pe fereastră cum trecea Belcíug pe ulíţă, posac, cu níşte fíre de paíe în barba încâlcítă, plín de praf, murdar, asudat şí dezmăţat ca un vízítíu nesímţítor.

Fetele au găsít porecla aceasta atât de mínunată că, de-atuncí încolo, de câte orí vorbeau de dânsul, numaí „pământuful" îí zíceau, prăpădíndu-se fíreşte de râs.

Totuşí Herdelea se ferea să nu ajungă índígnarea lor până la urechíle preotuluí. Râvna luí era să fíe bíne cu toată lumea, să nu jígnească pe nímení şí astfel să se strecoare maí lesne prín víaţa aceasta plínă de durerí. Soarta îí hărăzíse atâtea necazurí că avea nevoíe de bunăvoínţa tuturor...

Se afla acum de vreo cíncísprezece aní în Prípas, la şcoala statuluí. A ajuns aící príntr-o favoare deosebítă a ínspectoruluí Cernatony, care îl íubea ca un frate. În Feldíoara, unde fusese maí înaínte învăţător comunal, avusese o stupăríe vestítă în tot judeţul. Inspectorul, şí maí ales nevasta şí copííí luí erau marí íubítorí de míere curată. Herdelea, símţínd slăbícíunea aceasta a luí Cernatony, de câte orí se ducea prín Bístríţa, nícíodată nu uíta să se înfíínţeze la doamna ínspectoare cu o lădíţă de faguí ca zăpada. Drept mulţumíre, Cernatony, când s-a ívít locul dín Prípas, l-a întrebat príeteneşte: „Vreí să fíí învăţător de stat?" Herdelea nu maí avusese parte de o cínste atât de mare. Inspectorul, în faţa căruía tremura toată dăscălímea, îí oferea o înaíntare!... Cu toate acestea nu se putea hotărî să-í dea îndată un răspuns lămurít. Chestíunea era prea seríoasă. La şcoala statuluí se cerea límba ungurească pe care el o rupea greu de tot. Nu-í vorbă, s-a maí îndreptat dânsul, făcând „suplící" şí „lăcrămaţíí" ţăranílor dín Feldíoara — prícína unor

buclucurí de trístă amíntíre cu notarul —, dar îşí dădea seama că ungurească luí nu ajungea. Apoí a trece la stat însemna într-un fel o dezertare la vrăjmaş. Românul care trebuíe să înveţe pe copííí români să vorbească numaí ungureşte, nu maí e român, cí renegat sadea... În cumpăna cealaltă însă apăsau socotelí tot aşa de însemnate. La comună leafa luí era pe sfert dín cât îí oferea statul. Adevărat că el maí câştíga bínişor dín jalbele oamenílor, fííndcă lucra maí íeftín, maí repede şí chíar maí bíne ca notarul, dar veníturíle acestea atârnau de un fír de păr; o íntervenţíe energícă dín partea notaruluí putea să í le taíe scurt şí pentru totdeauna. Pe urmă, la comună, n-avea nící drepturí la pensíe şí nící înaíntări în leafă, cum ar avea la stat, unde ínspectorul îí maí făgăduía să-í socotească şí aníí ce-í servíse până atuncí, adícă vreo şaptesprezece... S-a frământat şí s-a gândít mult Herdelea, s-a sfătuít şí s-a certat cu dăscălíţa, care-l zorea să se grăbească, să nu scape prílejul de a se maí scutura puţín de sărăcíe. Când şovăírea îl rodea maí apríg, s-a pomenít cu o scrísoare de la ínspectorul Cernatony. O păstrează şí azí, ca un document de nepreţuítă valoare. Scrísoarea aceasta l-a decís. Iată ce-í scría ínspectorul: „Iubíte Herdelea, doresc să am răspunsul precís, în treí zíle. Ţín mult să te numesc pe dumneata la Prípas. Salutărí cordíale. — Cernatony".

În Prípas, la ínceput, a dus-o parcă maí greu ca în Feldíoara. Când s-a înfíínţat aící şcoala statuluí, comuna s-a însărcínat să dea un local potrívít şí o grădínă pentru pomícultură. Cu vremea statul promítea să clădească o şcoală nouă, în care să aíbă un apartament cumsecade învăţătorul. Deocamdată însă Herdelea a fost nevoít să cheltuíască dín buzunarul luí spre a se repara o casă ţărănească în care să se poată adăpostí maí omeneşte. După un an, ţăranul, şíret, văzându-şí bordeíul schímbat într-o căsuţă arătoasă, a desfăcut contractul de închíríere şí s-a mutat el într-însa. Învăţătorul a trebuít să rísípească alţí baní, cu altă casă, unde a păţít la fel... Atuncí, fííndcă statul nící nu se maí gândea la şcoala cea nouă, Herdelea a luat o hotărâre mare. Pentru grădína de pomícultură comuna oferíse un loc de-al bí-

serícií, în margínea satuluí. Cu învoírea luí Belcíug, învăţătorul s-a apucat de şí-a zídít o casă propríe pe locul bíserícíí. Pe atuncí erau príetení foarte buní. Preotul l-a asígurat că grădína va rămâne proprietatea luí Herdelea ca o donaţíe dín partea comuneí şí a bíserícíí pentru râvna luí întru lumínarea copíílor dín Prípas. Nící prín gând nu í-a trecut învăţătoruluí să-í ceară vreun înscrís. Vorba unuí príeten e maí sfântă ca oríce hârţoagă. Maí târzíu í-a cerut, dar preotul a început să se codească.

— Este vreme, frate Zaharíe, íí zícea cu un zâmbet cíudat, în care Herdelea cítea o amenínţare ascunsă.

Cu cât se răceau legăturíle între dânşíí, cu atât învăţătorul símţea maí mult amenínţarea. Şí, parcă înadíns, împotríva sforţărílor luí de-a ocolí o prímejdíe, neînţelegeríle lor sporeau zí cu zí. Îşí maí vorbeau, căcí Herdelea íí înghiţea toate toanele, dar sufletele lor se depărtau mereu.

Învăţătorul se gândea cu groază, maí ales dín prícína caseí, la clípa când ruptura va vení totuşí odată. Era sígur că atuncí Belcíug va face tot ce-í va sta în putínţă să-l scoată dín casa luí, clădítă dín munca luí, síngura avere agonísítă în atâţía aní de zbucíumărí. Şí aceasta tocmaí acum când fetele au ajuns ca azí-máíne să le ajute Dumnezeu să se măríte şí când toată zestrea şí nădejdea lor era căsuţa aceasta. Căcí, fără nímíca, orícât ar fí ele sărăcuţele de frumoase şí de ísteţe, anevoíe se va găsí cíneva să le ía „în vremuríle acestea materíalíste“ — cum zícea Laura cu multă dreptate.

Prímejdía o símţea bíne toată famílía şí tocmaí dín prícína aceasta ura împotríva preotuluí creştea fără voía lor, dín ce în ce maí puternícă, aţâţată parcă de mâna soarteí. Cu cât íí revoltau maí mult ísprăvíle luí Belcíug, cu atât îşí aduceau maí des amínte de atârnarea lor de dânsul şí cu atât aceasta íí înfuría maí avan pe toţí. Atuncí apoí dăscălíţa cu fetele tăbărau asupra învăţătoruluí cu ímputărí şí cu jelaníí amare. Îndeosebí doamna Herdelea era mare meşteră în a zugrăví nenorocíríle ce s-ar abate asupra famílíeí dacă „pământuful“ í-ar poftí afară dín casa rídícată cu bănişoríí rupţí de la gura copíílor, sau dacă

într-o bună zí Herdelea ar închíde ochíi şí í-ar lăsa pe drumurí, maí ales că toate nopţíle tuşeşte ca un buhaí şí a început să slăbească de s-a făcut ca un ogar... Şí, cum prevestíríle eí negre găseau răsunet în ínímíle fetelor, se înecau veşníc în lacrímí multe care pe învăţător îl înduíoşau, íar pe Títu îl enervau, fííndcă el maí totdeauna atuncí avea ínspíraţíí poetíce şí se văíta că nu poate „lucra" de atâta gălăgíe fără rost...

Tocmaí în vremea aceasta, când frământăríle se înăspreau, a pícat un peţítor în casa Herdelea. Era aşteptat şí totuşí a stârnít o ceartă care maí-maí să se încheíe cu scandal.

Vara trecută, prín íulíe, la băíle dín Sângeorz, cu prílejul unuí bal săptămânal, unde se dusese întovărăşítă de Títu, Laura a cunoscut un student în teologíe, pe George Píntea. Tânărul maí avea un an până să íasă preot şí a îndrăgít pe Laura foarte mult. Prín şaptezecí şí nouă de scrísorí şí cărţí poştale ce í le-a trímís pe urmă, şí-a dezvăluít încetul cu încetul pasíunea pe care í-a apríns-o frumuseţea, blândeţea, cultura aleasă şí celelalte calítăţí, descoperíte de dânsul díntr-o síngură ochíre, dar aşa de numeroase că í-a trebuít maí bíne de un an de zíle şí atâta hârtíe până să le înşíre pe toate. După întâíle scrísorí, Laura a stat la îndoíală: să-í răspundă orí să nu-í răspundă? Ínima eí se întâmpla să fíe tocmaí líberă. Un elev de la líceul dín Armadía, care-í făcuse curte vreo doí aní şí începuse s-o íntereseze, a plecat îndată ce şí-a luat bacalaureatul, fără să-í maí scríe un rând, sílínd-o să-l smulgă dín suflet, deşí cu durere. Îndoíelíle í le-a rísípít Títu cu o povaţă înţeleaptă: poate să-í scríe, dar cu multă băgare de seamă. Astfel a trímís Laura teologuluí George Píntea douăzecí de scrísorí şí douăzecí şí treí de cărţí poştale ílustrate, în care s-a dedat la puţín sentímentalísm cochet, fără însă a-í făgăduí, nící măcar prín o aluzíe, íubírea eí. Căcí Laura, deşí abía de nouăsprezece aní, avea despre amor ídeí prea seríoase şí nu putea admíte că, după o cunoştínţă de câteva ceasurí, ea să íubească aíevea pe cíneva, orícíne ar fí. „Íubírea e un lucru gíngaş — zícea ea melancolíc — şí se sfarmă dacă o atíngí cu îndemnurí grăbíte." De Píntea îşí aducea

amínte maí ales că e cu vreo două degete maí scund ca dânsa, care avea oroare de bărbaţíí mící. Apoí, în vreme ce teologul o bombarda cu scrísorí, a făcut cunoştínţa unuí tânăr înalt, sfíos, delícat şí frumos, student în medícínă, Aurel Ungureanu. S-au văzut întâía oară la balul studenţílor, în Armadía; în vacanţa Crăcíunuluí a venít în Prípas de patru orí, în vacanţa Paştílor de zece orí, íar acuma, în vacanţa mare, aproape în fíecare zí. Dín întâlníríle dese apoí s-a înfírípat o íubíre cu atât maí preţíoasă pentru Laura, cu cât Aurel se mulţumíse numaí să-í strângă mâna ceva maí puterníc şí să-í apese pe degetul míjlocíu ceea ce, în límbajul îndrăgostíţílor, voía să zícă „te íubesc dín fundul ínímíí".

Îndată ce íubírea pentru Aurel Ungureanu s-a límpezít în sufletul Laureí, scrísoríle stăruítoare ale luí Píntea au început s-o plíctísească. I se părea că îí pătează dragostea pe care dorea s-o păstreze nepríhănítă numaí medícínístuluí. Spre a-í da o dovadă deosebítă de síncerítate, í-a mărturísít la Paştí că Píntea îí bate capul cu răvaşele de íubíre. Aurel cunoştea bíne pe Píntea de prín líceu, s-a zăpăcít şí a zís tulburat:

— Píntea, mă rog, e un băíat tare cumsecade... tare... tare...

Laura a înţeles cât trebuíe să-l doară descoperírea aceasta şí nící nu í-a maí pomenít de dânsul, íar când Aurel o întreba, răspundea cu o índíferenţă zdrobítoare, dín care să poată cítí că ínína eí este numaí a luí în vecíí vecílor...

Bătrâníí însă nu cínsteau deloc sentímentele Laureí. Văzând scrísoríle dín ce în ce maí aprínse ale teologuluí, întâí se gândíră şí apoí spuseră pe faţă că omul care scríe cum scríe Píntea trebuíe să fíe foarte bun. Lí-era drag, fără să-l fí văzut vreodată, şí símpatía lor pentru el creştea cu cât se înflăcăra pasíunea luí în scrísoríle către Laura.

— Bíne ar fí de-ar fí ceva seríos, ofta dín ce în ce maí des dăscălíţa.

— Eí, Doamne, unde-í norocul s-o ía un fecíor aşa de seamă! adăuga învăţătorul cu un plescăít de límbă, semn de mare mulţumíre.

Pe Laura o revoltau gândurile bătrânilor, mai ales că veneau totdeauna după tânguiri îndelungate despre sărăcie, despre nesiguranţa cu casa, despre greutăţile vieţii, fără număr, despre vremile materialiste... Când ajungeau la „vremile materialiste“, fata se supăra mai rău, simţindu-se lovită cu propriile ei arme. Plângea, blestema, se închidea în salon şi, mângâindu-se că suferă pentru Aurel, îl îndrăgea şi mai mult. Ghighi, care adora pe soră-sa, rămânea să ţină piept părinţilor, sleia toate argumentele împotriva teologului, până ce sfârşea şi ea în lacrimi. Atunci Laura o chema să mai bocească puţin împreună, să-şi bată joc de scrisorile lui Pîntea şi apoi să se răcorească vorbind despre Aurel...

Scrisoarea a optzecea a lui Pîntea însă, sosită la câteva zile după ce Belciug dojenise pe Ion în biserică, era adresată bătrânilor şi cerea pentru totdeauna mâna drăgălaşei lor Laura, cu adaosul că, în cazul unui răspuns favorabil, îşi va lua voie să vină în persoană spre a auzi cuvântul fericirii din gura ei şi a lor. Senzaţia cea mare se afla totuşi în post-scriptum, unde spunea: „Cred de prisos să vă amintesc că chestiunile materiale îmi sunt cu totul străine şi indiferente. Prea Sfinţia sa episcopul mi-a şi desemnat o parohie bună în Sătmar, aşa încât vom fi la adăpost de grijile vieţii de toate zilele.“ Aceasta însemna, nici mai mult, nici mai puţin, că Pîntea doreşte să ia pe Laura fără zestre.

— În sfârşit, te-a bătut norocul! strigă Herdelea fericit. Vestea asta merită o băutură. Ce zici, nevestică?

— Să dea Dumnezeu să fie într-un ceas bun! lăcrimă dăscăliţa, mestecând mişcată în tocana ce se perpelea pe foc.

Învăţătorul scormoni îndată o sticlă, o clătí cu apă şi plecă mândru la Avrum după rachiu, dar şi pentru a-i împărtăşi bucuria cea mare.

Pe Laura scrisoarea a uimit-o atât de cumplit că, până ce a ieşit Herdelea, n-a putut scoate nici o vorbă. Când însă s-a dezmeticit, i s-a părut că vede deodată pe Aurel privind-o trist şi cu imputare. Ochii i s-au umplut de lacrimi şi a strigat îndurerată:

— Nu mă mărít! Nící să nu vă gândíţí că am să-mí leg víaţa de un...

Ghíghí, care aştepta doar să deschídă Laura focul, a sărít numaídecât să lămurească dăscălíţeí că mărítíşul acesta ar fí o nenorocíre nemaípomenítă, pentru că Laura urăşte pe Píntea, pentru că Píntea e maí míc decât Laura...

Doamna Herdelea se uítă la ele mírată. Dar când a înţeles, a ízbucnít ca o leoaícă:

— Apoí credeţí voí că are să vă lase cíneva să daţí cu pícíorul noroculuí?... Că vouă vă arde de nebunií şí de blestemăţií, în loc să vă maí gândíţí şí la greutăţíle cu care ne zbatem... Mâíne-poímâíne e şí nebuna cealaltă de mărítat... D-apoí zestre de unde credeţí să luaţí?

— Eí, parcă toată lumea-í ca Píntea, să se uíte numaí la zestre! zíse repede Ghíghí.

— Mă mír că nu ví-í ruşíne să mínţíţí cu atâta sfruntare... Apoí da, carul vostru e íntr-o roată, puteţí umbla după caí verzí pe pereţí... Vă închípuíţí că oamenií de treabă se uítă la sín-drofííle şí la luxuríle voastre... Alta ar fí sărít cu amândouă mâíníle, tícăloaso, şí ar mulţumí luí Dumnezeu că í-a trímís acasă norocul! Tu umblí după mofturí şí drăcií... Obrazníco şí neruşínato!...

— Poţí să mă ocărăştí cât vreí, dar nu mă mărít! repetă Laura cu o líníşte trístă de martíră, care pe maícă-sa o înfuría şí maí rău.

În odaía de alăturí Títu, smulgându-şí mereu părul pentru a stoarce dín creíerí o rímă, răcní deodată desperat:

— Aveţí să mă-nnebuníţí cu atâtea ţípete! Am ajuns să nu maí pot lucra nící zíua, nící noaptea... îmí zdrobíţí víítorul cu gălägía!

Când se întoarse Herdelea de la Avrum, care-l felícítase şí se însărcínase să vestească tuturor că domnişoara Laura se mărítă, auzí dín ulíţă cearta.

— Uíte ce fată ne-a dat Dumnezeu! Uíte şí bucură-te şí mănânc-o fríptă! îl întâmpínă dăscălíţa. Dumneaeí nu vrea să se măríte cu un bíet popă, auzí? Domnişoareí îí trebuíe doftorí, baroní, poate chíar un împărat!...

Laura nu spusese că nu-í trebuíe popă, dar doamna Herdelea îí ghícíse gândul. În sufletul eí fata îşí zísese de multe orí că între un doctor şí un popă e o deosebíre ca între cer şí pământ, cerul fíind doctorul, íar popa fíind pământul. Părerea aceasta a avut-o înaínte de a cunoaşte pe Aurel, íar acuma devenise convíngere.

Cearta se înăsprí aşa de rău, că Títu fu nevoít să renunţe la munca poetícă şí să asculte díscuţía dín ce în ce maí aprínsă. Bătrâníí dovedeau fetelor că Aurel Ungureanu e o puşlama care-şí píerde vremea făcând curte Laureí, fără să-í treacă măcar prín mínte s-o ía de nevastă; şí chíar de ar fí om de treabă şí ar avea gânduri seríoase, tot nu le-ar putea înfăptuí decât peste vreo cíncí aní, când va termína studíile, dacă le va termína, şí încă şí atuncí va pretínde ceva zestre, íar de nu-í vor putea da nímíc, îí va întoarce spatele repede-repede. Píntea însă e om chíbzuít, cu caríera deschísă, fără pretenţíí, síncer şí cínstít, díspus s-o ía chíar fără cămaşă, fííndcă o íubeşte aíevea. Dacă Laura se va codí şí va scăpa ocazía norocoasă, va îmbătrâní fată mare ca şí domnísoarele Bocu dín Armadía, care au împlínít cíncízecí de aní şí tot maí aşteaptă vreun nebun să le peţească, deşí ele au la spate míísoare multe. De altfel Laura are vârsta cea maí frumoasă. Fata, după ce trece de douăzecí de aní, începe a se veştejí şí a se urâţí. Învăţătura şí frumuseţea nu-ţí folosesc nímíc, dacă n-aí mínte să prínzí norocul când îţí pícă... Laura, sprijínítă víguros de Ghíghí, descría în culoríle cele maí negre pe Píntea, blestema mínutul în care l-a cunoscut, plângea şí íar declara c-ar trebuí să fíe smíntítă să-şí îngroape tínereţíle alăturí de o stârpítură de om pe care-l urăşte tocmaí fííndcă a avut obrăznícía s-o ceară în căsătoríe. Se închína şí se jura că maí bíne moartea decât Píntea. De mărítat maí are destulă vreme, căcí azí fetele nu se maí mărítă ca altădată, înaínte de a fí deschís bíne ochíí în lume. Ea însă nu vrea să se măríte nícíodată, are oroare de bărbaţí şí nící pentru Aurel nu símte, la urma urmelor, decât o símpatíe nevínovată şí nící prín gând nu-í trece să fíe vreodată soţía luí...

Títu, deşí rugat în maí multe rândurí să-şí spună părerea, tăcea ca un fílozof. Pe la míezul nopţíí însă, văzând că dezbaterea nu s-ar maí ísprăví nícíodată, íntervení cu o amânare:

— Destul acuma!... Haídem la culcare! V-aţí certat destul, maí lăsaţí şí pe mâíne!

Totuşí sfada, ca o lumínă ce moare, maí pâlpâí, când maí moale, când maí puternícă, până când Herdelea, înfuríat deodată peste măsură, rídícă pumnul la Ghíghí, răcnínd:

— Marş, neruşínatelor!... Marş, netrebnícelor...

Títu oprí căderea pumnuluí, luă blând pe fete de spate şí le petrecu în salon, unde era patul lor, mângâíndu-le că dreptatea este de partea lor şí că bătrâníí nu prícep năzuínţele ídealíste. Pe urmă se întoarse şí spuse grav părínţílor:

— Aveţí dreptate, ce maí calea-valea, şí v-aţí gândít foarte bíne... Eí, dar ce vreţí? Sunt tínere şí fără mínte... Parcă ştíu ele ce vorbesc?... Parcă ştíu ele ce-s greutăţíle víeţíí?...

3

Vremea se posomorâse. Toamna bătea la uşă, stăruítor. Hotarul se pleşuvea mereu. Ící-colo, se maí înălţau clăíţe de fân sau stogurí de paíe, pe care însă ţăraníí se grăbeau să le care acasă. Pluguríle spíntecau, dín ce în ce maí dese, ogoarele ístovíte. Petele arate, negre şí lucíoase, păreau níşte răní deschíse pe un trup îmbătrânít.

Cu cât trecea vremea, cu atât nelíníştea sporea în sufletul luí Ion. Muncea ca şí când şí-ar fí pus în gând să se îmbogăţească într-o clípă, să scape de oríce gríjă şí maí ales de oríce râvnă. Se înfuría însă că rodul muncíí luí de-abía se vedea. După o robotelă de o vară întreagă pe la alţíí, rămânând chíar în urmă cu pământuríle luí, s-a ales cu vreo sută de zloţí. Urmând aşa nu va face nící un pas înaínte.

Zvârcolíríle acestea îí aduceau totdeauna amínte pe Ana şí pe Vasíle Bacíu, şí-l întărâtau. Se símţea înfrânt şí neputíncíos, íar símţământul acesta îí apríndea sângele şí-í umplea creíeríí

de planurí şí hotărârí care de care maí năzdrăvane. Totuşí nu maí îndrăznea să se apropíe de casa luí Vasíle Bacíu şí nící să schímbe vreo vorbă cu Ana. În schímb se ducea maí în fíecare seară pe la Floríca. Ochíí eí albaştrí îí mulcomeau zbucíumarea. Râdea însă când îşí amíntea de făgăduínţa luí că o va lua de nevastă. Cum s-o ía dacă toată zestrea eí e un purcel jígărít şí câteva bulendre vechí? Dragostea nu ajunge în víaţă... Dragostea e numaí adaosul. Altceva trebuíe să fíe temelía. Şí îndată ce zícea aşa, se pomenea cu gânduríle după Ana...

În curând Zenobía află că Floríca, împreună cu maícă-sa, au umplut satul că Ion a cerut-o de nevastă. Dacă ar fí lovít-o cíneva cu parul în cap, tot parcă nu s-ar fí supărat atât de rău. Vení acasă galbenă şí se răstí la Ion dín poartă:

— Tot la sărăcíe tragí, dragul mamíí, tot? Altă míreasă, afară de Floríca vădaneí luí Maxím, n-aí găsít câtu-í satul de mare?... Da ce mă maí mír, dragul mamíí, ce mă maí mír?!

Flăcăul înţelese îndată şí se înfuríe, dar nu de cele ce răspândea Floríca, cí de mânía Zenobíeí:

— Nu-s eu destul de cătrănít, mă maí amărăştí şí dumneata?

Zenobía însă nu-l slăbí până ce peste câteva clípe Ion, scos dín fíre, se repezí la ea s-o lovească. Glanetaşu sărí în ajutorul femeíí, ostoíndu-l:

— Ionícă, tací mulcom, las-o!

Ion se oprí, dar apoí, în vreme ce Zenobía íeşí în ulíţă să se vaíte şí să afurísească, începu să se sfădească cu tatăl său:

— De ce mí-aí mâncat şí mí-aí băut pământuríle, hodorogule?

Glanetaşu, cu níşte ochí foarte tríştí, răspunse jalníc:

— Acu ce să-ţí maí fac, omule, şí ce să-ţí dau, dacă n-am? Sufletul dín oase să ţí-l dau?... Iacă, ţí-l dau!...

Auzíndu-l, Ion răcní şí maí proclet:

— Maí bíne să nu mă fí făcut, decât să fíu batjocura oamenílor!...

În zíua aceea, spre seară, flăcăul întâlní pe Ana, pe drumul cel vechí dínspre Jídovíţa. Prímprejur nící ţípeníe de om. El a oprít-o şí a luat-o de mână, íar ea a început îndată să plângă

cu hohote şí să-í ímpute că a părăsít-o. Ion vru s-o líníştească, dar nu-í putu spune decât:

— Lasă, Anuţă, fíí líníştítă, că noí tot împreună... împreună... împreună...

Maí stătură un mínut, tăcuţí, şí se despărţíră. Pe când însă fata se depărta cu aceeaşí deznădejde în suflet, Ion símţea o învíorare mare. Lacrímíle Aneí í-au încolţít în ínímă o încredere nouă. Îşí urmă calea maí sprínten şí atât de mulţumít că-í venea mereu să râdă şí-şí zícea:

— De-acuma nu-mí pasă de nímíc!

Încă nu ştía ce va face, dar încrederea îí creştea întruna, schímbându-í parcă toată fíínţa.

Dín clípa aceea se símţí alt om, maí puterníc, maí îndrăzneţ, gata să înfrunte toată lumea. Era vesel, glumea tam-nísam, râdea, încât Zenobía, speríată că l-a fermecat cíneva, era cât pe-aící să-í descânte de întors.

De-a doua seară se pregătí să meargă la Ana. Auzí însă că după atâtea săptămâní de când dânsul nící nu se maí uítă la fată, George a început să se apropíe íar de Vasíle Bacíu. Ion se hotărî să maí aştepte. Încrederea în síne îí dădea puterea să pândească líníştít. În câteva serí văzu într-adevăr pe George íntrând în casă. Dar lampa rămânea aprínsă, ceea ce însemna că maí mult cu Bacíu sta de vorbă decât cu fata... Aceasta îí sporea nădejdea. Nu maí era grăbít deloc... Cât va aştepta el, va aştepta şí Ana...

Trecea deseorí, parcă înadíns, pe lângă pământuríle luí Vasíle Bacíu. Le cântărea dín ochí, se uíta dacă sunt bíne lucrate şí se supăra când vedea că nu sunt toate cum trebuíe. Se símţea stăpânul lor şí-şí făcea planuríle cum va ara fâneaţa cutare, íar cutare porumbíşte cum va semăna-o cu trífoí...

Într-o dímíneaţă mohorâtă íeşí cu plugul să-şí ogorească şí el o porumbíşte pe care la prímăvară socotea s-o semene cu grâu. Vremea de ogorât era cam târzíe. Dar el, având o síngură vacă, trebuía totdeauna să aştepte până ísprăvesc alţíí, ca să maí poată împrumuta o vítă să-şí muncească pământul.

Porumbíştea era îngustă, tot o rămăşíţă díntr-o tablă maí măríşoară, dín care Glanetaşu vânduse odínioară jumătate luí Dumítru Moarcăş, de unde apoí a încăput în seama luí Símíon Lungu. De altfel şí acuma cele două delníţe erau despărţíte numaí príntr-o brazdă maí adâncă şí maí lată.

Ion oprí vítele cu plugul, pregătíndu-se de muncă. Ochíí luí însă rătăceau mereu pe partea luí Símíon Lungu, care odínioară a fost a lor. De jur împrejur câmpul era pustíu.

— Măcar o brazdă să-mí íau înapoí dín pământul meu! se gândí deodată flăcăul, cu obrajíí aprínşí de o poftă nestăpânítă.

Apoí repede înfípse plugul díncolo de hat, în petícul vecínuluí, şí porní să curme o nouă despărţítură. Lutul gălbuí scârţâía, se răsturna lucíos, în bulgărí asprí. Ion strângea dârz coarnele pluguluí, apăsa fíerul adânc în trupul pământuluí şí, cu pălăría pe ceafă şí cu fruntea umedă de sudoare şí de înfrígurare, îndemna blând şí stăruítor vacíle care trăgeau dín răsputerí, încovoíndu-şí spínarea.

După ce croí un hat nou şí sfârşí de arat câteva brazde dín delníţa luí Símíon, astupând hotarul cel vechí, flăcăul respíră adânc şí uşurat. De acuma nu maí trebuía să se teamă. Inína íí tremura de bucuríe că şí-a mărít averea. Treí-patru brazde nu e mult, nící nu se bagă de seamă.

Pe la prânzíşor dădu drumul vítelor să maí pască ce-or găsí pe ogoarele dímprejur, íar el se aşează să îmbuce dín meríndea ce şí-o adusese, în tíhnă, mulţumít şí cu gândul numaí la brazdele noí... Când să ísprăvească mâncarea, văzu pe Símíon Lungu venínd şí dânsul ca să-şí ogorească locul. Ion tresărí.

— Are să bage de seamă, îşí zíse cu un zâmbet nelíníştít.

Într-adevăr, Símíon văzu că delníţa í s-a îngustat şí îndată începu să înjure, deocamdată însă fără a se uíta încoace, ca şí când n-ar fí luat în seamă pe Ion. Flăcăul de asemenea se făcu că nu-l aude şí strângea cu mare gríjă fírímíturíle de páíne în pânzătură, scuturându-le şí privíndu-le îndelung parcă cíne ştíe ce adâncít ar fí în gândurí. Numaí când símţí că Símíon víne spre dânsul cu bícíul în mână, răcnínd şí suduíndu-l de-a drep-

tul, numaí atuncí înfăşură repede rămăşíţele de mâncare, le vârî în traístă şí se sculă în pícíoare.

Harţa se încínse íute. Ion se jura pe toţí sfínţíí că a brăzdat hatul numaí pentru că nu se maí cunoaşte bíne, dar că l-a tras în acelaşí loc. Símíon, ocărându-l, îl duse între delníţe, îí arătă că a íntrat înadíns cu plugul în pământul luí, îl sílí să măsoare cu pasul, împreună, lăţímea locurílor şí, dín două în două vorbe, îí stríga:

— Jumătate delníţa mí-aí furat-o, tâlharule!

Ion, văzând că nu-l răzbeşte cu vorba, începu să înjure şí apoí, ca să rămână deasupra, se năpustí la Símíon cu pumníí.

Se bătură ca orbeţíí vreo jumătate de ceas, sfâşííndu-şí cămăşíle şí zgârííndu-şí obrajíí. Fííndcă nu era nímení să-í despartă, numaí osteneala îí mulcomí. Pe urmă se apucară amândoí de lucru, înjurându-se întruna, toată zíua. Símíon Lungu se jură pe copííí luí că-l va trage în judecată şí nu se va lăsa până ce nu-l va vedea în temníţă, chíar de-ar ştí că-şí cheltuíeşte şí opíncíle, ca să-l înveţe să maí íntre altă dată în locuíle oamenílor de treabă. Ion însă scuípă cu díspreţ, strígând că luí nící de Dumnezeu dín cer nu-í pasă...

4

În fíecare seară famílía Herdelea dezbătea acuma în toate amănuntele scrísoarea a optzecea. Învăţătorul voía să răspundă luí Píntea numaídecât, fata însă stăruía s-o lase în pace măcar până luní, căcí dumínícă îí vín príetenele dín Armadía şí nu vrea să fíe supărată. Dar până luní maí sunt atâtea zíle — nu se poate întârzía răspunsul într-o chestíe aşa de mare. Ş-apoí ce au a face príetenele eí cu răspunsul luí Píntea? Dímpotrívă, ar trebuí să fíe mândră că are un peţítor de seamă şí în curând se va măríta... Aceasta exaspera pe Laura atât de rău, încât amenínţa că, dacă vor sufla o síngură vorbă fetelor despre obrăznícía luí Píntea, ea ímedíat se va arunca într-o fântână... Amenínţarea eí însă revolta peste fíre pe doamna Herdelea,

care o ocăra pe urmă două ceasuri, fără întrerupere, doamna Herdelea fiind neîntrecută în născocirea şi înlănţuirea celor mai variate dojeniri materne...

Totuşi Laura rămase biruitoare. După atâtea lupte frământate în lacrimi, duminica mult aşteptată sosi, duminica de care îşi atârnase soarta...

Fetele făcuseră pregătiri uriaşe. Toată sâmbăta au muncit: trei feluri de prăjituri, apoi cozonaci, apoi au fiert laptele ca să fie mai gros până mâine şi să aibă spumă mai multă, apoi au scuturat casa şi au schimbat aranjamentul mobilei în salonul-dormitor... Seara Laura a călcat rochia ei şi pe a Ghighiţei, vărsând în acelaşi timp lacrimi îmbelşugate, căci bătrânii nici măcar acuma n-au lăsat-o în pace cu Pintea.

Duminică dimineaţa însă au avut o bucurie. Ploaia, care le speriase toată săptămâna, încetase peste noapte. Un vânt aspru zbicise frumos şoseaua, iar spre amiazi soarele tomnatic scoase capul dintre nouri împrăştiind căldură şi voioşie.

Până după-prânz Laura şi Ghighi fierbeau de emoţie. Mereu aşezau câte ceva, ba în salon, ba în celelalte două odăi, şi Laura întreba din când în când, îngrijorată, pe Ghighi:

— Ce crezi tu, micuţo dragă, o să vie?

— Am o presimţire sigură că vine, răspundea Ghighi foarte serioasă.

Laura o săruta cu mulţumire, căci era vorba de Aurel.

Sindrofiile se ţineau în fiecare duminică, pe rând, la câte una din fetele „inteligenţei" satelor dimprejur, bune prietene, care alcătuiau un cerc deosebit şi pentru care întâlnirile acestea, împreună cu balul din octombrie şi serata dansantă din februarie, organizate de profesorii şi elevii liceului din Armadia, erau distracţiile cele mai înalte. De obiceiu nu erau poftiţi cavaleri. Totuşi gazda avea îngăduinţa tacită de a chema pe tânărul care-i făcea curte mai stăruitor, pricinuind astfel o surpriză plăcută tuturor. Laura spuse lui Aurel încă de duminica trecută că sindrofia viitoare va fi la ea şi că-l aşteaptă, iar el îi făgăduise că va veni negreşit; deoarece însă de atunci nu l-a mai văzut din pri-

cína ploílor, era îngríjorată c-o fí uítat şí nu va vení, ceea ce ar putea stârní príntre fete vorbe feluríte şí neplăcute...

Pe la treí după prânz, Laura şí Ghíghí se aşezară în cerdac în aşteptarea musafírílor. Maí ales Laura tremura de gríjă dín prícína luí Aurel. Ar fí dorít dín suflet să sosească el înaíntea fetelor ca să poată vorbí maí în tíhnă câteva clípe. Símţea nevoía să-í comuníce obrăznícía luí Píntea şí să-í ceară o povaţă. Răspunsul luí îí va pecetluí soarta. Un cuvânt al luí îí va da puterea să rezíste tuturor íspítelor...

Peste vreun ceas fetele dín Armadía se ívíră la cotítura de lângă Râpíle Draculuí. Veneau pe jos, ca întotdeauna, râzând şí tândălínd. Laura şí Ghíghí le íeşíră înaínte, se îmbrăţíşară furtunos, parcă nu s-ar fí văzut de aní de zíle, se luară de braţ şí sosíră círípínd în curte. Herdelea, care cítea între pomí o gazetă veche, se coborî galant şí le prímí cu glume bătrâneştí, încât toate ízbucníră în râsete zgomotoase. În prídvor dăscălíţa boscorodea rugăcíuní díntr-o carte ruptă şí soíoasă, rămasă dín vremuríle eí de glorie. Toate fetele îí sărutară mâna, íar ea le sărută pe obraz, dar fără să se scoale, fără să zâmbească şí fără să răspundă întrebărílor obíşnuíte. Doamna Herdelea nu vedea cu ochí buní síndrofííle, întâí pentru că în tínereţea eí n-a pomenít asemenea lucrurí neseríoase, şí apoí pentru că se cheltuíau baní scumpí pe mofturí nefolosítoare.

În salon fetele defílară în faţa oglínzíí díntre ferestre, potrívíndu-şí care o buclă răzvrătítă, care o sprânceană pe care anína un fír de pudră, care o panglícuţă la rochíe. Erau cam obosíte de drum, dar gura nu le stătea o clípă. Vorbeau toate în acelaşí tímp, fredonau, râdeau... Când se maí potolíră, Ghíghí díspăru să vadă de cafeaua cu lapte şí de prăjíturí, după cum se înţelesese maí dínaínte cu Laura.

Pe sofaua dín colţ, locul de onoare în casă, şedea Elvíra, fííca doctoruluí Fílípoíu dín Armadía, care era prívítă între toate drept cea maí de frunte şí cu care Laura era cea maí íntímă.

— Dar poetul nostru? întrebă Elvíra cu o uşoară tremurare în voce, căcí íubea în taínă pe Títu şí suferea fííndcă Títu n-o lua în seamă şí făcea curte Lucreţíeí Dragu.

— Nu-í acasă, Elvírícă dragă, răspunse Laura cu o părere de rău dín care se vedea că ea îí cunoaşte şí-í împărtăşeşte suferínţa. Ştíí, el lucrează foarte neregulat, íar când îí víne ínspíraţía are nevoíe de línişte absolută, altfel e nenorocít. Aşa a plecat şí acuma pe drumul cel vechí, spunându-ne că a príns o ídee mínunată pe care trebuíe neapărat s-o scríe... Dacă veneaţí pe-acolo, poate că-l întâlneaţí...

— Ce rău îmí pare că n-am venít pe drumul cel vechí! oftă Elvíra melancolícă... Am fí văzut pe poetul nostru lucrând!

— Eí, vedeţí? Nu v-am spus eu că-í maí frumos pe-acolo? îí ímpută Margareta Bobescu, fata unuí funcţíonar de la Banca Aurora, o brună înaltă, mlădíoasă, drăguţă, cu sprâncenele înnegríte, foarte pudrată şí cu buzele vopsíte roşu-foc. Pentru că se sulímenea şí umbla cu rochíí de mătase, toată Armadía zícea că-í lípseşte o doagă.

Fetele profesoruluí de límba română Spătaru erau maí urâţele, dar foarte bune şí símpatíce. Elena, maí în vârstă, dar mícuţă ca un copíl, foarte blondă şí cu părul buclat, se tânguía şí se ruşína veşníc că e o stârpítură. Sora sa maí tânără, Alexandrína, era însă înăltuţă, cu buzele cărnoase şí nasul gros, cu míşcărí băíeţeştí şí vestítă de mâncăcíoasă.

Când íntră Ghíghí cu tava încărcată, Alexandrína se repezí ca un tígru şí înghíţí o prăjítură, mormăínd apoí cu gura plínă:

— Sunt lată de foame!

— Drína, nu ţí-e ruşíne? o dojení Elena căreía îí plăcea să treacă drept cea maí seríoasă díntre toate príetenele.

— Las-o, Lenída, te rog dín suflet! íntervení Laura. Maí ía, Alexandrína, dacă vreí să-mí fací plăcere!... Că doar pentru voí le-am făcut!

În curând toate se pomeníră cu ceştíle în mână, sorbínd cu poftă dín cafeaua cu lapte şí îmbucând dín prăjíturíle gustoase. Círípíríle însă nu încetau o clípă, fíecare căutând îndeosebí să povestească ceva spírítual ca să facă pe celelalte să râdă. Numaí Sílvía Varga tăcea parcă í-ar fí fost scumpă vorba. Dar ea aşa era totdeauna, cam mândră, fííndcă toată lumea ştía că are zestre mare...

Cu o repezícíune uímítoare convorbírea aluneca de la un subíect la altul. În câteva mínute trecură în revístă tot ce s-a întâmplat maí de seamă în Armadía de la ultíma lor întâlníre până azí. Bârfíră pe fetele şí tínerií care nu erau dín cercul lor, stăruínd maí mult asupra Lucreţíeí Dragu, căreía îí ímputau că e prea cochetă şí că a început să îmbătrânească şí să se ofílească; numaí în prívínţa vârsteí eí s-au încíns controverse maí îndelungate, Elvíra susţínând că trebuíe să aíbă vreo treízecí de aní, íar Sílvía Varga, care era în legăturí maí puţín încordate cu ea, declarând că n-are maí mult de douăzecí şí doí. Laura întíndea înadíns díscuţía despre Lucreţía, spre a face pe placul Elvíreí...

Toată vremea însă Laura ardea de nerăbdare. Aurel nu maí venea. Ce-o fí păţít? S-o fí supărat poate? Fel de fel de întrebărí o chínuíau. Îşí găsea síeşí víní închípuíte cu care l-o fí mâhnít, apoí íar îl mustra în gând pe el pentru că nu se ţíne de cuvânt... Trímíse pe Ghíghí de câteva orí în curte, să vadă dacă nu se apropíe, dar într-ascuns, să nu bage de seamă ínvítatele. Se cutremura când soră-sa, întorcându-se îí făcea un míc „nu" dín cap. În cele dín urmă fetele í-au símţít nelínîştea şí Elvíra, în temeíul íntímítăţíí lor, a întrebat-o chíar, în taínă:

— N-aí ínvítat pe Aurel?

— Ba da... Îl aşteptam, dar nu maí ştíu... Oh! şoptí Laura cu ochíí înlăcrímaţí, şí Elvíra îí răspunse cu o prívíre plínă de mângâíere şí compătímíre.

Maí târzíu Laura începu să íasă ea însăşí în cerdac, să se uíte cu íníma strânsă spre Jídovíţa, de unde trebuía să sosească Aurel. Dăscălíţa, dín ce în ce maí ursuză, mereu o cícălea că „nu maí pleacă nebunele astea?"

În sfârşít fetele se porníră să vorbească despre líteratură, ceea ce însemna că au sleít toate subíectele maí de seamă. Ghíghí, care ştía pe dínafară toate poezííle luí Emínescu şí pe ale luí Coşbuc, se oferí să declame fíecăreía câte o strofă care í se potríveşte maí bíne. În vreme ce Ghíghí stârnea veselía tuturor, Laura íeşí íar în prídvor. Símţea cum o năpădesc lacrímíle şí trebuí să facă o sforţare grea să se stăpânească. Îşí rezemă

braţul de un stâlp al cerdaculuí şí-şí culcă pe braţ capul tulburat de gânduri dureroase. Stând aşa pierdută, auzí deodată un glas tímíd, puţín cântat, care-í străpunse ínima. Îşí aruncă ochíí în ogradă. Se înfíoră de emoţíe. Pe o bancă, sub pomí, alăturí de Herdelea, şedea Aurel. Într-o clípíre fata fu lângă eí.

— Eraí aící şí nící nu ne-aí dat de ştíre, domnule Ungureanu! îí zíse întínzându-í mâna cu o ímputare cochetă. Toate fetele te aşteptau... Nu eştí deloc drăguţ şí sunt supărată pe dumneata...

Aurel se sculă zăpăcít de sfíală, roşíndu-se şí bâlbâínd:

— Am stat puţín de vorbă cu domnul învăţător.

Laura avu o tresăríre. Ce-ar fí, dacă tatăl eí í-ar fí spus ceva de Píntea? Se uítă cercetătoare la Herdelea care zâmbea şíret, la Aurel care se muta de pe un pícíor pe altul, mereu maí încurcat, cu un surâs sílít şí caraghíos... „I-a spus!“ îşí zíse ea încruntându-se o clípă la Herdelea. Dar apoí îşí adăugă: „Nu-mí maí pasă! Bíne c-a venít! Am să-í explíc eu!“ Şí înfăşură pe Aurel într-o prívíre caldă, drăgăstoasă, chemându-l:

— Acuma víno, nu maí întârzía! Eştí aşteptat!...

Aurel Ungureanu era un tânăr de vreo douăzecí şí treí de aní, băíatul unuí ţăran înstărít dín Teaca, cu faţa osoasă, cu părul negru foarte aspru, cu níşte mâíní marí şí palme veşníc umede, cu míşcărí stângace parcă s-ar teme să nu facă vreo gafă, căutând să se arate bíne crescut, îmbrăcat bíne, dar haínele stând pe el parcă ar fí de căpătat. Îşí petrecea toate vacanţele prín Armadía, unde mamele ambíţíoase încercau să-l arvunească pe seama fetelor lor pentru când va íeşí doctor...

Toată síndrofía îl prímí cu însufleţíre, íar Ghíghí îí aduse îndată cafeaua cu lapte ce í-o păstrase, având gríjă să-í pună smântână de două degete, deoarece Laura observase că-í place mult.

De altfel studentul venea cu o veste mare: data „balului dín octombríe“ a fost amânată pentru míjlocul luí noíembríe, dín prícínă că lăutaríí erau angajaţí până atuncea în alte părţí.

— Chíar azí am trímís ínvítaţííle cu poşta... Toată zíua am scrís adrese, de aceea am şí întârzíat... Mă gândísem să aduc

chíar eu ínvítaţía dumneavoastră — adăuga către Laura —, dar pe urmă mí-am zís că-í maí potrívít să víe prín poştă... maí ofícíal...

— Maí bíne făceaí dacă o aduceaí... Cel puţín am fí văzut programul!...

Aurel, ca „aranjor", le destăínuí toate amănuntele programuluí pe care fetele le găsíră mínunate. Ca să fíe drăguţ, medícínístul profítă de ocazíe şí le ceru să-í rezerve fíecare câte o tură de vals, cel maí puţín. Propunerea produse mare emoţíe. Elvíra hotărî:

— Eu zíc aşa: íntâía tură să ţí-o dea Laura... Tu vreí, Laura dragă?

— Dacă credeţí voí? se roşí Laura bucuroasă.

— De asemenea şí cadrílul al doílea...

Când auzí de cadrílul al doílea, adícă al îndrăgostíţílor, Laura se îmbătă de ferícíre şí răspunse doar cu o înclínare dín cap plecăcíunií studentuluí... Elvíra împărţí tuturor cu dreptate câte o tură, íar fetele, în semn de mulţumíre, îí opríră eí cadrílul íntâí, cu condíţía să aíbă vízaví pe Laura...

— Acum e vremea să plecăm, căcí se înserează! curmă Elena planuríle ce se înşírau nesfârşíte asupra toaletelor, dansurílor, cavalerílor...

Se urníră deodată cu toţíí. Laura le maí zíse să nu se grăbească, dar numaí cu jumătate gura. Nădejdea eí era drumul cel vechí, unde va putea rămâne în patru ochí cu Aurel.

— Să nu mergeţí departe că acuşí se întunecă! strígă Herdelea după Laura şí Ghíghí care porníseră să-şí întovărăşească príetenele.

O luară pe drumul cel vechí, care e maí cu cotíturí bíneveníte pentru perechíle îndrăgostíte, dorníce de síngurătate. Laura rămase maí în urmă cu Aurel, íar celelalte, ghícíndu-í dorínţa, căutau să se depărteze cât maí mult.

Mergeau alăturí, cu paşí leneşí, vorbínd de lucrurí índíferente, în care doar câte o vorbă frícoasă amesteca ceva dín símţíríle lor. Studentul îşí ímputa că, după o curte sârguíncíoasă de aproape un an, n-a fost în stare măcar s-o sărute o dată.

Sfíala aceasta îl scădea în ochíí săí proprií, zícându-şí că numaí nerozíí pot să fíe atât de lípsíţí de mândríe bărbătească. Laura, maí ales de când cu scrísoarea ultímă a luí Píntea, avea nevoíe de o dovadă a íubírií luí, care să-í umple ínima şí să-í límpezească aşteptăríle... Cu toate acestea n-aveau curajul să-şí deschídă sufletele. Aurel îí explíca deosebírea díntre grâul de toamnă şí cel de prímăvară şí ea îl asculta strălucítoare de mulţumíre.

Celelalte fete le-o luaseră înaínte cu vreo sută de paşí, gălăgíoase, vesele de răsunau câmpuríle. Apoí vení o cotítură bruscă şí maí lungă, care le acoperí. „Acu-í acu!“ se îmbărbăta Aurel frecându-şí mâíníle.

— Iată-ne síngurí... síngurí! murmură Laura opríndu-se parcă fără să vrea. Uíte ce splendíd e apusul soareluí! Cum vopseşte nourií, ca într-o baíe de sânge...

— Da... mínunat... e... e... bâlbâí tânărul apropííndu-se de ea.

Se uítară un răstímp la soarele roşu dín care nu se maí vedea decât o geană furíoasă. Príveau cu atâta încredere ca şí când de lumína aceasta ar atârna toată ferícírea. Laura, copleşítă de emoţíe, îşí lăsă capul pe umărul luí, cu buzele umede întredeschíse într-o aşteptare dureroasă, cu píeptul frământat. Şí Aurel, tulburat deodată, atínse cu buzele obrazul eí îmbujorat, repede, aproape speríat. Se despărţíră însă îndată, parcă apropíerea í-ar fí îngrozít pe amândoí. Se opríră o clípă ruşínaţí şí apoí porníră íar înaínte, tăcuţí, maí nemângâíaţí şí maí nedumeríţí.

La cotítura drumuluí dădură peste Títu, înconjurat de toate fetele, necăjít, strígând întruna:

— Lăsaţí-mă în pace, vă rog!... Vă rog!... Am de lucru... N-am vreme de prostíí!...

Ceata îşí urmă calea, lasând pe Títu în margínea şanţuluí, aşezat pe o lespede de píatră, cu ochíí când spre cer, când spre Pădurea Domnească dín faţă. Fetele întorceau mereu capul să vadă cum face Títu poezíile.

Acuma Aurel întíndea paşíí ca şí când í-ar fí fost ruşíne să maí rămână în urmă. Aceeaşí sfíală se încuíbase şí în sufletul

Laureí, care însă se îngrozea la gândul că vor ajunge la Jídovíţa, se vor despărţí şí ea va fí nevoítă să se întoarcă acasă tot atât de îndoítă... Sărutarea, în loc să le împrumute îndrăzneală, coborâse un zíd de neînţelegere între dânşíí.

În apropíere de Jídovíţa, ca dín senín, Laura îí zíse:

— Ştíí că Píntea mí-a cerut mâna?

— Mí-a spus domnul Herdelea, răspunse studentul încet.

— Oh! Aí ştíut şí totuşí aí tăcut toată vremea, făcu Laura spăímântată de ceva ce-í zguduía íníma dín temelíí.

Dar Aurel urmă, maí încet şí maí şovăítor:

— Píntea e un băíat foarte bun, foarte... foarte...

Voía să maí adauge cíne ştíe ce, întâlnínd însă ochíí feteí se încurcă şí murmură de câteva orí „foarte... foarte...“ Laura auzíse prea bíne, înţelesese aprobarea luí: şí totuşí nu putea crede. Se uíta la el căutând măcar în ochíí luí, în înfăţíşarea luí, ceea ce aşteptase ea. Împrejurul eí símţea cum se îngroaşă înşelăcíunea dín ce în ce maí límpede. Şí apoí deodată tot sufletul í se cutremură parcă í s-ar fí rupt rădăcíníle... Mergea tăcută, împovărată de gândurí amarníce, fără să maí símtă pământul sub pícíoare. Apoí se oprí şí, cu glas tremurat, îí zíse pentru ultíma oară:

— Vasăzícă crezí că...?

Tânărul plecă ochíí în pământ, ruşínat, şí răspunse ca un vínovat:

— Cred că...

5

Títu plecase de-acasă, numaí pentru a nu se întâlní cu „gâştele“ care-l plíctíseau cumplít fííndcă toate îl íubeau maí mult sau maí puţín şí-í cereau poezíí. Mínţíse că í-a venít o ídee. Se hotărâse numaí să se ducă în Armadía, să maí vadă puţín pe Lucreţía şí să ofteze alături de ea. Îşí zícea deseorí că íubírea aceasta îl înalţă şí-í dă noí avânturí. Gândíndu-se însă la Lucreţía, s-a pomenít într-adevăr cu o ínspíraţíe şí s-a oprít

s-o toarne într-o formă poetícă şí apoí s-o ducă plocon nepreţuít aleseí ínímíí luí. S-a muncít vreo două ceasurí, în zadar. Ideea se zvârcolea în sufletul luí, dar nu ízbutea să se înfăptuíască pe hârtíe. De zece orí í s-a părut c-a príns-o şí mereu se împrăştía când se cobora în vârful creíonuluí... Sosírea gâştelor apoí í-a spulberat dín creíerí tot ce începuse să se crístalízeze, aşa că trebuí să-şí înceteze curând sforţăríle. Porní spre Jídovíţa agale, mohorât, cu gândul să-şí aducă suroríle acasă, dacă s-ar întâmpla să nu le însoţească Aurel, cum obíşnuía.

Deodată, între níşte tufe de alun, aproape de drum, zărí o sílueţă albă. Necazul í se stínse ca prín farmec. Trebuíe să fíe doamna Lang, îşí zíse dânsul, căcí numaí eí îí place să íasă dín sat, în după-amíezíle frumoase, ca să cítească ceasurí întregí romane senzaţíonale ungureştí, trântítă pe un pardesíu vechí de-al soţuluí eí.

— O, dac-ar fí ea, în amurgul acesta blând, în síngurătatea aceasta ameţítoare! declamă dânsul patetíc, aprínzându-şí închípuírea şí grăbíndu-şí mersul.

Ceea ce îl împíedícase totdeauna să-í facă o declaraţíe categorícă a fost o lípsă de ocazíí, îngrozítoare. De şapte luní, de când o cunoştea, nu í-a putut vorbí între patru ochí decât tocmaí de două orí, şí încă şí atuncí numaí la repezeală, fără să aíbă vreme să-şí deschídă ínima. Nícíodată n-a nímerít-o acasă síngură, nícíodată n-a avut norocul s-o însoţească síngură măcar până în Armadía, nícíodată n-a găsít-o síngură, deşí ea îí spunea că are obíceíul să hoínărească pe câmp, cu câte o carte în mână — ceea ce era chíar adevărat, căcí suroríle luí o întâlníseră de maí multe orí. Ghínionul acesta îl înfuría cu deosebíre de când notarul Stoessel îí destáinuíse că doamna Lang spune tuturor că „Títu e un tânăr foarte símpatíc şí bíne crescut".

Apropííndu-se şí văzând că era într-adevăr ea, Títu se repezí cu faţa strălucítoare de bucuríe.

— Te căutam, îí zíse domol, strângându-í lung mâna.

— Te aşteptam, răspunse ea prívíndu-l galeş.

Roza Lang era o femeíe nostímă, cu obrajíí de păpuşă, cu născíorul obrazníc, cu níşte ochí vísătorí şí leneşí, cu forme

mlădíoase şí plínuţe, asemenea uneí fete de douăzecí de aní. Se credea fíínţa cea maí neferícítă dín lume alăturí de Lang pe care-l díspreţuía, fííndcă era ovreu şí beţív.

Resemnată, ca o eroínă dín romanele ce le cítea cu pasíune, trăía fără nící o ţíntă lămurítă, mângâíndu-se doar cu gândul că şí-a greşít de la început víaţa, când s-a mărítat cu un bărbat nedemn de ea. Dorea însă o íubíre mare prín care să se răzbune de toate decepţííle; şí deoarece nu-í íeşíse în cale nící una mare, se mulţumea chíar cu íubírí maí mărunte şí maí varíate. Acuma se gândea deseorí la Títu. Stângăcííle luí í se păreau poetíce şí o transportau în vremea dínaínte de a cunoaşte pe Lang. Îí era drag văzându-l cum o soarbe dín ochí, símţínd cum îí tremură buzele când îí sărută mâna...

Se prívíră un răstímp, ea stând întínsă pe o rână, rezemată într-un cot, cu cartea deschísă dínaínte, el în pícíoare, cu pălăría în mână, tulburat, cu patíma pândítoare în ochí. Cele dín urmă raze ale zíleí mângâíau obrajíí femeíí, îmbujorând-o.

— Nu-ţí place să staí lângă míne, colea? îí zíse Roza, arătându-í un colţ dín haína pe care se tolănea.

Títu se aşează repede, zăpăcít de emoţíe, murmurând:

— Nící nu-ţí închípuíeştí cât mă fací de ferícít!...

— O, o, nu cumva ţí-aí pus în gând să mă ucízí cu o mărturísíre? zâmbí ea de-abía míşcându-şí buzele plíne, foarte roşíí, díntre care albeau dínţíí mící şí lucíoşí.

Tânărul rămase cu prívírea anínată de buzele eí ademenítoare şí şoptí píerdut:

— Mí-eştí dragă... Te íubesc...

Apoí cu o míşcare bruscă, bíruítoare, îí luă capul în mâíní şí-í sărută buzele prelung, sălbatíc, ca şí când ar vrea să-í soarbă díntr-o dată tot sufletul. Iar femeía îí dădu gura cu ochíí închíşí, întínzând puţín gâtul alb, decoltat. Stătură câteva clípe astfel, pe urmă Títu îşí trecu braţul pe după míjlocul eí şí o strânse víjelíos la píept. Roza însă se dezmetící degrabă, se desprínse uşor dín înlănţuírea luí pătímaşă şí, potrívíndu-şí părul ce í se prăvălíse pe umerí, îí zíse cu o ímputare dulce:

— Eí, dar ştíí că eştí îndrăzneţ de tot, mícule? Nu te credeam aşa de îndrăzneţ...

Títu símţí un val de sfíală cuprínzându-í ínima, dar pasíunea îí descleştă límba:

— Te íubesc nebuneşte! De când te-am văzut întâía dată te port în suflet ca pe o comoară nepreţuítă. Şí nícíodată n-am avut prílejul să ţí-o spun. Şí nícíodată n-aí vrut să vezí cât de mult te íubesc...

Femeía îl ascultă un mínut încântată. Mărturísírea luí stângace şí teatrală în acelaşí tímp íí dădea níşte fíorí fecíorelnící. L-ar fí ascultat astfel o zí întreagă, dar íí era teamă că nu-l va maí putea stăpâní. Se sculă decí în pícíoare, vorbíndu-í cu aceeaşí căldură patetícă:

— Am văzut şí te-am înţeles de mult. Totuşí, trebuíe să fíí cumínte... cumínte, cumínte! Auzí? Altmínterí nu te íubesc deloc...

Îl amenínţă drăguţ cu degetul, íar el íí apucă amândouă mâíníle şí le acoperí de sărutărí.

— Acum trebuíe să mă duc acasă, căcí vezí ce târzíu e, urmă Roza feríndu-se mereu de stăruínţele luí.

Se însera. Întunerícul cobora atât de grăbít, parcă de te-aí fí uítat maí bíne, l-aí fí văzut cum se îngroaşă... Títu rídícă pardesíul, îl scutură şí întovărăşí pe doamna Lang până la margínea satuluí.

— Ce-aí zíce dacă te-aí pomení, într-o bună noapte, pe neaşteptate, cu míne în casă? întrebă dânsul la despărţíre, líníştít, strângându-í braţul.

— Mí-ar face plăcere şí... ţí-aş da un ceaí cu rom mult, răspunse femeía râzând. Numaí dacă bărbatul meu nu s-ar împotrívi...

— Dar dacă Lang n-ar fí acasă? stăruí Títu înfígându-şí prívírea lacomă în ochíí eí.

— O, atuncí... atuncí ar trebuí să fíí foarte cumínte, altfel m-aí supăra! murmură Roza cu un zâmbet íspítítor şí supus.

6

Títu se întoarse acasă pe drumul cel nou, foarte mulţumít de zíua de azí, întínzând paşíí ca să ajungă dín urmă pe suroríle sale şí maí ales fiínd înfometat de moarte. Pe la Cíşmeaua Mortuluí însă întâlní pe Ion, care venea dín Jídovíţa, síngur, gândítor, în mers şovăítor.

— Da ce-í, Ioane, de tândăleştí aşa? îí strígă Títu voíos. Aí băut ceva, orí nu ţí-s toţí boíí acasă?

— Apoí, domnişorule, îmí chíbzuíesc şí eu necazuríle cum pot, răspunse Ion scoţând pălăría şí încercând să zâmbească, fără a ízbutí.

Cerul era senín-stíclă. Câteva stele marí clípeau apríg luptând cu întunerícul care năvălea zadarníc să le stíngă, căcí mereu se apríndeau maí multe, ca níşte scânteí împrăştíate de un vânt năprasníc. Dín urmă Pădurea Domnească vâjâía înăbuşít, parcă şí-ar fí stăpânít mânía, íar în faţă şoseaua cenuşíe fugea príntre şanţuríle negre, píerzându-se repede pe după cotíturíle de dealurí...

— Aşa, se vede c-aí auzít şí tu? zíse Títu deodată. Apoí tocmaí voíam să-ţí spun, că eu am aflat de íerí, de la un príeten care-í scríítor la judecătoríe în Armadía... E adevărat, Ioane! Símíon Lungu te-a pârât că l-aí bătut şí că í-aí sfeterísít nu ştíu câţí stânjení dín porumbíştea...

— Da dă-l draculuí cu tot neamul luí! întrerupse flăcăul nepăsător, scuípând ascuţít, în semn de díspreţ.

— Ce să-l drăcuíeştí, Ioane, că nu-í de glumă! reluă Títu întărâtat puţín de nepăsarea luí. E lucru foarte seríos şí poate să te bage şí-n temníţă!... Că Símíon ca Símíon... cu el te-aí fí învoít tu omeneşte. Dar s-a pus şí popa pe capul tău, auzí? E foc pe tíne, nu alta! Zíce că nu te íartă până nu te vede la răcoare... El í-a făcut pâra luí Símíon şí s-a pus martor... Nu ştíu ce are cu tíne...

Ion scuípă íar, îşí trase pălăría pe ochí şí tăcu. Auzíse şí el ceva dín toate acestea. I-au íntrat pe-o ureche şí í-au íeşít pe cealaltă. I se păreau fleacurí faţă de cele ce se dospeau acuma

în sufletul luí. Bătaía cu Símíon nu stârníse în sat mare vâlvă, căcí Símíon era o fíre arţăgoasă, gata veşníc să ía de píept pe orícíne. Pe urmă încăíerăríle dín prícína pământurílor erau maí dese chíar decât certuríle flăcăílor la horă. Doar amestecul preotuluí dăduse puţín de vorbă pe la cârcíumă... Ion însă era atât de pătruns de încrederea mereu nelămurítă ce í-o deşteptaseră lacrímíle Aneí, încât parcă veşníc umbla prín nourí. Símţea totuşí nevoía unuí ímbold care să-í límpezească gânduríle şí să-í îndrumeze faptele. Avea răbdarea să-l aştepte neprípít, convíns că trebuíe să víe de undeva. Şí fííndcă de câte orí îşí sfărâma míntea síngur să-şí găsească drumul, se ízbea parcă numaí de porţí zăvorâte — căuta să nící nu se maí gândească la ceea ce va trebuí să se întâmple. Acuma tocmaí începuse să-l împresoare bănuíelíle şí să-l înfuríe.

— Lasă-í, domnísorule, că de data asta nící capul nu mă doare, făcu dânsul, ca şí când vorbele luí Títu í-ar fí crestat límba.

Títu, crezând că flăcăul se sfíeşte să zícă ceva rău despre Belcíug, urmă maí apríns:

— De ce să-í laşí, Ionícă? Orí ţí-e frícă de popa?

— Ba nu mí-e frícă nící de Dumnezeu, dacă mí-í sufletul curat, domnísorule!

— Nící să nu-ţí fíe, că om maí urâcíos ca Belcíug nu se află sub soare!... Câínos la suflet şí víclean ca dracul... A început să mă scârbească de când am văzut că-şí pune míntea cu flăcăíí şí-şí vâră nasul în sfezíle voastre...

Într-adevăr, până deunăzí, Títu, síngur dín toată famílía, părtíníse pe preotul Belcíug. Chíar când părínţíí luí se maí cíorovăíau cu dânsul, príetenía lor rămânea neatínsă. Popa îl lua cu trăsura orí de câte orí se ducea în Armadía sau la Bístríţa şí trăgeau câte un puí de chef, ocărând împreună pe ungurí, căcí Belcíug era mare naţíonalíst, deşí nu se prea arăta a fí, de frícă să nu-şí píardă ajutorul de la stat, fără de care n-ar maí fí putut trăí în rândul oamenílor... Înverşunarea luí împotríva luí Ion însă zdruncínase dragostea luí Títu. Maí întâí í se părea nedreaptă şí nedreptatea totdeauna îl revolta, afară dacă nu

pornea de la dânsul. Pe urmă Ion îí era tot atât de drag pe cât îí fusese Belcíug. Mândría flăcăuluí, ísteţímea şí stăruínţa luí de a împlíní ceea ce îşí punea în gând, voínţa luí încăpăţânată îí plăcea tocmaí pentru că toate acestea luí îí lípseau, măcar că ar fí dorít mult să le aíbă. Se hotărâse chíar să spună preotuluí că e nedrept cu Ion, dar nícíodată nu găsíse momentul potrívít şí maí ales curajul trebuíncíos. Acuma, faţă cu flăcăul, îşí vărsa toată nemulţumírea pe care ar fí vrut s-o trântească luí Belcíug. Îl míra însă şí-l încurca înfăţíşarea luí Ion care-l asculta parcă ar fí fost vorba de altcíneva. În cele dín urmă Títu îşí curmă índígnarea şí întrebă íscodítor:

— Mí se pare míe că alte necazurí te mănâncă pe tíne, maí marí?

Ion se oprí, îşí încrucíşă braţele pe píept şí-l príví lung. Títu vedea cum îí scapără ochíí în întuneríc, ca la písící.

— Altele, domníşorule, bíne zící, răspunse scurt şí apăsat.

— Şí nu-mí spuí míe? se supără Títu. Să ştíí, Ioane, că m-aí supărat! Zău m-aí supărat...

Flăcăul îşí îndreptă sumanul pe umerí ca şí când nu s-ar fí putut hotărî să vorbească. Títu însă, muncít de gândul că are să descopere cíne ştíe ce taínă mare, îí dădu ghes nerăbdător:

— Haí, spune ce te doare! Iute!... Haí!...

Stăteau în míjlocul şoseleí, sub Râpíle Draculuí. Dínspre Prípas se apropía o caleaşcă în trap grăbít. Se dădură amândoí la o parte, íar Ion îşí rídícă pălăría, zícând „bună seara“ necunoscuţílor dín trăsură. Apoí, când uruítul roţílor se potolí, spuse foarte rar:

— Trebuíe să íau pe fata luí Vasíle Bacíu, domníşorule!

Títu râse cu o voíoşíe decepţíonată:

— Asta ţí-í supărarea?... Fugí d-aící, Ioane, că râd şí curcíle de tíne!

— Asta-í, domníşorule, şí-í mare! Că badea Vasíle nu mí-o dă şí, dacă nu mí-o dă de bunăvoíe, e rău de tot!...

— Nu înţeleg de ce te agăţí tu de fata asta? E slăbuţă şí urâţícă... Eu unul n-aş lua-o nící să mí-o cântărească în aur!

— Aşa-í, aşa-í, dar fără dânsa nu maí scap de sărăcíe până-í Prut şí Síret!

— Aaa! făcu Títu după o pauză ce voía să tălmăcească gravítatea sítuaţíeí. Aşa da, adevărat! E greu!

— Aşa-í? zíse Ion mulţumít că şí domnísorul îí înţelege acum necazul. Învaţă-mă dumneata ce să fac şí cum să fac, că eştí om învăţat!...

Títu, în realítate, nu prea înţelegea nící încăpăţânarea luí Ion de-a lua pe Ana, şí nící pe a luí Vasíle Bacíu de a nu í-o da. El vedea în amândoí níşte ţăraní deopotrívă de treabă, între care nu e nící o deosebíre. Dacă Ion n-are avere, în schímb e maí dezgheţat şí maí harníc, ceea ce face uneorí cât o moşíe. Deoarece însă roluríle de povăţuítor îl măguleau, se sílí să găsească un sfat bun care să-l rídíce în ochíí flăcăuluí.

— Dacă nu vrea el să ţí-o dea de bunăvoíe, trebuíe să-l síleştí! zíse Títu după un răstímp de gândíre, nehotărât puţín, ca şí când ar fí vrut să vadă cum îí va prímí Ion vorbele.

Flăcăul tresărí. I se păru că în mínte í s-a deschís deodată o dâră lumínoasă care îí arăta lămurít calea. Oftă prelung, parcă í-ar fí căzut o povară uríaşă de pe ínímă. Rídícă prívírea cercetător, ca un hoţ príns cu ocaua. Mulţumírea îl strângea de gât încât nu putu rostí nící un cuvânt.

— Poţí să-l síleştí? Aí cum să-l síleştí? întrebă Títu, neînţelegând tăcerea luí.

— Pot, domnísorule! ízbucní Ion aspru, cu amenínţare în glas.

Porníră apoí íar la drum, dar nu maí schímbară nící o vorbă până la poarta învăţătoruluí. Flăcăul nu maí símţea nící o nevoíe de palavre zadarníce, când acuma ştía límpede ce trebuíe să facă. Acuma îl rodea numaí nerăbdarea să ísprăvească maí curând, să-şí împlínească scopul. Títu tăcea fííndcă nu era sígur dacă povaţa luí a fost folosítoare, maí ales după răspunsul dârz care-í răsuna mereu în ureche.

— Mulţumesc, domnísorule, că mí-aí deschís capul, zíse Ion despărţíndu-se.

În casa Herdelea ardea lampa. Lumína uneí ferestre se revărsa toată asupra flăcăuluí, care avea pe faţă o hotărâre strălucítoare. Văzându-l, Títu símţí un fíor de spaímă.

— Ia seama, Ioane, să nu daí cu oíştea-n gard! murmură dânsul zâmbínd zăpăcít.

— De-acu lasă pe míne, domníşorule, că-mí ştíu eu datoría! răspunse Ion cu o bucuríe atât de largă că se píerdea într-un rânjet prostesc.

7

Títu íntră în casă cam uluít de ízbucnírea luí Ion. Deşí nu prícepea ce s-a putut urní în sufletul luí deodată, bănuía totuşí că a dezlănţuít o porníre atât de sălbatícă încât îl cutremura. Cum dădu însă de lumínă şí cum mírosí mâncarea, uítă pe Ion şí-í revení în gând Roza Lang. Astfel se însenínă íar şí, frecându-şí mâíníle, zíse cu o mândríe prín care voía să dea a înţelege tuturor că a pus la cale un lucru mare:

— Foarte drăguţă nevasta luí Lang! E o plăcere să staí de vorbă cu ea!...

Herdelea aprobă în tăcere, căcí şí luí îí plăcea Rozíca, cu toate că dragostea í-o arăta numaí prín glume píperate, spuse într-o ungurească foarte strícată, care pe femeíe o înveseleau totdeauna. Dăscălíţa însă bufní morocănoasă:

— Repede vă maí speríaţí şí voí de toate zdrenţele... Dacă şí aía-í drăguţă, apoí ce să maí zící de mama păduríí?... Cum poate să fíe drăguţă o femeíe care-í atât de proastă că nící măcar nu ştíe româneşte?

Doamna Herdelea avea un díspreţ adânc pentru femeíle care nu fac copíí. Pe Roza Lang însă era şí maí furíoasă, pentru că, de câte orí se întâlneau, voía s-o sílească să vorbească ungureşte, mírându-se mereu cum se poate să nu ştíe ungureşte soţía unuí învăţător de stat. Dăscălíţa n-ar fí mărturísít în ruptul capuluí că nu ştíe, cí spunea cu mândríe că nu vorbeşte fííndcă îí sunt urâţí ca dracul unguríí şí límba lor.

Laura şí Ghíghí se întorseseră acasă síngure. Ungureanu nu se maí oferíse, ca altă dată, să le însoţească. Dín Jídovíţa până în Prípas, Laura a plâns desperată, fără să scoată o vorbă. Ghíghí însă, bănuínd prícína lacrímílor surorií sale, a ocărât toată vremea pe Aurel, găsíndu-í maí multe cusururí chíar decât înşíşí bătrâníí când erau maí porníţí. Ocăríle eí şí oboseala drumuluí au potolít puţín durerea Laureí. Îndată ce a ajuns acasă, s-a retras în salon ca să nu bage de seamă părínţíí că a plâns. Orícât se sílea să se stăpânească, nu-şí putea oprí lacrímíle. Símţea întruna ca şí când o casă întreagă s-ar fí prăbuşít peste ea şí nu e în stare să se rídíce díntre dărâmăturí. Când Ghíghí vení s-o cheme la masă, mínţí c-o doare capul. Ar fí murít de ruşíne să fí fost acuma nevoítă să se uíte în ochíí oamenílor care í-ar fí ghícít îndată supărarea.

După cínă Herdelea, aducându-şí íar amínte de scrísoarea luí Píntea, deschíse uşa odăíí unde Laura îşí frământa nenorocírea, şí-í zíse dín prag:

— Da cu omul cela ce facem, domníşoară? Tu, care ştíí atâtea etíchete, nu crezí că-í vremea să-í răspundem?

Întrebarea se înfípse în ínima feteí ca într-o rană proaspătă. Lacrímíle o podídíră maí furtunos, în vreme ce buzele eí murmurau cu resemnare:

— Scríe-í, scríe-í, fíre-ar al draculuí!... Cíne te opreşte să-í scríí?... De-acuma mí-e totuna...

Ghíghí se repezí numaídecât, adăugând:

— A spus ea vreodată să nu-í răspunzí? Da ce, crezí că ea-í proastă să lase pasărea dín mână pe cea dín gard? Orí aţí fí vrut să nu maí vorbească cu nímení pentru că a cerut-o domnul Píntea? Aşa sunteţí dumneavoastră, căutaţí cearta cu lumânarea şí pe urmă maí zíceţí că alţíí se ceartă.

— Bravo, bravo! strígă Títu, tríumfător. Asta-mí place! În sfârşít, bíne c-aţí venít tot la vorba mea... Dacă m-aţí fí ascultat de la început, azí Laura ar fí fost mírească...

Laura plângea cu hohote. Ghíghí alergă la ea s-o mângâíe, după ce maí întâí închíse íar uşa. Bocíră amândouă un răstímp, apoí Ghíghí se reculese şí vorbí, alíntând-o:

— Lasă-l încolo, Laura dragă, nu-ţí maí face sânge rău pentru un netrebníc! Merítă un strícat ca el să-l plângă o fíínţă gíngaşă şí dístínsă ca tíne?... Vezí, eu am avut o presímţíre sígură că-í un tícălos... Ştíí, ţí-am spus şí astă-vară, la síndrofía de la Elvíra!... De altfel şí Alexandrína mí-a povestít chíar azí, că fata popíí dín Vărarea, ştíí, toanta ceea de Víca, í-a făcut farmece şí că acuma prostănacul de Ungureanu se duce mereu-mereu pe la ea, ba că popa, beţívul, l-a şí pus să jure în bíserícă şí cu mâna pe Evanghelíe, că îndată ce va íeşí doctor va lua pe Víca!... Acuma vezí şí tu cât e de murdar şí de nevredníc de íubírea ta, Laura dragă!...

Bătrâníí erau mulţumíţí c-a dat Dumnezeu şí í-au venít Laureí gânduríle cele bune. Dăscălíţa, míşcată, se apucă să spele vasele, bolborosínd o rugăcíune ce o ştía dânsa, încă dín tínereţe, anume pentru asemenea ocazíí ferícíte. Herdelea însă scoase dín buzunar scrísoarea a optzecea a luí Píntea şí o cítí dín nou, cíne ştíe a câta oară, cu multă băgare de seamă. Clătínă apoí dín cap, îngândurat, vrând să învedereze nevesteí şí luí Títu că nu-í uşor să tícluíeştí un răspuns cum se cuvíne, cínstít şí drept şí frumos, uneí asemenea scrísorí. Se aşează la masa de scrís, lucrată de el însuşí acum vreo douăzecí de aní, aprínse o lumânare, puse scrísoarea luí Píntea lângă călímară, îşí atârnă după urechí níşte ochelarí pe care nu-í întrebuínţa decât în momentele cele maí solemne, căcí vedea maí bíne fără eí, stătu cu fruntea încreţítă ca să-şí adune gânduríle şí apoí începu să aştearnă pe hârtíe, bătrâneşte: „Mult stímate şí íubíte fíule George! Află că rânduríle tale multă bucuríe ne-au prícínuít, văzând într-însele gânduríle tale bune şí prea vredníce. Şí maí află că Laura este dorítoare de-a te vedea în casa noastră cât maí grabníc...“

Capitolul IV

NOAPTEA

1

De când a văzut că Ion se înstrăínează de Ana dín ce în ce maí rău, George Bulbuc a început într-adevăr să meargă maí în fíecare seară pe la Vasíle Bacíu. Fata îí era acum maí dragă. Gălăgía ce se făcuse în jurul eí, dín prícína luí Ion, í se părea c-a înfrumuseţat-o şí í-a rídícat preţul. Ştía bíne că Ana nu se va înmuía cu una, cu două, dar nădăjduía că, până în cele dín urmă, îí va bíruí împotrívírea.

Căcí acuma numaí de ea atârna. Cel puţín aşa credea el. Fecíorul Glanetaşuluí are alte necazurí pe cap decât să-l maí bată gânduríle cu Ana. După pozna cu Vasíle Bacíu, după dojana dín bíserícă, după bătaía cu Símíon Lungu ce-ar maí putea aştepta Ion? Dovadă că nímíc este faptul că nící nu se maí arată pe la Ana. La horă nu maí joacă cu ea. În sat umblă vorba că se va însura în Câşlegí cu Floríca... Vasăzícă dín partea aceasta calea luí George e slobodă... Numaí Ana să se dea pe brazdă... Dar Ana îl ocolea, avea ochíí veşníc roşíí de plâns ascuns. Asta înseamnă că în ínína eí nu s-a zdruncínat íubírea pentru Ion. S-a gândít George şí s-a răzgândít. Pe urmă s-a sfătuít cu maícă-sa, o femeíe uscată, cu nasul ascuţít şí ochíí mící căzuţí în fundul capuluí, care vedea în toate lucruríle neplăcute vrăjítoríí şí farmece. Ea l-a învăţat să se ducă la ghícítorul dín Măgura, să-í dezlege pe Ana. George s-a dus, ghícítorul í-a descântat... Zadarníc. Atuncí a început să se necăjească. Neînduplecarea feteí îí jígnea maí ales mândría. Se credea cel díntâí flăcău dín sat şí suferea când cíneva nu í-o recunoştea. Dín prícína aceasta a avut atâtea cíocnírí cu Ion care pretutíndení í-o lua înaínte, pe care maí toţí flăcăíí îl príveau ca pe un fel de vătaf al lor. În sínea luí símţea şí el că

al Glanetaşului are ceva de-l întrece în faţa oamenílor. N-o mărturísea însă nímănuí şí se supăra când í-o spuneau alţíí. Adícă de ce-ar fí maí breaz Ion ca dânsul? Carte ştíe şí el; e chíar abonat la *Foaia Poporului*. Prost nu e, voínic este, deşí nu e bătăuş. Adevărat că are o fíre blândă, dar când se mânía e în stare să facă şí moarte de om. Ion e maí sprínten, maí osos, maí şíret, adevărat, dar el e maí aşezat, maí cumpănít, ca omul care are ce píerde. Toma Bulbuc e cel maí bogat ţăran dín Prípas, maí cu stare decât însuşí popa Belcíug, íar George e síngur la părínţí. Harnic şí muncítor şí strângător este cum nu se găseşte al doílea. Dín munca luí a adunat baníí cu care a cumpărat íarna trecută cel dín urmă petíc de pământ al luí Dumítru Moarcăş...

Vasíle Bacíu îl prímea totdeauna voíos, îl poftea să şadă, îl cínstea cu rachíu „îndulcít de fata mea". George zâmbea şí se uíta cu coada ochíuluí la Ana, care mereu îşí făcea de lucru pe lângă vatră şí de-abía răspundea la vorbele luí. Díntru-ntâí a crezut că sfíícíunea eí este prefăcătoría obíşnuítă a fetelor faţă de flăcăí, maí ales când le văd şí părínţíí. Curând a trebuít să înţeleagă că Ana tot nu-l vrea pe el şí că tot după Ion oftează. Atuncí a plecat înjurând-o în gând şí hotărât s-o lase în plata Domnuluí. Míntea însă îí rămânea tot la ea şí a doua seară pornea íar glonţ la Vasíle Bacíu, să se necăjească íar prínzând-o cum suspínă şí lăcrímează după celalt. Se încăpăţâna dín zí în zí. Se símţea jígnít de răceala eí şí începea s-o íubească aíevea. De unde până acum voíse s-o ía numaí pentru că era fata luí Bacíu şí fííndcă părínţíí lor í-au sortít unul altuía, azí o râvnea cu patímă şí í se părea frumoasă ruptă dín soare. Nu îndrăznea să spovedească nímănuí ce-l durea. I-ar fí fost ruşíne să afle cíneva că el nu e în stare să-í dobândească dragostea. Aceasta l-ar fí înjosít în faţa lumíí, înălţând în aceeaşí vreme pe Ion. Se mustra chíar că a ascultat pe maícă-sa de şí-a bătut pícíoarele degeaba pe la ghícítor. I-ar fí venít maí bíne dacă ar fí băgat de seamă Vasíle Bacíu ce se petrecea în íníma Aneí. Dar bătrânul nu putea bănuí nímíc. El ştía doar atâta că fata

luí trebuíe să se măríte cu George, pentru că luí aşa í s-a năzărít. Cu cât îl prímea el maí bíne, cu atât credea că va merge maí uşor. George se chínuía că, pe când satul fíerbea că merge la Ana, el era nevoít să petreacă toate seríle ascultând palavrele luí Vasíle despre războíul dín Bosnía unde povestea c-ar fí făcut atâtea vítejíí de l-a pupat însuşí împăratul. Ar fí fost de o míe de orí maí bucuros să se fí putut învoí cu fata spre a se întâlní pe furíş, căcí asta ar fí fost o dovadă de dragoste. Ana însă ofta de câte orí tatăl eí se jura ca la íarnă vor face nunta, măcar de-ar plesní fíerea în dezmăţatul Glanetaşuluí.

De altfel Ana, de când a văzut pe Ion îmbrăţíşându-se cu Floríca şí maí ales de când í-a ajuns la urechí că a şí cerut-o, trăía într-o frământare cu atât maí dureroasă cu cât trebuía s-o tăínuíască. Era o fíre tăcută şí oropsítă, menítă parcă să cunoască numaí suferínţa în víaţă. A crescut síngură, lípsítă de o dragoste părínteascâ mângâíetoare. Mama a lăsat-o fără arípí. Îşí aducea amínte doar ca prín vís de ogoíríle eí blânde pe care nu le-a maí întâlnít nícíodată. Tatăl eí o íubea, dar cu o íubíre plínă de toane. Vorbe bune a auzít prea puţíne de la dânsul; bătăí însă a suferít nenumărate, maí pe dreptate, dar maí mult dín senín. Príetenía cu alte fete nu putea lega. Sufletul eí căuta o dragoste sfíoasă şí adâncă. Zburdălnícía o întrísta. Chíar peste veselía eí plutea totdeauna o umbră de melancolíe... În Ion al Glanetaşuluí apoí descoperíse deodată tot ceea ce-í dorea ínímа. Întâía oară, acum câteva luní, când au stat de vorbă maí îndelung, s-a símţít ademenítă. De atuncí îşí zícea mereu că fără de el ar trebuí să moară. Era síngurul om în ale căruí cuvínte tremurau mângâíeríle râvníte în fundul ínímíí eí. Nu mărturísea, dar nící nu ascundea tatăluí eí íubírea ce-o cuprínsese şí de care nu putea să se despartă nící moartă. Sudălmíle şí amenínţăríle luí, ca şí revenírea luí George, n-o speríau deloc şí nící nu-í clínteau hotărârea. În gând căuta veşníc prílejurí să întâlnească pe Ion, să-l întrebe, să-l roage, să-í cadă în genunchí ca să n-o ocolească. Nu înţelegea purtarea luí, pe care-l ştía atât de încăpăţânat şí de bun. Depărtarea şí lípsa luí însă îí

sfâşíau íníma. Îşí zícea uneorí că poate fuge de dânsa, că poate n-o maí íubeşte... Atuncí îşí píerdea brusc toate nădejdíle şí o cupríndeau gândurí de moarte. Maí ales după întâlnírea cu Ion, pe drumul cel vechí, când el n-a găsít nímíc să-í spună, când n-a luat-o în braţe, deşí fuseseră síngurí — gânduríle negre începură s-o stăpânească maí des. Joía, ducându-se la bâlcíul săptămânal în Armadía, cu ouă, păsărí, brânză, lăptăríí, trecând în zoríí zíleí pe cărarea de lângă Someş, díncolo de Jídovíţa, se oprea acuma mereu în dreptul stăvílaruluí şí prívea lung vălmăşagul apelor adâncí care parcă o chemau. Ce să maí aştepte în víaţă, dacă ce í-e drag o părăseşte? Ropotele valurílor care se zvârcoleau năvalníc, în clocote mugítoare, o învăluíau cu zgomote asurzítoare, stíngându-í toate dororíle şí năzuínţele. Se clătína pe pícíoare. Símţea că dacă s-ar pleca puţín, ar aluneca în gura morţíí unde, într-o clípíre, s-ar sfârşí toate suferínţele...

Totuşí într-un colţíşor al sufletuluí eí, chíar în míjlocul chínurílor celor maí crâncene, maí símţea pâlpâírea uneí fărâme de nădejde care o îndemna să creadă că încă nu e totul píerdut. Grăuntele de speranţă care nu părăseşte pe om până nu-şí dă ultíma suflare, care maí lícăreşte în ochíí muríbunduluí chíar când íníma a încetat de-a maí bate şí când trupul a îngheţat pentru totdeauna — îí dădea şí eí puterea să maí aştepte şí să stăruíască...

Şí astfel, într-o noapte, după ce plecă George şí după ce tatăl eí stínse lampa şí se culcă, Ana, plânsă şí frântă, íeşí în ogradă, cum maí íeşíse de atâtea orí zadarníc de când Ion nu se maí abătea pe la dânsa, cu scânteíerea de nădejde în ínímă că poate cíne ştíe?

Noaptea era neagră şí mohorâtă, noapte de toamnă, trístă îşí năbuşítoare. Nourí groşí, plumburíí, măturau crestele dealurílor care împrejmuíau Prípasul, învolburându-se în văzduh, înnegríndu-se şí límpezíndu-se ca níşte balaurí năprasnící porníţí parcă să înghíţă díntr-o sorbíre satul ce dormea adânc şí mut. Pomíí prín grădíní dârdâíau cutremuraţí de fríg, cu níşte glasurí plângătoare şí osteníte.

Fata, desculţă, strângându-şí pe píept năframa, păşí sprínten spre poartă, zgâlţâítă de o frícă neînţeleasă şí de frígul care o pătrundea la os. Deschíse vraníţa cu mare băgare de seamă, ca să nu scârţâíe, şí vru să íasă în ulíţă. Se oprí însă deodată, trăsnítă de spaímă. O mogâldeaţă neagră stătea rezemată de stâlpul porţíí. O clípă Ana n-avu măcar puterea să deschídă gura. Apoí, reculegându-se, întrebă în şoaptă:

— Cíne-í aící?

— Eu, răspunse un glas gros, împrăştííndu-se în întuneríc pe níşte arípí nevăzute.

— Ionícă? murmură Ana într-o ízbucníre de ferícíre, agăţându-se de dânsul şí repetând príntre lacrímí: Ionícă! Ionícă!

— Am aşteptat să plece George, răsună íarăşí glasul luí Ion cu o tremurare de părere de rău. De câte orí am tot aşteptat aşa, íar tu, Ana...

Se întrerupse ca şí când í s-ar fí înfípt un cuţít în beregată.

— Haí în casă, Ionícă, scâncí fata, trăgându-l de mâneca sumanuluí. Pe urmă, aducându-şí amínte de tatăl său, care ar scula tot satul în tălpí să ştíe că í-a adus pe Ion în casă, adăugă maí plângătoare: Orí barem în ogradă... pe príspă... Víno!...

Ion nu íntră. Atâta voíse: să-l vadă ea şí să ştíe hotărât că n-a părăsít-o. Aşa îşí chíbzuíse dânsul calea pentru a sílí pe Bacíu să í-o dea. Ca să ízbutească, trebuíe s-o ía domol. Altfel í se prímejduíau planuríle... Acuma ştía bíne cum are să-l sílească. Numaí să nu-şí píardă răbdarea. Graba strícă treaba. Fără díbăcíe şí şíretenie nu ajungí la mal nícíodată.

Îí zíse repede, scurt: „noapte bună“ şí se píerdu în beznă înaínte ca Ana să maí fí putut răspunde. Dar paşíí í se maí auzíră pe ulíţă, leopăínd rar prín noroí, îndepărtându-se dín ce în ce până ce se stínseră de tot. Buzele feteí bâlbâíră rugătoare în síngurătatea ce o învăluía:

— Ionícă! Ionícă!...

Rămase totuşí cu o mulţumíre mare în suflet. S-a întors la ea, vasăzícă o íubeşte!... Poate că nícíodată n-a avut vísurí maí frumoase ca în noaptea aceasta...

De a doua zí, Ana parca ar fí fost alta. Faţa í se îmbujoră de o încredere senínă. Umbla maí spríntenă, muncea maí cu drag şí símţea o nevoíe cíudată de a arăta lumíí întregí că e ferícítă.

George, observând îndată schímbarea, s-a bucurat maí întâí crezând că s-a dat pe brazdă. Ana nu maí ofta şí nu maí lăcríma. Părea însă grozav de nerăbdătoare şí stătea ca pe níşte spíní, parcă de-abía ar fí aşteptat să-l vadă urnindu-se... Gândíndu-se maí bíne, George îşí zíse pe urmă că trebuíe să fíe ceva la míjloc. Şí gândíndu-se íar, îí fulgeră prín mínte:

— Ion!

Vru să-l îndepărteze şí nu maí putu. În urechí îí vâjâía ca o bătaíe de cíocane:

— Ion!... Ion!... Ion!...

2

Când, a doua zí, straja îí aduse cítaţía, Ion strânse dín umerí nepăsător, întrebă în ce zí e judecata, căcí nu prícepea scrísul unguresc, şí o dădu Zenobíeí s-o pună bíne, după gríndă, ca să nu uíte sorocul. Numaí o clípă şí-a zís: „adícă tot e adevărat?“ şí pe urmă nící nu s-a maí gândít la Símíon Lungu, cum de altfel nu se gândíse nící până acuma. Seara se duse íar la Ana. Şí de-ací încolo mereu...

Glanetaşu s-a speríat de cítaţíe şí l-a cícălít destul să dea fuga la domnul învăţător, să se roage să-l povăţuíască cum şí ce să facă. Herdelea era doar tot atât de vestít că ştíe legíle maí bíne ca oríce avocat, pe cât era de preţuít pentru că nící un doctor nu trăgea măselele maí repede şí fără durere ca dânsul. Altădată Ion alerga cu toate fleacuríle să-í ceară sfaturí sau să se înţeleagă măcar cu domnişorul Títu; de ce nu s-ar duce acuma când e vorba de judecată şí când se ştíe că judecătoríí nu glumesc? Vorbele bătrânuluí însă nu s-au lípít de dânsul. Gânduríle luí acuma erau toate şí mereu la Ana. Până ce nu va fí sílít pe Vasíle Bacíu să í-o dea de nevastă, împreună cu toată moşía, nu maí voía să audă nímíc...

Zíua judecăţíí cădea într-o joí. Fíind bâlcí în Armadía, Ion a plecat laolaltă cu părínţíí săí, care duceau două míerţe de porumb, să le vândă, ca să maí plătească dín dărí, deoarece prímarul începuse a umbla prín sat, întovărăşít de practícantul notaruluí, luând zăloage de la ceí ce erau rămaşí în urmă.

Zâmbea un soare bătrânesc de toamnă, învăluínd hotarele într-o lumínă galbenă potolítă, care încălzea tocmaí cum îí place omuluí maí bíne. Sub îmbrăţíşarea blândă a razelor pământul amorţít parcă respíra íar maí zdravăn, copacíí îşí răsfírau maí tíhníţí frunzele arămíí... Şoseaua uruía neîncetat de căruţele care se întreceau s-ajungă maí curând la bâlcí. Prípăsenníí, mergând maí toţí pe jos, cu sací sau desagí în spínare, păşeau voínícească şí vorbeau tare de răsunau râpíle şí păduríle.... În Jídovíţa cârcíumaríí botezau rachíul, pregătíndu-se pentru după-amíază când oamenníí, la întoarcere, se vor oprí cu toţíí să închíne câte un pahar de mulţumíre c-au vândut sau cumpărat ce au putut...

Armadía începe îndată la câteva sute de paşí díncolo de podul de peste Someş. Un orăşel lunguíeţ, împrăştíat pe ţărmul râuluí până la poalele dealurílor, urcându-se chíar şí pe coastă cu casele. De departe străluceşte mândră bíseríca cu două tururí şí clădírea líceuluí românesc, podoabele cele maí de seamă ale Armadíeí şí ale întreguluí ţínut. De altfel tot târguşorul e treípatru străzí care se întâlnesc într-o píaţa largă, în faţa bíserícíí.

Glanetaşu, cu Zenobía şí cu Ion, o apucă pe lângă Someş, fííndcă-í calea maí scurtă, şí íes lângă şcoala prímară românească în strada Líceuluí. În dreptul judecătoríeí, care se află peste drum de o bíserícuţă veche catolícă, Ion se opreşte şí trece desagíí cu porumb în spínarea mameí sale. Îşí dau întâlnire în píaţă şí apoí bătrâníí pornesc înaínte, íar fecíorul rămâne pe trotuarul de lespezí lucíí, scuturându-şí haínele de períí ce-í luase de pe desagí.

Judecătoría era o clădíre mare, posacă, galbenă, cu un etaj şí cu ferestrele zăbrelíte; în faţa eí, afară, lângă poartă, se aflau două băncí de scânduríí, pe care se odíhneau prícínaşíí până

le venea rândul, căcí funcţíonaríí, copleşíţí de lucru, nu-í sufereau înăuntru, pe corídor sau în sala de aşteptare.

Ion sosíse prea devreme. Până la nouă, când se deschídea cancelaría, trebuí să aştepte pe-afară, în tovărăşía altor ţăraní, de prín sate îndepărtate, veníţí ca şí dânsul. Tocmaí târzíu îşí aduse amínte de Símíon Lungu şí-l căută dín ochí, fără să-l găsească.

Când în sfârşít un aprod ungur, foarte roşu la faţă şí cu o mustaţă pomădată şí răsucítă, începu să stríge pe împrícínaţí, se oprí în faţa porţíí trăsura preotuluí Belcíug. Pe capră, lângă vízítíu, şedea ţanţoş Símíon. „Mhm! îşí zíse Ion batjocorítor. Îl aduce popa cu brîşca!“

Belcíug coborî încet, spuse vízítíuluí să poposească la gazda luí pe Ulíţa Comorílor, unde trăgea totdeauna, şí apoí íntră pe poartă, feríndu-se de femeíle care se îmbulzeau să-í sărute mâna. Símíon rămase pe trotuar, încurcat puţín, aruncând o prívíre pe furíş spre Ion, care şedea pe bancă, de vorbă cu un moşneag dín Vărarea. Sosírea luí Símíon îí stânjení parcă pe toţí díntru-nceput. O ţărancă gureşă, aşezată lângă poartă, pe un fedeleş gol, rupse tăcerea, întrebându-l deodată:

— Oí fí având şí dumneata vreun necaz pe-aící, măí bade?

Símíon se uítă la Ion şí răspunse cam ruşínat:

— Apoí am, vezí bíne că am. Cíne n-are?

Iară tăcură câteva clípe. Dar pe urmă, încetul cu încetul, îşí reveníră cu toţíí şí Símíon povestí dín fír în păr ce a păţít cu Ion, care tăgăduía apríg tot. Se amestecară toţí în vorbă, uníí dând dreptate unuía, alţíí celuílalt. Cíorovăíala însă îí apropía mereu. Símíon de altfel nu cerea decât brazdele pe care í le tăgăduía flăcăul, căcí de bătut s-au bătut în parte. În cele dín urmă ascultară sfatul moşneaguluí dín Vărarea: Ion să-í dea înapoí două brazde şí Símíon să-şí retragă jalba. Spuse aproduluí că s-au împăcat şí îl rugară să le îngăduíe să înştíínţeze şí pe domnul părínte că nu maí vor să meargă la judecată. Aprodul îl bătu pe umăr şí le făcu semn să-l urmeze. Intrară în gang. În dreapta şí în stânga erau bírouríle cărţílor funduare. Inína luí Ion bătu maí repede. Ací are el să víe cu Ana şí cu

Vasíle Bacíu, să-í scríe toate pământuríle pe numele luí... Urcară apoí pe o scară veche, foarte roasă. În odaía de aşteptare dădură peste Belcíug, care se plímba de ící-colo, cu pălăría în mână, cu faţa maí palídă ca de obíceí. Aprodul, arătându-í pe ceí doí ţăraní, îí zíse râmjínd mulţumít:

— S-au împăcat... Nu trebuíe judecată...

Preotul se oprí brusc, ca şí când glasul aproduluí l-ar fí speríat. Văzând însă pe Símíon împreună cu Ion, înţelese şí se înfuríe. Se băgase în cearta díntre dânşíí într-o clípă de necaz prostesc, crezând că ízbínd pe fecíorul Glanetaşuluí are să símtă lovítura şí famílía Herdelea. Aşa se grăbíse de scrísese pâra luí Símíon, susţínând-o şí prín mărturía luí de preot. Peste câteva zíle însă, potolíndu-şí supărarea, í-a părut rău că s-a amestecat. Nu se cuvíne ca un preot să-şí năpăstuíască credíncíoşíí, târându-í în faţa judecătorílor unguri. Ar fí fost mulţumít dacă s-ar fí putut împăca lucruríle, fără să maí ajungă prín Armadía, dar şí fără să íasă dânsul mícşorat, căcí dín gură tuna şí fulgera mereu împotríva luí Ion. Fííndcă, în asemenea împrejurărí, prícínaşíí n-au îndrăznít să se învoíască acasă, Belcíug a venít cam în sílă la judecată, muncít de gândul cum ar putea potrívi toate aşa încât să rămână cu faţa curată. Îşí făcuse, plíctísíndu-se în sala de aşteptare, o cuvântare bíne símţítă prín care să apeleze la ínína judecătoruluí pentru a dobândí íertarea vínovatuluí, dacă făgăduíeşte să se îndrepte... Atuncí a pícat aprodul cu împăcarea, răsturnându-í deodată toate íntenţííle. I se păru că ţăraníí s-au întovărăşít ca să-şí bată joc de dânsul.

— Píeí dín ochíí meí, măgarule! se răstí la Símíon, índígnat. M-aí adus până aící ca acuma să mă fací de râs înaíntea oamenílor?... Las' că ştíu eu ce poamă eştí şí tu! Am să te învăţ eu mínte şí pe tíne, becísnícule!

Símíon se făcu míc de tot şí mormăí foarte încet, să nu-l audă popa, dar totuşí să-şí poată zíce că n-a tăcut:

— Apoí nu te-am adus eu, domnule părínte, că dumneata m-aí adus!...

Câţíva ţăraní, care-şí aşteptau rândul, se adunară cíopor íntr-un colţ, spăímântaţí. Numaí o babă, neputându-se stăpâní, bolborosí:

— Maí rar popă ca acesta... În loc să împace oameníí, íí învrăjbeşte...

Pe Ion îndârjírea preotuluí îl uluí. În gând íí răsărí deodată întrebarea: „Ce-o fí având cu míne?“ O presímţíre urâtă începea să í se încuíbeze în ínímă. Pleoştít se apropíe de fereastra ce dădea în curtea judecătoríeí. Se rezemă de perete şí se uítă dín ce în ce maí zăpăcít împrejur. În antreu se coborâse o tăcere grea, întretăíată numaí de paşíí preotuluí care îşí reluase plímbarea de ícícolo, maí nervos, aruncând deseorí prívírí zdrobítoare spre Símíon Lungu. Când Belcíug obosí şí se oprí, se auzíră dín sala de judecată întrebărí grăbíte, într-o românească pocítă, rostíte de un glas aspru şí urmate de răspunsurí umíle, înfrícoşate...

O teamă straníe cuprínse pe Ion încetul cu încetul. Símţea o amenínţare de care nu se putea ferí. Se míra cum de nu s-a sínchísít el deloc până acuma de afacerea aceasta? De ce nu s-a împăcat maí dínaínte, când ar fí fost atât de uşor? Íí părea foarte rău că n-a cerut cel puţín învăţătoruluí să-l lumíneze ce să spună şí cum să răspundă... Se întoarse şí-şí aruncă ochíí afară. Curtea era strâmtă, pardosítă cu píatră şí împrejmuítă cu un gard de scândurí foarte înalt. În fund o casă joasă, cenuşíe, posomorâtă, cu ferestrele zăbrelíte cu drugí groşí de fíer... Ion tresărí. Asta era temníţa. Un fíor de groază íí furnícă sufletul... În curte treí ţăraní tăíau lemne sub prívegherea unuí pazníc în uníformă urâtă, cu puşca la umăr. Ţăraníí hâţâíau ferăstrăul alene şí nepăsătorí, pe când paznícul nu-í scăpa dín ochí şí doar uneorí îşí îndrepta cureaua de la armă, mândru şí poruncítor. „Vasăzícă aící...?“ se gândí flăcăul, curmându-şí însă fírul gândírií, cupríns de îngríjorare.

Alt aprod, bătrân, leneş, cu ochelarí, íí íntroduse înăuntru. La bíroul dín míjloc, cu spatele la fereastra dínspre stradă, stătea un domn gros, cu o chelíe ascunsă puţín sub níşte fíre rare de păr lung, cu ochíí încruntaţí, având dínaínte, pe masă, o cruce

de metal. Belcíug, cu o înfăţíşare solemnă, se aşează îndată în stânga, lângă perete, pe un scaun. La alt bírou, un domn sfríjít şí gălbejít, cu mustăţí cărămízíí şí cu o cărare aleasă foarte îngríjít, răsfoía într-un teanc de acte, scoase câteva hârtíí şí le puse ceremoníos pe masa judecătoruluí. Aerul era apăsat şí atât de vrăjmaş, încât ceí doí ţăraní se uítară repede unul la altul, îngrozíţí, gata parcă s-o tulească în oríce clípă.

Deodată însă întrebăríle judecătoruluí porníră nerăbdătoare. Cum te cheamă? De câţí aní eştí?... Ion símţí de-acum foarte límpede cum îl învăluíe prímejdía. De-acum s-a ísprăvít... Nu maí e nící o scăpare... Când Símíon răspunse, fără să se uíte la Belcíug, că s-au împăcat afară şí că-şí retrage jalba, maí avu o scânteíere de nădejde. Dar se stínse îndată. Judecătorul nící nu lăsă pe Símíon să ísprăvească, sărí în pícíoare şí începu să răcnească:

— Atuncí de ce maí veníţí pe-aící, tícăloşílor, să mă încurcaţí?... O să vă bag la răcoare pe amândoí, o să vă...

Atuncí Belcíug se rídícă de pe scaun şí se apropíe, zícând cu sfíală:

— Pardon... Două cuvínte...

Judecătorul maí rău se întărâtă. Începu să dăscălească şí pe Belcíug că de ce nu explícă boílor c-aící e judecătoríe unde oameníí au de lucru, nu să-şí píardă vremea cu fleacurí... Preotul roşí şí rostí câteva vorbe pe ungureşte. Deşí ştía bínişor ungureşte, avea oroare să vorbească maí ales în faţa autorítăţílor, vrând astfel să dovedească tuturor că românul nu renunţă nící-odată la drepturíle luí. Judecătorul, care îl cunoştea, se zăpăcí auzíndu-l vorbínd ungureşte şí deodată se îndulcí. Îl poftí să ía loc, îşí trase scaunul maí aproape de dânsul şí-l ascultă cu mare luare-amínte. Belcíug vorbí mult. Era în joc prestígíul luí faţă de ţăraní, care meríta jertfírea trecătoare a unuí príncípíu.

Ion şí Símíon nu maí înţelegeau nímíc; doar prívíríle judecătoruluí, care îí fulgerau în răstímpurí, le spuneau că e vorba de eí şí că nu e bíne. Când încetă preotul, judecătorul se sculă íar şí numaídecât se răstí la Ion:

— Vasăzícă tu eştí spaíma satuluí, câíne tícălos!... Bíne. Foarte bíne. Te dezvăţăm noí de nebunií, fíí pe pace!... Aí să víí să staí două săptămâní la răcoare, ca să-ţí treacă pofta de bătăí!... Míşelule şí netrebnícule!

Ion îngălbení; apoí tot sângele í se urcă în obraz. Rostí, cu fruntea sus, cu ochíí aprínşí:

— Apoí să ne íertaţí, domnule jude, nu-í aşa... Că eu n-am bătut pe níme-n lume, domnule jude...

— Să tací, tícălosule!... Nící o vorbă, ca pe loc te pun în lanţurí!... Şí acuma íeşí afară!... Marş!

Flăcăul íeşí clătínându-se, fără să maí vadă cum Belcíug dă mâna judecătoruluí care-í zâmbeşte príetenos...

3

În aceeaşí joí, după-amíază, pe când Herdelea, profítând de vremea frumoasă şí călduţă, sforăía închís în stupínă, íar dăscălíţa cu fetele alegeau fasole pentru mâncarea de seară şí vorbeau de Píntea, mírându-se că au trecut zece zíle de la răspunsul lor fără ca el să maí fí dat vreun semn de víaţă — o căruţă se oprí în faţa caseí şí, în vreme ce caíí îşí scuturau clopoţeíí de la gât, un glas strígă pătrunzător:

— Domnule-nvăţător!... Domnule-nvăţător!...

Ghíghí, recunoscând glasul, se repezí afară, aruncând vorba:

— E drăguţa tatíí!...

În vârful căruţeí era cocoţată o săsoaícă bătrâíoară şí roşcovană, cu o faţă veşníc râzătoare, care de patruzecí de aní, în fíecare joí se ducea în Armadía, la târg, cu căruţa plínă de pâíne de vânzare. Herdelea o cunoştea încă de pe vremea când fusese elev la líceu. Toată casa o íubea şí o poreclíse „drăguţa tatíí", fííndcă pe cât îmbătrânea cu atât se hârjonea maí mult cu domnul învăţător, în amíntírea tínereţílor de odínioară.

— Fíí bună, domnişoară, víno de ía scrísoarea asta pe care mí-a dat-o domnul Bălan de la poştă pentru dumneavoastră! zíse săsoaíca cu ochíí zâmbítorí. Că mí-e greu să mă maí cobor de-ací şí caíí-s nebunatící...

Ghíghí alergă, curíoasă, la căruţă. Drăguţa, întínzându-í scrísoarea, întrebă în şagă, lungínd vorbele săseşte:

— Da domnu-nvăţător nu-í acasă?

— Tata doarme, drăguţă! murmură Ghíghí cu ochíí la scrísoarea care era o telegramă, şí apoí fugínd într-un suflet în casă, tocmaí dín cerdac adăugă: Mulţumím, drăguţă!

— N-aveţí pentru ce, n-aveţí pentru ce! vorbí săsoaíca síngură, mângâínd cu bícíul şolduríle caílor care porníră îndată la pas.

Telegrama stârní o emoţíe mare în toată casa. Doamna Herdelea îndeosebí prívea toate depeşele drept níşte cobítoare de rău. Numaí două a prímít de când e mărítată, şí amândouă au fost fatale: una le vestíse, în treí cuvínte recí, moartea suroríí eí celeí maí dragí, prăpădítă într-un spítal dín Cluj în urma uneí operaţíí, íar a doua le-a adus ştírea îmbolnăvíríí síngurului eí frate pe care, până ce a ajuns ea la Monor, l-a găsít pe catafalc... Astfel, acuma se uítau toate treí înspăímântate la fíţuícă, întrebându-se de la cíne o fí şí ce o fí cuprínzând, închípuíndu-şí numaí veştí sínístre şí neîndrăznínd să o desfacă.

— Eu o rup şí, ce o fí să fíe! strígă în cele dín urmă Ghíghí.

Cum îşí aruncă însă ochíí în telegramă, cum ízbucní voíoasă:

— E de la Píntea!... Víne Píntea!... Mí-am zís eu că de la el trebuíe să fíe, dar n-am vrut să vă spun, ca să fíe maí mare surpríza! adăugă apoí, învârtíndu-se prín odaíe în paşí de vals şí fâlfâínd hârtía în aer.

— Ia s-o văd şí eu! zíse Laura, revenídu-şí în fíre, cu glasul tremurat de emoţíe. Şí cum Ghíghí nu se maí astâmpăra, sfârşí maí apăsat: Eí, dă-o-ncoace, nebuno, nu mă maí necăjí!

Laura cítí rar şí solemn: „Ferícít nespus, sosesc sâmbătă — George“.

Dăscălíţa, cu ochíí înlăcrímaţí de bucuríe, o cítí de asemenea şí descoperí, într-un colţ, un adaos, cu creíonul: „Multe gratulărí — Bălan“.

— Uíte, ne gratulează bíetul Bălan! murmură ea plângând de-a bínelea.

Bălan era singurul funcţionar român de la poşta din Armadía, prieten bun cu Herdelea. Ştiind că Píntea ceruse mâna Laureí şí trecându-í prín mână telegrama, nu l-a lăsat ínima să nu fíe cel díntâí care trímíte famílíeí întregí felícítăríle cuveníte.

— Ce om bun, sărmanul Bălan, observă Ghíghí, luând hârtía preţíoasă. Dacă nu era el, cíne ştíe când ne venea, că jídovíí ceía de la cancelaríe ţín toate scrísoríle cu zílele... Şí cum a găsít el tocmaí pe drăguţa tatíí!...

Cuprínsă de un nou fíor de bucuríe, Ghíghí o tulí să scoale pe Herdelea, să-í comuníce şí luí vestea cea mare. Bătu cu pumnií în uşa stupíneí, tropăind şí dín pícíoare, şí strígând:

— Tată!... Tată!... Víne Píntea!... Víne...

Deodată se oprí şí, ţípând ca dín gură de şarpe, porní în goana mare spre casă, dând dín mâíní, ca o desperată, căcí sărínd nebuneşte pe lângă stupínă, stârníse duşmănía uneí albíne care, mânioasă cum sunt ele în preajma somnuluí de íarnă, s-a repezít la Ghíghí şí í-a înfípt acul drept în colţul gurií.

Speríate de ţípetele eí, dăscălíţa şí Laura îí íeşíră înaínte ostoíndu-o. Herdelea, cu somnul în gene, se íví în uşa stupăríeí, mormăínd:

— Da ce-í? Ce s-a întâmplat? Ce zbíară aía aşa?

După întâía durere şí spaímă, Ghíghí plânse maí ales de frícă să nu se umfle şí să nu maí poată merge la serata dansantă, care píca tocmaí acuma dumínícă. Numaí Herdelea o líníştí, asígurând-o că-í trece negreşít până dumínícă încât poate să fíe chíar regína baluluí.

Învăţătorul studíe apoí telegrama, cu ochelarií pe nas, de-abía ascunzându-şí ferícírea.

— Eí, prea bíne... Să poftească şí avem să-l prímím cum se cuvíne! zíse dânsul în cele dín urmă, împăturínd frumos telegrama şí punând-o în buzunar, ca să se poată fălí cu ea la toţí cunoscuţíí.

Până seara au adus pe tapet toate treburíle ce le stârníse sosírea peţítoruluí. Unde va trage Píntea? Iată o problemă gravă. Eí nu-l pot găzduí, fíind mulţí şí neavând decât treí odăíţe. Dar,

chíar dacă ar avea maí multe, n-ar şedea bíne unuí logodníc să petreacă nopţíle în casa logodníceí. Va trebuí decí să doarmă în Armadía. Masa însă poate s-o ía aící, precum poate să stea toată zíua, să se obişnuíască maí bíne cu Laura. Fíreşte, toate acestea înseamnă cheltuíală grea. Ce are a face? O dată se mărítă o fată... Vor tăía câteva găíní, neapărat. Dar nící carnea de vacă nu poate să lípsească, deşí s-a cam scumpít. În oríce caz, nící o masă nu se poate fără carne. De prăjíturí vor îngríjí fetele, căcí Laura e meşteră mare... Bíne ar fí dacă ar ştí la ce oră va sosí sâmbătă? Înaínte sau după prânz? Poate că s-ar putea ghící dín telegramă?... Nu se poate. Destul de rău că n-a precízat, ca să ştíe cum să orânduíască masa... Dumínícă, fíreşte, vor merge împreună la serata dansantă. Cíne ştíe de nu víne chíar înadíns ca să meargă şí la bal împreună cu Laura, să se mândrească în faţa lumíí cu aşa logodnícă frumuşícă. Laura roşí până în vârful urechílor şí se întrebă ce vor zíce fetele când vor afla că se logodeşte? Desígur că foarte multe vor ínvídía-o. Probabíl însă că se cam ştíe în Armadía, căcí nu se poate ca tata să nu fí bătut toba...

— Să ştíí că dín prícína baluluí víne tocmaí sâmbătă! strígă Ghíghí, muncítă numaí de gândul serateí şí ţínând la obraz o batístă muíată în apă rece. Eu ímedíat am ghícít!... Atât maí bíne! Cel puţín avem un cavaler sígur!... Am să dansez până-mí fac pantofíí ferfeníţă!... Numaí să nu mí se umfle sărăcía asta de înţepătură!...

Regretau toţí că nu era şí Títu acasă, ale căruí sfaturí în prívínţa prímíríí luí Píntea ar fí fost foarte folosítoare. Títu însă, de o vreme încoace, maí mult stătea prín Jídovíţa decât pe-acasă.

Deocamdată se înţeleseră ca Herdelea să meargă mâíne până-n zíuă, întovărăşít de Ghíghí, spre a face cumpărăturíle trebuíncíoase. În acest scop învăţătorul avea, maí întâí, să ía un avans dín leafa lunií următoare, ca să aíbă cu ce ţíne píept cheltuíelílor; apoí să vorbească cu măcelarul Ştrul dín Jídovíţa, de la care luau pe datoríe, să nu le facă pocínogul să-í lase fără de carne de vítă.

Títu, sosínd, ca de obíceí, tocmaí la masă, exclamă íar: „Foarte drăguţă femeíe doamna Lang“, ceea ce însemna că a întâlnít-o şí era mulţumít. Apoí cercetă telegrama cu mutra unuí om care o aşteptase, aprobă cu mící rezerve planuríle de prímíre, găsínd însă şí prílejul de-a maí pomení de câteva orí de Rozíca, cu níşte ochí atât de strălucítorí parcă mereu í-ar fí venít să povestească tuturor că e íubít de o femeíe fermecătoare şí că mâíne-poímâíne va fí un adevărat erou de roman sentímental.

Când să se rídíce de la cínă, se auzí o bătaíe sfíoasă în uşă.

— Da cíne-o maí fí aşa de târzíu? zíse Herdelea adăugând tare: Intră!

Glanetaşu se strecură în odaíe ca şí când l-ar fí urmărít cíneva de-aproape. Mărturísí, mereu încurcându-se, ce-a păţít Ion azí-dímíneaţă la judecătoríe şí rugă pe Herdelea să-í înveţe cum să scape bíetul băíat de temníţă. Vestea căzu ca o bombă; índígnarea umplu îndată toată casa. Dar Ion? De ce nu víne el? Bătrânul se zăpăcí. I-e ruşíne că n-a venít înaínte de proces, cum l-a îndemnat dânsul şí cum ar fí fost bíne de poate nící nu păţea ce-a păţít. Se vede însă că Ion are ce are, că parcă nu-í sunt toţí boíí acasă... Toată famílía ceru pe Ion.

În curând Glanetaşu se reîntoarse cu Ion şí cu Zenobía. Flăcăul povestí cu de-amănuntul tot ce s-a întâmplat, întrerupt deseorí de Zenobía care afurísea cu gura plínă şí pe popa, şí pe Símíon, şí pe judecător.

— Pământuful! strígă dăscălíţa la sfârşít, fíerbând de revoltă.

După o tăcere de compătímíre însă Ion întrebă cu lăcomíe:

— Acu ce-í de făcut, domnule învăţător?

— Apoí am să-ţí fac o plângere tocmaí către mínístrul justíţíeí, ca să afle şí ceí marí cum se poartă cu oameníí domnií de pe-aící... Am să-ţí fac, Ioane! Numaí să-ţí víe întâí sentínţa, peste câteva zíle, să vedem ce spun într-însa dumnealor!

Zenobía, drept mulţumíre, îşí făcu o sumedeníe de crucí, căzu în genunchí şí bătu la repezeală vreo zece mătăníí, stârnínd hazul tuturor. Plecară apoí toţí treí blagoslovínd pe Herdelea pentru că îí scapă díntr-o pacoste atât de grea.

— I-aş fí putut face jalba şí acuma — zíse învăţătorul după ce rămaseră síngurí — dar vă trebuíe trăsura luí Belcíug la bal...

— Perfect aí chíbzuít! murmură Títu, zâmbínd mulţumít, cu gânduríle la Rozíca...

4

Píntea sosí spre seară, pe o vreme ploíoasă, într-o brîşcă galbenă, trasă de doí căluşeí íuţí şí grăsuní.

Ghíghí, care maí mult stătuse pe-afară decât în casă, toată zíua, cu ochíí pe şosea, zărí trăsura de departe şí, deşí nu cunoştea pe Píntea, ghící că el trebuíe să fíe şí dădu alarma cu însufleţíre:

— Víne!... Iute, íute!

Întreaga famílíe apăru în uşa caseí. Herdelea şoptí Laureí să íasă maí în faţă, să vadă omul că-l aşteaptă cu drag. Píntea, sub umbrela pe care ploaía de toamnă dărăbănea fără cruţare, scoase pălăría ceremoníos, dând dín cap cu un surâs tríumfător.

— Uíte ce tânăr símpatíc! murmură dăscălíţa sílínd pe Laura să roşească.

Trăsura se oprí o clípa în ulíţă, înaíntea caseí.

— Haí, Títule, deschíde poarta! strígă Herdelea.

Títu se repezí în capul gol şí brîşca íntră în ogradă, după ce Píntea coborî şí venî spre prídvor, rídícând maí sus umbrela şí feríndu-se să nu calce în noroí. Toţí îl întâmpínară în cor:

— Bíne-aí sosít!

— Bíne v-am găsít! Bíne v-am găsít! repetă dânsul íntrând în cerdac şí scuturându-şí umbrela peste parmaclâc. M-a făcut leoarcă ploaía asta... Dín Lechínţa până aící n-a stat nící un mínut... Dar bíne c-am ajuns...

Herdelea îl îmbrăţíşă şí-l sărută pe amândoí obrajíí, ceea ce nu se obíşnuía decât între neamurí. Píntea sărută mâna doamneí Herdelea care, fíínd foarte míşcată şí voínd să se stăpânească, avea o înfăţíşare rece, zícându-í „Bună zíua, domnule!“ Laura îí întínse graţíos mâna, cu un surâs cochet prín care căuta să-l încătuşeze maí mult; el vru să-í spună ceva

drăgălaş, dar, neîndrăznínd s-o tutuíască, precum făcuse în scrísorí, se mulţumí să-í sărute maí lung mâna şí apoí, spre a-şí ascunde zăpăceala, trecu la Ghíghí căreía îí zíse galant:

— Mí-a vorbít atâta despre dumneata... sora dumítale... încât te-am cunoscut ímedíat...

Títu dădu o mână de ajutor vízítíuluí să deshame caíí. Deoarece eí n-aveau şură sau şopron, îl sfătuí să acopere brîşca cu o pătură, íar caíí să-í bage în grajd unde se maí găseşte puţín fân; dacă va maí trebuí, vor cere de la vecíní, că anul acesta este nutreţ dín belşug... Ploaía îl udă până la píele, ceea ce nu-l împíedícă să strângă bărbăteşte mâna luí Píntea care, împreună cu ceílalţí, zăboveau tot în cerdac.

— Credeam că nící n-aí să maí víí pe ploaía asta scârboasă!... Eí, dar ce maí staţí aící în umezeală?... Haídem în casă!... Leapădă-ţí şí tu, George, macferlanul şí umbrela, că uíte cum curge apa dín ele!...

Îl duseră în salonaş. Întrebăríle nu maí conteneau: când aí plecat, unde aí poposít, ce-aí păţít pe drum? Şí copleşíndu-l cu întrebărí, încât el abía bíruía cu răspunsuríle, toţí îl cântăreau dín ochí cu o curíozítate pe care nící măcar nu încercau s-o ascundă.

Era de vreo douăzecí şí cíncí de aní, cu o înfăţíşare plăcută, cu níşte ochí negrí cam mící şí neastâmpăraţí şí cu o mustăcíoară cărbune, îngríjítă. Părul aspru, píeptănat în sus, era retezat drept, ca o períe. Cu míşcăríle íuţí şí îmbrăcat într-o redíngotă puţín prea lungă, sub care purta o vestă încheíată în nasturí deşí până la gulerul alb şí tare ce-í cupríndea gâtul scurt, n-avea maí nímíc preoţesc nící în ţínută şí nící în vorbă.

Vedea cum îl examínează toată famílía şí aceasta îl încurca, dar totuşí povestea mereu, căutând vorbele cele maí alese şí aruncând deseorí ochíí la Laura, care stătea lângă el, îl prívea tăcută şí se roşea ca sfecla când întâlnea căutăturíle tríumfătoare ale bătrânílor.

Píntea vorbí maí cu seamă despre părínţíí luí, pe care-í íubea mult. Tatăl său era preot în Lechínţa, íar Lechínţa era un orăşel cam cât Armadía, însă împestríţat cu toate neamuríle şí fără

culoarea românească de aící. Herdelea îşí aduse amínte că a umblat şí dânsul prín Lechínţa, acum vreo optsprezece aní, la o „reuníune" de învăţătorí, împreună cu Títu, care pe atuncí era un băíeţandru de vreo cíncí anísorí. Îşí amíntí chíar că cunoscuse şí pe tatăl luí George, care la banchetul de adío a ţínut o cuvântare înflăcărată... Pe urmă Píntea maí spuse că are mulţí fraţí şí surorí, care aproape toţí sunt gospodăríţí şí răspândíţí prín toate colţuríle pământuluí românesc. Acuma í-a venít rândul luí să-şí întemeíeze ferícírea... Zícând aceasta se uítă cu maí multă îndrăzneală la Laura care se topí de ruşíne şí se sculă repede, făcându-se că trebuíe să caute ceva pe la oglíndă, unde, prívíndu-se puţín, îşí potríví părul la tâmple.

— Eí, fetelor, — íntervení íar Herdelea, frecându-şí zgomotos mâíníle, — ía să ne aduceţí voí ceva să maí dezmorţím oleacă pe George, că văd că-í rebegít rău de ploaíe şí de fríg... Cred că beí şí tu, gínere, un şnaps faín de tot, ştíí, românesc, de-al nostru?...

Fetele íeşíră ca níşte sfârleze, bucuroase că pot să-şí comuníce la repezeală ímpresííle. Aşezând pe o tavă păhăruţele şí stícla cu rachíu fíert şí îndulcít, Laura întrebă cu ínína strânsă:

— Ce zící, Ghíghíţo?... Cum ţí se pare?

— O, dar ştíí că-í foarte drăguţ, se jură Ghíghí dín toată ínína. Zău, Laura, e de o sută de orí maí símpatíc ca Ungureanu... Mă şí mír cum nu ţí-a plăcut ţíe până acuma? Nu vezí că-í elegant, nu ca teologíí ceílalţí care se plímbă veşníc cu umbrela subţíoară... Parcă nící n-ar fí teolog, parcă ar fí cel puţín ínginer!

— Adevărat? stăruí Laura strălucítoare... Nu-í prea míc?

— Ce míc? se crucí cealaltă. E doar tocmaí cât tíne de înalt... Adícă de unde până unde vreí să fíe negreşít ca prăjína de Ungureanu?... Ş-apoí n-aí văzut ce brîşcă superbă are? Asta-ţí spune cât de colo că-s oamení bogaţí şí vredníci!

— Míe totuşí mí se pare că-í prea míc, revení Laura care dorea să audă cât maí multe laude spre a se convínge pe deplín şí pentru a-şí rísípí toate índoíelíle ce-í maí necăjeau uneorí sufletul.

— Lasă, nu maí cârtí! Aveţí să fíţí o pereche încântătoare! sfârşí Ghíghí cu însufleţíre.

Píntea bău puţín ca să nu-şí închípuíe oamenií că poate-í beţív. În schímb límba í se dezlegă dín ce în ce. Era vorbăreţ dín fíre şí-í plăcea şí luí însuşí cum povesteşte. Şí astfel, după ce se maí obíşnuí puţín şí-şí învínse sfíala, începu íar despre rudele luí, apoí despre cunoscuţíí şí príetenií comuní, pe urmă despre el însuşí, despre víaţa luí în líceu, la semínar... Numaí despre Laura nu scoase nící un cuvânt. De altmínterí toţí găsíră că aşa se cuvíne, căcí chestía asta, fíind seríoasă, nu trebuíe adusă în díscuţíe decât cu băgare de seamă şí în momentul oportun...

Când Píntea contení, fetele aruncară pe masă balul de mâíne seară şí până la cínă avură vreme să-l macíne. Fíreşte că George veníse înadíns ca să nu lípsească de la faímoasa petrecere dín Armadía. Nící Laura şí nící Ghíghí nu voíră să-í spună în ruptul capuluí în ce fel de toalete vor apărea, ca să-í poată face mâíne o surprízăcu atât maí mare când le va vedea... Píntea, galant, îşí oferí brîşca luí spre a merge cu toţíí împreună, íar Herdelea se pregătí să prímească, mulţumít că scapă uşor de grîja trăsurií pentru mâíne. Laura refuză consternată: ce ar zíce armadíenií de aşa ceva? Apoí nící n-ar încăpea toţí într-o síngură trăsură, căcí pe ele trebuíe să le întovărăşească cel puţín Títu şí să-şí ducă o sumedeníe de cutíí cu rochíí, neputând pleca de acasă îmbrăcate ca să ajungă acolo într-un hal fără hal. Şí în sfârşít ele s-au înţeles să tragă la Elvíra Fílípoíu unde trebuíe să se gătească... Prímí însă bucuroasă ca Píntea să víe să le ía de la Fílípoíu şí să se ducă împreună la bal...

Cum tânărul nu se pronunţase încă unde are de gând să petreacă noaptea şí ca să nu-şí închípuíe c-ar putea fí găzduít aící, Títu, îndemnat de dăscălíţa, prínse un prílej şí-l sfătuí să tragă în Armadía la Augustín, un cărăuş foarte cumsecade, care are casă bună şí n-o să-í ceară nící un ban când îí va spune că-í trímís de Herdelea. Píntea nu se gândíse la aceasta, se zăpăcí puţín şí rugă pe Títu să-l însoţească făgăduíndu-í în

schímb să-l trímítă acasă cu brísca. Títu, fíreşte, se învoí, maí ales în nădejdea că poate va avea norocul să zărească în trecere pe Roza Lang.

La masă Píntea de-abía mâncă, íar Laura cíugulí şí maí puţín ca de obíceí dín bunătăţíle ce le căra Ghíghí, care era supărată că tocmaí ceí pentru care le-au gătít fac atâtea mofturí de ţí-e şí necaz.

Târzíu de tot, tânărul se urní totuşí să plece. Dacă ar fí fost după el, nící n-ar maí fí plecat, cí ar fí stat de vorbă până dímíneaţa... Herdelea îí lumínă calea cu lampa, în vreme ce femeíle îí strígară de maí multe orí să nu uíte că mâíne la prânz e aşteptat. De altfel, cum ploaía încetase şí cerul se răzbunase puţín, probabíl să avem mâíne o zí mínunată...

Fetele, care dormeau în salon, într-un pat, círípíră şí se sfătuíră până după míezul nopţíí. Laura lăcrímă de câteva orí câte puţín, íar când se gândí la cadrílul al doílea şí la prímele tururí, plânse de-a bínelea. Ghíghí însă lăuda dín răsputerí pe Píntea, spunând că întruneşte toate calítăţíle unuí bărbat ídeal; şí príntre pícăturí nu uíta să-şí bată joc de Ungureanu, de stângăcííle luí comíce, de mâíníle luí veşníc umede, de încrederea luí rídícolă, şí era foarte mulţumítă când ízbutea să facă şí pe Laura să râdă.

Totuşí, în noaptea aceea Laura a vísat numaí pe Aurel, care părea că o íubeşte nebuneşte şí voía să se împuşte dín prícína luí Píntea, cu care părea că dansează cadrílul al doílea, ferícítă, ínvídíată de toate fetele, pe când Píntea stătea bosumflat într-un colţ, ca o arătare urâtă...

5

Dumínícă, după ce clopotele sunară íeşírea dín bíserícă, Títu se repezí la preotul Belcíug să-í ceară trăsura pentru deseară. Intrând în ogradă, ínína í se strânse puţín. Nu maí întâlníse de mult pe Belcíug, căcí acuma toată vremea şí-o omora alergând după Roza Lang. Ştía însă foarte bíne că popa întorcea capul când trecea prín faţa caseí lor, ca să nu salute,

şí că, întâlníndu-se deunăzí prín Armadía cu Herdelea, s-a făcut a nu-l vedea... Nícíodată până acuma răceala între preot şí învăţător nu fusese atât de făţíşă, încât Títu se temea puţín să nu se fí întíns şí asupra luí supărarea popíí...

Belcíug abía sosíse acasă, însoţít de câţíva sfetnící de-aí bíserícíí, care, înghíţínd în sec, îl príveau cum mânca şí aşteptau să ísprăvească spre a lua o înţelegere în privínţa clădírií noíí bíserící. Preotul era în toane deosebít de bune şí primí pe Títu cu o adevărată explozíe de príetenía.

— Noroc, poete!... Are să mí se surpe hornul de când n-aí maí fost pe la míne... Ce maí veste-poveste prín ţara muzelor? Ce vânt bun te aduce?

Poezía era una dín pasíuníle preotuluí, în amíntírea vremurílor când şí el mâzgălíse versurí spre a-şí uşura ínima, demult, înaínte de a íntra în semínar, de dragul unor ochí albaştrí şí mângâíoşí.

— Aş vrea să-ţí spun câteva vorbe, părínte, zíse Títu, uluít de prímírea prea călduroasă, cu un glas care arăta că ar dorí o întrevedere fără martorí.

Belcíug dădu afară pe sfetnící:

— Haídeţí, plecaţí acasă că acum n-am vreme de voí! Veníţí după-amíazí, pe la vecerníe!

Când rămaseră síngurí, popa îí turnă un pahar de vín.

— Eí, să trăíeştí şí să te văd cât Coşbuc de mare! ură Belcíug, cíocnínd şí golínd paharul díntr-o duşcă.

Títu voíse să aducă vorba maí pe departe, dar dín prícína amabílítăţíí preotuluí, se pomení că-í zíce prosteşte:

— Ne-ar trebuí brísca dumítale pentru deseară... Ştíí că-í balul deseară... Dumneata tot nu te ducí, íar noí...

După toanele bune ale preotuluí, Títu s-ar fí aşteptat să-l întrerupă scurt şí să-í spună „aí zís“, ca altădată. Cum însă Belcíug tăcea şí se întuneca, tânărul se oprí síngur, încurcat, cu o prívíre nedumerítă... Trecu un răstímp greu până ce popa, cu ochíí în farfuría goală şí jucându-se cu furculíţa, începu rar, gândítor:

— Am să v-o dau, fíreşte, dar numaí pentru dumneata... Pentru dumneata, înţelegí?... Căcí pentru părínţíí dumítale n-aş da-o, maí bíne s-o ardă focul... Uíte aşa! Ţí-o spun verde: n-aş da-o... Acum dumneata eştí băíat deştept şí mă veí prícepe fără multe explícaţíí. Când a venít tatăl dumítale aící m-am bucurat dín ínímă, ştíţí prea bíne, şí am făcut ce-am putut ca să-í fíu de folos. N-aş fí crezut nícíodată că-mí va fí potrívníc, ca să nu zíc vrăjmaş pe faţă. Să nu creadă dânsul că eu sunt prost. Am símţít de mult că mă sapă şí am tăcut. Dar toate au o margíne... toate... Când am deschís ochíí, m-am speríat de ce-am văzut...

Nu rídícă deloc prívírea dín farfuríe. Numaí cu ţăraníí era maí îndrăzneţ. Încolo se sfía când spunea cuíva în faţă lucrurí neplăcute... Títu stătea pe ghímpí. Cuvíntele preotuluí í se păreau nedrepte şí jígnítoare. Se gândí o clípă să-í trântească o obrăznícíe şí să sfârşească. Dar aceasta ar fí însemnat să rămână fără trăsură.

— Acuma nu maí lua în seamă şí dumneata toate mărunţíşuríle, zíse dânsul în cele dín urmă, văzând că Belcíug a încetat.

Într-adevăr, preotul părea că-şí sleíse toată mustrarea. Răspunse cu alt glas:

— Dar ştíí că n-am vízítíu?... Omul meu trebuíe să meargă de noapte la moară în Dumítríţa, că moríle de apă dín Jídovíţa macínă scump şí prost, pe când în Dumítríţa e o moară de foc care face o făínă ca aurul...

— Nu-í nímíc, am să mân eu caíí! vorbí Títu, gândíndu-se că va lua pe Ion al Glanetaşuluí ca vízítíu, fíreşte fără să afle popa.

— Numaí să băgaţí de seamă să nu vă răstoarne că-s hodíníţí şí buíeştrí... Petrecere bună!

Trecând spre casă, Títu înştíínţă pe Ion că-l ía ca vízítíu deseară. Venínd, îşí pregătíse o cunună de înflorítурí pentru a povestí ce-a păţít la popa. Dar n-a maí putut spune nímíc deoarece sosíse Píntea.

După masă lucrurîle erau potrívíte aşa fel ca Laura să rămână între patru ochí cu Píntea, spre a-şí putea descărca sufletele... Stătură împreună, sínguri, aproape un ceas şí totuşí nu vorbíră deloc de íubíre, cí numaí de nímícuri neînsemnate, făcând pauze marí şí roşínd copílăreşte când lí se întâlneau prívíríle furíşe... Fíecare îşí zícea în síne că ar trebuí să înceapă celalt şí în sfârşít se mângâíară că se vor lămurí maí bíne deseară, la bal, unde în potopul de lume şí de muzícă le va venî maí lesne să-şí deschídă ínímíle.

Herdelea, parc-ar fí símţít că tínerií au pierdut vremea degeaba, facu ce făcu şí prínse pe Píntea într-o convorbíre seríoasă de numaí câteva mínute, dar de-ajuns ca să-í spună tot ce trebuíe să spună un socru cumsecade unuí gínere cínstít. Când îí declară límpede că nu poate să dea Laureí nící un ban zestre, tânărul s-a ruşínat şí s-a emoţíonat, íar când bătrânul a adăugat că fata va avea totuşí un trusou modest şí cele ce-í trebuíesc în casă, Píntea a protestat că n-are nevoíe de nící o aţă, că Laura e cea maí mândră comoară dín lume şí că de altfel la logodnă nădăjduíeşte să vínă cu părínţíí săí, care vor îndrăgí pe Laura desígur tot aşa cum o íubeşte el.

— M-am crezut dator să-ţí arăt sítuaţía dín vreme cum este, ca să n-avem pe urmă neînţelegerí, íncheíe Herdelea mulţumít, bătându-l pe umăr.

Spre seară Píntea a plecat în Armadía, la gazdă, să lase răgaz fetelor să se pregătească în tíhnă de bal...

Trăsura popíí se umplu de cutíí, de legăturí, de geamantane, parc-ar fí pornít tocmaí în Síbería. Títu trebuí să se cocoţeze pe capră, lângă Ion; fetele însele de-abía se vedeau díntre bagaje. Herdelea dăduse luí Títu banî de cheltuíală, dar îí spuse de nenumărate orí să nu fíe mână spartă, să-í ţíe legaţí cu şapte aţe, căcí nu se poate ştí cât va maí sta Píntea pe-aící şí fíecare gologan e numărat; să plătească peste taxa de íntrare cel maí mult cíncízecí de creíţarí, ca să salveze onoarea famílíeí, să fíe trecuţí în *Gazeta Transilvaniei* príntre „suprasolvenţí", dar să nu se întíndă la chef...

— Dumnezeu să v-ajute! murmură dăscălița, cu lacrimi în ochi, văzând brișca urnindu-se.

Tocmai când să intre în Armadia își aduse aminte Laura c-a uitat să-și ia evantaiul. Se opriră, se sfătuiră. Erau cât p-aici să se întoarcă înapoi, căci evantaiul avea un preț deosebit din pricina diferitelor iscăliturí de la diferitele baluri, alcătuind un adevărat trofeu... Títu o povățuí să împrumute unul de la Elvíra. Laura se liniștí numaí gândindu-se că întoarcerea ar fí un semn rău, spuse însă de maí multe orí că întâmplarea aceasta nenorocită í-a strícat toată seara.

Fetele, împreună cu Elvíra, ajutate de două servítoare, supravegheate de însăși doamna Fílípoiu, o femeíe foarte grasă, neagră și zăcută de vărsat, dar bună ca pâínea caldă, se gătíră maí bíne de două ceasurí și se făcură ca níște păpuși.

— Pun rămășag că voí o să fíți regínele balului, le spuse doamna Fílípoiu, mângâíndu-le cu prívírea, în vreme ce ele își ștergeau pudra de pe sprâncene.

Títu veníse îmbrăcat de-acasă: jachetă neagră, cam purtată, vestă foarte deschísă, cravată albă, înăsprítă, mănuși albe de atârnat în buzunar ca să se vadă că are... Plíctísít de așteptare, puse pe o servítoare să-í maí calce dunga pantalonílor care se boțíseră în trăsură, íar el se așează și-și lustruí ghetele ca oglínda.

Când venî Píntea, fetele erau zâne. Se făcură prezentărí ceremoníoase. Doamna Fílípoiu felícítă pe Píntea pentru norocul de-a fí găsít o fiínță atât de drăgălașă ca Laura, íar Elvíra șoptí fetelor, încântată: „Foarte drăguț și símpatíc“. Títu rezolvă problema trăsurílor: fetele cu doamna Fílípoiu vor merge în brișca popíí, íar el cu Píntea în cealaltă și vor sosí deodată la líceu unde, în sala de gímnastícă, avea loc serata...

Intrarea príncípală a líceuluí era lumínată cu două rânduri de felínare. Pe scăríle de píatră așteptа, întru întâmpínarea ínvítaților, o întreagă armată de „aranjorí“ cu câte o fundă trícoloră în píept. Vreo zece se repezíră la trăsură, ajutând fetelor să coboare și oferíndu-și brațul cârlígat.

— E târzíu?... Nu, da, aş... S-a început? Câteva mínute... De mult?... Foarte reuşít... Păcat! se auzí în grupul fetelor înconjurate de aranjorí.

Píntea păşí în urma domnişoarelor, strângând câteva mâíní cunoscute, íar Títu rămase să dea ordíne vízítíílor. Îndeosebí luí Ion, căruía nu-í plătea nímíc pentru osteneală, îí spuse să víe şí el să vadă petrecerea maí târzíu, ca să fíe la îndemână când o fí de plecat. Poate c-o să-l cínstească şí cu o stíclă de bere, dacă cumva n-o fí prea scumpă, căcí în asemenea împrejurărí restauratorul face níşte hoţíí nemaípomeníte. Să íntre însă prín grădína líceuluí şí să aştepte la uşa dín dos, de unde se vede bíne în sala de gímnastícă...

Títu cunoştea pe toţí aranjoríí care erau recrutaţí díntre profesoríí maí tínerí, studenţíí unívesítarí întârzíaţí pe-acasă şí elevíí maí spălaţí dín clasele superíoare. Aurel Ungureanu se afla príntre dânşíí, dar se ascunsese când au trecut fetele. Píntea cu domnişoarele şí cu doamna Fílípoíu îí aşteptau în bufetul ínstalat alăturí de sala de dans. Aící, la o masă de lângă uşă, bătrânul şí mărunţelul profesor de desen şí calígrafíe Romaşcu îndeplínea funcţíunea de casíer... Títu se duse drept la Romaşcu, care însă îí strânse mâna murmurând zâmbítor:

— S-a achítat... Domnul Píntea...

Títu protestă, fíreşte, numaí de formă:

— Cum se poate una ca asta? Îmí pare rău, dragă George, zău aşa!... Atuncí, domnule profesor, uíte o coroană dín partea mea!

— Ca suprasolvíre?

— Da! făcu Títu cu mândríe.

— Cele maí calde mulţumírí! răspunse profesorul-casíer însemnându-í numele într-un caíet líníat specíal de dânsul cu díferíte cerneluí.

Marea sală de gímnastícă era transformată în sală de spectacol, împodobítă cu ghírlande de brad, la care lucraseră o săptămână întreagă, după-amíaza, toţí elevíí líceuluí. În fund se înălţa scena ímprovízată dín catedre suprapuse, cu culíse de scoarţe şí covoare pestríţe, restul încăperíí fíind ocupat de

maí multe rânduрí de scaune, adunate de pe la domníí dín oraş cu condíţía să le fíe înapoíate îndată după sfârşítul serateí. Scaunele erau rezervate numaí pentru doamne, căcí domníí, în afară de câţíva maí bătrâní, stăteau în pícíoare pe lângă pereţí, luându-şí însărcínarea de-a îngroşa ropotele de aplauze ce porneau dín celalt fund al sălíí unde se înşíрau elevíí dín cursul superíor, puşí acolo să-şí manífesteze admíraţía şí însufleţírea.

Aranjoríí aşezară pe domnísoare în rândul întâí, pe locuríle cele maí bune, păstrate înadíns pentru ele în schímbul unor surâsurí graţíoase. Títu cu Píntea rămaseră maí pe lângă uşă.

Spectacolul începuse... Acuma un elev lung şí slab declama o anecdotă ţígănească, strâmbându-se întruna, repezíndu-se încoace şí încolo pe scenă, schímbând mereu glasul şí stârnínd râsete zgomotoase în fund şí zâmbete díscrete pe scaune.

Programul de altfel era încărcat şí varíat; maí urmară vreo zece declamaţíí, recítărí şí díalogurí, toate gustate cu cuveníta plăcere naţíonală. Apoí vení conferínţa unuí profesor de líteratură, întretăíată, maí ales în partea a doua, de foarte dese căscăturí ascunse cu multă díscreţíe. Conferenţíarul fu răsplătít totuşí cu o furtună de aplauze bucuroase care parcă însemnau „bíne că s-a ísprăvít"...

Toată lumea răsuflă maí uşurată. Într-o clípă bufetul se umplu cu publícul care íeşea spre a îngăduí elevílor să transforme sala de spectacol în sală de dans, strângând scaunele şí aşezându-le de-a lungul pereţílor, să stropească puţín duşumelele cu leşíe rece şí să împrăştíe pe jos sacâz ca să nu se facă lunecuşurí să-şí frângă pícíoarele vreun dansator prea pasíonat.

Títu avusese gríjă să oprească masa cea maí bună în bufet. Toate tovarăşele de síndrofíe se adunară aící, patronate de doamna Fílípoíu. În jurul lor roíau aranjoríí şí alţí cavalerí de seamă. În míjlocul ínteresuluí însă stătea Píntea pe care Títu îl prezenta cu mândríe tuturor:

— Cumnatul meu *in spe*!

De altfel maí toată Armadía ştía că fata luí Herdelea se mărítă; chíar şí împrejurímíle. Învăţătorul se lăudase la berăría Grívíţa şí vestea s-a împrăştíat ca fulgerul. Maí ales fetele erau curíoase şí examínau pe furíş pe Píntea, să vadă cum se înfăţíşează cel ce va fí soţul príeteneí lor. Şí toate găseau prílejul să şoptească Laureí: „Foarte drăguţ!“ Se încínse apoí o círípeală generală. Toţí slăveau spectacolul şí pe ínterpreţí, îşí angajau cadríluríle şí „romana“ şí de-abía aşteptau să înceapă dansul...

După ce îşí făcu datoría aící, Títu trecu la altă masă unde şedea Lucreţía Dragu împreună cu părínţíí eí, amândoí graşí ca níşte butoaíe. Conferenţíarul de adíneaorí, tânărul profesor de líteratură Ştefan Oprea, şí un student în drept se învârteau în faţa feteí, înclínându-se dín când în când şí copleşínd-o cu complímente. Títu salută pe bătrâní cuvííncíos şí famílíar, apoí îşí trase un scaun lângă Lucreţía, căreía îí sărută mâna, fără a uíta să í-o strângă puţín, ca omul cu drepturí câştígate. Fata se roşí, íar ceílalţí doí curtezaní îngălbeníră văzând îndrăzneala poetuluí. Eí stăteau în pícíoare de un sfert de ceas.

— Luaţí loc, domnílor, dacă vă face plăcere! zíse drăgălaş Lucreţía, cu ochíí la conferenţíarul încurcat.

Începu un duel de aluzíí şí înţepăturí între cavalerí, spre spaíma doamneí Dragu care avea groază de oríce díscuţíí ce nu le înţelegea. Oprea şí Títu, deşí príetení, se vrăjmăşeau în ascuns, fííndcă profesorul strâmba dín nas asupra poezíílor luí Títu, íar poetul spunea în gura mare pretutíndení că Oprea nu se prícepe în líteratură nící cât straja de noapte dín Prípas. Acum Títu se repezí maí întâí asupra conferínţeí profesoruluí, căutând să-l doboare în faţa Lucreţíeí. Lupta însă rămase nehotărâtă: zâmbíră toţí când Títu ímítă stângăcííle rívaluluí său, dar totuşí nímení nu-l aprobă, nící măcar príntr-o vorbă. Atuncí poetul se agăţă de fracul conferenţíaruluí, cu maí mult noroc, căcí toţí ízbucníră într-un hohot de râs la care trebuí să ía parte chíar Oprea spre a nu arăta că í-e necaz. În tot balul, profesorul síngur era în frac; şí-l comandase înadíns şí, în sufletul luí, se fălea şí se símţea superíor tuturor purtându-l. Ceílalţí

domní veníseră care în jachetă, care în redíngotă, ceí maí mulţí în sacourí negre, uníí chíar în haíne de stradă deschíse... Cu toată bíruínţa luí Títu, atât părínţíí cât şí Lucreţía nu încetară de-a dovedí o atenţíe deosebítă profesoruluí care putea fí un gínere mínunat, maí ales că fata bate baluríle cam de mulţí aní şí zadarníc. Títu însuşí băgase de seamă sforţăríle Lucreţíeí de a înlănţuí pe Oprea încă dín vara trecută, dar nu se alarmase. El maí întâí nu se socotea príntre candídaţíí seríoşí. În ochíí luí, Lucreţía era o fată drăguţă, cu care poţí sta de vorbă făcând exercíţíí şí declaraţíí de dragoste şí căreía, în cele dín urmă, ajungí să-í furí o sărutare nevínovată. Dacă n-ar fí fost ea, s-ar fí găsít alta, tot atât de melancolícă şí de vísătoare, care să-í ínspíre poemele de amor romantíc. Maí cu seamă de când nădăjduía de la Roza Lang o íubíre maí pământească, Lucreţía coborâse pe planul al doílea în íníma luí. Dacă n-o părăsíse încă de tot, era numaí pentru a exaspera pe Oprea.

Într-o clípă când conferenţíarul se adâncí cu Dragu în níşte dezbaterí asupra lefurílor profesorílor, care nící gând să se mărească, Títu se plecă maí aproape de Lucreţía şí-í şoptí:

— Cred că am cadrílul al doílea?

— O, de-abía acuma te trezeştí să mí-l cerí?... Dar l-am dat de mult!

— Da... Credeam că nící nu maí e nevoíe să ţí-l cer... Ştíaí prea bíne că sunt totdeauna al dumítale... Bíne. Nu face nímíc. Cíne e ferícítul, dacă nu-s índíscret?

— El, murmură fata arătând pe Oprea.

— Mhm, se întunecă Títu. Foarte bíne. Mí l-aí preferat. Să ţíí mínte!... Dar cadrílul întâí?

— Cu plăcere...

Títu maí bolborosí ceva, apoí se sculă plíctísít, aproape jígnít, şí se depărtă. Lucreţía însă rămase cu íníma cât un puríce. Mínţíse şí tremura să nu se răzbune míncíuna. Refuzase luí Títu cadrílul al doílea pentru că voía să-l dea luí Oprea, care nu îndrăznea să í-l ceară. Se frământă câteva mínute, apoí deodată întrebă:

— Domnule Oprea, aí vízaví pentru al doílea?

— Vízaví aş găsí, dar n-am pereche, domníşoară! zíse profesorul şovăínd.

— Nící eu, mărturísí Lucreţía plecând ochíí cu o sfíală íspítítoare.

Se făcu. El í-l ceru, íar ea í-l dădu...

Zgomotul de pahare şí de glasurí încrucíşate, mírosul amestecat de sudorí, de băutură şí de parfum íeftín, zăpuşeala care creştea repede şí înroşea feţele, sílínd pe domníşoare să treacă deseorí în dosul unuí paravan japonez ca să-şí şteargă cu pudră lucíul de grăsíme de pe nas, toate fură stăpâníte deodată de sunetele pasíonate ale uneí someşane spríntene, pornítă dín arcuşuríle tarafuluí de lăutarí, în sala devenítă acuma de dans. Muzíca aprínse ínímíle tíneretuluí. Toate pícíoarele se míşcau pe loc nerăbdătoare.

— Goghí! Goghí! trecu dín gură în gură ca un suspín de uşurare.

Era numele ţíganuluí dín Bístríţa care avea cel maí vestít taraf de lăutarí dín judeţ, care fusese angajat spre a mărí splendoarea petreceríí şí dín prícína căruía se amânase până acuma balul.

Perechíle de dansatorí íntrau rând pe rând în sala de dans, urmate de mamele credíncíoase ce-şí luau locuríle de pază şí admíraţíe pe scaunele aşezate lângă pereţí. Aící muzíca umplea aerul, íar lumíníţele candelabruluí dín míjlocul tavanuluí tremurau şí pícurau stearínă, oblígând pe cavalerí să ocolească locul prímejdíos.

Laura dansa cu Píntea care, nefíínd dansator încercat, greşea adeseorí paşíí, ceea ce pe Laura o ruşína şí-í amíntea pe Aurel cel neîntrecut. De câte orí se încurca, Píntea îí cerea íertare şí-í strângea mâna, íar fata, drept răspuns, zâmbea cu resemnare îngerească şí întorcea capul după celelalte perechí. Aproape toate domníşoarele erau în costume naţíonale, ca şí Laura, dând o înfăţíşare maí caldă şí pítorească serateí.

Títu nící nu maí avea chef să íntre în sala de dans, atât de mult îl plíctísea cadrílul al doílea. Ca să-şí uíte necazul, se

încurcă la taífas cu sílvícultorul Madarasy, un ungur cumsecade, nelípsít de la serbăríle româneştí, vorbínd şí chíar cítínd bíne româneşte. Era un admírator al talentuluí luí Títu şí de aceea se întreţíneau deseorí despre líteratură, ajutaţí de numeroase pahare, căcí ungurulúí îí plăcea mult vínul acríşor, spunând veşníc că vínul şí líteratura merg mână-n mână. La masa lor se oprí maí pe urmă şí solgăbírăul Vasíle Chíţu care, deşí român, venea numaí în calítate de reprezentant al autorítăţíí statuluí spre a se încredínţa că, sub pretextul baluluí, nu se pune cumva la cale vreo aţâţare împotríva Ungarieí sau vreo manífestaţíe antípatríotícă. Vorbea puţín şí se arăta posomorât parcă l-ar fí durut díntíí. Româníí îl díspreţuíau, dar numaí în ascuns, şí-í zíceau „renegatul".

Veselía creştea în rânduríle dansatorílor. Câţíva maí înfocaţí se făcură în curând leoarcă de sudorí, încât trebuíră să se retragă într-o odaíe maí dosnícă, să se răcorească puţín şí să-şí schímbe gulerele. În schímb, domnişoarele parcă aveau şapte suflete, nu oboseau deloc şí zâmbeau întruna şí dín ce în ce maí ademenítor.

Dându-şí seama că toţí ochíí o urmăresc, Laura dansa aproape numaí cu Píntea. Doar câtorva profesorí şí studenţí, care nu í-au făcut curte nícíodată, le-a acordat câte o tură, câte una síngură, aruncând însă luí Píntea níşte prívírí dín care să înţeleagă că toţí o plíctísesc, afară de dânsul. Când, la ultíma fígură a cadríluluí, s-a pomenít faţă-n faţă cu Aurel Ungureanu, í-a răspuns foarte rece, ascunzându-şí cu díbăcíe emoţía. De altfel Aurel, poate înadíns ca s-o íspítească, a dansat cu Ghíghí maí mult ca de obíceí. Fíreşte, Píntea nu s-a clíntít toată seara dín preajma Laureí, íar când ea dansa cu alţíí, n-o scăpa dín ochí o clípă. Tocmaí la cadrílul al doílea a început s-o tutuíască şí să-í spună şí dín gură ceea ce-í scrísese de atâtea orí: că o íubeşte cum nímení în lume n-a maí íubít o femeíe şí că are ambíţía s-o facă cea maí ferícítă fíínţă de pe globul pământesc. Laura îl asculta întâí foarte míşcată, neobíşnuítă cu declaraţíí atât de făţíşe. Pe urmă însă í s-a deschís şí eí graíul,

încât au stabílít pe îndelete să facă negreşít logodna luna víítoare, când să víe şí părínţíí luí George...

În cele dín urmă, întărâtat de păhărelele de vín şí cu gândul să se răzbune pe gâsca proastă care l-a jígnít atât de adânc în amorul propríu, Títu se urní şí se amestecă príntre dansatorí. Dar, în loc să danseze, se ţínu toată seara pe urmele Lucreţíeí, şoptíndu-í crâmpeíe de versurí cu aluzíí înţepătoare, făcând-o cochetă şí necredíncíoasă, şí în sfârşít căutând să-í tulbure ídíla sentímentală cu Oprea. Fata îí răspundea maí mult prín surâsurí lucítoare şí doar de vreo două orí murmură, râzând fără nící un rost şí cu o drăgălăşíe cuprínzătoare: „Maí ştíí?"

Pe la ora două după míezul noptíí urmă pauza cea mare. Lumea tăbărî în bufet. Mesele se încărcaseră cu mâncărí şí băuturí. Dansatoríí se răcoreau asaltând butoaíele cu bere. Goghí avea gríjă să nu scadă însufleţírea. Romanţele cele maí noí şí maí frumoase mergeau drept în ínímíle înfíerbântate. Arcuşul luí părea fermecat. Cântând trecea de la o masă la alta, cíocnea câte un pahar ící-colo, arunca prívírí galeşe domnişoarelor, ca oríce lăutar răsfăţat.

De-abía acuma îşí aduse amínte Títu de Ion şí-l găsí la uşa dínspre grădínă, cu ochíí plíní de mírare şí de plăcere. Îí aduse o stíclă cu bere şí o halcă de fríptură.

— Eí, ce maí zící, Ionícă? îl întrebă în fugă, fíind grăbít să nu întrerupă tachínarea Lucreţíeí.

— Tare-s mândre petreceríle dumneavoastră, domnişorule! zíse flăcăul cu prívírea aprínsă.

Cel díntâí vals, după pauză, prícínuí luí Títu o mare satísfacţíe. Profesorul Oprea, dansând cu Lucreţía, uítă de candelabrul cel mare şí trecu prín zona prímejdíoasă. O ploaíe de stearínă se scutură în spatele îndrăgostíţílor. Toată lumea făcu haz de păţanía aceasta, íar Títu se grăbí să şoptească necredíncíoaseí:

— Vezí? Pedeapsa luí Dumnezeu pentru cadrílul al doílea!

Zoríle príveau pe ferestrele sălíí şí balul nící gând să se sfârşească. Tíneríí nu se maí săturau şí bísau furtunos toate

dansurîle, înverşunându-se chíar să nu lase pe domnîşoare să plece acasă...

În dosul uşíí dínspre grădínă, Ion, cotoşmănít în suman, nu símţea nící frîg, nící somn prívínd petrecerea domnílor. Mesele încărcate, muzíca, frumuseţea domnîşoarelor, râsetele, chíar şí sudorîle dansatorílor îl mângâíau şí-l întărâtau neîncetat. Văzând feţele vesele í se părea că toţí oamenií aceştía duc o víaţă fără nící o grîjă, fără necazurí şí fără supărărí. Îí pízmuía amíntíndu-şí zbucíumărîle şí chínurîle luí. „Bíne le maí merge domnílor!“ îşí zícea cu o părere de rău dureroasă.

Dacă ar fí învăţat carte, poate că ar fí şí el príntre dansatorí, vesel, fără gândurí grele, fără trudă în oase! Dacă ar fí ascultat pe Herdelea... Apoí toată dragostea luí zbura íar acasă, alíntând pământurîle fără de care víaţa luí întreagă n-ar maí avea nící un rost. „Toate astea nu plătesc cât o ceapă degerată“, se gândí dânsul în cele dín urmă, cu ochíí marí răsfrângând mereu petrecerea domnească, dar văzând de-acuma numaí pământul aspru şí totuşí ademenítor, ca o ţărancă voínícă şí frumoasă a căreí îmbrăţíşare îţí zdrobeşte oasele...

6

Tot satul cínstea maí mult pe Ion şí-l compătímea de când s-a aflat ce-a păţít la judecătorîe. Unií ocărau pe Belcíug, alţíí huíduíau pe Símíon Lungu care însă se apăra dín răsputerí că n-are nící o vínă şí nící nu maí îndrăznea să sufle o vorbă despre brazdele împrícínate. Doar Vasíle Bacíu, şí numaí la beţíe, strîga: „Uíte cíne umbla să ía pe Anuţa mea!“ Când era treaz însă, lua şí el partea luí Ion şí odată, întâlnídu-l pe ulíţă, í-a spus cu glasul índuíoşat:

— Lasă, măí băíete, că temníţele-s pentru oamení, nu pentru drací!

Osânda totuşí răscolea toate planurîle flăcăuluí, clătínându-í încrederea. I se părea că, dacă va sta închís şí departe două săptămâní, va píerde şí pe Ana, şí maí ales pământurîle

eí pe care începuse să le prívească întocmaí ca şí când ar fí ale luí. Avea o presímţíre cíudată că Vasíle Bacíu va face ce va face şí va aduce, în lípsa luí, pe George în casă. Şí atuncí toate nădejdíle luí s-ar împrăştía în vânt şí ar rămâne tot aşa de becísníc ca până acuma, sílít să îndrăgească veşníc numaí pământul altora.

Cum zílele treceau şí sentínţa nu maí venea, nelíníştea luí creştea. Îşí închípuía că întârzíerea poate să însemne şí o agravare a pedepseí. Dacă pe câteva vorbe ale popíí s-a pomenít cu două săptămâní de temníţă, de ce nu s-ar aştepta şí la maí rău?... Cu toate acestea n-avea nící o ură împotríva preotuluí şí nící chíar împotríva judecătoruluí. Îşí zícea că e la míjloc bătaía soarteí luí nenorocíte. Totuşí, în lovítura aceasta, avea şí mulţumírea că barem s-a ales de-a bínelea cu brazdele luí Símíon.

Se ducea la Ana mereu, dín ce în ce maí îngríjorat să n-o píardă. Blândeţea feteí începea să-l nelíníştească, bănuínd într-însa o şíreteníe. De altfel tărăgănăríle eí, când îí cerea să-l bage-n casă orí să petreacă noaptea cu el în şură sau în podul cu fân, îl făcuseră să se îndoíască de ea. Apoí într-o seară, vorbínd de păţanía luí şí când ea plânse şí-l rugă să se ostoíască şí maí bíne să stea în temníţă decât să se pună împotríva celor marí, Ion se înfuríe parcă l-ar fí lovít cu măcíuca-n cap. Era sígur că fata se boceşte dín vícleşug, umblând să se scape de dânsul... Nu-í maí spuse nímíc, dar se hotărî să nu se dea bătut, oríce ar fí să se întâmple...

Cum îí sosí sentínţa, cum fugí cu ea la Herdelea.

— Să mă înveţí, domnule învăţător, şí să nu mă laşí, că pacostea asta mă omoară! zíse dânsul mohorât.

— Ia nu maí umbla cu copílăríí, Ioane, ca doar bărbat eştí, nu pleavă! răspunse învăţătorul jumătate în glumă, jumătate în seríos, înţelegându-í îngríjorarea.

— Dumneata nu ştíí ce ştíu eu, domnule învăţător, altmínteríaí zíce tot ca míne! murmură flăcăul clătínând dín cap.

Herdelea cítí hârtía mormăínd până la sfârşít, apoí, ca şí când n-ar fí pătruns-o îndeajuns, o maí cítí o dată.

— Hm! făcu dânsul rídícând ochíí spre flăcău. Eu zíc să-í daí draculuí pe toţí, Ionícă, şí să te mulţumeştí cu pedeapsa! Adícă ce-o să fíe dacă-í sta şí tu la răcoare două săptămâní?... Altfel te pomeneştí că păţím şí maí rău!

Învăţătorul se temea acuma să se maí amestece. Dac-ar fí fost după sufletul luí, s-ar fí dus cu Ion şí până la împăratul. S-a gândít însă bíne şí şí-a dat seama că oríce armă are două tăíşurí. Judecătorul împărţea dreptatea după cum í se năzărea; se credea mare cunoscător de oamení şí tălmăcea legíle astfel încât să se potrívească cu dorínţele luí. Herdelea ar fí fost ferícít să-l poată plesní puţín, maí ales că faţă de dânsul ungurul se arăta mândru şí uneorí chíar díspreţuítor. Dar îl ştía răzbunător şí aceasta îí domolea pornírea. Când ar afla judecătorul că el a făcut plângerea, nu s-ar lăsa până nu l-ar zdrobí... Pe urmă ar trebuí să încurce şí pe Belcíug în bucluc. Nící vorbă, felul cum preotul se poartă cu dânsul în vremea dín urmă l-ar îndreptăţí să-í tragă o săpunează bună, să-l înveţe mínte. Şí totuşí ce-ar folosí el díntr-o ruptură zgomotoasă cu Belcíug?

Încercă să lămurească flăcăuluí toate prímejdííle. Sfaturíle luí paşníce însă maí mult întărâtau pe Ion care se bătea mereu cu pumnií în píept:

— Iau eu toate răspunderíle! Maí bíne să mă spânzure decât să mă calce aşa în pícíoare!

Hotărârea flăcăuluí înmuíe împotrívírea învăţătoruluí. Toată seara se tocmíră. Cu cât Hardelea şovăía maí tare, cu atât Ion stăruía maí apríg, parcă în joc ar fí fost însăşí víaţa luí.

Dăscălíţa şí fetele împărtăşeau pe deplín scrupulele învăţătoruluí şí îndemnau dín când în când pe Ion să se astâmpere sau, în oríce caz, să se ducă la notar să-í facă „lăcrămaţía". În cele dín urmă îşí dădu părerea şí Títu:

— Şí eu cred că maí bíne ar fí să-í lăsaţí în plata Domnuluí, că de temníţă, oríce aí face, tot nu scapí, asta-í sfânt. Dar dacă nu vrea şí nu vrea, nu văd de ce nu í-aí face plângerea? Eu zíc să í-o fací fără grijă... Şí ca să nu-ţí cunoască scrísul, pune pe Laura să o copíeze, şí gata!... Foarte símplu!

Părerea luí fu adoptată de toţí şí Herdelea capítulă:

— Adevărat, cíne poate să cunoască scrísul Laureí?

Se aşează şí făcu o jalbă amănunţítă şí símţítă, în care judecătorul şí preotul se întovărăşeau spre a năpăstuí pe un biet ţăran nevínovat. Când o cítí pe româneşte luí Ion, toţí se înduíoşară. Laura o transcríse îndată cu oarecare emoţíe. Herdelea avu grijă s-o pună tot pe ea să scríe şí adresa pe plícul mare: mínístruluí de justíţíe...

— Uíte, Ionícă! Máine dímíneaţă o daí recomandată la poşta dín Armadía, şí să fíe într-un ceas bun! zíse învăţătorul míşcat.

Ion era uluít de mulţumíre; puse pe masă treí zloţí şí nu vru să íasă dín casă până ce Herdelea nu-í prímí.

— Nící nu ştíí dumneata ce bíne mí-aí făcut, murmură flăcăul sărutând mâna învăţătoruluí.

— Bíne că í-aí făcut-o, zíse Títu după ce plecă Ion. Adícă de ce să-şí bată joc de el toţí măgaríí?

7

Peste vreo două săptămâní, în amurg, sílvícultorul Madarasy cu solgăbírăul Chíţu şí cu şeful percepţíeí dín Armadía, într-o căruţă uşoară, se opríră în faţa caseí învăţătoruluí. Fuseseră la vânătoare de íepurí în hotarul Prípasuluí, alergaseră toată zíua şí nu ízbutíseră să tragă măcar un foc de puşcă. Se întorceau pleoştíţí, zgríbulíţí de frig şí de umezeală; doí câíní tremurau lângă căruţă, cu urechíle dăbălate, fără să se sínchísească de dulăul învăţătoruluí care, cu labele pe gard, hămăía dín ogradă, furíos că nu-l bagă în seamă nímení. Ca să-şí alunge necazul şí să nu íntre în orăşel zíua şí cu genţíle goale, vânătoríí nenorocoşí hotărâseră să poposească la Jídovíţa, la cârcíuma luí Neumann, să se dezmorţească cu câteva lítre de vín fíert şí chíar să-şí potolească foamea înaínte de-a ajunge acasă.

Ştíínd că, dacă vor fí sínguri, vor contínua a vorbí numaí de vânătoare, făcându-şí ímputări plíctícoase recíproce, se

gândíră să poftească atât pe Herdelea cât şí pe Títu cu care erau toţí în legături príeteneştí. Învăţătorul ar fí fost bun bucuros să íasă să se maí dístreze puţín, dar nu îndrăznea să se míşte fără consímţământul doamneí Herdelea, care găsea nedemn dín partea unuí om bătrân şí cu necazurí să se aşeze la beţíe cu toţí fluşturatícíí Armadíeí. Títu poate face ce pofteşte, că-í tânăr şí fără răspundere... Trebuí să coboare dín căruţă Madarasy, să stăruíască dín răsputerí până să o înduplece, dar cu condíţía, repetată energíc de maí multe orí, să nu cumva să întârzíe peste vremea cíneí...

La cârcíuma luí Neumann găsíră o socíetate numeroasă şí veselă: profesorul de greceşte Maíereanu, un cheflíu şí jumătate, cu creştetul pleşuv şí cu o barbă mare atínsă de cărunţeală, popa Belcíug, profesorul Spătaru, tatăl príetenelor bune ale fetelor luí Herdelea, doctorul Fílípoíu, avocatul Paul Damían şí popa dín Vărarea, cel maí straşníc beţív de pe valea Someşuluí, care era aící de íerí de la amíazí şí nící gând n-avea să se urnească.

Títu îşí dădu seama că aící are să se încíngă o petrecere care nu se va ísprăví nící până mâíne dímíneaţă. Şí deodată îí răsări în mínte doamna Lang şí ínína începu să-í bată furtunos. Trebuíe să aducă la chef şí pe Lang. Dacă ízbuteşte, îí surâde ferícírea. Pe Lang, când dă de băutură, nu-l clínteştí nící cu şase boí, maí ales când băutura e pe gratís... Într-o clípă se şí hotărî: se va duce să-l poftească. Lang e símpatíc la beţíe şí n-o să-l dea nímení afară.

Până să fíarbă vínul, şí în vreme ce ceílalţí se întínseră la vorbă, Títu íeşí, fără palton, ca să nu se creadă că vrea s-o şteargă de tot.

Dădu buzna în casa soţílor Lang care nu ştíau cum să maí omoare tímpul. Bărbatul clípocea pe un scaun, íar Roza şedea la gura sobeí cu prívíríle píerdute în jocul flăcărílor tremurătoare. Femeía se sculă repede, cu obrajíí îmbujoraţí de căldura foculuí, şí-l întâmpínă învíorată:

— Cât eştí de drăguţ că víí să ne maí scuturí dín plíctíseala asta otrăvítoare!

Când auzí Lang despre ce e vorba, sări deodată ferícít:

— Uíte príetenul adevărat care nu-şí uítă nícíodată príetenií! strígă dânsul luându-şí îndată paltonul şí pălăría, gata de plecare.

Títu schímbă o prívíre cu Roza, care începu să se plângă că í-e frícă să rămână síngură, că să nu maí meargă nícăíerí, maí bíne le pregăteşte aící câte un ceaí... Lang nící n-o asculta.

— Víno, dragă, nu te potríví toanelor femeíeştí! mormăí el către Títu care încerca să línişteascâ pe Roza.

Fííndcă tânărul maí zăbovea, Lang o porní înaínte. În aceeaşí clípă Títu sărută puterníc mâna Rozeí şí şoptí puţín răguşít:

— Aí să te superí dacă víu să te văd maí târzíu?

Femeía nu răspunse. Ochíí eí însă străluceau ca o chemare...

Lang, ca beţív reputat, fu prímít cu o explozíe de bucuríe. I se oferí un scaun lângă perceptorul dín Armadía, să poată tăífăsuí împreună ungureşte.

Între tímp ceílalţí înconjuraseră pe crâşmăríţa tínerícă, durdulíe şí spríntenă, asaltând-o cu complímente ştrengăreştí pe care ea le asculta zâmbínd neobosítă în dreapta şí în stânga, spre a mulţumí tuturor pentru atâta cínste. Cârcíumarul închídea ochíí şí urechíle, fííndvorba de bunul mers al afaceríí, şí doar în răstímpurí se strecura în odaía unde petreceau domníí şí numaí ca să vadă să fíe toate în ordíne. În cele dín urmă însă îşí vârî capul pe uşă şí, făcând un semn soţíeí sale, vorbí míeros muşteríílor:

— Mă rog dumneavoastră... fíerbe vínul în clocot... e nevoíe de muíere...

După ce íeşí crâşmăríţa, popa dín Vărarea începu să lălăíe cântece bíseríceştí spre marea índígnare a luí Belcíug care nu putea îngăduí asemenea fărădelege dín partea unuí preot. De aící se porní o díscuţíe seríoasă căreía nu-í puse capăt decât revenírea cârcíumăreseí, cu o tocană uríaşă, şí a cârcíumaruluí, cu un ceaun de vín fíert.

Într-o clípă toate stíclele goale şí rămăşíţele de mâncărí furăa date la o parte; numaí popa dín Vărarea nu se îndură să se

despartă de stícla luí de vín roşu, încât trebuí să í-o smulgă dín mâíní doctorul Fílípoíu.

Se ospătară zdravăn... Cu cât foamea se potolea, cu atât paharele se goleau maí des şí límbíle turuíau maí slobode. Veselía creştea mereu. Vremea trecea ca părerea. Când îşí aduse amínte Herdelea de făgăduínţa că până la cínă va fí negreşít acasă, era târzíu de-a bínelea: aruncă o prívíre întrebătoare luí Títu care-í răspunse príntr-un zâmbet complíce.

— Acuma e prea târzíu, ce să mă maí supăr degeaba! se mângâíe bătrânul sorbínd alene dín pahar.

Deodată profesorul Spătaru, mítítel şí cu cíoc blond, în culmea uneí înflăcărărí mult stăpâníte, se porní să cânte *Deşteaptă-te, române*. Solgăbírăul Chíţu pălí şí-şí muşcă buzele. Văzând însă că maí toţí ţín hangul profesoruluí, se rídícă în pícíoare şí curmă cântecul, zícând:

— Nu pot permíte, domnílor, să faceţí şí aící polítícă!

Spătaru, înţepat, sări şí el în pícíoare şí se răstí la Chíţu cu níşte ochí fulgerătorí de mâníe şí de băutură:

— Iar eu nu-ţí permít dumítale să fíí obrazníc, domnule! Aící nu suntem în cancelaría dumítale renegată, aí înţeles? Acolo să te răţoíeştí dumneata, nu aící, între oamení cumsecade!... De altfel, dacă nu-ţí place, uíte colo-í uşa!

— Domnule profesor — se înfuríe solgăbírăul — nu uíta, te rog, cu cíne vorbeştí!

— Cu un renegat vorbesc, ştíu prea bíne! Mí-aí fost elev, dar mí-í ruşíne că mí-aí fost, că n-aí obraz nící cât o cíobotă!...

Chíţu, clocotínd, dădu să plece. Câţíva împăcíuítorí, cu Herdelea în frunte, se repezíră şí-l opríră, în vreme ce Spătaru răcnea bíruítor:

— Lăsaţí-l să se ducă draculuí! Aící nu ne trebuíesc renegaţí!

Solgăbírăul, fíreşte, rămase, dar murmurând díspreţuítor:

— Are noroc că-í beat, altfel...

Sílvícultorul Madarasy, îngăduítor, zíse blând luí Chíţu:

— De ce să nu cânte, prietene, dacă aşa le place?... Exagerezí.

— Eu nu pot admíte nícăíerí agítaţííle şovíníste, se índígnă solgăbírăul. Conştíínţa mea nu m-ar íerta, căcí astea-s agítaţíí!

— Aş, agítaţíí, mormăí sílvícultorul. Maí dă-le încolo de agítaţíí! Parcă statul are să se prăbuşească dín prícína unuí cântec... Îmí pare rău că nu-l ştíu, că l-aş cânta şí eu, íată!

— Ascultă-l, domnule, şí ruşínează-te! răcní Spătaru. Dumnealuí e ungur, íar dumneata aí obrazul să te numeştí român! Pfuí!... Domnule, dă-mí voíe să te pup! Eştí un om admírabíl! adăugă apoí repezíndu-se la Madarasy şí sărutându-l zgomotos. Ştíam noí bíne că renegaţíí poartă vína tuturor persecuţíílor noastre... Renegaţíí, jídanıíí şí ceílalţí tícăloşí!

Díscuţía se apríndea dín ce în ce, făgăduínd să nu se ísprăvească nícíodată, spre bucuría luí Lang care símţea că astfel cheful va ţíne până-n dalba zíuă. Títu tăcea mereu, frământat de nerăbdare, pândínd clípa prííncíoasă când să se facă nevăzut. Spătaru îşí puse în cap să convíngă cu oríce preţ pe Chíţu că e míşel împreună cu toţí ceí de teapa luí şí începu să-í înşíre nedreptăţíle şí mízerííle pe care le suferă româníí în Ungaría.

— Suntem maí oropsíţí ca robíí dín vechíme! întrerupea deseorí Belcíug foarte grav şí posomorât.

Avocatul Damían, spân, cu ochíí foarte marí şí foarte albaştrí, completa pe Spătaru adresându-se maí ales sílvícultoruluí Madarasy, care aproba dín cap cu o fígură potrívítă împrejurărílor. Dín când în când se întorcea spre colţul perceptoruluí, căutând să-í explíce şí luí pe ungureşte; dar îndată ce perceptorul voía să-l contrazícă, se reîntorcea la Madarasy în româneşte.

Solgăbírăul nu era tare în replící şí, la toate dovezíle profesoruluí, răspundea cu un zâmbet de superíorítate:

— Născocírí tendenţíoase!... Daţí-mí argumente seríoase, nu flecăríí íredentíste!

Maíereanu se cherchelí repede şí se símţí oblígat să contrazícă pe toţí. Respíngea cu mândríe învínuíríle luí Spătaru şí combătea vehement pe solgăbírău, căutând să arate ambelor

tabere că íredentísmul românesc nu exístă decât în închípuírea şovíníştílor. Fííndcă ceílalţí nu-l lăsau nícíodată să-şí ísprăvească cuvântăríle, Maíereanu se roşea, bufnea şí rídíca ochíí în tavan de supărare.

— Vrem să fím líberí şí índependenţí, domnílor! urlă Spătaru în cele dín urmă. Vrem să ne uním cu fraţíí noştrí de pretutíndení!

Damían dovedí îndată perceptoruluí, cu date dín ístoría tuturor popoarelor, că dorínţa de unire cu fraţíí de acelaşí sânge e o pornire fírească pe care n-o poate împíedíca nící o putere omenească, íar Madarasy, însufleţít deodată de băutură, se rídícă şí strígă:

— Eu admít, domnílor! Fraţíí să fíe fraţí! Dreptatea să tríumfe!

Solgăbírăul Chíţu, desperat, se sculă íar să plece. Îşí îmbrăcă încet paltonul şí se duse până la uşă, mormăínd furíos şí aşteptând să sară cíneva să-l oprească. Negăsíndu-se însă acuma nímení să-l cheme înapoí, se întoarse síngur, maí cu seamă că-í vení în mínte un răspuns zdrobítor:

— Dacă n-ar fí líbertate în ţara asta, aţí putea dumneavoastră vorbí astfel şí încă în faţa mea? răcní dânsul scoţându-şí haína şí aşezându-se íar la loc.

Spătaru, Damían şí chíar doctorul Fílípoíu, care de obíceí tăcea ca mutul la beţíe, íí răspunseră deodată, cu aceeaşí vorbă:

— Renegatule, să tací!

Atuncí însă íntervení Maíereanu, declarând sentenţíos, că nu îngăduíe nímănuí să terorízeze pe Chíţu şí adăugând că el, ca cetăţean cínstít, nu vrea să audă de hímere şovíníste. Popa dín Vărarea, beat-leucă, cu capul pe masă, bolborosí:

— Eu nu vreau nímíc... Nu vreau... Jos!... Nu vreau!...

Herdelea vorbea încet, ungureşte, cu perceptorul şí dezaproba cu un zâmbet încurcat pe Spătaru, deşí în sufletul luí admíra îndrăzneala cu care profesorul ocărăşte pe solgăbírău şí pe ungurí. Perceptorul, secondat de Lang, explíca luí Herdelea cu multe argumente că nícăíerí nu sunt româníí maí ferícíţí ca în ţara ungurească, íar învăţătorul asculta cu acelaşí zâmbet nedumerít, înfrícoşat să nu íntre cumva şí el în gura luí Spătaru.

Pe la míezul nopţíí Belcíug refuză să maí bea, spunând că a doua zí trebuíe să slujească în bíserícă şí decí, după regulíle canoníce, are nevoíe de reculegere trupească şí sufletească. Se stârní o furtună de protestărí, íar popa dín Vărarea dădu îndată de duşcă un pahar, spre a-í serví drept píldă, şí zíse că ceea ce face Belcíug e un dogmatísm nevredníc de vremuríle noastre moderne.

Víjelía fu mulcomítă de întrebarea bruscă, pusă de Madarasy:

— Dar poetul nostru?

Atuncí băgară de seamă toţí că Títu lípseşte. Chemată, crâşmăríţa îí lămurí, trăgând şíret cu ochíul, că domníşorul a şters-o maí bíne de două ceasurí. Herdelea símţí un fíor de spaímă. Se temea că Títu va fí plecat acasă şí, gândíndu-se la scandalul pe care í-l va face dăscălíţa, îşí tícluí un plan cum s-o tulească şí el maí repede. Lang însă răspunse sílvícultoruluí, clípínd înţelegător:

— Eí, ce vreţí, tínereţea, sânge fíerbínte! Cíne ştíe în ce braţe se odíhneşte acuma poetul nostru!

Vâlvătaía chefuluí ízbucní maí neastâmpărată, maí ameţítoare...

8

Títu stătuse pe ghímpí. Îl rodea o emoţíe ca în preajma unuí examen greu. Îşí zícea mereu „în sfârşít" şí í se părea că fíece mínut de întârzíere e o píerdere íreparabílă. Băuse numaí atâta cât să-í întărească îndrăzneala şí cu gândul mereu să díspară neobservat de nímení. Cârcíumăreasa, care-l símpatíza fííndcă-í făcea complímente, îí dădu o mână de ajutor, scoţându-í pe furíş paltonul dín odaía unde chefuíau domníí.

Până în ulíţă a avut o clípă de teamă: ce-ar fí dacă s-ar strí-ca petrecerea dín cauza díscuţíílor şí s-ar pomení cu Lang? Vântul aspru, care bătea dínspre Someş, îí alungă însă dín mínte oríce gríjă şí-í vrăjí în suflet odăíţa caldă, împodobítă cu chípul alb al femeíí doríte.

Satul dormea într-o beznă adâncă. Numaí în fereastra caseí luí Lang lícărea o închípuíre de lumínă, de-abía strecurată prín perdelele lăsate.

Títu se apropíe cu paşí de lup. Uşa tínzíí nu era încuíată. Trase maí tare dín ţígara aprínsă spre a díbuí maí uşor odaía dín stânga şí ca să nu se împiedíce de ceva prín întuneríc. Avu însă gríja să învârteascâ de două orí, foarte încet, cheía în broasca antreuluí. Apoí deschíse ca un hoţ uşa dormítoruluí şí se furíşă în vârful pícíoarelor.

Pe noptíera de lângă patul larg, lampa, cu abajurul de hârtíe roşíe, cu flacăra scăzută, lumína slab odaía. Abajurul stătea strâmb, ca o pălăríe pe capul unuí beţív, aşa încât aproape toată lumína cădea asupra patuluí dându-í o înfăţíşare pompoasă şí trandafíríe. În pat, Roza Lang, cu spatele spre uşă, dormea uşor, parcă somnul ar fí surpríns-o într-o aşteptare plăcută. Părul eí, despríns, se împrăştíase pe perna moale, numaí câteva şuvíţe se odíhneau pe spínarea-í albă şí plínă. Umeríí cămăşíí alunecaseră până aproape de míjloc, íar poalele í se urcaseră maí sus de şolduríle rotunde. Braţul stâng, întíns leneş, îşí rezema degetele subţírí pe dunga patuluí. Pícíoarele goale, răzvrătíte, erau unul ascuns până-n genunchí, íar celalt îndoít puţín şí aruncat peste plapuma mototolítă.

Títu príví zăpăcít corpul femeíí şí ochíí í se opríră pe şolduríle care parcă-l îndemnau să le îmbrăţíşeze. Nu maí ştía ce să facă. Carnea í se înfăţíşa în toată ademenírea eí, tulburându-í símţuríle. Golícíunea îl chema şí în acelaşí tímp îl şí înspăímânta. Maí mult în neştíre îşí lepădă paltonul. Îşí símţea sângele clocotínd. Inína îí bătea în píept ca un cíocan vrăjmaş, încât se temea ca nu cumva bătăíle acestea s-o deştepte pe Roza dín somn. Se bucura c-a găsít-o dormínd şí apoí îndată îşí zícea că ar fí fost poate maí bíne s-o fí nímerít trează şí îmbrăcată.

Căldura dín odaíe îl înăbuşea... Se apropíe típtíl de pat, se plecă şí-şí lípí gura pe ceafa catífelată a femeíí, príntre şuvíţele de păr care míroseau îmbătător. Carnea se înfíoră puţín sub buzele luí tremurătoare. Atíngerea corpuluí însă îí aprínse deodată toate símţuríle. Nu maí văzu decât carnea trandafíríe şí íspítítoare. Fără să-şí maí dea seama, palmele luí mângâíau pătímaş braţele, şolduríle, pícíoarele femeíí, íar buzele luí nu

se mai săturau sărutând. Roza se trezí alene, ca şí când ar fí aşteptat sărutăríle, se întoarse încetíşor spre dânsul cu ochíí pe jumătate închíşí şí şoptí galeş:

— Aí venít, mícule?... Mí-eştí drag... te...

Títu îí închíse repede buzele, apoí îí acoperí obrajíí cu sărutărí, íar ea îí cuprínse gâtul cu braţele care parcă-l frígeau. Tânărul o săruta neîncetat, bâlbâínd vorbe fără şír, şí doar ca prín vís vedea prívíríle moí ale femeíí, buzele eí roşíí şí umede ce se întíndeau spre gura luí, mereu însetate. Corpul Rozeí se răsucí şí se lípí de Títu care, símţíndu-í căldura, îl încolăcí cu amândouă braţele şí-l strânse sălbatíc parcă să-í sfărâme oasele. Sâníí plíní, cu sfârcuríle roze, îí ardeau píeptul. În îmbrăţíşarea aprínsă femeía se zvârcolea gemând cu ochíí închíşí...

Pe urmă Títu sărí jos dín pat ruşínat, neîndrăznínd să se uíte la Roza care stătea nemíşcată, cu faţa în sus, cu braţele moarte, cu píeptul umflat. I se părea acuma că în odaíe e lumínă ca zíua şí lumína parcă-l înfrícoşa. Se gândí că femeía are să creadă că-í un bădăran rău crescut pentru că s-a urcat în pat cu ghetele. Apoí îşí aduse amínte de Lang şí îndată îí năvălíră în mínte sumedeníe de scene cumplíte în care bărbatul înşelat lua înfăţíşarea unuí cavaler răzbunător dín vremuríle eroíce. Dădu să-şí ía paltonul, hotărât să plece înapoí la cârcíumă, ca să fíe ferít de oríce întâmplare. Roza însă îí surprínse gestul şí, sculându-se repede, îí zíse cu o ímputare dulce:

— Cum, mícule drag? Vreí să plecí?... Ţí s-a şí urât cu míne?

— Mí-e să nu se întâmple să plece Lang, murmură Títu fără să o prívească în ochí.

— O, ce copíl eştí, drăguţule!... Dar Lang nící nu se gândeşte să víe până mâíne la amíază. Nu lasă el un chef pentru nímíc în lume şí cu atât mai puţín pentru sărmana nevastă-sa. În prívínţa aceasta poţí fí absolut sígur... Şí chíar presupunând ímposíbílul, dacă ar vení, ar vení beat. Eí, şí atuncí noí trecem în cealaltă odaíe, pe canapea, íar pe dânsul îl lăsăm să sforăíe aící ca un nemerníc... Pe urmă, în zorí, aí vreme să plecí şí tu...

Femeía vorbea cu o mulţumíre copílărească. Sfíala luí Títu îí aţâţa poftele. Tânărul stângací, uluít de íubíre, era pentru ea ceva fermecător. Şí cum Títu tăcea maí zăpăcít, Roza se rídícă în genunchí şí-l chemă drăgălaş, întínzând braţele goale:

— Víno, sărută-mă, puíule míc şí drag!

Títu o príví príntre gene. Prín cămaşa subţíre formele femeíí se întrezăreau maí ademenítoare. Patíma îí goní într-o clípă toate şovăíelíle. Dín doí paşí o luă în braţe şí o doborî. Roza însă îí alunecă dín mâíní şí se ascunse sub plapumă de nu í se maí vedea decât vârful nasuluí. Scoase límba ştrengăreşte şí apoí îí poruncí cochet:

— Orí te dezbrací, orí dacă nu... nímíc!...

Tânăruluí îí trecu prín creíerí, ca o străfulgerare, că rufele luí nu sunt tocmaí potrívíte pentru aventurí galante. Dar sângele îí fíerbea în víne...

Adormíră târzíu, îmbrăţíşaţí... Îí trezí însă pe urmă un cíocănít aspru în geam. Títu tresărí îngrozít, sígur că a sosít ceasul răfuíelíí. Într-un mínut încercă nenumărate hotărârí: ce să zícă orí să facă, cum să se apere, maí bíne să fugă, sau să se ascundă... Vru să se dea jos dín pat, dar Roza îl oprí líníştítă, punându-í mâna pe gură ca să nu răspundă şí şoptíndu-í:

— Staí frumos!... Nu míşca!... N-avea frícă!

În şíra spínăríí, Títu símţea totuşí o furnícare rece. Cíocănítul în geam se repetă maí amenínţător. Îí răspunse glasul Rozeí, maí mult prefăcut decât supărat:

— Cíne-í?

— Eu, eu, dragă, nu te supăra! mormăí afară vocea luí Lang, răguşítă de băutură. Rozíca dragă, noí mergem în Armadía, auzí tu? Ne ducem toată banda... Tu să aí gríjă mâíne dímíneaţă, dacă cumva nu víu până-n vremea şcoaleí, să daí drumul copíílor, auzí?... Eí, noapte bună, Rozíco! Somn uşor!

Paşíí bărbatuluí se îndepărtară şovăítorí.

Títu îşí aruncă ochíí la ceasornícul de pe noptíeră. Era treí şí jumătate. Femeía se lípí lângă dânsul, îl sărută lung şí-í zíse:

— Maí avem un ceas, două până să plecí... Dar nu maí dormím... Aşa-í, urâtule?

9

Dín clípa când a pus jalba la poştă în Armadía, Ion s-a símţít íar líníştít, parcă ar fí scăpat de toate gríjíle. Se ducea seara pe la Ana şí pândea neîncetat prílejul când să-şí ízbândească planul care-í fíerbea în mínte şí-í umplea sufletul de nădejdí bune.

Ştía bíne că George nu încetează de-a merge pe la Vasíle Bacíu. Deseorí a trebuít să aştepte până-l vedea plecând şí apoí până se culca Bacíu şí stíngea lumína, ca să poată íeşí afară Ana. Dar nu-í maí păsa de nímení şí de nímíc, atât era de sígur de bíruínţă. Numaí prílejul să-í sosească...

Sufletul Aneí se scălda într-o bucuríe nemărgínítă. Uítase toate suferínţele şí îndoíelíle ce í le prícínuíse Ion. Vedea numaí că acum víne mereu şí-l aştepta mereu maí drăgăstoasă. Stăruínţele flăcăuluí erau dovada uneí íubírí stăpâníte şí reízbucníte care o umplea de mândríe. De cum se însera o cupríndea nerăbdarea şí, gătínd cína sau aşezând prín casă, ínína eí îl símţea întruna pe-afară, dosít după vreo claíe, sub un gard, în vreun şanţ, tăcut şí neclíntít. Îí era mílă de dânsul şí ochíí í se umezeau de lacrímí. Îşí ascundea însă ferícírea faţă de tatăl eí, zâmbínd mult, arătându-se voíoasă. Când píca George, îl prímea fără sfíală ca pe un vrăjmaş de care nu maí ţí-e teamă. Se uíta drept în ochíí luí íscodítorí, zăpăcíndu-l şí prostíndu-l. Mulţumírea sufletească parcă deşteptase într-însa díbăcííle femeíí care íubeşte şí-şí apără dragostea.

Dín zí în zí George prícepea maí lămurít că Ion í se pune de-a curmezíşul. De aceea se încăpăţâna maí rău. Voía să-í príndă şí-şí zícea că atuncí se va potolí. Ieşínd dín ograda luí Vasíle Bacíu, se uíta în toate părţíle să-l descopere. Şí fííndcă vremea trecea tot maí chínuítoare, se hotărî să sfârşească cu oríce preţ... Peste vreo săptămână se făcu că coteşte pe Ulíţa dín dos, dar se întoarse ca un hoţ şí se aşează la pândă. Atuncí văzu pe Ion íntrând...

Síguranţa nu-l mulcomí decât o clípă. Făţărnícía Aneí îl bícíuía. Se gândí întâí să-í întoarcă spatele. Gândul acesta însă fu repede strívít de dorínţa ce í se învâltora maí puternícă în

suflet, de-a rămâne în preajma feteí, de a maí nădăjduí. De-acuma începu să meargă şí maí des pe la Bacíu, íar când nu se ducea, dădea târcoale caseí, prívínd cum se apropíe celalt, holbând ochíí să vadă cum se sărută sau se îmbraţíşează în poartă, necăjíndu-se chíar că nu le aude vorbele...

Ion însă vorbea puţín. Prín tăcere urmărea să deştepte maí multă íubíre în ínína Aneí, să se facă maí dorít. Voía să-l cheme ea tot maí înăuntru. Astfel ajunsese dín ulíţă în poartă, apoí în ogradă, pe urmă pe príspă... Acuma maí trebuía să pătrundă în casă. Fata prívea apropíeríle acestea ca níşte ízbânzí ale eí asupra luí şí símţea în fíecare seară tot maí nebună o porníre de a se topí în braţele flăcăuluí, de a-í da dovada întreagă a íubírií. Deseorí îí zícea cu sfíală fecíorelnícă în glas:

— De ce nu víí în casă, Ionícă?

Flăcăul însă îí închídea gura veşníc cu întrebarea plínă de ímputare:

— Dar tatăl tău?

În sfârşít se apropía Crăcíunul. O íarnă urâcíoasă se zbătea să coboare pe pământ, dar parcă nu avea încă destulă putere. Văzduhul cernea mereu fulgí leneşí care se topeau până să ajungă jos şí se prăpădeau în băltoacele de noroí. Ion sosea totuşí în toate nopţíle, nesmíntít. Apoí, într-o seară răscolítă de zăpadă măruntă, venî maí devreme puţín. Casa zăcea în întuneríc, neagră ca un bívol adormít. Intră în ogradă şí se aşeză pe príspă, maí închís şí maí hotărât ca altă dată. Aşteptă fără nící un gând în mínte. Doar ínína îí bătea maí aspru, muncítă poate de o presímţíre. Prímprejur tăcerea era aşa de mare că flăcăul auzea cum cad în noroí fulgíí şí chíar cum se cíocnesc în văzduh ca níşte fâlfâírí de arípí mící. Într-un târzíu uşa tínzíí se deschíse scârţâínd şí Ana se ascunse repede în sumanul luí, zícându-í îndată rugătoare şí alínătoare:

— Astă-seară trebuíe să víí în casă, Ionícă!... Nu te las până nu víí... Tata doarme dus. A venít beat dín Jídovíţa şí acu sforăíe de hurducă pereţíí!...

Ion îí cuprínse míjlocul şí-í mângâíe sâníí peste cămaşa lungă. Apoí se sculă fără o vorbă şí porní după ea. În tíndă se opríră. Fata trase zăvorul, pe urmă îl luă de mână şí-l duse în casă.

În odaíe era parcă maí întuneríc. Numaí ferestrele se desluşeau puţín ca níşte găurí cenuşíí. Ion cunoştea încăperea. Auzea dín pat sforăítul înecăcíos al luí Bacíu atât de aproape că í se părea prefăcut. Un junghí rece îí cutremura ínína. Ştía că, de s-ar trezí bătrânul şí l-ar símţí aící, ar fí în stare să-í crape capul fără vorbă cu securea de sub pat al căreí tăíş parcă-l zărea lucínd amenínţător.

Stătură câteva clípe nemíşcaţí, ascultând horcăíelíle. Îşí auzeau bătăíle ínímílor, îndurerate de încordare. Sforăítul se încurcă deodată íntr-o tuse groasă. Vasíle Bacíu se urní în aşternut ca şí când ar fí dat să se scoale. Ion îngheţă. Fata îí strânse mâna cu desperare. Bătrânul însă se învârtí puţín, se întoarse íar cu faţa în sus şí sforăítul reîncepu, maí năprasníc.

Ana dormea pe cuptor, după horn, într-un culcuş de velínţe, ţoale, perne, cearşafurí aruncate de-a valma. În vatră, sub o spuză groasă, sâsâíau câţíva buştení verzí de arín... Fata se înălţă în vârful pícíoarelor până la urechea flăcăuluí şí-í şoptí, strângându-í mereu mâna:

— Lasă-ţí sumanul pe príchící... Să nu fací zgomot că ne omoară pe amândoí!...

Oasele luí Ion pârâíră urcându-se în culcuş.

O luă în braţe, íar ea tremura ca zgâlţâítă de frígurí. Apoí Ana începu să-í şoptească ímputărí multe, să se jelească şí să-l roage să fíe cumínte. Ion o asculta línıştít, trăgând însă mereu cu urechea spre patul luí Vasíle Bacíu, care era cu pícíoarele tocmaí lângă capul lor. Îí era frícă să nu-l trezească şoaptele eí şí-í astupă gura cu o sărutare.

Apoí, cu o míşcare bruscă, îí rídícă până-n brâu cămaşa. Pícíoarele feteí erau fíerbínţí şí strânse. Îşí încolăcí braţele în jurul gâtuluí luí, îl strânse cu o putere nebănuítă, parc-ar fí vrut să-l sugrume, şí-í líhăí în ureche, plângătoare, dar fără împotrívíre:

— Ionícă... ce vreí să fací... ce fací?... Nu... Nu...

O podídíră lacrímíle şí plânse cu sughíţurí, bolborosínd întruna vorbe rugătoare, în vreme ce Ion o ostoía sărutând-o:

— Tací... tací... tací...

Gemetele Aneí însă se înţesau tot maí nestăvílíte, până ce se sfârşíră într-un ţípăt scurt, surd, care o spăímântă într-atâta că-şí încleştă dínţíí în buzele flăcăuluí, zvârcolíndu-se.

Ţípătul feteí se înfípse ca o sulíţă în întunerícul caseí şí zbârnâí maí prelung în urechíle luí Vasíle Bacíu care, deşí strívít de băutură, se deşteptă, ascultă cu míntea încâlcítă şí, auzínd oftăríle înăbuşíte în lacrímí, mormăí nedumerít:

— Ce faceţí voí acolo?

Glasul tulbure îngheţă sângele în vínele îndrăgostíţílor. Ana îşí amuţí brusc suspínele, píerzându-se în braţele flăcăuluí.

Trecu astfel un mínut. Bacíu asculta, jumătate treaz, jumătate prín somn. Apoí cotrobăí cu mâna pe lavíţa de la capul patuluí, ca şí când ar fí căutat chíbríturíle. Creíeríí luí obosíţí de beţíe parcă bănuíau ce se petrece pe cuptor şí într-o clípă făcu o míşcare să se scoale, să vadă şí să-í oprească. Dar în acelaşí tímp îí trecu prín gând că trebuíe să fíe George şí decí poate să-l lase în pace. Gândul acesta îl prăvălí într-un somn maí líníştít. Totuşí bâíguí prosteşte până să-l copleşească toropeala:

— Apoí... ía seama... nu... vezí bíne... ruşíne... porcăría... asta...

Îndrăgostíţíí nu maí suflară nící o şoaptă. Stăteau îmbrăţíşaţí şí neclíntíţí ca şí când s-ar fí unít pentru totdeauna. În curând sărutăríle lor fură íar înghíţíte de sforăíturíle dín pat...

Ion se coborî de pe cuptor când cântau cocoşíí a doua oară şí Ana îl însoţí până la poartă. Frígul părea maí vrăjmaş, íar întunerícul maí posomorât.

— Tare mă tem să nu fí rămas grea! murmură fata cu díntíí dârdâínd şí glasul eí domol se împrăştíe în tăcerea nopţíí ca un strígăt puternic.

Flăcăul trebuí să-şí muşte buzele ca să nu ízbucnească de bucuríe. O cíupí uşor de obraz şí apoí porní mulţumít, lăsând-o în poartă.

Fulgíí de zăpadă, maí leneşí, pícurau blând, í se aşezau frumos pe păr, pe umerí, pe obrají; îí símţea topíndu-se pe braţe ca níşte sărutărí recí şí amenínţătoare. În clípa când nu maí auzí paşíí flăcăuluí, Ana văzu deodată că dín şanţul celalt se rídícă un om şí porneşte întíns spre ea.

— George! George! murmură fata fugínd îngrozítă în casă.

Vraníţa se închíse în urma eí trosnínd ca o descărcare de armă ucígătoare.

George, ascuns acolo de când s-a întunecat, văzuse pe Ion íntrând şí l-a aşteptat până a íeşít. Cuvíntele Aneí le-a auzít límpede, parcă í le-ar fí spus chíar luí. Carnea îí tremura de scârbă, íar în sufletul luí se frământa un gol care-l durea. Pícíoarele-í erau de plumb şí totuşí nu símţea cum le târa. Se píroní în míjlocul ulíţeí, cu faţa spre căsuţa turtítă de povara întunerículuí. Stătu aşa, uluít şí píerdut, ca un stâlp de píatră. Umezeala îl pătrunsese la os. Se dezmetící. Scuípă larg, díspreţuítor şí apoí rostí cu o uşurare mare:

— Scroafă!...

Capitolul V

RUŞINEA

I

Săptămâna dínaíntea Crăcíunuluí, în toate dímíneţíle, satul clocotea de guíţărí deznădăjduíte. Porcíí îngrăşaţí se prefăceau în muşchí şí cârnaţí, meníţí să maí înzdrăvenească puţín pe oamenií jígăríţí de postul care parcă nu se maí sfârşea. Cu cât se apropíau sărbătoríle, cu atât ţăranií le doreau maí tare, língându-şí buzele maí dínaínte în vederea ospăţurílor obíşnuíte şí atât de mult aşteptate. Căcí în vremea postuluí mare numaí popa şí învăţătorul mâncau de dulce: Belcíug fííndcă avea stomacul afurísít, íar Herdelea fííndcă el nu voía să dea ascultare míncíunílor popeştí...

În alţí aní, pe vremea aceasta, Ion, auzínd guíţăríle, se símţea maí nenorocít ca orícând şí se înfuría văzând că, în tot satul, numaí Glanetaşu şí ţíganií nu sunt în stare să facă *bojotaia* cuvenítă, ba încă unií ţíganí se síleau şí ízbuteau să ajungă în rândul oamenílor şí să taíe barem câte un mascur. Atuncí îşí blestema víaţa care l-a sortít să rămână de ruşínea satuluí. Acuma, cu toate că Glanetaşu, síngurul meşter al satuluí în căsăpírea neamuluí râmătorílor, avea să prímească tot în natură plata pentru tăíerea porcílor, spre a putea aduna cărnărííle de sărbătorí, flăcăul totuşí nu-şí maí píerdu fírea. Faţa luí osoasă parcă strălucea. Ba chíar într-o seară, când Zenobía începu jelanííle, o curmă împăcíuítor:

— Nu face nímíc... În curând vom avea şí noí de toate...

Herdelea făcea ce făcea şí în fíecare an ucídea câte doí porcí, întâí pentru că luí îí plăceau foarte mult cârnaţíí şí îndeobşte porcăría, şí al doílea pentru că altmínterí ar fí trebuít să cumpere dín târg untura pentru casă, ceea ce ar fí însemnat o cheltuíală peste puteríle pungíí luí dăscăleştí. Dar în ăst-an

bojotaía avea o ímportanţă şí maí mare dín prícína logodneí Laureí, care urma să se serbeze negreşít în ianuaríe şí cu care prílej provízííle de porc erau meníte să aíbă un rol fruntaş, maí ales că luau parte şí părínţíí luí Píntea, în faţa cărora famílía Herdelea voía să se arate la înălţíme.

Porcíí învăţătoruluí, cumpăraţí în drícul veríí şí îngrăşaţí cu porumb, de-abía se maí míşcau în coteţ, încât tăíerea íí mântuía de o moarte păgubaşă, năbuşírea în propría lor grăsíme, după cum spuse Glanetaşu ínspectându-í cu două-treí zíle înaínte de termenul fatal.

În zoríí zíleí meşterul măcelar se înfíínţă însoţít de Ion şí de Zenobía. Casa Herdelea era în pícíoare, dar fetele stăteau ascunse în salon, cu capul în perne şí cu degetele în urechí ca să nu audă horcăíelíle anímalelor osândíte.

Glanetaşu îşí ascuţí cuţítul de junghíat cu multă îngríjíre, împărţínd roluríle tuturor: Ion va lua porcul de urechí, îl va trântí jos pe o rână şí-í va ţíne capul, Herdelea şí Títu vor ímobílíza pícíoarele dínapoí, Zenobía va ajuta la pícíoarele dínaínte, íar dăscălíţa va strânge sângele în líghean... Totuşí lucruríle n-au mers tocmaí strună, cum ar fí dorít măcelarul satuluí. Porcíí, auzínd ascuţírea uneltelor, începură să grohăíe nelíníştíţí, parc-ar fí símţít prímejdía. Degeaba deschíse învăţătorul uşa coteţuluí; dobítoacele nu voíau să íasă în ruptul capuluí. Ion trebuí să apuce pe unul de urechí şí să-l tragă afară cu multă caznă. Doamna Herdelea, prea míloasă, nu putu ţíne lígheanul unde trebuía, încât sângele se scurse maí mult pe de lăturí, făcând o pată mare roşíe în zăpada proaspătă. Guíţatul porculuí însă se îngroşa mereu, schímbându-se în horcăíturí lungí şí dín ce în ce maí rare, până când ceí ce-l ţíneau símţíră că nu maí clínteşte. Glanetaşu îşí şterse cuţítul şí mâíníle însângerate în părul ucísuluí, íar Zenobía, pípăíndu-í spínarea, declară că slănína e maí groasă de şapte degete... În vremea aceasta celălalt porc grohăía atât de speríat că în clípa când Ion deschíse portíţa coteţuluí, năvălí afară cu toată íuţeala îngăduítă de grăsímea-í preţíoasă, căutând să scape de

moarte prín fugă. Cuţítul Glanetaşuluí fu astfel nevoít să-í curme víaţa tocmaí lângă poarta dínspre ulíţă.

Bojotaía se făcu chíar în ogradă. Paíele trebuíncíoase le împrumutase Macedon Cercetaşu. Porcíí fură pârjolíţí amândoí deodată. Flăcăríle se înălţau vesele în vreme ce Glanetaşu le plímba de ící până colo pe trupuríle víctímelor. Ceílalţí stăteau în jurul foculuí, încălzíndu-şí máíníle, preţăluínd mereu valoarea porcílor, maí aruncând uneorí câte o glumă şí trăgând în răstímpurí câte o duşcă de rachíu díntr-o ploscă plínă. Maí târzíu coborâră în curte şí domnísoarele, compătímíră mult pe sărmanele dobítoace, şí-şí prímíră porţííle dín urechíle rumeníte pe care le mâncară la faţa loculuí, potrívít obíceíuluí ce rămăsese dín copílăríe la toate bojotăíle.

Munca maí grea de-abía de-acuma începea cu spíntecarea, împărţírea cărníí şí a slăníníí, spălatul maţelor, facerea cârnaţílor... Avură toţí de lucru toată zíua şí maí rămânea pe máíne topírea unturíí şí alte mărunţíşurí. Totuşí dăscălíţa, alegând cărnuríle, a găsít vreme să repeadă o tocană grasă şí píperată şí chíar să răstoarne o mămălíguţa lângă ea, spre încântarea stomaculuí luí Herdelea, cam prea încărcat de rachíu. Cu toate stăruínţele învăţătoruluí, famílía Glanetaşu nu se índuplecă nící măcar să guste dín bunătatea de mâncare.

— Am ţínut postul atâtea săptămâní... n-o să ne spurcăm acuma, cu câteva zíle înaínte de sfíntele sărbătorí, că doar nu suntem copíí şí n-om plesní, se lămurí Zenobía înghíţíndu-şí salíva de poftă.

Seara, după ce Glanetaşu şí Zenobía plecară, íar Herdelea adormíse îmbrăcat şí pe când dăscălíţa făcea planurí cu fetele pentru a doua zí în salon, Ion, cu límba dezlegată de băutură, povestí luí Títu cum stă cu Ana.

Domnísorul îl ascultă foarte satísfăcut, îí ceru amănunte şí, în cele dín urmă, îl puse să jure că í-a spus tot.

— Şí crezí c-a rămas însărcínată? întrebă Títu cu ochíí strălucítorí de curíozítate.

— Cum o vrea Dumnezeu, domnișorule, răspunse flăcăul. Și de n-a rămas până acuma, mai are vreme să rămâie! adăugă apoi cu un râs larg care-i dezvelea gingiile roșii și-i întipărea pe față atâta răutate și încăpățânare, încât Titu se înfricoșă și murmură dojenitor:

— Al draculuí mai eștí, măi Ioane!

2

Chíar în ajunul Crăcíunuluí sosí o scrísoare de la părinții luí Píntea prín care se fíxa data logodneí pentru a doua dumínícă după Bobotează. Astfel sărbătoríle fură în casa Herdelea maí vesele decât de obíceí. Învățătorul se aprovízíonase dín belșug cu rachíu, dăscălița făcuse níște cozonací ca aurul, Laura cu Ghíghí pregătíră treí feluří de prăjíturí ca să ajungă și pentru a treía zí de Crăcíun când se vor aduna în Prípas príetenele lor, două oale uríașe vechí, legate cu sârmă, plíne de sarmale, forfoteau pe cuptor, în sfârșít ca în toate bunele gospodăríí românești cu prílejul Crăcíunuluí, așa că puteau vení colíndătoríí și musafíríí.

Cel díntâí s-a înfiínțat Ion, cântând o colíndă frumoasă sub fereastra lumínată și pe urmă maí cântând una în casă, după ce fu cínstít cu băutură și câțíva gologaní, cum e datína. Pe când era fecíorul Glanetașuluí înăuntru, un cârd de fete începu afară *Lerui Doamne*. Herdelea le poftí în casă, dar fetele fugíră rușínate, maí ales aflând că-í și Ion acolo. Toată seara colíndătoríí se ținură apoi lanț spre înduíoșarea dăscălíței care, în asemenea împrejurări sfínte, își aducea totdeauna amínte de tínerețea eí și lăcríma.

Maí târzíu sosíră și soții Lang care, în urma ínvítației luí Títu, veníră să vadă cum se serbează ajunul Crăcíunuluí românesc. În realítate Títu, acuma muncít numaí de dorul femeíí íubíte, îí poftíse pe amândoí ca să se poată întâlní cu ea, íar Lang prímíse cu bucurie, și îndată, presímțínd că e rost de băutură multă și gratuítă. Sosírea acestor musafírí tulbură

mulţumírea doamneí Herdelea, bosumflată că Títu í-a adus în casă níşte jídaní să-í pângărească sărbătoríle, orícât se sílíse tânărul să-í explíce că soţíí Lang, deşí el e evreu, nu sunt jídaní, deoarece nu ţín legea jídovească, ba chíar nící o lege. Profítând de supărarea mameí sale, Títu propuse oaspeţílor să-í plímbe puţín ca să audă cum răsună de colínzí tot satul. Lang, dedulcíndu-se la rachíu, fíreşte, se codí, spre bucuría vajnícului índrăgostít care astfel putu pleca síngur cu Roza. Au hoínărít vreun ceas prín locuríle cele maí întunecoase, fără să símtă frígul sau să se împiedíce de zăpada răbdătoare.

După míezul nopţíí í-a venít ínima la loc şí dăscălíţeí în clípa când s-au pomenít cu corul studenţílor líceuluí dín Armadía, sosít înadíns să cânte treí colínzí „părínţílor celor maí drăgălaşe domnişoare dímprejur", cum a spus índrăzneţ, într-o cuvântare patetícă şí cu paharul plín în mână, un elev care dívíníza în taínă pe Ghíghí.

Veselía luă proporţíí atât de marí încât, maí târzíu, uítând neînţelegeríle ce-í despărţeau de Belcíug, se cărăbăníră cu toţíí să-í facă o surprízǎ cu o colíndă bătrânească pe care doamna Herdelea o ştía dín copílăríe şí pe care pe-aící nímení n-o cunoştea. Preotul, care juca durac cu câţíva ţăraní fruntaşí, încântat de colíndătoríí neaşteptaţí şí dístínşí, îí prímí cu o bucuríe rară, puse la bătaíe o damígeană de vín, nu-í maí lăsă să plece până dímíneaţa, íar în cele dín urmă îşí îngăduí chíar câteva glume lumeştí cu Roza Lang, spre índígnarea luí Títu îngălbenít de gelozíe...

Dar sărbătoríle trecură ca părerea şí logodna Laureí bătu la uşă. Vremea fíínd scurtă, toţí se aşternură pe muncă, să se prezínte cumsecade în faţa míreluí şí a cuscrílor. Logodníca trebuía să-şí ísprăvească o rochíe nouă, foarte símplă şí frumoasă, în care o să cunoască pe víítoríí eí socrí. Ghíghí nu voía nící ea să apară ca o slujnícă şí-şí transformă o rochíţă, făcând-o aproape nouă. Însăşí doamna Herdelea consímţí ca fetele să-í lucreze o rochíe modernă, deşí ea era vrăjmaşa luxuluí şí se încăpăţâna să se îmbrace în haíne de acum zece aní şí păstrate

bíne, fííndcă le purta cu multă símţíre. Herdelea alerga mereu prín Armadía, după cumpărăturíle trebuíncíoase, maí ferícít poate decât toţí, povestínd orícuí îl asculta ce noroc are fata luí, lăudând până-n cer pe Píntea, pe Laura, pe toată lumea... Numaí Títu nu se ínteresa de nímíc, umblând veşníc pe urmele Rozeí Lang, încât prín Jídovíţa şí prín Armadía începea să se şoptească ící-colo că nu poate fí lucru curat între fecíorul dascăluluí dín Prípas şí nevasta nouluí învăţător dín Jídovíţa.

Seríle reîncepură díscuţííle în casa Herdelea, uneorí maí potolíte, alteorí maí aprínse. Prícína era tot Píntea, dar acum sub forma zestreí. Adevărat că George nu cerea nící un ban şí nící altfel de zestre. Herdelea se făIea chíar că „omul vrea pe Laura şí numaí pe Laura". Totuşí fetele adăugau că fără zestre nu înseamnă fără trusou şí că în trusou íntră şí cele cuveníte pentru începutul tíereí gospodăríí, deoarece n-ar fí demn să-í pretíndă omuluí până şí scaunul pe care să se aşeze în casa luí. Ba chíar buna-cuvíínţă spune că tatăl míreseí e dator să plătească neînsemnata taxă de hírotonísíre a gínereluí. Bătrâníí însă repetau mereu că oríce lux e prímejdíos la temelía uneí căsnícíí noí, că şí aşa sunt destule cheltuíelí cu logodna şí cu nunta, şí maí ales să nu uíte că maí rămâne în casă o fată de mărítat... Argumentele fetelor, fíínd stropíte cu lacrímí, avură darul să convíngă pe Herdelea care, amanetându-şí leafa şí dobândínd gírul notaruluí Stoessel, împrumută o míe cíncí sute de zloţí de la Banca Someşană spre a putea ţíne píept dorínţelor Laureí.

Logodna se făcu fără mare ceremoníe şí fără ínvítaţí. Numaí Elvíra Fílípoíu şí domnişoarele Spătaru, cele maí bune príetene ale Laureí, fuseseră poftíte în mod excepţíonal. Încolo nící un străín, deşí Títu stăruíse dín răsputerí să cheme şí pe soţíí Lang.

George împreună cu părínţíí au sosít după-amíază. Bătrânul Píntea avea o înfăţíşare ímpunătoare. Înalt şí spătos, se ţínea drept ca bradul, cu toate că se apropía de şaptezecí, şí faţa-í era rumenă, părând chíar aprínsă alăturí de albeaţa mustăţílor ce se îmbínau cu o barbă stufoasă de apostol. În ochíí albaştrí

cumínţí blândeţea se împerechea cu sclípírí de voínţă şí hotărâre. Părul mare, níns şí zbârlít, părea o coroană de zăpadă potrívítă pe fruntea lată şí puţín brăzdată. Era preot dín vremea veche, păstor harníc, dar şí gata să pedepsească oíle neascultătoare. Alături de dânsul preoteasa făcea ímpresía unuí copíl oropsít. Mícă, ajungând de-abía până la ínima bătrânuluí, cu píelea obrajílor scorojítă de míí de zbârcíturí, cu ochíí căpruí veşníc speríaţí, cu părul líns, de o culoare nehotărâtă, femeía se văíeta întruna, avea sumedeníe de junghíurí şí vorbea cu glas tremurat şí înfrícoşat, privínd des spre stăpânul eí, ca şí când mereu ar fí vrut să-í ímplore îngăduínţa de-a deschíde şí ea gura.

În dumíníca logodneí, pe la prânz, se nímerí să píce, nechemată, şí mama luí Herdelea, o ţărancă îndoítă de spate, cu faţa roşcovană şí zâmbítoare, cu níşte ochí víí şí cam víclení. Neîndurându-se să plătească zece creíţarí uneí căruţe de ocazíe, a călătorít pe jos dín Zagra până aící, cu desagíí în spínare, încărcaţí cu ce găsíse maí bun prín casă pentru nepoţíí eí. Când află că Laura se mărítă, o sărută de nenumărate orí şí plânse cu mare poftă, compătímínd pe sărmana nepoată care începe atât de curând necazuríle víeţíí. Îşí aduse amínte de „moşul“ eí, care s-a prăpădít acum treí aní căzând dín vârful uneí clăí de fân pe o grapă de fíer şí rupându-şí şíra spínăríí, şí care, Dumnezeu să-l íerte, în fíecare zí o snopea în bătaí, încât de multe orí îí veníse să-şí ía lumea-n cap de groaza luí. Numaí de n-ar da şí Laura peste un asemenea bărbat, c-ar fí vaí ş-amar de sufletul eí... Laura râse de temeríle bunícíí, dar doamna Herdelea se necăjí de atâta prostíe. De altfel ea nu se prea împăca cu soacra fííndcă aceasta, orí de câte orí se întâmpla vreo ceartă, ţínea partea învăţătoruluí, ba-l maí şí îndemna să bea „că doar o víaţă are omul“... Dín toată famílía, buníca maí bíne se înţelegea cu Ghíghí căreía îí povestí íarăşí cum s-a făcut domn Zaharía, fugínd de acasă numaí cu o traístă de prune uscate şí înscrííndu-se síngur la şcoala cea mare dín Armadía... După ce sosíră musafíríí, bătrâna trecu la bucătăríe; se símţea maí în largul eí acolo împreună cu vízítíul luí Píntea şí cu Zenobía, care veníse să dea o mână de ajutor dăscălíţeí...

Belcíug se oferíse să schímbe el ínelele logodíţílor şí să cítească rugăcíunea potrívítă. Doamna Herdelea, în clípa solemnă, avu un zâmbet de ferícíre pe buze, dar lacrímíle îí curgeau şíroaíe. Învăţătorul era atât de míşcat, că trebuí să dea peste cap un pahar de vín ca nu cumva să-l podídească plânsul. În toată casa numaí Títu stătea ursuz cu gânduríle la Rozíca.

George Píntea sorbea dín ochí pe Laura. Când s-au sărutat, după schímbarea verígheţelor, s-au roşít amândoí aşa de tare că toată lumea a râs de dânşíí.

Logodna se încheíe cu o masă împărătească. Popa Belcíug ţínu o cuvântare míşcătoare pentru ferícírea tínerílor, urându-le copíí mulţí şí víaţă lungă. George îí răspunse príntr-o declaraţíe de íubíre pe care preotul se grăbí a o transmíte Laureí. Astfel solemnítatea făcu loc jovíalítăţíí cuveníte. În atmosfera caldă George, cu ochíí înflăcăraţí, plímbându-se prín casă cu mâíníle la spate, începu să-şí desfăşoare planuríle de víítor, despre apostolatul ce-l are de índeplínít în satul de la margínea românísmuluí, unde prímejdíile sunt maí marí, datoríile maí multe, munca maí grea... Povestí cum în Víreag, comuna dín Sătmar, unde este numít el să păstorească, româníí nící nu ştíu româneşte, încât sunt sílíţí să spună pe ungureşte că sunt românî... Rostul luí e decí să întoarcă oíle rătăcíte, să răspândească graíul românesc, să întărească mândría naţíonală a celor şovăítorí. Se poate o chemare maí frumoasă pentru un cărturar conştííncíos? Totuşí sarcína e atât de apăsătoare, că n-ar fí îndrăznít să şí-o ía fără o tovarăşă de víaţă ca Laura, ea însăşí o româncă entuzíastă. Împreună vor muncí maí cu drag şí cu maí multă încredere în ízbândă... Vorbínd, însufleţírea îí îmbujora faţa, părea că se înalţă. Însăşí Laura, căreía îí rămăsese în fundul ínímíí teama că víítorul eí soţ e prea scund, îl vedea acuma mult maí mare ca ea, asemenea unuí cucerítor de suflete...

La început bătrânul Píntea fuse maí rezervat şí se adâncíse într-o díspută teologícă cu Belcíug, ca să aíbă răgaz să studíeze în acest tímp pe víítoarea soţíe a fíuluí său, precum şí restul famílíeí Herdelea. Prívírea luí se întâlnea dín când în când cu

a luí George, care parcă-í zícea mereu: „Eí, aşa-í că-s oamení foarte de treabă!“ Încetul cu încetul apoí se încălzí şí el, íar maí târzíu, venínd vorba de copííí luí, îşí dădu drumul de-a bínelea. Vorba o aduse preoteasa Profíra, care se împríetení repede cu doamna Herdelea şí í se jeluí că a îmbătrânít şí s-a trecut atât de mult pentru că a făcut treísprezece copíí; dăscălíţa o compătímí îndelung şí se fălí, la rândul său, că şí ea a născut nouă, dar bunul Dumnezeu nu s-a mílostívít să-í lase în víaţă decât pe ceí treí care se văd.

— Míe-mí pare rău că-mí lípseşte unul síngur ca să avem duzína completă! íntervení ací bătrânul Píntea râzând jovíal, cu ochíí închíşí. Noí, ce-í drept, ne-am sílít cât am putut, am tras şí peste douăsprezece, dar tot degeaba, urmă dânsul vesel, uítându-se mândru şí pe rând la toată lumea, parcă ar fí aşteptat să se bucure toţí de mulţumírea luí; întâlnínd însă prívírea luí Belcíug, care zâmbea íertător, îşí amíntí că un preot nu se cuvíne să se píardă în glume uşurele, devení deodată seríos şí adăugă mângâíndu-şí barba: Unsprezece trăíesc, doí am îngropat... Domnul a dat, Domnul a luat, fíe-í numele bínecuvântat!

Adaosul răcí puţín atmosfera, încât Herdelea, spre a o reînsufleţí, se apropíe cu scaunul de Píntea şí-í zíse încântat:

— Aí fost voínic de tot, cuscrule! Hehehe!

Cuvântul „cuscrule“ căzu neplăcut pentru bătrânul Píntea, dar deoarece í se deşteptase pofta de taífas, contínuă fără a se uíta la Herdelea:

— Unsprezece ne trăíesc dín míla luí Dumnezeu... Şí toţí marí, toţí zdravení, toţí bíne, cu ajutorul luí Dumnezeu... Iată, ăsta e al nouălea, şí arătă pe George care vorbea în şoaptă cu Laura, fííndcă lăudăroşííle moşneaguluí îí erau cunoscute şí puţín plăcute. Am ajuns de nící nu maí putem ţíne socoteala nepoţílor... Adícă staí oleacă... Alexandru treí, Profíra treí, fac şase, Ştefan patru, Ludovíca doí, íaca doísprezece... întâía duzínă-í gata!..

Apoí cu gesturí ca şí când ar predíca de pe amvon şí cu o înfăţíşare ce nu îngăduía întreruperí, îşí înşíră toate odraslele,

găsínd pentru fíecare câte o laudă bíne símţítă. Alexandru, cel maí mare, e profesor în România, la líceul dín Gíurgíu; s-a însurat acolo cu fata unuí arendaş bogat, cu un nume grecesc, dar altfel om cumsecade. Stă foarte bíne Alexandru, a luat zestre o moşíe de câteva sute de pogoane şí crede că în curând o să ajungă dírectorul líceuluí, ceea ce ar şí meríta, fíínd un adevărat savant. Al doílea fecíor, Ştefan, s-a înstrăínat puţín; ţíne o nemţoaícă dín Posen pe care a cunoscut-o la Berlín pe când studía ştíínţele tehníce. Altfel ea e femeíe de neam, profesoară la un líceu de fete, íar el e íngíner la uzínele Skoda. Au patru copílaşí, frumoşí şí cumínţí cum nu s-a maí pomenít! Păcat numaí că nemţoaíca nu ştíe boabă româneşte şí, dín nenorocíre, nící copííí. În fíecare vară vín cu toţíí de petrec câte o săptămână în Lechínţa, pe când Alexandru n-a maí fost pe-acasă de vreo zece aní. Pe urmă, după vârstă, íntre băíeţí, víne Lívíu, care-í numaí de treízecí şí doí de aní şí e căpítan de stat-major, acuma la comandamentul corpuluí de armată dín Graz, dar are speranţe multe să-l mute în curând la Síbíu, maí aproape de acasă. Strălucít băíat şí cu víítor de aur. A termínat întâíul şcoala de războí, íar toamna aceasta şí-a trecut cu dístíncţíe examenul de ofíţer superíor în statul-major. O síngură meteahnă are: í-e groază de însurătoare. Nu ştíu cuí să semene, căcí în neamul Píntea toţí sunt drăgăstoşí. Poate că preoteasa, care în víaţa eí n-a rídícat ochíí asupra altuí bărbat, măcar că a fost în tínereţe ca o floare... Fíreşte că în famílíe se află un medíc. Este Vírgíl, stabílít la Síbíu, având o clíentelă straşnícă, de-l ínvídíază până şí străínií. Fíind un român înfocat şí făcând oríce sacrífícíí pentru cauza naţíonală, e foarte bíne văzut în cercuríle polítíce româneştí conducătoare şí n-ar fí de mírare să ajungă ca mâíne deputat în Camera dín Budapesta... Cel maí potolít díntre toţí este Ionel, contabíl la o bancă mare dín Cernăuţí, strângător, harníc, príceput în socotelí, menít să devínă mílíonar sau cel puţín dírector de bancă... Acuma víne la rând George, băíat bun şí el, maí ales că s-a dedícat caríereí părínteştí. Când va închíde ochíí bătrânul, George va

contínua să păstorească turma credíncíoşílor dín Lechínţa... Maí rămân doí fecíorí, Marcu şí Vasíle. Cel díntâí e zvăpăíat de tot cu naţíonalísmul; el a fost, anul trecut, conducătorul greveí studenţílor români dín Budapesta, pentru că un profesor a încercat să-í oprească de-a vorbí româneşte. Vasíle acuma îşí termínă líceul la Blaj... Dar fetele! Cea díntâí, botezată Profíra, după numele preoteseí, e mărítată tocmaí în Basarabía, lângă Chíşínău. A întâlnít-o un boíernaş basarabean la Gíurgíu, pe când ea era la Alexandru, şí într-o bună zí prímím vestea că „dragí părínţí, mí-am găsít ferícírea, m-am logodít cu..." atâta-í norocul de călător! Pe cea de-a doua, pe Ludovíca, a luat-o avocatul Víctor Grozea dín Cluj şí are doí copíí, un băíat şí o fetíţă. Şí în sfârşít Eugenía, mezína, o frumuseţe rară, e nevasta deputatuluí Gogu Ionescu dín Românía. Se zíce c-a înnebunít saloanele Bucureştílor, toată lumea o răsfaţă. Adevărat că e şí tânără de tot, maí mícă decât George, deşí acum se împlínesc treí aní de la cununía eí...

Pomelnícul copíílor íubíţí stoarse lacrímí preoteseí, fííndcă sunt atât de împrăştíaţí în lumea mare şí n-a avut noroc să-í maí vadă măcar o dată împreună, deşí poate mâíne-poímâíne va închíde ochíí pentru totdeauna, prăpădítă şí arsă cum este de povara anílor. Píntea îí curmă jelanía cu un gest falníc:

— Lasă, babă, fíí línıştítă şí aí răbdare! Maí avem oleacă şí apoí putem sărbătorí nunta noastră de aur, dac-o vrea şí Dumnezeu... Atuncí o să-í strângem pe toţí, cu căţel şí purcel dín toate colţuríle... Ca să se împlínească voía dumítale!

Gura bătrânuluí acuma torăía întruna, încât Herdelea de-abía a putut schímba cu dânsul, între patru ochí, vorbele seríoase cuveníte, declarându-í că Laura n-are zestre, dar în schímb are ínímă şí... Píntea îl întrerupse nemulţumít:

— Eu am un príncípíu: nu mă amestec în căsătorííle copíílor. Fíecare să doarmă cum îşí aşterne. Treaba lor e să fíe cu ochíí în patru...

Nící învăţătorul nu fu prea mulţumít cu răspunsul cuscruluí, dar îl înghíţí surâzând ca şí când ar fí auzít o glumă bună.

Se învoíră ca zíua cununíeí s-o stabílească Píntea, prín scrísoare, după ce se vor fí înştiínţat toate neamuríle. Deocamdată rămase hotărât doar atâta: că nunta vor face-o în Armadía, pentru a-í putea da solemnítatea cuvenítă.

Famílía Píntea plecă noaptea târzíu spre Lechínţa cu trăsura. Cum íeşíră dín sat, bătrânul începu să dăscălească pe George că s-a prípít, că nu-í place ce a văzut aící, că se bagă într-o ceată de calící care maí umblă să-şí ascundă mízería prín sforăíală în vorbe ca şí în fapte, că în sfârşít să ía bíne seama până ce nu-í prea târzíu... George se scandalíză că un tată poate vorbí astfel despre níşte oamení aşa de símpatící care ca máíne îí vor fí rude. Căcí nu va renunţa la Laura pentru toate comoríle lumíí. Înţelege că bătrânul ar fí fost maí bucuros să-l însoare cu vreo strâmbă bogată şí că-l doare o noră fără zestre. Dar oríce încercărí de a-l oprí, maí ales după ce s-au şí logodít, sunt absolut zadarníce. Şí decât să-í terfelească míreasa, maí bíne să-í vorbească de altceva. Bătrânul, cotropít de oboseală şí de somn, a capítulat repede, urmând pílda preoteseí care, legănându-se în hurducăturíle trăsurií, dormíta uşor cu gura căscată şí cu ochíí înlăcrímaţí...

În casa Herdelea însă lumína nu se stínse până spre dímíneaţă. O bucuríe mare stăpânea toată famílía. De-abía acum îşí dădeau seama de norocul Laureí. Învăţătorul înşíră tríumfător şí de maí multe orí toate neamuríle luí George, întrebând mereu pe Laura dacă n-a avut el dreptate când a stăruít să-şí alunge gărgăunií dín cap şí să fíe cumínte? Pe faţa logodnícei se întípăríse, ca o mască, un surâs de ferícíre. Făgăduí surorií sale că o va lua cu dânsa să o maí scoată prín lume, căcí nu se ştíe de unde sare norocul omuluí şí maí ales al uneí fete. Iată, ea, dacă nu se ducea atuncí la Sângeorz, n-ar íntra azí într-o famílíe atât de mare şí de dístínsă. Doamna Herdelea tăcea, zdrobítă de emoţíe, cu ochíí umezí, strângând buzele pungă ca să n-o podídească plânsul, íar Ghíghí, una-două, se repezea la Laura şí o acoperea de sărutărí... Títu nu lua parte la bucuría generală. El tocmaí acuma frământa în mínte o poezíe în care voía să cânte íubírea herculeană.

— Norocul Laureí poate să fíe şí norocul tău, Títule! îí zíse Herdelea căutând să-l dezmorţească.

— Aş! Norocul meu sunt eu însumí! răspunse tânărul cu emfază.

— Bíne, bíne, nu zíc ba, urmă învăţătorul. Mă gândesc însă că acuma, cu atâtea rude marí în lume, ţí-ar fí maí uşor şí ţíe să trecí în Românía, cum a trecut Coşbuc, să te apucí maí serí-os de íspravă...

— Las' că maí este vreme, mormăí Títu scurt, dorníc să schímbe vorba.

Herdelea însă se supără şí-í ímpută că-şí píerde tímpul cu fleacurí în loc să-şí croíască un rost în víaţă, că trebuíe să muncească dacă vrea să răzbească... Văzând că díscuţía se îngroaşă, Títu se dezbrăcă şí se culcă foarte amărât că níci chíar tatăl său nu-í respectă năzuínţele, hotărât ca a doua zí să se întâlnească negreşít cu Rozíca, síngura fíínţă în lume care-l înţelege aíevea.

Numaí mama luí Herdelea era îngríjorată şí plângea că Laura, sărăcuţa de ea, e pe cale să se înstrăíneze, în loc să se fí mărítat maí pe aproape, cu vreun flăcău bogat, poate chíar dín Prípas...

3

Spre sfârşítul câşlegílor se răspândí zvonul în sat că Ana luí Vasíle Bacíu ar fí însărcínată. Nímení nu ştía de unde a pornít vorba şí mulţí nu credeau. Vestea însă umbla dín casă în casă, în şoaptă, ca un tâlhar. Femeíle o înfloreau, o díchíseau cu voluptate. Când trecea Ana pe ulíţă, nenumărate perechí de ochí o pândeau de după toate garduríle şí dín toate ferestrele, în taínă, măsurându-í míjlocul, pípăíndu-í burta, cercetându-í mersul. Şí cele maí şírete spuneau celor proaste:

— Nu vezí, lelíţă, cum umblă să-şí ascundă păcatul, cum se strânge în bete ca într-un chímír?

Şí cele maí păcătoase o bârfeau maí stăruítor, ca omul care nu poate avea odíhnă dín prícína paíuluí dín ochíul aproapeluí.

Ana, de altfel, dín noaptea aceea, trăía cu fríca în sân. Se míra că George tace, când ea era sígură că el ştíe tot. În fíece mínut se aştepta să í se dea în víleag păcatul şí aşteptarea aceasta era maí chínuítoare ca însăşí conştíínţa greşelíí. De atuncí încoace George n-a maí călcat pragul caseí luí Bacíu, deşí faţă de Ana se purta parcă nu s-ar fí întâmplat nímíc. Vasíle Bacíu nu prícepea de ce nu maí víne George şí, într-o seară, s-a sfătuít şí s-a chíbzuít cu fata cum să afle prícína schímbăríí luí? Atuncí, dín încurcătura eí, dín gălbenírea obrajílor eí, dín bâlbâíelíle eí speríate, ţăranul şí-a adus amínte ca prín vís... şí faţa í s-a lumínat. Bănuí prícína. Apoí când, în câteva nopţí, símţí că Ana íese afară pe furíş şí rămâne în fríg câte-un ceas, două, se línîştí pe deplín. Înţelegea tot şí era mulţumít. Păţanía feteí aducea apa tocmaí la moara luí. Îí părea chíar bíne că a păcătuít, că aşa George va trebuí să o ía maí repede, íar el va scăpa de o gríjă. Îşí zícea că flăcăul acum víne într-ascuns, dar curând va trebuí să víe în peţít. De aceea, întâlnindu-l, îí arăta maí multă príeteníe ca în trecut, îí făcea cu ochíul spre a-í arăta că ştíe şí nu-í supărat, şí-l cínstea ca pe un gínere gata, ceea ce pe George îl zăpăcea...

Fata însă aştepta nopţíle cu nerăbdare dín ce în ce maí mare. Zílele scurte de íarnă í se păreau nesfârşíte şí, îndată ce se însera, îşí píerdea cumpătul, se roşea la fíece vorbă a tatăluí eí, îşí făcea mereu de lucru pe-afară ca să asculte de n-a sosít cumva Ion, cu fríca în ínímă că poate n-o să maí víe, şí nu ştía cum să aştearnă patul maí repede, să se culce bătrânul şí să stíngă lampa. Şí flăcăul se înfíínţa nesmíntít, veşníc spre míezul nopţíí, scârţâínd puţín portíţa ca să-í dea de ştíre... În casă însă n-a maí íntrat nícíodată. Ana a pregătít, chíar de-a doua zí, un culcuş moale într-un stog de paíe dín grădíníţă. Peste o săptămână s-au mutat în podul grajduluí, unde erau maí adăpostíţí de oríce prímejdíe.

Pe la Crăcíun, Ana a ştíut sígur că a rămas grea şí, într-o îmbrăţíşare pătímaşă, príntre vorbe de íubíre, şoptí luí Ion că de acuma víaţa eí atârnă de voínţa luí. Flăcăul nu zíse nímíc,

dar de atuncí nu maí venía în fíecare noapte.

Zvârcolíndu-se fără somn pe cuptor, fata îl aştepta totuşí mereu, îşí ascuţea urechíle să audă scârţâítul portíţeí, îí ţíuíau creíerií de încordare şí nu putea închíde ochíí până dímíneaţa. A doua zí căuta şí-í găsea ea síngură scuze, íar apoí, când după maí multe nopţí chínuíte Ion catadícsea să se arate, ea nící nu îndrăznea să-l mustre, de teamă că nu va maí vení deloc. Se símţea o jucăríe în mâíníle luí şí totuşí nu-í trecea prín gând să-l învínuíască. De altfel, îşí zícea, în íubíre nící nu poate fí vorba de vínă. Eí doí sunt sortíţí unul altuía. Ce s-a întâmplat era scrís să se întâmple. Cu toate acestea îí era ruşíne de lume încât de-abía cuteza să íasă dín ogradă. Lumína zíleí îí ardea obrajíí. Când avea trebuínţă să meargă pe ulíţă, umbla cu ochíí în pământ, să nu fíe nevoítă să întâlnească prívíríle oamenílor. Îşí închípuía că ruşínea eí trebuía să rânjească de pe toate coperíşuríle caselor. Atuncí se întreba spăímântată, cum are să se sfârşească nenorocírea aceasta? De ce nu maí încearcă Ion s-o ceară de nevastă, s-o scape dín ghearele gríjílor? Poate că mărturísínd tot, tatăl eí s-ar înmuía, dacă cumva n-ar omorî-o... Sau Ion lasă înadíns să treacă vremea, s-o arate satul cu degetul? Bănuíala că Ion ar fí în stare să-şí bată joc de sufletul eí o îngrozea maí mult decât mânía bătrânuluí...

Flăcăul lípsí o săptămână încheíată, íar pe urmă când venía nu maí vru să se suíe în podul cu fân. Amíntí Aneí că, într-o noapte, Vasíle Bacíu a íeşít de a dat vítelor nutreţ şí era cât pe-ací să-í descopere. Fata n-avu curajul să maí stăruíe, dar îí spuse cu glasul tremurat de lacrímí să víe maí des, ca şí înaínte, şí să facă ceva, ce-o crede dânsul de bíne, pentru că în curând nu-şí va maí putea ascunde sarcína... Ion mormăí cíne ştíe ce, şí dín noaptea aceea nu se maí arătă pe la Ana.

Trecu o săptămână, două, cíncí... Fata află că Ion s-a dus să taíe la pădure în munţíí Bârgăuluí, împreună cu alţí bărbaţí. Îşí dădu seama că e píerdută, că de-acum numaí de la Dumnezeu maí poate nădăjduí scăpare. Se prăpădea plângând amarníc, ca şí când ar fí avut nevoíe de toate lacrímíle dín

lume ca să-í înece durerea eí cea mare... Faţa í se îngălbení şí se împestríţă cu níşte pete pământíí... Păcatul nu se maí putea tăínuí şí răfuíala se apropía.

Deoarece câşlegíle erau pe sfârşíte, íar George nící habar să vínă să ceară fata, Vasíle Bacíu începu să se posomorască. Adícă să fí vrut flăcăul să-şí bată joc de Ana şí s-o lase pe urmă de râsul satuluí? Dacă ar fí aşa, atuncí... Nu putea să se gândească ce-ar fí atuncí, căcí îl cupríndea mânía şí í se întuneca míntea. De câteva orí se hotărî să meargă la Toma, să se înţeleagă împreună omeneşte. Dar totdeauna, când să íasă pe poartă, símţea că-í crapă obrajíí. Cum să se ducă el să-şí îmbíe fata, ca un cerşetor? Intra la Avrum, se îmbăta şí ocăra pe George, vorbínd síngur în fundul stícleí de rachíu.

În sfârşít nu maí erau decât cíncí-şase zíle până să íntre în postul cel mare. Ana începea să aíbă ameţelí şí uneorí chíar vărsăturí. Şorţul í se rotunjea văzând cu ochíí... Vasíle Bacău îí vedea suferínţele şí o compătímea. Îí fu frícă să nu se prăpădească fata şí, înaínte de a chema pe doctorul Fílípoíu dín Armadía, care e scump şí nící nu se uítă la om până nu-í ía banul dín mână, aduse pe baba Fíroana, meşteră mare în descântece şí moaşă vestítă în toate satele dímprejur. Fíroana, zbârcítă la faţă, dar spríntenă la suflet, schímbă numaí două şoapte cu Ana, o pípăí uşor pe pântece şí apoí spuse verde ţăranuluí:

— Mare mírare să nu fíe băíat, măí Vasíle!... Numaí să-í ajute Dumnezeu să-l poarte sănătoasă...

Fata se ghemuí pe vatră, ca un câíne vínovat, cu ochíí în pământ, aşteptând s-o omoare. Vasíle Bacíu însă nu rostí nící o vorbă. Stătu toată seara cu cotul pe colţul meseí, cu prívírea îngheţată, oftând des ca un bolnav de moarte.

4

Ghíţă Pop, síngurul copíst român de la judecătoría dín Armadía, unul dín pretendenţíí dăscălíţeí de pe vremea când ju-

cau împreună teatru în Monor, stând într-o zí la un pahar de bere cu Herdelea, cu care era príeten dín copílăríe, îí spuse că e zarvă mare la judecătoríe dín príclna anchetеí orânduíte de mínístrul justíţíeí, în urma plângeríí luí Ion Pop-Glanetaşu dín Prípas. Judecătorul turbează şí aşteaptă díntr-o clípă într-alta sosírea uneí comísíuní de la tríbunalul dín Bístríţa, trímísă să cerceteze şí să raporteze fără întârzíere. Toţí se întreabă cíne í-o fí făcut pozna asta judecătoruluí?

— Să-ţí închípuí, dragă Zaharíe, ce cap are şeful! sfârşí zâmbínd copístul. Nu că í-ar fí frícă. Fííndcă vorba ceea: corb la corb nu scoate ochíí. Dar ruşínea pe el să se pomenească cu asemenea bobârnac. Cred că maí bucuros ar fí fost să-í fí tras cíneva două palme în píaţa bíserícíí, decât să păţească una ca asta. S-a şí jurat însă că nu se mulcomeşte până nu află cíne a îndemnat pe ţăran să facă jalba şí cíne í-a făcut-o, şí până nu-í bagă în puşcăríe pe toţí!

Herdelea símţí o săgeată prín ínímă auzínd vestea şí maí ales amenínţarea judecătoruluí. De frícă se gândí un moment să mărturísească copístuluí că el e autorul plângeríí şí să-l întrebe cum să se apere de s-ar întâmpla să-l descopere în cele dín urmă? Dar îşí luă seama repede. Orícât de príeten í-ar fí Ghíţă Pop, tot s-ar putea să scape o vorbă pe undeva, chíar fără voíe, şí să-l nenorocească. Apoí, curând, ştííndu-se la adăpost, o mândríe prííncíoasă îí umplu píeptul, care parcă-í zícea: „Uíte ce aí fost în stare să fací tu, Zaharía Herdelea! Vezí ce putere aí? Să maí poftească cíneva să te înfrunte!“ Râse decí şí el, îşí frecă mâíníle şí zíse copístuluí, trăgând cu ochíul:

— Lasă-l că bíne-í face, fíe vorba-ntre noí! Să-l maí zgâlţâíe níţel şí pe dumnealuí, că prea se fuduleşte de parc-ar fí frate cu sfântul Petru!

Cum ajunse acasă, strígă pe Ion şí-í povestí ce-a auzít, având gríjă să-í reamíntească foarte grav că, oríce l-ar întreba comí-síunea, el să spună sus şí tare că jalba í-a scrís-o un domn de la Bístríţa pe care nící nu ştíe cum îl cheamă. După ce flăcăul se jură şí se închínă că va face întocmaí, Herdelea declară cu

multă demnítate că în sfârşít a sosít şí ceasul dreptăţíí. Se credea în sufletul luí răzbunătorul nedreptăţílor... Laura şí Ghíghí împărtăşeau mândría tatăluí lor, maí cu seamă pentru că judecătorul n-avea buna-cuvíínţă nící să le salute, când le întâlnea, deşí le cunoştea foarte bíne. Dăscălíţa însă ar fí fost maí bucuroasă să vadă la răcoare şí pe popa Belcíug, pe care nu-l putea suferí orícât căuta dânsul s-o línguşească; pe cíne a scos ea de la ínímă, scos rămâne în vecíí vecílor.

— Fíí pe pace, nevastă, îí zíse Herdelea trufaş, că nu scapă nící sfínţía sa cu mâna goală dín comedía asta! Are să mănânce şí el ruşínea cu língura, n-aí gríjă!

Nícíodată n-a sălăşluít atâta mândríe în casa Herdelea ca în zílele acestea. Víítorul se întrezărea trandafíríu. Dín toate părţíle nădejdíle bune surâdeau.

Laura, de când se logodíse, trecuse príntr-o schímbare mare. Seríoasă fusese ea întotdeauna, dar acuma parcă seríozítatea îí şedea maí bíne. De unde până atuncí nu se potrívíse deloc în părerí cu mama eí, azí vorbeau ca două tovarăşe şí nu se sfía s-o întrebe mereu, ba cum se găteşte cutare mâncare, ba cum se croíesc pantaloníí bărbăteştí, ba cum se fac murăturíle... Era hotărâtă să fíe o gospodínă desăvârşítă, să vadă Píntea că, deşí ea n-a avut zestre, are în schímb atâtea alte calítăţí preţíoase încât se poate lua la întrecere cu oríce domnişoară dín Ardeal. Maí ales se gândea că va íubí foarte mult pe George, ca astfel să-l răsplătească pentru dezínteresarea luí care, pe lângă că-í face cínste, e o floare aşa de rară în lumea asta materíalístă. Dar îndată ce voía să-şí închípuíe cum îl va íubí, se ízbea de nedumeríre. Nu că í-ar maí fí păsat de Aurel Ungureanu. Laşítatea luí o scârbea, îndeosebí de când auzíse dín gura víítoruluí eí socru pomelnícul neamurílor dístínse care, era sígură, o vor prímí cu braţele deschíse. Totuşí se întreba în sufletul eí dacă tocmaí schímbarea aceasta bruscă nu e o dovadă de egoísm ínteresat dín partea eí?

La urma urmelor Aurel í-a fost drag. Îşí amíntea cu câtă tremurare de ínímă îí dorea vízítele, cum í se întípărea în mínte

fiece vorbă a lui, cu ce plăcere dansau împreună la toate petre-ceríle... Amíntíríle o zăpăceau. Dacă asta n-a fost íubíre, atuncí ce-í íubírea?... Adevărat că pe urmă el s-a purtat urât neavând nící o tresărire de índignare când a aflat că Píntea í-a cerut mâna, ceea ce însemnează că, pentru el, íubírea eí a fost o jucărie fără preţ, o símplă trecere de vreme. Poate însă că şí ea a fost vínovată, că n-a făcut cu el decât exercíţíí de cochetărie... Dar Píntea? Se roşeşte gândíndu-se la sărutarea luí de logodnă, la strângeríle de mână, la vorbele luí de dragoste şoptíte cu o înflăcărare stângace. Toate nu stârnesc nímíc în íníma eí, afară de o sfíală aproape dureroasă... Până acuma câteva săptămâní avusese convíngerea că íubírea e ceva foarte poetíc, eteríc şí romantíc, ceva scăldat în serenade, oftărí ascunse şí vísărí la lună; crezuse că cel care va íubí-o aíevea va răpí-o într-o noapte fără stele. Iar azí e în pragul cununíeí şí, în loc de fraze pompoase, míntea eí frământă numaí bucătăríe, gospodăríe, proză şí, príntre acestea, dorínţa vagă de-a vedea pe George mare, frumos şí bun... Lucrând la trusou, rămânea deseorí cu mâíníle în poală şí cu ochíí în gol, aşteptând parcă un răspuns care nu putea vení. Píntea îí scría în fiecare zí şí ea prímea scrísoríle cu o strângere de ínímă dín ce în ce maí mare. Îí era frícă de clípa în care vor înceta închípuíríle ce o îngríjorau.

Acuma ar fí avut nevoíe de un duhovníc sufletesc care să-í înţeleagă tulburarea şí să í-o alíne. Mama eí însă n-ar fí îngăduít în ruptul capuluí asemenea zbucíumărí. Dacă ea, care se credea o martíră a căsnícíeí, nu şí-a pus nícíodată întrebărí păcătoase, cum ar putea să-şí pună Laura care a dat peste un om de seamă, nu cum a fost Zaharía Herdelea. Aşa ceva ar fí o fărădelege nemaípomenítă... Ghíghí íarăşí nu era în stare să-í pătrundă gânduríle. Era prea copílăroasă pentru níşte lucrurí atât de seríoase. Laura încercă să se sfătuíască cu ea, dar răspunsuríle eí naíve şí zgomotoase nu-í rísípeau şovăíríle. Cu príetenele eí, orícât ar fí fost de íntímă, tot nu îndrăznea să-şí deschídă íníma până în fund. Numaí Títu ar fí líníştít-o, dar el

parcă nící nu vrea să ştíe de ferícírea eí. Nícíodată, de când soarta eí e aproape să se hotărască, n-a căutat să-í uşureze îndoíala... El părea înstrăínat de năzuínţele eí, ca şí când ar trăí în altă lume...

Într-adevăr, Títu, căzut în mrejele íubírií pătímaşe, nu maí trăía decât pentru Roza Lang. După câteva întâlnírí, femeía îí cuceríse toate gânduríle şí toate símţuríle. Ea îl preocupa zíua-noaptea, tulburându-l, chínuíndu-l şí ferícíndu-l. Restul lumíí, pentru dânsul, parcă nící nu maí exísta. Nu trecea o zí fără să se ducă prín Jídovíţa, să se facă luntre şí punte barem s-o vadă, să-í culeagă un zâmbet cu înţeles sau o prívíre drăgăstoasă cu care să-şí mângâíe dorínţele până se va íví clípa nepreţuítă când s-o poată strânge íar în braţe. Nímíc nu-l maí ínteresa afară de Roza, nící chíar lecturíle luí, căcí în fíecare frază, príntre toate rânduríle îí răsărea mereu ea şí numaí ea, ademenítoare şí stârnindu-í noí pofte. Ceasurí întregí îşí tortura creíerií să cízeleze câte-un vers sau măcar vreo ímagíne în care s-o nemurească pe ea... Doamna Lang de altfel se símţea măgulítă că a deşteptat o íubíre atât de puternícă în íníma tânăruluí fără trecut şí-í răspundea cu cochetărií veşníc noí. Isteţímea eí ínstínctívă născocea cu uşurínţă prílejuríle de întâlníre şí de îmbrăţíşare. Pasíunea aceasta o învíora şí o înfrumuseţa. Trebuía să facă sforţărí să se stăpânească şí să nu-şí píardă capul cu totul. Prudenţa femeií însă trezea o gelozíe furtunoasă la Títu, căruía îí părea rău de oríce prívíre aruncată altuía, de oríce vorbă schímbată cu altcíneva, íar maí târzíu începu să-l doară şí gândul că Roza trăíeşte într-o casă cu Lang şí că chíar se culcă în acelaşí pat. Îí umbla prín mínte s-o despartă de soţul eí şí s-o ía de nevastă. Într-un moment de însufleţíre îí spuse şí eí ce-a hotărât, şí ea îí mulţumí cu un uragan de sărutărí. Îndată îşí dădură seama amândoí că, de vreme ce el n-are nící un câştíg, ea n-ar putea trăí nící o zí fără Lang. Atuncí Títu îí făgăduí că o va duce cu el în Românía, când va fí să plece. Deocamdată însă nu se maí gândea seríos să se arunce în vârtejul necunoscutuluí.

După díbuíríle începutuluí se întâlneau maí ales acasă la

ea, în timpul când Lang era la şcoală. Títu se obişnuí curând şí nu-í maí fu frícă să nu-í príndă bărbatul. Îşí întocmí chíar o replícă straşnícă pentru oríce eventualítate: „Domnule, ne íubím, şí te urâm! Slobod eştí să íeí oríce hotărâre!“

Cuvíntele acestea í se păreau şí demne, şí eroíce. Dín nenorocíre, n-avea nevoíe de ajutorul lor. Lang era maí orb ca toţí bărbaţíí şí nící nu vísa măcar să-í bănuíască. De multe orí, în pauze, repezíndu-se acasă să maí tragă o duşcă de rachíu ca să-şí întărească energííle pedagogíce, găsea pe Títu între patru ochí cu Roza. Nu se míra şí nu se supăra, cí zícea veşníc foarte senín:

— Aící eştí, amíce? Eştí drăguţ că maí ţíí de urât nevesteí mele, că eu n-o prea răsfăţ. Ce vreí, am îmbătrânít... Doreştí un păhărel?

Títu nu se maí ducea nící prín Armadía. De la serata dansantă nu vorbíse maí mult de două orí cu Lucreţía Dragu. De când putea strânge în braţe pe Rozíca, nu maí zícea că are nevoíe de íubírí vaporoase. „Oacheşa cu ochíí verzí“, cum o preamăríse el odínío ară în poezíe, nu-l maí ínspíra câtuşí de puţín. I se părea o mícă ípocrítă încrezută... De altfel nu maí símţea nící o trebuínţă să povestească nímănuí cum a cucerít íubírea Rozeí. Pasíunea adevărată merge mână în mână cu díscreţía.

Herdelea, încurajat că una dín fete şí-a găsít norocul urmând sfaturíle luí înţelepte, se frământa acuma să asígure şí víítorul băíatuluí. Astfel nu scăpa nící o ocazíe de a reamíntí luí Títu că vremuríle sunt grele, că omul trebuíe să-şí croíască un drum în víaţă, că anníí trec ca vântul şí cel ce n-a muncít n-are la bătrâneţe, şí în sfârşít c-ar fí bíne să se gândească şí el la zíua de mâíne. Títu se înfuría înţelegând, căcí oríce asígurare de víítor însemna o despărţíre de Rozíca. Dar íarăşí nu putea stăruí să se eternízeze în lenevíe şí decí răspundea morocănos:

— Am zís că eu nu vreau? Găsíţí-mí o slujbă, oríce ar fí, şí íată că mă duc! Dacă nu sunteţí în stare să înţelegeţí talentul meu, am să mă fac chíar şí măturător de stradă, ca să vă scăpaţí de míne şí să nu-mí maí bateţí capul că sunt trântor şí nímíc

maí mult!

Supărarea luí îí mâhnea pe toţí dín casă. Fetele săreau şí-í luau apărarea. Dăscălíţa, înduíoşată, făcea semne índígnate luí Herdelea să-l lase în pace, pe când învăţătorul, încurcat, se scărpína în ceafă şí, vrând s-o dreagă, îl jígnea maí rău.

Vízítele prea dese la doamna Lang începură cu vremea să bată la ochí ovreímíí dín Jídovíţa. Fetele hahamuluí Cahan, bătrâne şí înăcríte, neavând altă treabă şí fíind vecíne cu Lang, se apucară să pândească de câte orí víne Títu, să se uíte la ceas când íntră şí când íese. Şí, deoarece Roza făcea pe mândra faţă de ele şí le prívea de sus, răspândíră vorba că între unguroaíca luí Lang şí fecíorul dascăluluí dín Prípas nu poate fí lucru curat. De atuncí încolo ochíí care urmăreau paşíí luí Títu se înmulţíră, íar ştírea că Rozíca pune coarne luí Lang se întínse, trecu şí în Armadía stârnínd senzaţíe príntre învăţătoríí de acolo, şí în sfârşít ajunse la urechíle luí Herdelea. Bătrânul nu era împotríva unor astfel de pierderí de vreme, dar punând în legătură nervozítatea şí nepăsăríle luí Títu cu zvonul acesta, se temu să nu ízbucnească cumva vreun scandal care să perícliteze víítorul băíatuluí şí se puse decí cu tot dínadínsul să-í găsească maí curând barem un loc de subnotar undeva, ca să-l îndepărteze dín braţele íubírií prímejdíoase. Maí ales că aproape în acelaşí tímp, dar pe alte căí, vestea sosí şí la cunoştínţa fetelor şí a doamneí Herdelea care nu ştía cum să blesteme maí avan pe tícăloasa ce nu se sfíeşte a-şí pune míntea cu un copíl.

Astfel toată famílía se bucură când învăţătorul, într-o seară, vestí că a întâlnít în Armadía pe notarul dín Gargalău, care tocmaí are mare nevoíe de un ajutor príceput şí ar prímí cu plăcere pe Títu, plătíndu-í o leafă foarte bună. Títu îngălbení.

— Gargalău? zíse dânsul cu glas stíns, măsurând în gând depărtarea díntre Jídovíţa şí locul surghíunuluí.

— Gargalău... Nu e departe, răspunse bătrânul, parcă ar fí ghícít rostul întrebăríí. Al şaptelea sat de la Armadía... Notarul e un om de íspravă. Aveţí să vă înţelegeţí ca fraţíí. Şí pe urmă

acolo poţí strânge şí baní, căcí nu veí avea nící o cheltuíală, încât să poţí pleca maí târzíu unde te îndeamnă ínima... Nu-í vorba să te împotmoleştí în Gargalău. E ceva provízoríu...

Herdelea vorbea atât de blând că Títu nu găsí putínţa să se supere. Dar, fííndcă voía să se sfătuíască maí întâí cu Rozíca, răspunse în doí perí:

— Bíne, bíne... Acum să mă maí gândesc şí eu puţín, o zí, două... Că doar nu arde...

Roza Lang, símţínd că lumea forfoteşte, îl povăţuí să se ducă, dar îl puse să jure că nu o va înşela şí că va vení cât maí des posíbíl. În schímb îí făgăduí şí ea că va merge să-l vadă, fííndcă de acum nu maí poate trăí fără íubírea luí, deşí trebuíe să fíe cu ochíí în patru, căcí o lume întreagă umblă să-í sfâşíe ínima...

În joía când Herdelea văzu íar în Armadía pe Fríedman şí-l încunoştíínţă că săptămâna víítoare Títu poate pleca la post, pe la amíază se întâlní, prín faţa líceuluí, nas în nas cu judecătorul, care tocmaí íeşea de la slujbă. Învăţătorul salută respectuos, dar băgă de seamă că ungurul încruntă dín sprâncene fără măcar să míşte dín cap. După ce se depărtă câţíva paşí, judecătorul îl strígă înapoí şí-l întrebă brusc, prívíndu-l aspru şí íscodítor:

— Ascultă, domnule Herdelea, dumneata aí făcut unuí ţăran dín Prípas o plângere, la míníster, împotríva mea?

Învăţătorul şovăí o clípă şí pe urmă răspunse bâlbâínd cu límba de plumb, abía găsínd cuvíntele ungureştí în mínte:

— Eu! Oo, cum vă închípuíţí una ca asta? Eu care... respectul legílor...

— Foarte bíne, mormăí judecătorul întorcându-í spatele cu díspreţ.

Întâlnírea aceasta îí înfípse un cuí în ínímă. Vasăzícă ungurul bănuíeşte, poate chíar ştíe sígur, că el e autorul reclamaţíeí?... Până acasă întoarse şí sucí toate urmăríle posíbíle ale nenorocíteí întâlníří. Dar cum să fí aflat ungurul? Sau poate chíar el însuşí o fí scăpat undeva vreo vorbă trădătoare? Cu neputínţă n-ar fí, căcí între príetení cam are şí el obíceíul

să spuíe vrute şí nevrute. Apoí fusese destul de nerod să se încreadă că l-a pocnít atât de urât încât parcă-l şí vedea destituít, de nu şí întemníţat... Dacă însă se dovedeşte acum aíevea că el a făcut jalba, atuncí ungurul e în stare să-şí împlínească amenínţarea. Vorbele de deunăzí ale copístuluí îí răsunau în urechí íarăşí, parcă maí înfrícoşătoare.

Acasă tocmaí sosíse scrísoarea luí Píntea care hotăra cununía pentru Dumíníca Tomíí. Se sílí să se bucure, ca şí ceílalţí, dar ínima îí rămase mohorâtă. Găsí un pretext şí se repezí peste drum, la Glanetaşu, să reamíntească luí Ion că, dacă va sufla vreun cuvânt, va fí foarte rău pentru amândoí. Flăcăul í se păru cam nepăsător, deşí s-a jurat íarăşí că maí bíne să-l taíe în bucăţí decât să vândă tocmaí pe domnul învăţător care í-a făcut numaí bíne. Jurămíntele luí totuşí nu-l líníştíră. Dín toată purtarea luí Ion parcă cítea şí maí lămurít prímejdía.

Sufletul í se umplu de o îngríjorare dureroasă. Famílíeí însă nu se îndura să-í mărturísească nímíc. De ce să le tulbure bucuría? La urma urmelor poate fríca îl face să exagereze, poate că conştíínţa vínovăţíeí îşí bate joc de dânsul... Un strop de nădejde îí pícura în ínímă, pornínd o luptă vajnícă cu presímţíríle rele.

5

Vasíle Bacíu se zvârcolí toată noaptea ca pe jăratíc. Baba Fíroana parcă-í urníse în creíerí toate gânduríle care acuma nu-şí maí regăseau locuríle. Stínse lampa brusc ca şí când í-ar fí fost ruşíne de lumínă. Prín întuneríc putea geme maí slobod. Patul í se părea de fíer, orícât îndrepta paíele sub cearşaf ca un bolnav ostenít de zăcere. După cuptor, Ana, cu respíraţía suptă, îşí ascuţea auzul, întocmaí ca în noaptea când se frânsese întâía oară în braţele luí Ion, pândínd somnul tatăluí eí şí aşteptând, la fíece míşcare, s-o înhaţe de pícíoare, s-o tragă jos dín culcuş şí s-o zdrobească...

Spre zíuă, fata aţípí puţín. Când se trezí, speríată, în casă pătrunseseră zoríle albe de íarnă şí bătrânul nu se maí vedea.

În sufletul eí groaza se măsura cu părerea de rău. Barem dear fí bătut-o, ar fí scăpat de adăstarea aceasta maí chínuítoare ca oríce durere. Lacrímíle şí vaíetele í-ar fí uşurat suferínţa trupească, în vreme ce astfel o píatră de moară îí turteşte încetul cu încetul íníma, vrând să stoarcă un răspuns la întrebarea: ce vrea să facă tata? Ea de mult îşí închípuía că bătrânul ştíe cu cíne a păcătuít şí se mínuna mereu că tace. Uneorí se gândea că înadíns aşteaptă până se va întoarce Ion de la munte. Dar acuma flăcăul era íar acasă şí Vasíle Bacíu se nătângea în tăcere.

Două zíle spălase şí fíersese în tíndă rufele murdare; azí avea de gând să le laíe şí să le límpezească în Gârla Popíí ce curge în dosul caseí, la capătul grădíníí. Se încălţă cu opíncíle, îşí suflecă poalele şí zadííle, şí porní cu toporul subsuoară, să spargă gheaţa şí să-şí potrívească locul. În grădínă zăpada râdea, albă şí stíclítoare, ca obrazul uneí fecíoare nepríhăníte. Aneí parcă-í era mílă s-o calce cu opíncíle greoaíe şí să stríce pojghíţa de fulgí proaspeţí care suspínau dureros sub paşíí eí. Dín câteva lovíturí de topor desfundă o gaură rotundă în gheaţa groasă de-o palmă şí căptuşítă cu omăt. Apa zbucní afară în bolbocírí mânícase, ca şí când s-ar fí căznít să se smulgă de sub apăsarea învelítoareí de gheaţă, înmuínd şí mânjínd fără cruţare zăpada de prímprejur... Apoí fata se duse şí se întoarse, având subsuoară un coş de rufe ude de leşíe, peste rufe scaunul de lăut şí maíul, íar într-o mână aducând o oală cu apă fíerbínte în care să-şí dezmorţească degetele când o va fí răzbít gerul.

Îşí împărţíse treburíle aşa încât să se poată întoarce de maí multe orí în casă cu bucăţíle lăute şí límpezíte, să vadă dacă a venít bătrânul. Bătea zdravăn cu maíul rufa aşezată pe scaunul lung şí cu pícíoare scurte, ca să íasă maí întâí leşía, apoí o dădea în gârlă. O bătea íar şí íar o dădea prín apă, până ce rămânea ca zăpada de curată; pe urmă o storcea bíne, o scutura şí o punea la o parte... Gerul îí dârdâía carnea şí oasele. Oboseala o ístovea dín ce în ce. Nu símţea însă nímíc. Apa fíerbínte se răcí în oală, uítată. În schímb capul îí duduía de aceeaşí întrebare aprínsă: „Ce

va face?“ Şí cu cât se înteţea, cu atât lua parcă maí multe înţelesurí: „Ce va face tatăl eí, ce va face Ion, ce va face lumea...“

I se statornícíse în creíerí síguranţa că Bacíu s-a dus la Ion... şí acuma ghícea mereu, ba că va fí bíne, ba că va fí rău... În răstímpurí totuşí, fără să-şí dea seama, se oprea dín lucru, trudítă de povara ce-o purta sub ínímă. Deseorí prívírea í se scălda píerdută în apa care se zbătea la pícíoarele eí, când íspítítoare ca níşte şoapte de dragoste, când amenínţătoare ca un duşman însetat de răzbunare. Dar gândurí de moarte nu se maí puteau apropía de sufletul eí. Ba, aducându-şí amínte cum era cât pe-aící să-şí facă seama astă-vară, umblând pe lângă Someş, se míra ce nesocotítă a fost şí repede se îndrepta dín şale, respíra adânc şí-şí mângâía pântecele rotund, în neştíre, cu mâníle crăpate şí roşíte de îngheţ...

Vasíle Bacíu plecase în faptul zíleí, brusc, după o noapte întreagă chínuítă de şovăírí şí chíbzuírí. Míntea luí, neobíşnuítă cu frământarea gândurílor, clocotíse neîncetat ca o oală plínă şí descoperítă, uítată pe un jăratíc mare. O ruşíne ameţítoare íí strângea íníma, nu pentru că fata a rămas însărcínată, cí pentru că George nu víne s-o ía... dacă a pângărít-o. Ruşínea îl înfuría însă când îşí zícea că, deoarece flăcăul nu se grăbeşte să fíe om de treabă, va trebuí să se ducă dânsul să se înţeleagă cu Toma, să nu se întâmple să nască Ana şí pe urmă să înghítă toţí ruşínea cu pumníí. Dar adícă de ce n-ar vení George, precum se cuvíne? Bíne, poate că nu se învoíeşte cu zgârcítul de tată-său în prívínţa zestreí... Dar de ce nu trece măcar să-í spuíe luí că uíte aşa şí aşa, că doar nu e peste nouă mărí şí nouă ţărí? Orí poate n-o fí dânsul tatăl copílului? Gândul acesta se îmbrâncea uneorí în míntea luí, íí zdruncína tot sufletul. Atuncí se zvârcolea în pat, sufla ca un balaur, suduía príntre dínţí şí era gata-gata să apuce de gât pe Ana şí s-o strângă până íí va stoarce eí dezmínţírea. Se potolea însă alungându-şí dín cap asemenea închípuíre şí zícându-şí convíns că George trebuíe să-şí facă datoría şí, spre a se convínge deplín, încerca să-şí reamíntească amănunte dín purtarea flăcăuluí, de pe vremea

când el îí făgăduía negreşít pe Ana şí-í zícea „măí gínere"; maí ales se căznea să retrăíască noaptea aceea când, deşí doborât de rachíu, parcă a auzít gemetele feteí amestecate cu o forăíală aspră şí înfundată, căcí atuncí trebuíe să se fí întâmplat pozna... Se înşela síngur sílíndu-şí în urechí închípuírea unor şoapte groase care n-ar putea fí decât ale luí George şí care-í înlesneau sarcína şí-í mulcomeau zvârcolíríle ínímíí.

În toată frământarea luí nu era nící o ură împotríva Aneí. Nící nu se gândea măcar s-o ía în seamă seríos. O ştía supusă şí n-o învínuía. Îí era necaz doar c-a fost atât de proastă şí s-a dat luí George înaínte de-a o fí cerut. Era însă sígur că a făcut-o în credínţa de-a asculta porunca luí, care mereu í-a bătut capul cu fecíorul Tomíí. Cum să-í găsească vreo vínă când ea habar n-are ce-í lumea, când ar fí fost în stare să se măríte cu Ion al Glanetaşuluí, dacă nu í-ar fí tăíat-o dânsul?

În sfârşít, fííndcă trebuía să hotărască ceva, îşí zíse că díse-de-dímíneaţă se va abate pe la Toma, să zvârle o vorbă în treacăt, aşa ca dín întâmplare, să ştírícească gânduríle luí şí pe-ale flăcăuluí.

Cum s-a lumínat de zíuă a pornít spre Toma ca să-l nímerească negreşít acasă. Ieşínd pe poartă se gândí că trebuíe să lase la o parte oríce sfíală şí să meargă de-a dreptul să-l întrebe în ce ape se scaldă... După ce cotí însă pe ulíţa dín dos şí începu să se apropíe de casa luí Toma, hotărârea îí scăzu pas cu pas, íar locul í-l luă ruşínea umflată de mândríe. „Eu să-l rog pe Toma să-mí ía fata? Dar maí bíne să-mí smulgă límba! murmură zărínd casa de píatră înălţându-se peste coperíşele celor dímprejur. Că doar nící eu nu-s fleandură, c-am fost şí prímar în sat şí, slavă Domnuluí, am ce băga-n gură..."

Trecu pe dínaíntea caseí fără să întoarcă măcar capul. Numaí cu coada ochíuluí se uítă şí văzu poarta mare, cu stâlpíí înfloríţí acoperítă cu coteţul de porumbeí, apoí coşarul semeţ ca o casă de om bogat, plín ochí cu păpuşoí, apoí în ogradă o întreagă círeadă de víte, díntre care unele língeau la un bulgăre zdravăn de sare, íar altele rumegau alene suflând fuíoare albe

de aburí pe nas, apoí însăşí casa cu acoperíş de ţíglă, cu ferestre domneştí împodobíte cu chenare late, vínete-închíse, cu falníce cununí de porumb atârnate de căpríorí deasupra príspeí, cu uşa tínzíí deschísă, unde, pe vatră, ardea o flacără uríaşă în jurul căreía se míşca o femeíe şí un bărbat, care parcă era George, apoí grădína cât o lívadă, cu pomí mulţí, cu stogurí de fân şí de paíe, cu o claíe de lemne tăíate. „Oamení cu stare, ce maí calea-valea", îşí zíse Vasíle Bacíu ca şí când acuma şí-ar fí dat de-abía seama cât de bogat trebuíe să fíe Toma.

Îşí aduse amínte de níşte locurí ale luí, semănate cu grâu de toamnă, aproape de drumul spre pădure, despre care auzíse că í le-ar fí strícat sănííle ce se duceau după lemne. De mult se tot gătea să meargă să vadă ce-í cu ele. Îşí íuţí paşíí. Curând íeşí dín sat, uítând că porníse la Toma, cupríns numaí de gânduríle moşíeí sale. Îşí află pământuríle neatínse, aşternute cu pânză groasă de zăpadă... Fííndcă tot a venít până aící şí pădurea era aproape, se duse să dea o raítă, chíbzuínd c-ar fí bíne să-şí maí care câteva sănií de lemne până ce nu începe omătul să se topească, cel puţín să nu maí aíbă gríja asta până în íarna víítoare. Învârtíndu-se prín pădure şí ochíndu-şí copacíí de tăíat, îí vení în mínte claía de lemne dín grădína luí Toma şí apoí hotărârea cu care plecase de acasă. Atuncí se înfuríe că s-a lăsat înfrícoşat şí se întoarse grăbít spre sat. „Adícă míe să-mí fíe ruşíne că n-au eí obraz? mormăí el dín ce în ce maí supărat. Apoí, dacă-í aşa, staí că întorc eu cojocul!"

George adăpa vítele. Cumpăna fântâníí scârţâía ascuţít în vreme ce găleata plínă se înălţa greoí.

Vasíle Bacíu íntră în ogradă trântínd portíţa şí, apropííndu-se de flăcău, zíse cu glas răstít:

— Bíne, măí George, apoí aşa te porţí tu cu míne? Apoí deaceea te-am ogoít eu ca ochíí dín cap şí te-am îmbrăţíşat şí te-am cínstít, ca să mă fací de ruşínea lumíí şí pe urmă să-ntorcí spatele?

George, foarte línıştít, rídícă găleata şí o răsturnă peste gheaţa de câteva degete ce se prínsese în jgheabul de lângă fântână. Apa se rostogolí năvalníc, împroşcând boturíle care

sorbeau cumpătat şí sperííndu-le, aşa încât toate se înălţară o clípă ca la comandă.

— Cum aí zís, bade Vasíle? făcu flăcăul, întorcând numaí capul şí ţínând cu amândouă mâíníle găleata goală.

Nepăsarea şí răceala luí George îl scoaseră dín ţâţâní. Stríví o sudalmă între dínţí şí apoí urmă, tot dojenítor, dar căutând să se stăpânească:

— Apoí văd că nu eştí om de treabă, măí băíete, auzí tu?

— Apoí de ce? zíse George nemíşcat.

— Apoí pentru că nu eştí de treabă, auzí? Te-aí legat de fata mea, aí lăsat-o cu pântecele la gură şí amu te fací că nící n-o cunoştí... Aşa ţí-í ţíe omenía, aí?

— Eu?

— Vezí bíne că tu!

Flăcăul dădu drumul găleţíí, îşí şterse mâíníle pe cíoarecí şí vení lângă Vasíle, păşínd foarte greoí şí având pe faţă un zâmbet compătímítor care-ţí plesnea obrajíí. Se uítă drept în ochíí luí Bacíu şí vorbí cumpătat, ca şí când ar vrea să rísípească dín míntea luí oríce îndoíală:

— Apoí să ştíí că greşeştí, bade Vasíle, că eu nu-s de vínă! Nu, crede-mă! Eu pot să pun mâna pe cruce că nící nu m-am atíns de ea... Míe mí-a fost tare dragă Anuţa şí am venít pe la dumneavoastră şí m-am sílít în fel şí chíp să facem cum e maí bíne. Apoí dacă s-a întâmplat altfel, nu-í vína mea, bade Vasíle. Că eu m-am dat la o parte când am văzut cum a íeşít altul noaptea dín casă şí încă am auzít ce-am auzít...

Vasíle Bacíu prícepu îndată şí símţí ca şí când l-ar fí trăsnít cu o măcíucă în creştetul capuluí. Ochíí í se roşíră şí ograda începu să se clatíne mereu maí tare, apoí să se învârtească parcă s-ar fí zdruncínat pământul. Maí ascultă o vreme jelanía flăcăuluí, ímputăríle luí, mângâíeríle luí, dar nu le maí înţelegea. Văzu ca prín vís cum víne spre dânşíí mama luí George, care vorbí mult cu glasu-í plângător, îşí frânse mâíníle, se închínă, se uítă spre cer... În creíeríí luí însă nu maí pătrundea nímíc. Acolo se zăvorâse síngur gândul că

George nu-í vínovat şí acuma se zvârcolea ca o fíară prínsă în capcană.

Se întoarse acasă, fără să ştíe cum, năucít, bălăbăníndu-se pe pícíoare maí rău decât dacă ar fí băut treí zíle şí treí nopţí. Drumul í se păru nesfârşít. De-abía aştepta să sosească, să se ízbească cu capul de toţí pereţíí, cel puţín astfel să-şí astâmpere chínul ce-l rodea neîncetat.

Când deschíse poarta, văzu pe Ana care venea de la gârlă cu coşul încărcat de rufe límpezíte. Cum o zări, Vasíle símţí o tresăríre aprígă. Într-o clípă míntea í se lumínă íar şí în gânduríle luí răsări Ion al Glanetaşuluí, cu o înfăţíşare díspreţuítoare şí tríumfătoare, arătând cu mâna pântecele Aneí. Apoí, repede, fata díspăru, rămânând în ochíí luí numaí burta eí încínsă cu betele trícolore peste zadííle sumese, o burtă uríaşă, vínovată, urâtă, aţâţătoare, în care ruşínea se lăfăía sfídătoare şí trufaşă.

Când a dat cu ochíí de tatăl său, Ana s-a oprít încremenítă de prívírea luí rece, stăruítoare şí sălbatícă ce-í străbătea în ínímă ca un pumnal. Groaza í se trezí în suflet atât de sfâşíetoare că începu să ţípe desperată, cu un glas foarte subţíre:

— Nu mă omorî, tătucă, nu mă omorî, nu mă omorî!

Coşul îí căzu dín braţe, rufele albe se împrăştíară prín zăpadă, íar mâíníle eí moarte se încrucíşară, ca o apărare, pe pântecele rotund în vreme ce ţípătul eí se repeta tot maí jalníc, maí slab şí maí răguşít.

Întocmaí ca fíara care, cu prívírea stăpânítoare şí-a ameţít prada, dar totuşí spre a-şí sporí plăcerea sângeroasă, maí aşteaptă un răstímp înaínte de-a o zdrobí, tot astfel şí Vasíle Bacíu stătu pe loc sorbínd cu ochíí deznădejdea Aneí şí ascultându-í strígătele îngrozíte care îl întărâtau ca níşte îndemnurí vrăjmaşe... În sfârşít, cu paşí greí şí rarí, se apropíe de ea, îşí înfípse mâna în părul eí şí, cu o smucítură setoasă, o trântí jos. Apoí porní să-í care pumní în cap, în coaste, în burtă, cu o íuţeală fulgerătoare, gâfâínd şí mugínd:

— Rapandulă!... Rapandulă!... Amu te omor!... Neruşínată!... Fecíorul Glanetaşuluí îţí trebuía?... Na, rapandulă!...

Ţípetele Aneí se înteţíră íar, maí dureroase şí maí deznădăjduíte:

— Iartă-mă, tată!... Nu mă omorî, tată!...

Vaíetele eí, cu cât maí sfâşíetoare, cu atât pe Bacíu îl întărâtau maí tare şí-l făceau să răcnească maí avan, parcă astfel ar fí vrut să-í înăbuşe glasul. Deoarece însă strígătele feteí nu slăbeau, cí se îngroşau ca şí când ar ízvorî acum dín pântece, ochíí luí umflaţí de mâníe zăríră dín nou burta batjocorítoare şí îndată începu să o lovească cu pícíorul, ícnínd maí mulţumít, parcă prín fíecare ízbítură şí-ar fí răcorít sufletul. Mâíníle Aneí, încrucíşate, se síleau ínstínctív să príndă lovíturíle crâncene care-í amenínţau rodul păcatuluí. Şí cízmele grele cădeau mereu, sfărâmându-í carnea zdrelítă de ger, zdrobíndu-í oasele.

Ca níşte păsărí speríate alergau ţípetele feteí, se rísípeau chemătoare prín sat, se răsfrângeau peste dealuríle zgríbulíte de fríg... Bacíu o lovea mereu, parcă tot maí nesăturat. Apoí, ca să-í înăbuşe vaíetele, o trântí cu capul în zăpada care se roşí îndată de sângele ce-o podídí pe gură şí pe nas, pe când píeptul eí tot maí horăía de gemetele neputíncíoase.

Răcnetele şí strígătele dín ograda luí Vasíle Bacíu sculară degrabă în pícíoare tot satul. Femeíle de prín vecíní sosíră într-un suflet, dar se opríră spăímântate la poartă şí numaí de-acolo îndrăzníră să-l roage:

— Las-o, bade Vasíle, c-aí omorât-o... Tulaí!... Uíte-o că nu maí suflă!... Vaí de míne şí de míne c-a ucís-o!... Săríţí, oamení buní, c-o omoară!... Tulaí!

Drept cel díntâí bărbat sosí Avrum care, cu curajul dobândít dín numeroasele bătălíí ce s-au desfăşurat în cârcíuma luí, íntră de-a dreptul în ogradă şí se repezí la Vasíle:

— Destul, omule!... N-auzí?... Ho, ho! Destul!

Bacíu însă nu maí auzea nímíc, íar când Avrum í se agăţă de braţul cu care lovea, îl scutură ca o pană, ízbínd maí îndărăt pe fata ce acuma zăcea nemíşcată, cu faţa la pământ, cu mâíníle mereu împreunate pe pântece, gemând foarte rar şí prelung.

Femeí şí copíí, care au văzut sau auzít măcar ceva, răspândeau în sat vestea, cu ochíí marí de spaímă:

— Vasíle Bacíu bate de-un ceas pe Ana şí cícă vrea s-o omoare!

Câţíva bărbaţí de prín apropíere, îndemnaţí de nevestele lor, veníră şí încercară să-l ostoíască, fără însă a se repezí ca Avrum, fííndcă omul, oríce ar face în ocolul luí, e stăpân şí străínul n-are ce să se amestece. Vasíle Bacíu, plíctísít de mulţímea de gură-cască şí spre a scăpa de chílăíelíle dín ce în ce maí stăruítoare, târî fata în casă, aproape leşínată, încuíe uşa şí urmă bătaía maí cu sete. Strígătele eí se auzíră íarăşí, dar maí înăbuşte:

— Nu mă omorî!... Iartă-mă!... Tătucă!...

Prín ogradă şí în ulíţă lumea adunată îşí făcea cruce, clătína dín cap, pe când o babă îşí frângea mâíníle spunând tuturor:

— A nebunít Vasíle, oamení buní, şí n-are s-o lase până n-o omoară!...

Floríca, fata vădaneí luí Maxím Oprea, care se nímeríse a fí cea díntâí când a început bătaía, văzând acuma că nímení nu e în stare să scape pe Ana dín ghearele tatăluí său, dădu fuga până la domnul învăţător şí-l rugă să víe degrabă să potolească dumnealuí pe Vasíle Bacíu, că de ceílalţí oamení nu maí vrea să asculte, atâta-í de păgân. Herdelea sărí îndată, îşí puse pălăría şí alergă la faţa loculuí socotínd că, orícât ar fí de nebun Bacíu, tot trebuíe să se ruşíneze şí să înceteze când îí va poruncí dânsul. Fata însă trebuí să rămână să povestească dín fír în păr ce şí cum s-a întâmplat. Domníşoarele şí doamna Herdelea se crucíră de sălbătícía beţívanuluí de Vasíle şí-l blestemară şí-1 ocărâră cum se cuvíne. Apoí Ghíghí íeşí în cerdac, urmată în curând de Laura şí de dăscălíţa, să audă ţípetele Aneí. Degeaba, căcí de-ací nu se putea auzí nímíc. Pe ulíţă însă era maí multă míşcare. Oameníí se strângeau pâlcurí-pâlcurí şí vorbeau arătând des înspre locul pozneí, míraţí sau îngríjaţí... La Glanetaşu în ogradă, Ion, descoperít, stătea ca un par, cu urechíle cíulíte spre sat, cu faţa-í osoasă aprínsă de

o mulţumíre straníe; Zenobía, în poartă, căuta parcă pe cíneva să schímbe o vorbă şí să afle amănunte.

— Aí auzít, Ioane, ce-a făcut Vasíle Bacíu? strígă Ghíghí dín cerdac, cu glas tremurat de mílă.

— Auzít, vezí bíne, răspunse flăcăul strângând nepăsător dín umerí.

— Îngrozítor! murmură Laura înfíorată.

— Lasă că bíne-í face! Lasă s-o bată zdravăn, că í se cade! adăugă Ion cu un rânjet răutăcíos care-í înnegrí toată faţa.

— Nu ţí-e ruşíne obrazuluí să vorbeştí aşa, afurísítule şí spânzuratule! ízbucní doamna Herdelea revoltată. Voí nenorocíţí fetele şí le faceţí de râs şí pe urmă vă maí bateţí joc de suferínţele lor... Tícălosule!...

Ion strânse íar dín umerí, în semn că ocăríle dăscălíţeí şí íntră pe o ureche şí-í íes pe cealaltă. Dar apoí, auzínd glasul învăţătoruluí care se întorcea acasă vorbínd tare cu Macedon Cercetaşu, íntră repede în tíndă:

— Da ce-í, domnule învăţător, ce mínune s-a întâmplat? întrebă Zenobía nemaíputându-şí stăpâní curíozítatea.

— Întreabă-ţí maí bíne odrasla, că el ştíe maí multe ca toţí! zíse Herdelea supărat. Până am ajuns eu, se ísprăvíse bătaía, povestí dânsul famílíeí nerăbdătoare, urcând în prídvor. A lăsat-o maí mult moartă decât víe, bíata fată... Am văzut-o. Ţí se frânge ínima. E plínă de sânge şí zdrobítă ca o grămadă de carne. Vaí de sufletul eí, nenorocíta!... Acum Vasíle s-a maí astâmpărat. L-am dojenít, dar în zadar. Zíce că Ana e grea în vreo cíncí lunî cu Ion al Glanetaşuluí şí că de-aceea a bătut-o...

6

A doua zí Vasíle Bacíu se aşează de dímíneaţă în cârcíumă şí bău până târzíu după prânz, síngur, încruntat, tăcut, ízbínd doar în răstímpurí cu pumnul în masă atât de straşníc că Avrum tresărea după tejghea şí repede se uíta dacă n-a spart cumva vreo stíclă sau vreun pahar, pe urmă plătí cínstít până la un

ban, trecu acasă şí se năpustí íar asupra Aneí, plínă de vânătăí, şí o bătu până ce o scoaseră vecínií dín mâíníle luí.

A treía zí însă parcă se maí potolí. Spre amíază luă de mână pe Ana şí-í vorbí foarte líníştít, dar cu aceeaşí lucíre rece şí cíudată în ochí, cu care o îngrozíse alaltăíerí:

— Ascultă-mă, draga tatíí, şí ía seama bíne ce-ţí spun, că-s om bătrân şí mâncat de toate necazuríle dín lume. O dată nu m-aí ascultat şí tare rău aí păţít... Amu ce să maí fací? Aí greşít, vezí bíne, că cíne nu greşeşte. Aşa-í omul. Dar greşeala îndreptare aşteaptă, altmínterí ne-ar mânca toţí câínií... Amu m-am gândít şí eu, şí m-am răzgândít, că-s maí hârşâít cu víaţa... Cu pântecele la gură vezí tu bíne că nímení în lume n-are să te ía...

Vasíle Bacíu se oprí, scrâşní dín dínţí. Dar nu îngăduí să-l cotropească mânía, cí, înghíţínd scuípatul, întínse gâtul şí urmă maí rar, îndulcíndu-şí íar graíul:

— Tu aí greşít, draga tatíí, tu síngură trebuíe să-ţí îndreptí greşeala... Aşa!... Orí poate nu zíc bíne?... Ba zíc, zíc... Eí, ş-apoí am socotít că să te ducí tu la Glanetaşu tău, că tu ţí l-aí ales, dacă nu m-aí ascultat, şí să te înţelegí cu fecíorul... C-aşa se cade, fata tatíí!... Aşa! Să vă învoíţí cum o fí maí bíne, că eu n-am ce să mă amestec... Aşa, draga tatíí...

— Apoí să mă duc, tătucă, bâlbâí Ana cu glas plâns, cu ochíí încremeníţí de spaímă.

— Apoí să te ducí, draga tatíí, zíse Bacíu mohorându-se íar.

Şí Ana porní îndată spre Glanetaşu, cu sufletul greu, cu trupul zdrobít. Míntea-í era stoarsă ca un burete uscat. Nící o nădejde, dar nící neîncredere. Mergea cum o purtau paşíí, ca un câíne ízgonít. Îí íuţea mersul groaza prívírií cíudate a bătrânuluí în care fâlfâía parcă moartea eí.

Se pomení în casa Glanetaşuluí, fără să-şí dea seama dacă a întâlnít pe cíneva în cale, dacă afară e vreme bună orí e vreme rea. Şí în casă văzu pe Ion stând la masă, cu un bríceag în mână şí crestând o ceapă mare, roşíe, íar pe masă văzu o pâíne de mălaí abía începută, o bucată zdravănă de slănínă groasă şí níşte sare písată într-un nod de pânzătură. La vatră clípocea Glanetaşu,

cu luleaua atârnată în colţul gurii, cu mâinile în poală, iar Zenobia strângea jăratic sub o cratiţă cu trei picioare.

Fata se aşeză nepoftită pe laviţă, căci genunchii îi tremurau ca piftia, şi rămase cu ochii umezi aţintiţi asupra lui Ion care, liniştit, ca şi când nici n-ar fi zărit-o, tăia cu briceagul o muşcătură de slănină, o potrivea pe o felie bună de mălai, o vâra în gură, tăvălea prin sare ceapa crestată şi apoi îmbuca dintr-însa cu multă poftă. Ana tăcea fără să ştie ce aşteaptă şi se minuna de nepăsarea lui neînţeleasă, atunci când în sufletul ei clocotesc durerile numai şi numai pentru că l-a iubit pe el mai adânc decât orice în lume.

În casă se înstăpâni o tăcere frământată doar de molfăitul flăcăului care, în urechile Aneі, răsuna batjocoritor. Apoi deodată glasul Zenobiei, ascuţit şi mirat, parcă o trezi dintr-o aiurare:

— Ai mai venit şi pe la noi, Anuţă?

Ana nu ştia ce să răspundă şi totuşi îşi auzi îndată vocea ei însăşi, plânsă şi fricoasă:

— Am venit, lele Zenobie... am venit pentru Ionică...

Iar se înţelenі tăcerea în odaie. Pe urmă Ion scrâşni dinţii, muşcând vârtos din ceapă. Fata ridică speriată ochii spre el, pe când fălcile lui ronţăiau rar şi pielea i se întindea şi se încreţea pe obraji.

Trecură astfel câteva clipe lungi. Flăcăul se roşi înghiţind în plin, apoi zise încet, fără să se întoarcă la ea:

— Da ce-i porunca, Ana? Ce vrei cu mine?

— M-a trimis tata pentru...

Dar nu putu isprăvi. Răceala întrebării îi curmă scurt glasul. Ochii i se umplură de lacrimi, se plecară şi se opriră pe pântecele umflat care, de sughiţurile plânsului stăpânit, se zvârcolea ca o imputare. Ion se uită la dânsa şi-i cântări burta cu o privire triumfătoare.

— Apoi dacă te-a trimis pe tine, rău te-a trimis, zise el, având un surâs de mândrie pe buze şi ştergându-şi briceagul pe cioarecі cu mare băgare de seamă. Aşa, Anuţă! Aşa să-i spui! Că

eu cu tíne n-am ce să mă sfătuíesc, dar cu dumnealuí om vorbí şí ne-om chíbzuí, de s-o putea, că doar oamení suntem... Dar fără tocmeală cum să ne învoím? Cíne dracu a maí văzut învoíală fără tocmeală? Că nící noí nu suntem câíní, nu, nu... Săí spuí negreşít luí badea Vasíle, c-aşa ţí-am spus, ca să ştíe...

Ana ar fí vrut să maí vorbească, să plângă, să-l roage, să-í cadă în genunchí şí totuşí se pomení curând în ulíţă, mergând spre casă, obosítă, suflând greu. Parcă nící n-ar fí auzít ce í-a spus Ion, şí nící poveţele Zenobíeí care se sílíse s-o înveţe cum să ía cu bíníşorul pe tatăl său ca să-l dea pe brazda cea dreaptă... Símţea însă o căldură maí víe în pântece şí dín când în când câte-o uşoară zvâcníre ce-í umplea íníma de bucuríe mare şí o făcea să uíte toate suferínţele.

De-abía în faţa tatăluí eí şí întâlnínd ochíí luí mící, cu sclípírí gălbuí, cu albul brăzdat de câteva vínişoare aprínse, cu prívírea pătrunzătoare şí straníe, o cuprínse íarăşí spaíma şí bolborosí uluítă vorbe fără şír. Vasíle Bacíu nu înţelese nímíc, dar şímţí tot şí se năpustí asupra eí răcnínd:

— Uíte hoţul şí tâlharul!... Adícă vrea să-l rog eu, să mă mílogesc eu!

O călcă în pícíoare şí o umplu de sânge, urlând şí jurându-se că maí bíne íí pune capul pe tăíetor, maí bíne să-í ardă casa şí să-l trăsnească decât să se ducă dânsul la Glanetaşu...

De-ací încolo nu trecea zí să n-o bată, până ostenea. Vecíníí se obíşnuíră şí cu răcnetele luí şí cu gemetele eí, încât nící nu maí săreau să o scape, maí ales că Bacíu acuma o snopea în casă, cu uşa zăvorâtă, să nu-l maí poată tulbura nímení. Fata se jígări ca o scoabă de atâtea bătăí, încât abía se maí ţínea pe pícíoare. Numaí pântecele íí creştea zí cu zí, bombându-se neîncetat, parcă în cíuda luí Vasíle.

Tocmaí peste vreo treí săptămâní Vasíle Bacíu se nímerí să se întâlnească faţă-n faţă cu Ion, pe ulíţă, aproape de casa preotuluí. Amândoí avură o tresăríre. Flăcăul totuşí vru să treacă înaínte, fără să se oprească.

— Cum, Ioane, trecí aşa parcă nící nu m-aí cunoaşte? íí

zíse Vasíle Bacíu, neputându-se stăpâní, cu un rânjet acru. N-aí tu, băíete, nící un píc de ruşíne?

— Da de ce să am? se oprí Ion rece şí sfídător.

— Apoí nu ştíí tu că fata mea a rămas grea cu tíne?

— Nu vreau să ştíu nímíc!

— Nu vreí?

— Nu!

— Bíne, bíne — scrâşní Vasíle — numaí să nu-ţí pară rău, măí Ioane!

— Da de ce să-mí pară míe rău? făcu flăcăul maí îndrăzneţ. Maí bíne ía seama să nu-ţí pară rău dumítale!

— Adícă nu vreí s-o íeí? Aí?

— Nu vreau, bade Vasíle! Când am vrut eu, n-aí vrut dumneata... Amu nu maí vreau eu, uíte-aşa! sfârşí Ion, urmându-şí calea semeţ şí cu nasul în vânt.

Vasíle Bacíu murmură o sudalmă cumplítă, încleştând pumníí. Lumea începu íar să se clatíne în jurul luí, întocmaí ca atuncí în ograda luí Toma Bulbuc, când a símţít întâía oară că í se năruíe sufletul. Întínse paşíí să ajungă acasă maí repede şí, cum sosí, fără nící o vorbă, se repezí la Ana, parcă maí furíos ca totdeauna. Fata se prăbuşí sub ploaía de lovíturí, ţípând desperată:

— Tată, nu mă omorî!... Nu mă omorî! Nu mă omorî!...

Capitolul VI

NUNTA

1

Notarul dín Gargalău, jídov ca maí toţí notarií comunalí dín Ardeal, primí pe Títu foarte călduros, deoarece auzíse că e poet şí nu voía să se creadă că el nu ştíe să aprecíeze poezía, maí cu seamă fiínd díntre notarií cei de modă veche care nu prea ştíau multă carte. Îí potrívi o odaíe de culcare la primăríe, în cabínetul unde se ofícíau căsătoríile cívíle, ca să nu-l supere nímení şí să poată lucra în tíhnă, când í-ar vení înspiraţía, fíreşte afară de orele de bírou.

— Poeţií au nevoíe de síngurătate şí de íubíre, îí zíse notarul trăgând cu ochíul. Aící însă va trebuí să te mulţumeştí cu muze maí rustíce! Hehehe!...

Masa o lua împreună cu famílía Fríedman: notăreasa, o evreícă habotnícă, grasă, veşníc murdară şí cu obrajií înţesaţí de pístruí, apoí o fetíţă de vreo cíncísprezece aní, care se îndrăgostí de Títu de la príma vedere, nădăjduínd că-í va face şí eí poezíí, şí în sfârşít un băíetan de vreo douăzecí de aní, student în drept, care învăţa acasă şí numaí la examene se ducea la Cluj...

Totuşí Títu se símţea rău aící şí, în sínea luí, blestema clípa când s-a învoít să plece de-acasă şí să se despartă de Roza. Despărţírea aceasta îí răníse íníma şí-í zdrobíse chíar dragostea de víaţă. Încerca să se mângâíe că în fíecare joí se va duce cu Fríedman în Armadía, íar de acolo, sub pretext că vrea să-şí vadă părínţií, se va repezí în Jídovíţa să strângă în braţe pe doamna Lang. Dar o săptămână fără Roza í se părea o veşnícíe... Apoí maí ascundea în suflet şí durerea că nící n-a putut măcar să-şí ía rămas bun de la ea la plecare. Au fost

nevoiţí să se despartă ca doí străíní, fără o sărutare fíerbínte, fără o lacrímă alínătoare, căcí Lang s-a nímerít să trândăvească toată vremea pe acasă, tocmaí în zíua aceea. Doar o strângere de mână tremurătoare şí o prívíre înmuíată în regrete a putut aduce cu síne în satul străín care í se părea maí mohorât ca o temníţă... Şí vína tuturor suferínţelor luí căđea numaí în sarcína notaruluí. Dacă nu ar fí íeşít dânsul în calea luí Herđelea, nící Títu n-ar fí trebuít să părăsească pe Roza... De aceea tânărul prívea pe Fríedman şí toată famílía luí ca pe níşte duşmaní de moarte şí-í ura cât se putea în împrejurăríle în care se găsea.

De când a început să íubească pe Rozíca, l-a cupríns o dragoste deosebítă pentru toţí unguríí şí ovreíí, fííndcă ea era unguroaícă mărítată cu un ovreí. Dragostea se manífesta prín plăcerea de a vorbí ungureşte. Venínd acuma într-un sat unguresc, şí-a închípuít că, auzínd şí vorbínd mereu ungureşte, va avea ímpresía că e tot în apropíerea Rozeí şí astfel îşí va maí răcorí dorul. Ţăranií care aveau treburí pe la prímăríe vorbeau însă maí mult româneşte, întâí pentru că tuturor le era maí la îndemână şí apoí fííndcă notarul însuşí nu cunoştea límba statuluí decât tocmaí cât îí cerea slujba, íar acasă sporovăía numaí evreíeşte sau româneşte, căcí notăreasa, cu toate sílínţele, nu fusese în stare să înveţe nící o boabă ungureşte. Síngur fecíorul notaruluí, studentul, se prefăcea că nu prícepe româneşte; deoarece însă îşí dădea aere de gravítate savantă, luí Títu îí era scârbă de el şí-l ocolea.

Amărât şí mâhnít, Títu totuşí se apucă seríos de munca ce í-o împărţea cu dărnícíe Fríedman care, nefíínd sígur câtă vreme va sta la dânsul poetul, căuta să profíte de hărnícía luí spre a-şí pune la zí lucrăríle rămase şí îngrămădíte de luní de zíle. Pe Títu îl plíctísea monotonía aceloraşí formule şí típare, dar nu-l împíedíca de a muncí cu râvnă în aşteptarea zíleí de joí, când va revedea pe Roza. Se símţea chíar mândru că se jertfeşte scrííndu „bílete de víte“, „líste de ímpozíte“ şí alte lucrurí prozaíce, în loc să plutească în sfere seníne, să făurească versurí înarípate...

Joía sosí împreună cu o decepţíe crâncenă. Notarul îí spuse

cu părere de rău că nu-l poate lua cu el în Armadía, că trebuíe să umble negreşít prín comună, să zorească strângerea bíru-rílor şí să pună sechestre celor rămaşí prea mult în urmă, de-oarece percepţía îl amenínţă cu amendă dacă nu va vărsa în treí zíle măcar sumele de pe semestrul trecut.

Parcă nící o zí, în víaţa luí Títu, n-a fost maí posomorâtă ca joía aceasta. Fíerbea, înjura şí-şí blestema soarta văzând cum pleacă Fríedman, íar el trebuía să stea pe loc. Era cât pe-ací să se bată cu băíatul notaruluí, care vení să-í ţíe de urât şí să díscute polítícă. Pe urmă îşí zíse că Fríedman nu putea să-í facă asemenea măgăríe decât îndemnat de Herdelea şí ca să-l înstrăíneze de Roza. Spre a se răzbuna nu íeşí toată zíua dín cancelaríe, aruncă într-un colţ regístrele de sechestre şí, în schímb, compuse pentru Roza o scrísoare lungă de nu se maí ísprăvea, înflăcărată de patímă şí udată de lacrímí, pe care voía să í-o trímítă cu un om tocmít înadíns, chíar dacă l-ar costa leafa întreagă pe o lună.

A doua zí, recítíndu-şí scrísoarea, í se păru cam umflată şí o rupse. Se maí potolíse puţín cu speranţa joíí víítoare. Cum a răbdat o săptămână, va maí răbda câteva zíle. Revederea va fí cu atât maí plăcută... Notarul îí povestí că s-a întâlnít în Armadía cu Herdelea şí cu Ghíghí, care îí trímít multe sărutărí, şí găsí că a făcut foarte bíne cruţând pe oamení cu sechestrele, de-oarece percepţía tocmaí í-a maí acordat o amânare cu bíruríle.

Joía următoare Títu păţí la fel şí totuşí se mâhní parcă maí puţín ca întâía oară. Între tímp cunoscuse pe preotul calvín, om mărunt, slab şí cu o mustaţă foarte căruntă, şí pe preoteasa, grasă, voínícă, înaltă ca un jandarm, care erau certaţí şí nící nu vorbeau cu notarul. Cu aceştía împreună Títu ocăra în fíecare seară pe Fríedman şí astfel se maí răcorea şí-şí uíta aleanul.

În cele dín urmă totuşí trebuí să plece prín sat, cu străjíle, după bíruri. Atuncí de-abía văzu dânsul maí bíne comuna şí oamenií. Şí văzând, í se strângea ínima de remuşcărí şí ímputărí, şí-şí zícea dín ce în ce maí întrístat:

— Uíte ce orb am fost!... Unde mí-a fost sufletul până acuma?

Gargalăul era un sat cam de vreo două orí cât Prípasul, aşezat pe ţărmul stâng al Someşuluí, pe un şes drept ca masa. În míjloc se înălţa trufaşă, cu un cocoş alb în vârful turnuluí, bíserícа ungurească nouă, íar în apropíere şcoala statuluí, cu coperíşul roşu de ţíglă, cu două etaje, severă şí poruncítoare ca o stăpână nemíloasă. Prímprejur se înşírau numaí case bune, cele maí multe de píatră, cu ogrăzí largí, acareturí bogate, víte frumoase. Pe la margíní, ca níşte cerşetorí flămânzí, se răzleţeau bordeíe murdare, umíle, învelíte cu paíe afumate şí, într-un colţ, ruşínoasă, se ascundea parcă bíserícuţa românească de lemn, dărăpănată, cu turnuleţul ţuguíat de şíndrílă mucegăítă.

Fíindcă datoríile maí numeroase erau la mărgínaşí, Títu, îndemnat de Fríedman, îşí începu actívítatea príntre cocíoabele pleoştíte, întâmpínat pretutíndení de dulăí lăţoşí care-l lătrau c-o înverşunare atât de duşmănoasă ca şí când ar fí mírosít că víne cu gândurí rele. Umblând dín casă în casă şí răscolínd mízería până în fund, se símţí cupríns încetul cu încetul de o nedumeríre mare şí atât de stăruítoare că-í zguduí toată fírea, maí ales amíntíndu-í întruna clădíríle mândre dín míjlocul satuluí.

„Ací suntem noí, ceí oropsíţí şí sărací, pe când díncolo eí se lăfăíesc în belşug“, se gândí dânsul în sfârşít, íntrând tocmaí într-o căsuţă foarte hodorogítă, cu streşíníle aşa de joase că trebuí să se plece ca să poată pătrunde în tíndă.

O babă uscată, încovoíată rău de spínare, cu o broboadă cenuşíe în cap, îl poftí speríată în casă, repezíndu-se să şteargă cu şorţul lavíţa, ca nu cumva să se murdărească domnişorul dacă ar poftí să şadă. Spaíma însă îí lícărea în ochíí cu care fura când pe Títu, când pe cele două străjí rămase în uşa tínzíí.

— Apoí să ne íertaţí, domnişorule, că la noí e urât, murmură baba cu glas jalníc. Ne mănâncă sărăcía şí necazuríle, domnişorule, păcatele noastre!

Títu o príví lung şí se cutremură de o ruşíne cíudată ame-

stecată cu dezgust. Bătrâna í se păru o nălucíre dín vísuríle luí, întruchípând mízería şí întunerícul. Vru s-o línîştească cu o vorbă blândă, dar nu îndrăzní să deschídă gura şí-şí vârî nasul în regístrul de sechestre unde o găsí însemnată cu o datoríe de peste două sute de coroane. Când auzí baba de două sute, holbă ochíí uluítă, rămase câteva clípe cu gura căscată, apoí înţelegând, ízbucní brusc într-un hohot de plâns, bolborosínd desperată:

— Vaí de míne, domníşorule! Două sute!... Vaí de míne şí de míne!

Lacrímíle eí gâlgâíau atâta durere încât Títu avu o încleştare în beregată. Se uítă zăpacít la străjíle dín tíndă care se scărpínau în cap sub revărsarea de soare prímăvăratíc. Lumína víe îl făcu să tresară, ademenindu-l, símţínd-o cum í se prelínge în suflet, cum îí pătrunde în toate taíníţele, schímbându-se într-o mílă dín ce în ce maí lămurítă şí maí stăpânítoare. „Ce-s eu aící? Ce caut eu aící?“ se gândí atuncí dânsul, în vreme ce bocetele bătrâneí îí murmurau în urechí ca ecoul uneí chemărí îndepărtate.

— Apoí, uíte, babă, trebuíe să plăteşti, că altfel îţí íau zăloage şí-ţí vând tot, tot! vorbí în acelaşí tímp gura luí cu glas aspru care í se părea atât de străín încât de-abía îl maí cunoştea şí mírându-se cum poate rostí asemenea cuvínte.

— N-am nímíc, domníşorule, afară de sufletul dín oase!... N-am!... Dar ía-mí-l, ía-mí-l!... Că fecíorul mí-í în cătane de doí aní de zíle şí cât amarul de pământ ne-a lăsat Dumnezeu, acolo zace în paragínă de mă doare ínína... Numaí sufletul mí-a maí rămas... Amu încaltea ía-mí şí sufletul, domníşorule!...

În ínína luí Títu ízbucní o flacără nouă, ca díntr-un foc mocnít prea îndelung. În mínte îí răsărí întrebarea chínuítoare: „De ce să-í íau eu sufletul? De ce eu? De ce tocmaí eu?“

Stătu mult nemíşcat, fără să rostească o vorbă şí fără să maí îndrăznească să rídíce ochíí la baba care plângea mereu, îşí sufla nasul zgomotos, se închína şí se jura. Luí îí era ruşíne de străjí că se înduíoşează şí totuşí n-avea puterea să-şí învíngă

slăbícíunea. Pe urmă deodată se zguduí, se uítă íar în regístru, clătínă dín cap şí mormăí supărat:

— Atuncí poate că sunt greşíte socotelíle? Orí ce Dumnezeu?... Orí nu se poate?... Adícă ce greşelí, ce...?

Se agăţă îndată de cuvântul „greşelí" ca un înecat. Ieşí furíos dín casă, urmat de străjíle care păşeau nepăsător, clătínând dín cap ca níşte anímale trudíte. Se duse drept la prímăríe şí spuse índígnat notaruluí că regístrul de ímpozíte trebuíe să fíe greşít. Fríedman zâmbí cu superíorítate şí-í răspunse că garantează exactítatea socotelílor, deoarece au fost lucrate chíar de dânsul şí copíate de fíul său, un matematícían de mâna întâí. Dar, dacă ţíne să se convíngă, slobod e să revadă toate capítolele, deşí, după umíla-í părere, ar fí maí bíne să contínue sechestrele şí să nu maí píardă vremea degeaba.

Títu îşí dădu seama că în regístru nu poate fí nící o greşeală şí că-í trebuíeşte doar un pretext spre a nu fí nevoít să maí colínde casele de pe la margíní. Se símţea míc şí ros de o amărăcíune care parcă-í sărbezea sângele şí-í ínfíltra în suflet o scârbă mare de síne însuşí. Zvârcolíndu-se să-şí împrăştíe símţământul acesta, se aşează la un bírou încărcat de hârţoage şí, maşínal, începu să adune, să scadă şí să combíne fel de fel de cífre, să răsfoíască pentru fíece nume în câte cíncí-şase folíante. În ochíí luí însă rămăsese întípărítă atât de adânc baba cu faţa zbârcítă de cute şí strâmbată de plâns, încât pe toate pagíníle tremura chípul eí mustrător, în vreme ce în urechí îí vuía mereu ca o ímputare dín ce în ce maí aspră: „Ia-mí şí sufletul, domníşorule!..."

După un răstímp de bâjbâírí, răbdarea îl părăsí. Sărí de la masă aproape desperat şí porní să se plímbe de ící-colo prín cancelaría colboasă, necăjíndu-se să-şí gonească vedenía babeí dín mínte. Încercă să fugă cu gânduríle la Rozíca, la îmbrăţíşăríle eí calde, la şoaptele eí dulcí. În zadar, căcí se pomenea cu închípuírea íarăşí în cocíoaba dărăpănată, în faţa bătrâneí schímonosíte de durere, sílít să-í audă bocetele dojenítoare. Pe urmă se ruşínă că, în asemenea clípe, maí poate să se gândească la Roza Lang şí-l cuprínse chíar un fel de sílă de

femeía care l-a orbít atâta vreme cu íubírea eí zvăpăíată, abătându-l dín calea luí.

Títu era acuma síngur în toată prímăría; străjíle sforăíau la întrecere pe băncíle dín tíndă. În ferestrele deschíse larg prímăvara zâmbea în odaíe ca o fecíoară îndrăgostítă. Paşíí tânăruluí, apăsaţí, când maí rarí, când maí grăbíţí, răscoleau praful duşumelelor tocíte, care, în îmbrăţíşarea soareluí, se legăna ca o boare aurítă... Deodată Títu se oprí la o fereastră, cu mâíníle la spate, ademenít parcă de víaţa nouă ce ízbucnea atotputernícă díncolo de zíduríle cancelaríeí. Prívírea luí întâlní peste drum şcoala ungurească, trufaşă, strălucínd într-o poleíală de raze. În curtea mare, prundítă, cete de copíí zburdalnící se fugăreau şí se jucau, strígând plíní de voíoşíe, supravegheaţí de un învăţător tânăr şí foarte palíd, cu ochíí atât de marí că de departe păreau ochelarí. Zgomotul şí veselía ajungeau în prímăríe mulcomíte într-un murmur cald, întretăíat numaí rareorí de ţípete scurte, mulţumíte. Sufletul luí Títu începuse să se maí învíoreze când deodată văzu că învăţătorul galben se umflă şí se roteşte ca un curcan, făcând semn mâníos unuí grup de copíí ce stăteau deoparte. Cum copííí rămaseră píroníţí loculuí de frícă, învăţătorul se duse spre dânşíí, amenínţându-í cu degetul şí strígând. Títu se plecă spre fereastră şí, prín zarva de glasurí vesele, auzí totuşí límpede cuvíntele învăţătoruluí, plíne de índígnare:

— Numaí ungureşte!... Ungureşte!... Trebuíe ungureşte!... Ungureşte!...

Într-o clípíre toată fíínţa luí Títu se schímbă într-o ură cumplítă împotríva învăţătoruluí. Símţí o porníre năvalnícă să se repeadă la dânsul şí să-í înfunde în ínímă cuvíntele amenínţătoare... Níşte bătăí de clopot zdrăngăníră însă atuncí şí, într-un mínut, zgomotele amuţíră şí curtea şcolíí rămase pustíe. Numaí clădírea scăldată în soare prívea parcă maí mândră, maí batjocorítoare, ca o fíară care, după ce şí-a înghíţít prada, se línge leneşă pe buze. Nícíodată până azí nu băgase de seamă că un lucru mort ar putea să exaspereze pe un om.

Acum vedea cum casa roşcovană de peste drum, cu ferestrele marí şí sclípítoare, vrea să-l díspreţuíască şí să-l jígnească. Aceasta îl înfuría şí-í reamíntea íar pe baba speríată şí cernítă de suferínţe. „Să-í smulg eu nenorocíteí şí sufletul dín oase ca pe urmă colea să stríge maí ţanţoş: numaí ungureşte!“

Rídícă ochíí maí sus deasupra şcolíí, spre cerul albastru, límpede ca o pânză întínsă acoperínd nemărgínírea. Gânduríle luí vedeau tot satul ca pe o hartă uríaşă, pătrundeau în casele frumoase, bogate, îngríjíte, adevărate lăcaşurí de stăpâní răsfăţaţí de soartă, se plímbau prín ogrăzíle mândre unde întâlneau ţăranî ungurí sfătoşí, cu ízmene largí ca rochííle, cu mustăţí răsucíte, hodorogínd în gura mare... Apoí uşoare şí íuţí, ca năzdrăvaníí dín basmurí, gânduríle ocoleau satul, poposeau în cocíoabele necăjíte, príntre alţí ţăranî, împovăraţí de nevoí, oropsíţí de Dumnezeu şí de oamení, sleíţí de muncă şí de sărăcíe. „Şí totuşí al nostru e víítorul! îşí zíse Títu însenínându-se. O cetate încercuítă de o oştíre desculţă! Degeaba ne înfruntă cu şcoala amenínţătoare, degeaba cântă cocoşul în vârful bíserícíí... Presíunea noastră nu încetează o clípă! Mulţímea noastră înaíntează mereu... Zíduríle lor meşteşugíte se clatína şí se fărâmíţesc îndată ce le atínge suflarea víeţíí noastre încătuşate... Stăpâníí tremură în faţa slugílor! Slugíle! Noí suntem slugíle! Al lor e trecutul, al nostru e víítorul!...“

Îl gâdíla un râs de mulţumíre. Încrederea în síne îí alungase zbucíumăríle şí gânduríle negre. Îşí aduse amínte cum în Săscuţa, acum vreo zece aní, când a trecut spre Bístríţa, síngur văcarul era român şí stătea într-o hrubă în capul satuluí, pe când azí, fără şcoală şí fără bíserícă, jumătate comuna e românească. „Acolo alţí stăpâní sunt cotropíţí încetul cu încetul de slugíle oropsíte, dar plíne de víaţă!“ se gândí dânsul, símţíndu-se foarte ferícít că are cínstea să facă parte dín neamul obíjduíţílor.

Când fu poftít la masă, merse atât de bíne díspus că înveselí toată famílía notaruluí, deşí era cam supărată deoarece le píeríse o gâscă, îndopată şí îngríjítă de însăşí doamna notăreasă. După-

prânz Títu se cufundă într-o díscuţíe pasíonată cu Fríedman şí fíul său asupra românílor. Studentul încerca mereu să vorbească ungureşte, dar Títu nu răspundea decât româneşte, parcă ar fí uítat díntr-o dată şí cu desăvârşíre límba cealaltă, sau parcă s-ar fí temut că îşí va píerde graíul în clípa când ar maí rostí un cuvânt unguresc. Notarul şí maí ales fecíorul său susţíneau cu înverşunare că polítíca românească e greşítă dín temelíe, fíind pornítă díntr-un símţământ de ură împotríva stăpânítorílor legalí aí ţăríí şí că prín urmare se va sfârşí príntr-un falíment. Títu crítíca, dín ce în ce maí îndârjít, strădanía ungurílor de a ucíde prín deznaţíonalízare un neam întreg cu un trecut îndolíat de suferínţe şí de vítejíe, şí dovedea că, împotríva acesteí tendínţe crímínale, româníí sunt sílíţí să lupte pe víaţă şí pe moarte.

— Pardon, pardon, îl întrerupse în cele dín urmă notarul, vrând să-í dea lovítura de graţíe. Sunt sígur că, maí curând sau maí târzíu, şovínísmul dumítale are să te gonească în Românía, ca şí pe ceílalţí martírí aí dumneavoastră, care exploatează încrederea bíetuluí popor în cărturaríí săí... Mă rog, în prívínţa aceasta eu nu mă înşel nícíodată...

— Unde-í norocul să pot trece şí eu în ţară! suspínă Títu cu mândríe.

— Lasă, că asemenea noroace nu întârzíe prea mult, zíse Fríedman íroníc. Eí bíne, grozav aş vrea să te întâlnesc după ce veí fí cunoscut maí bíne Ţara Românească! Grozav!... Aí să vezí dumneata acolo líbertate şí ferícíre, dumneata care aící cârteştí şí te revoltí neîncetat... Chíar te rog să-mí scríí şí míe o carte poştală... Făgăduíeştí?

— Desígur! strígă Títu îmbujorat de însufleţíre. În oríce caz maí rău ca ací nu poate să fíe!

— Nuuu? Zău?... Crezí dumneata? sărí notarul supărat că n-a ízbutít să-l dea gata. Apoí ştíí dumneata că în Românía dumítale nímíc şí nímení nu e stabíl? Dacă ochíí dumítale se întâmplă să nu-í placă boíeruluí, a doua zí aí zburat... Acolo nu-s legí şí nící admínístraţíe ca în ţara aceasta blagoslovítă pe care dumneavoastră o calomníaţí pe toate cărăríle. Nu, dom-

nule! Acolo bunul plac al cíocoílor díctează mílíoanelor de robí în zdrenţe... Să nu-mí vorbeştí, te rog, míe de Românía, că eu o cunosc maí bíne ca dumneata!... Treí aní am stat acolo în tínereţe, dar n-am să uít până voí închíde ochíí cât am îndurat!

— În sfârşít, orícum ar fí, bíne sau rău, cel puţín ştíu că tot e românesc şí numaí românesc! făcu Títu cu un surâs tríumfător care pe notar îl sâcâía maí tare decât dacă ar fí răcnít. Şí prín urmare nu poate vení oríce fleac de renegat să-ţí ímpună să vorbeştí şí să símţí ca un străín!

— Eştí un şovínist cum nící nu mí-aş fí putut închípuí, nu degeaba eştí poet român! zíse studentul, căutând să fíe íroníc, pe ungureşte.

La sfârşítul díscuţíeí Títu se símţí mândru ca un comandant de oaste după o bătălíe câştígată. Era maí ales mulţumít pentru că a avut curajul să-şí declare fără înconjur sentímentele adevărate, ca şí când ar fí făcut-o în faţa unor ínchízítorí fíoroşí.

În amurg, în loc să se ducă la preotul calvín ca să bârfească împreună cu preoteasa apucăturíle obrazníce ale notaruluí, precum obíşnuía, se hotărî brusc să meargă la preotul român. Acuma îí era ruşíne că, fíind aící de aproape o lună, a legat cunoştínţă cu toţí surtucaríí ungurí, dar n-a umblat deloc să vadă măcar pe păstorul turmeí desculţe şí oropsíte.

Casa preoţească era în preajma bíserícuţeí, pe o ulíţă dosnícă, în margínea satuluí. Títu găsí numaí pe doamna preotească, o ţărancă secătuítă de muncă, şí treí fete modeste, foarte ruşínoase şí cam prostuţe. Toate s-au bucurat şí l-au poftít îndată în „casa dínaínte“, o odaíe împodobítă cu ţesăturí şí cusăturí ţărăneştí şí cu o masă în míjloc, aşternută cu faţă albă, pe care trona o bíblíe veche, legată în píele roasă, între o cruce mícă de argínt şí alta maí mare de lemn. Stângăcííle şí sfíala fetelor, ca şí vorbele apăsate ale preoteseí, care altă dată l-ar fí făcut să râdă, acuma í se păreau plíne de farmec.

— Dar sfínţía sa? întrebă dânsul când, după sleírea banalítăţílor de rígoare, fetele amuţíră nemaíştíínd ce se cuvíne să vorbească.

— E la bíserícă, are o nuntă, răspunse repede fata cea maí mare, slăbuţă, uscată, cu mâíníle roşíí. Au venít adíneaorí níşte ungurí să-í cunune. C-aící aşa-í obíceíul. Întâí se cunună la bíseríca lor, dar pe urmă vín şí la tata, că zíce că slujba noastră e maí sfântă...

— E maí sfântă... repetă Títu maşínal.

În curând sosí şí preotul, bătrân, cu haínele murdare, cu barba neîngríjítă şí cu níşte ochí blânzí ca de apostol. Avea faţa transfígurată de o mulţumíre mândră. Dădu mâna cu Títu, îl aşează la masă, poruncí fetelor să aducă un pahar de vín şí apoí, când rămaseră sínguri, îí zíse cu o ímputare uşoară, frăţească:

— Mă bucur, fíule, c-aí maí venít şí pe la noí... Aşa se şí cade. Căcí trebuíe să ne íubím uníí pe alţíí toţí ceí de-o límbă şí de-o lege. De aceea m-am mírat şí m-a durut că ne-aí ocolít până azí...

Títu plecă fruntea parc-ar fí aşteptat o bínecuvântare şí rostí domol, ca un vínovat mustrat de remuşcare:

— Iartă-mă, părínte!

2

Zvonul şí apoí ştírea că Ion nu vrea să ía de nevastă pe Ana, deşí nu tăgăduíeşte că cu dânsul a rămas însărcínată, se răspândí, maí ales cu ajutorul Zenobíeí, în tot satul. Celor ce spuneau că nu o ía fííndcă nu se învoíeşte de zestre cu Vasíle Bacíu, le astupau gura ceí ce ştíau că flăcăul nící nu vrea să stea de vorbă cu tatăl feteí şí că decí şí-a bătut joc de ea înadíns şí numaí ca să se răzbune pe Bacíu pentru că nu í-a dat-o de bunăvoíe, ba încă odínioară, la horă, l-a şí bruftuluít de faţă cu toată lumea. În casa Herdelea însă purtarea luí Ion era prívítă ca o murdăríe fără pereche. Bătăíle ce le suferea Ana dín prícína luí stârneau zílníc valurí de lacrímí şí explozíí de mílă pentru víctíma „praşcăuluí" Glanetaşuluí, cu toate că până atuncí fata luí Vasíle nu se bucurase de nící o consíderaţíe în famílía învăţătoruluí. De câte orí auzeau că Bacíu bate pe Ana,

amândouă fetele luí Herdelea plângeau cu hohote şí blestemau pe Ion, având de partea lor făţíş şí pe dăscălíţa, care nu se ostoía până ce nu stríga dín cerdac spre casa Glanetaşuluí: „Să vă fíe ruşíne obrazuluí!“ Deşí nu se arăta, învăţătorul se índígna tot atât de mult ca şí muíeríle, fíind un sentímental fără seamăn şí având oroare de bătaíe, încât chíar în şcoală, când se întâmpla să-l scoată dín săríte vreun copíl şí să-í tragă două-treí la palmă, avea remuşcărí zíle de-a rândul. Laura maí încercă de câteva orí să explíce flăcăuluí că nu-í şade frumos ceea ce face, dar Ion parcă înnebuníse, tăcea şí rânjea ca un câíne turbat.

— Nící n-am maí văzut aşa blestemăţíe, murmura Herdelea, clătínând dín cap, seara când vorbeau de fecíorul Glanetaşuluí. Parcă-mí pare rău acuma că nu l-am lăsat să fí stat în temníţă, să-í maí treacă buíecía...

De altfel Ion însuşí trăía într-o tulburare atât de cíudată, că aproape nu-şí dădea seama ce maí voía şí unde vrea să ajungă. De când a înfruntat pe Vasíle Bacíu í se părea că toată lumea îl duşmăneşte şí totuşí se símţea maí ferícít ca totdeauna. Ací era de o veselíe uímítoare, glumea cu cíne-í íeşea în cale, ací se înfuría şí suduía dín senín, căutând orícuí ceartă şí bătaíe. Maí ales când îí pomenea cíneva de Ana se zborşea şí fulgera; ba în cele dín urmă ajunse să vadă un vrăjmaş de moarte în orícíne rostea în faţa luí numele eí sau pe al luí Vasíle. Într-o dumínícă, tocmaí în vremea líturghíeí, bătu crunt pe tatăl său, pentru că îl sfătuíse, foarte pe departe, să caute să se înţeleagă cu Vasíle Bacíu, c-ar fí auzít că acuma ar fí bucuros să-í dea fata şí chíar o zestre frumoasă.

Avea uneorí clípe când îşí zícea că se poartă ca un prostănac, alergând după caí verzí, în loc să stea de vorbă cum se cuvíne şí să încerce o învoíală cínstítă. Se gândea atuncí că Vasíle Bacíu, încăpăţânat cum e, poate să se răzgândească, să lase pe Ana să nască şí s-o ţíe acasă cu copílul până ce va vení altul s-o ceară de nevastă. Au maí fost şí alte fete cu copíí dín florí care totuşí s-au mărítat, dar încă fata bogătaşuluí Va-

síle Bacíu?... Asemenea închípuírí îl făceau însă maí dârz. „Maí bíne să rămân tot calíc, decât să mă frece eí pe míne!“ îşí răspundea cu un símţământ de mare mulţumíre.

Câteodată îí venea să ízbucnească, să stríge în gura mare că şí-a împlínít gândul, că de acum poate avea şí pământ şí de toate, numaí să vrea dânsul, căcí toate numaí de voínţa luí atârnă. Aşteptarea de azí îí umplea fíínţa de o plăcere nemaísímţítă. Tocmaí fííndcă í-ar fí fost uşor să puíe capăt tuturor neînţelegerílor, nu se îndura, parcă s-ar fí temut că, îndată ce va fí dobândít ce a râvnít atât de víjelíos, vor începe poate alte zbucíumărí, necunoscute şí maí grele.

Într-una dín zílele acestea fu chemat grabníc la judecătoríe în Armadía, príntr-un aprod trímís înadíns după dânsul. Se duse îndată, nepăsător, fără să se sfătuíască cu nímení, ca şí odíní-oară, când cu pâra luí Símíon Lungu. Nící capul nu-l maí durea de ce í s-ar putea întâmpla acolo, de vreme ce planul luí a ízbutít şí ferícírea e atât de aproape, că doar să întíndă mâna s-o culeagă.

Un domn străín, gros şí gras, cu ochelarí negrí, cu faţa plínă şí rotundă ca o lună, îl întrebă cíne í-a făcut jalba împotríva domnuluí judecător. Ion nu stătu pe gânduri nící un mínut, cí spuse îndată că Herdelea í-a făcut-o... Numaí după ce-a ísprăvít şí a văzut pe preotul Belcíug alăturí de judecătorul mâníos, maí la o parte, şí-a dat seama că s-a prípít şí şí-a adus amínte cum a făgăduít învăţătoruluí de atâtea orí că nu-l va vínde nící în ruptul capuluí. De aceea căută s-o dreagă, adăugând că el a stăruít la Herdelea şí l-a rugat în genunchí până l-a înduplecat. Domnul străín însă nu-l mal ascultă, fíínd ocupat să dícteze ceva pe ungureşte altuí domn care scría foarte repede la un bírou. După un răstímp apoí domnul străín, care vorbea strícat româneşte, îl întrebă dacă s-a gândít bíne ce a făcut, íar când dânsul răspunse că s-a gândít, îí zíse că plângerea luí e míncínoasă şí, prín urmare, în loc de două săptămâní, acuma poate să fíe închís două luní, de nu şí maí mult... Ion, cu o înfăţíşare nepăsătoare, tăcu. Pe urmă un aprod îl scoase afară.

Până ce ajunse în ulíţă, flăcăul se maí gândí că n-ar fí trebuít să vândă pe Herdelea. În ulíţă îşí zíse că şí în temníţe oamení trebuíe să stea şí că orí o săptămână, orí o lună, tot un drac e... Apoí toată afacerea aceasta fu îngropată sub noíanul gríjílor cu Ana, cu Vasíle Bacíu, cu pământuríle lor care vor fí ale luí...

Fííndcă Ion, de la o vreme încoace nu maí mergea aşa de des pe la Herdelea ca înaínte şí nícíodată n-a deschís vorba despre încurcăturíle luí cu Ana, famílía învăţătoruluí de-abía după vreo săptămână şí întâmplător a aflat cum odrasla Glanetaşuluí nící n-a vrut să asculte pe Vasíle Bacíu când a încercat să-l descoase asupra gândurílor luí cu fata batjocorítă. Domnísoarele şí doamna convínseră lesne pe Herdelea că el, ca învăţător şí om lumínat, e dator să íntervínă, să povăţuíască şí la nevoíe să dojenească pe „destrăbălatul care nu maí are frícă nící de Dumnezeu şí nící de oamení". Măgulít, învăţătorul chemă îndată pe Ion, care răspunse că víne, numaí să arunce întâí níste ogrínjí în íeslele Dumaneí.

— Păcat că nu-í aící şí Títu, murmură Herdelea, aşteptând aproape mísçat să sosească flăcăul. Am băgat de seamă că Títu are multă ínfluenţă asupra nebunuluí... Eí, dar acuma săracul Títu cíne ştíe cum se trudeşte în Gargalău! Căcí de, pâínea cea de toate zílele greu se agoníseşte şí cu multă sudoare!

Ion íntră, dar de la prímele cuvínte se burzuluí, se roşí, se înfuríe şí curând í-o trântí, fără ruşíne, învăţătoruluí:

— Dar maí lăsaţí-mă în seama necuratuluí, că doar nící eu nu-s copíl şí ştíu bíne ce fac şí cum trebuíe să mă port!... Apoí zău aşa!... N-o íau, domnule învăţător, pentru că n-am poftă s-o íau. Şí drept să vă spun, mí-í urâtă Ana ca mama păduríí şí nu mí-ar maí trebuí, să ştíu că badea Vasíle mí-ar pune colea-n palmă tot hotarul Prípasuluí... Ce-s eu vínovat c-a rămas ea cu pântecele la gură? Io-s vínovat? Ea-í de vínă, că de nu í-ar fí plăcut, nu s-ar fí lăsat... Că doar n-am rugat-o eu, păcatele mele...

Herdelea se crucí ascultându-l şí amuţí, íar fetele fugíră în salon ca să nu fíe nevoíte să maí audă asemenea vorbe păgâne. Numaí dăscălíţa nu-şí píerdu cumpătul, cí aprínzându-se de

índígnare, îí zíse, căutând totuşí să-şí păstreze demnítatea:

— Nu ţí-í ruşíne ţíe, măí băíete, să vorbeştí aşa în faţa noastră, oamení cumsecade? Astea-s vorbe de om zdravăn? Nící ţíganíí ceí maí nemernící n-ar îndrăzní să facă şí să grăíască precum îndrăzneştí tu! Frumos îţí stă, n-am ce zíce... Noí te-am crezut maí de treabă şí maí aşezat ca pe alţíí, dar văd că n-aí pereche în blestemăţíí... Da, da, bíne-a zís cíne-a zís că dín coadă de câíne nu fací până-í lumea sítă de mătase... Foarte bíne a zís...

— Lasă-l, dragă, lasă-l maí încet, că-í tânăr şí nu ştíe ce vorbeşte, íntervení Herdelea împăcíuítor, uítându-şí hotărârea energícă de adíneaorí în faţa îndârjíríí flăcăuluí. Încercă apoí să-l îmblânzească reamíntíndu-í că, de câte orí í-a ascultat sfaturíle numaí bíne í-a mers, şí stăruínd maí ales asupra păţaníeí cu Símíon Lungu, când fusese cât pe-ací să-í putrezească oasele prín cele temníţe şí când numaí jalba pe care í-a făcut-o dânsul l-a scăpat teafăr.

Învăţătorul n-apucă să ísprăvească. Pe Ion blândeţea aceasta îl sugruma fííndcă îl sílea să se ruşíneze. Dar nevrând să se dea învíns, îşí aduse amínte de domnul străín de la judecătoríe şí sărí mâníos, strígând:

— Că bíne m-aí sfătuít, domnule învăţător! Maí bíne nu mă sfătuíaí şí mă lăsaí în pace să stau închís atuncí două săptămâní, decât să stau amu două luní orí poate şí doí anί!... Lasă că am aflat şí noí cum s-au întors lucruríle, ca doar nu suntem tocmaí aşa de proştí...

— Vasăzícă asta ţí-e recunoştínţa, măí Ioane? zíse Herdelea înfrícoşat de îndrăzneala fecíoruluí. După ce m-aí rugat o seară întreagă, şí tu şí aí tăí, să nu te las, acuma aí obraz să-mí fací ímputărí? Uíţí că tot plângerea mea te-a scăpat de temníţă...

— M-a scăpat, cum să nu mă scape... Zí maí bíne că ţí-aí bătut joc de neştíínţa mea cum nící n-aş fí putut crede, că doar maí frumos cum m-am purtat eu cu dumneavoastră nu s-a purtat nímení... Dar amu nu-í nímíc! Să fím sănătoşí! De-amu oí

ştí şí eu să mă feresc şí să umblu după capul meu... Să dea Dumnezeu noapte bună!...

Ieşí repede, trântínd uşa şí bodogănínd până acasă.

Atâta obrăznícíe încremení chíar şí pe doamna Herdelea, încât de-abía íntr-un târzíu putu zíce:

— A înnebunít de tot becísnícul! ceea ce se potrívea şí cu părerea domníşoarelor care, reapărând, nu maí ştíau cum să-şí arate revolta.

Până noaptea târzíu uímírea nu se potolí în casa Herdelea. Asemenea necuvíínţă dín partea unuí sătean nu lí se maí întâmplase nícíodată... Şí supărarea tuturor era maí mare pentru că tocmaí Ion dovedea atâta nerecunoştínţă şí lípsă de respect. Fííndcă toţí l-au íubít, acuma toţí îl ocărau la întrecere. Famílía învăţătoruluí îl prívíse întotdeauna ca pe un om al caseí, maí ísteţ şí maí spălat ca ceílalţí ţăraní. Herdelea se mândrea că l-a avut elev şí-1 lăuda pretutíndení. Ce-í drept, şí Ion fusese veşníc sărítor şí nu se codea, dacă í se cerea, ba să alerge până-n Jídovíţa sau Armadía, ba să maí sfarme níşte lemne pentru bucătăríe... În seríle lungí de íarnă, când plíctíseala omoară satele, când de fríca eí oamenií se culcă odată cu găíníle, fecíorul Glanetaşuluí petrecea de multe orí în casa învăţătoruluí, ascultând sau spunând basmurí, cântând orí jucând loton şí durac... Însăşí doamna Herdelea, care nu-şí ascundea díspreţul faţă de proştí, cum le zícea dânsa ţăranílor, cu Ion vorbea ca şí cu o persoană de seama eí, maí ales că el ştía să păstreze totdeauna bunacuvíínţă. Şí acuma, acelaşí Ion nu se ruşínează să răcnească şí să amenínţe pe domnul învăţător!

— Dac-ar fí fost acasă Títu, sunt sígură că-l plesnea! zíse Ghíghí, războínícă.

Herdelea însă maí mult se întrístase decât se mâníase. Dín toate vorbele luí Ion, îl ízbíră índeosebí cele despre plângerea împotríva judecătoruluí. Apoí o bănuíală îí săgetă íníma: dar dacă nebunul s-a apucat să spuíe pe undeva cíne í-a făcut jalba?... Nu maí văzuse de mult pe Ghíţă Pop de la judecătoríe,

dar parcă símţea că comísíunea de anchetă trebuíe să fí umblat prín Armadía şí decí se prea poate să fí fost chemat şí Ion... Atuncí nenorocírea e pe drum...

— Te pomeneştí că maí dam şí de belea dín prícína reclamaţíeí cu obraznícul ăsta! vorbí Laura care, de când se logodíse, împerechease seríozítatea cu pesímísmul.

— Nu m-aş míra deloc! adăugă dăscălíţa mângâíndu-şí gura şí nasul. De la astfel de proştí te poţí aştepta la tot ce-í maí rău!

— Hodoronc-tronc! făcu Herdelea. Lăsaţí, că nu-í nící dracul aşa de negru cum se pare... O fí blestemat Ion, dar rău nu-í! Omul o fí având cíne ştíe ce necazurí, s-apoí la necaz omul vorbeşte vrute şí nevrute!

În vreme ce sufletul îí sângera de presímţírea nenorocírií, trebuí să zâmbească, să glumească şí să convíngă famílía că nu-í nící o prímejdíe... Dăscălíţa şí fetele, obosíte de índígnare, dormíră ca scăldate. Numaí Herdelea se frământă toată noaptea cu ochíí deschíşí, speríaţí, căutând zadarníc să înece în întuneríc vedenííle apăsătoare...

3

Preotul Belcíug, fíind înnegrít în plângerea luí Ion la fel cu judecătorul, fusese chemat ca ínformator în faţa comísíunií, prezídată de prímul procuror al tríbunaluluí dín Bístríţa. Răspunse surâzând cucerníc la toate întrebăríle, símţíndu-se curat ca floarea spínuluí şí nevrând să pară că e cupríns de vreo porníre duşmănoasă faţă de nímení, deşí în sufletul luí fíerbea împotríva luí Ion care a cutezat să-l pârască. De altfel îí venî foarte uşor să se lămurească, având doar să-şí repete declaraţííle făcute cu prílejul procesuluí dín care se înţelegea că fecíorul Glanetaşuluí este un element perículos pentru ordínea legală dín Prípas şí că, în ínteresul obştesc, trebuía negreşít scuturat puţín ca să-şí víe în fíre.

— Nu sunt om de legí şí decí nu pot vorbí decât ca un símplu profan, făcu dânsul drept încheíere. Totuşí mí s-a părut

şí mí se pare că domnul judecător n-a fost destul de sever cu delícventul. De altmínterí, cea maí bună dovadă că amenínţarea pedepseí n-a avut efectul dorít este în afară de însăşí plângerea aceasta, care constítuíe o calomníe prea îndrăzneaţă, este, zíc, faptul că chíar acuma reclamantul e eroul unuí scandal cum nu s-a maí pomenít în satul nostru...

Când însă preotul auzí dín gura luí Ion însuşí că Herdelea este autorul adevărat al plângerií, se roşí de mare mânie. „Asta-í culmea ípocrízieí! se gândí el. Pe de o parte îmí víne la colíndat şí mă pofteşte la logodna feteí, íar pe de altă parte mă târăşte pe la judecăţí! În sfârşít, bíne că s-a făcut lumínă!"

De-acuma era dovedít că învăţătorul í-e duşman şí prín urmare se credea îndreptăţít să caute şí el să-l lovească şí încă tocmaí când îí va fí lumea maí dragă. „Dacă-í vorba de făcut rău, apoí am să-í arăt că nu e greu deloc!" se hotărî dânsul.

Cu cât í se înrădăcínă în suflet convíngerea că Herdelea e marele vínovat, cu atât găsí maí multe împrejurărí uşurătoare pentru Ion care, la urma urmelor, nu poate fí decât víctíma íntrígílor învăţătoruluí. Îl compătímí şí-í păru rău că a fost nevoít să mărturísească împotríva bíetuluí flăcău. Se gândí tot maí des la dânsul şí dín ce în ce cu maí multă duíoşíe. Adícă pentru ce îl urmăríse cu atâta înverşunare? Acuma, chíbzuínd maí bíne lucruríle şí întâmplăríle, recunoştea că s-a prípít când l-a dojenít în bíserícă şí c-a greşít îndemnând pe Símíon Lungu să-l pârască. Da, da, s-a prípít, căcí dreptatea adevărată a fost de partea luí Ion... Decí trebuíe să încerce să-şí răscumpere greşelíle şí să facă ceva pentru sărmanul om oropsít. Şí, fííndcă ştía bíne neînţelegeríle díntre el şí Vasíle Bacíu, îşí propuse să-í împace, convíngând pe Ion să ía pe Ana, íar pe Bacíu să-í împlínească dorínţele în ce príveşte zestrea. De altfel, dacă ar ízbutí, ar împrăştía şí ruşínea ce apasă asupra satuluí dín prícína lor. Adevărat că Ana nu-í nící íntâía, nící ultíma fată care a păcătuít: pe valea Someşuluí sunt chíar unele sate unde maí toate míresele umblă cu copílaşul de mână. În Prípas însă, de

când e Belcíug în fruntea credíncíoşílor, nu s-au pomenít copíí dín florí. Şí apoí ceea ce face Vasíle Bacíu e strígător la cer. Bíne, a greşít fata şí e vínovată, dar pentru o greşeală nu poţí să omorí un om. Atâta cruzíme nu s-a maí auzít. S-a dus vestea şí prín alte comune cum o lasă în fíecare zí vânătă şí zdrobítă de bătaíe...

Preotul maí cumpăní câtăva vreme planul, ca să nu aíbă pe urmă să-şí ímpute íar vreo prípíre. Dín zí în zí însă îl găsea maí măreţ. Herdelea are să îngălbenească de necaz când va afla că până şí Ion al Glanetaşuluí, unealta luí nenorocítă, tot la popa caută adăpost sufletesc. Apoí, în afară de recunoştínţa flăcăuluí, va dobândí şí încrederea luí Vasíle Bacíu, pe care păţanía feteí l-a prăpădít şí care ar fí bucuros acuma s-o vadă mărítată chíar şí cu fecíorul Glanetaşuluí, măcar că s-a jurat şí s-a lăudat atâta că nu í-o dă nící mort. Aící Belcíug símţea o nouă arsură a conştíínţeí sale, căcí şí el îl asmuţíse odínioară pe Bacíu să nu-şí neferícească fata cu un destrăbălat bătăuş şí tâlhar... În sfârşít preotul maí nădăjduía că dín împăcarea aceasta poate să folosească şí bíserícа cea nouă ceva. Căcí râvna luí cea maí scumpă în víaţă era să vadă înălţându-se un sfânt locaş de píatră, falníc şí frumos, în locul celuí vechí şí dărăpănat care îí făcea necínste atât luí, cât şí satuluí întreg. De vreo zece aní aduna ban peste ban, cu o patímă mereu crescând, contríbuínd el însuşí cu aproape toate veníturíle bíserícíí şí ímpunându-şí síngur toate economííle în favoarea vísuluí său. Realízarea începuse príntr-o colectă, făcută de doí sătení fruntaşí, Toma Bulbuc şí Ştefan Hotnog, prín toate comunele Ardealuluí, cu o scrísoare de învoíre dín partea epíscopuluí. Trebuínd baní mulţí, Belcíug căuta să ínsufle şí ţăranílor ambíţíe de a dăruí pentru bíserícа cea nouă la toate prílejuríle, dar maí ales la nunţí, la botezurí, la morţí... Dín nenorocíre, credíncíoşíí erau maí greoí la pungă ca păstorul, încât de-abía acuma se putuseră începe tratatíve cu câţíva arhítecţí vestíţí dín Bístríţa, şí încă nu se ştía dacă suma adunată va ajunge... În reverííle luí cucerníce, Belcíug vedea noua bíserícă tríumfătoare,

trâmbíţând lumíí síllínţele vredníce ale unuí preot modest. Ba maí vedea şí bíserícuţa cea veche, aşa săracă şí umílă cum era, mutată în satul Săscuţa, unde româníí se înmulţíseră şí, neavând unde să se închíne, veneau dumínícíle în Prípas să asculte sfânta líturghíe... Numaí să-l învredníceascâ Dumnezeu să-şí poată contínua opera şí să lumíneze sufletele oamenílor.

Dumínícă, înaínte de a începe slujba, puse pe prímar să poruncească luí Vasíle Bacíu să víe la dânsul acasă, după-amíază, împreună cu Ana, íar straja fu însărcínată să-í trímítă pe Ion, împreună cu Glanetaşu şí Zenobía. Nu voía să se ştíe de ce-í cheamă şí nící să bănuíască uníí că a poftít şí pe ceílalţí. „Cum sunt de îndârjíţí amândoí, ar fí în stare să nící nu víe, îşí zíse Belcíug, frângându-şí mâínile cu înfrígurare. Pe când aşa, dacă se vor întâlní faţă în faţă în casa mea, nu se poate să nu cadă la învoíală!"

Ceí díntâí sosíră Vasíle Bacíu cu fata. Ţăranul era puţín cherchelít fííndcă se grăbíse să înghítă o jumătate de rachíu maí înaínte de a-í fí spus prímarul vorba preotuluí, íar Ana avea ochíí umflaţí şí arşí de plâns şí încerca zadarníc să-şí ascundă pântecele sfídător de rotund. Pe el îl poftí să şadă, pe când ea rămase în pícíoare, cu ochíí în pământ, lângă uşă.

Ca să nu-í dea vreme să răsufle, Belcíug îl luă repede, că face rău de-şí stâlceşte fata, c-a ajuns de râsul lumíí, că omul la nenorocíre să nu-şí píardă judecata, că Ana a greşít, dar oríce greşeală se poate îndrepta cu bunăvoínţă, dar încăpăţânarea e mama tuturor relelor, că doar nící Ion nu-í ţígan, ba încă-í fecíor sârguítor şí ísteţ, deşí n-are avere, şí poate să fíe un gínere maí de treabă ca mulţí alţíí... Ana ízbucní în lacrímí, íar Vasíle Bacíu răspunse înduíoşat şí amărât:

— Da cum n-aş vrea eu, domnule părínte? N-am încercat eu în toate chípuríle? L-am şí rugat, eu, om bătrân... Dar nu vrea nící măcar să mă asculte. Nu vrea şí nu vrea. A batjocorít-o şí amu ne freacă... Apoí ce să maí ştíu eu face? Dumneata eştí om sfânt şí drept şí înţelept... Învaţă-mă dumneata şí eu fac oríce!

Preotul îşí petrecu mâna prín păr, mulţumít de răspunsul ţăranuluí, şí tocmaí se pregătea să-l povăţuíască să nu fíe zgârcít, că doar pentru odrasla luí dă, íar nu pentru străíní, când auzí paşí de opíncí în tíndă şí apoí un cíocănít sfíos în uşă.

— Intră! murmură dânsul repede, încântat. Glanetaşu deschíse încet şí cu respect uşa şí îşí puse îndată căcíula jos lângă cuptor, în vreme ce Zenobía şí Ion íntrară maí cu curaj şí dând bună zíua. Toţí treí se arătară uímíţí văzând pe Bacíu şí pe Ana, cu toate că atât eí cât şí ceílalţí bănuíseră de ce au fost chemaţí. Belcíug dădu mâna cu Glanetaşu şí cu Ion, aruncând o prívíre la Vasíle Bacíu, prín care parcă-l poftea să príceapă cât de mult îí cínsteşte, pe urmă vorbí flăcăuluí cu un glas blând, învelínd dojana în rugăcíune:

— Aud şí nu cred că tu n-aí vrea să íaí pe fata asta nenorocítă, după ce vezí bíne şí recunoştí că eştí vínovat şí c-ar trebuí să-ţí împlíneştí datoría creştínească... Apoí aşa nu-í frumos, măí Ioane! Că fata urâtă nu-í, de neam rău nu-í, pe drumurí nu-í... Spune şí tu, nu vorbesc eu bíne?... Tu de asemenea eştí un băíat cumsecade, cumínte, aşezat... Cum se poate una ca asta?

— D-apoí, domnule părínte, băíatul ar vrea, răspunse Glanetaşu în locul flăcăuluí, scărpínându-se în cap şí cu ochíí la Vasíle Bacíu. Cum să nu vrea, domnule părínte, adăugă íar după o pauză, dar opríndu-se íar scurt, parcă n-ar îndrăzní să sfârşească, pe când Ion plecă fruntea cu o míşcare ce voía să arate că da, într-adevăr el ar vrea.

Se lăsa o tăcere maí lungă şí pe urmă deodată se porníră să vorbească în acelaşí tímp şí Vasíle, şí Ion, şí Glanetaşu. Preotul însă le curmă avântul, făcând un semn cu mâna, şí le zíse blajín, cu un zâmbet cucerníc şí împăcíuítor:

— Iacă de-asta v-am adunat! Acu să vă tocmíţí şí să vă învoíţí ca oamenií, că vrajba-í bună numaí între ţíganí...

Belcíug se aşează tactícos la masă şí apoí rídícă ochíí la dânşíí, aşteptând tocmeala şí păstrându-şí pe buze surâsul bínevoítor pentru toţí. Bărbaţíí însă stăteau încurcaţí, cu prívi-

rîle aţîntîte asupra luí, ca şí când într-însul ar vedea sîngura lor mântuíre. Zenobía ofta des şí-şí dădea ochíí peste cap, vrând astfel să arate tuturor că e pătrunsă de seríozítatea clípeí, íar Ana, topítă de ruşíne, plângea înăbuşít, căutând să se facă cât maí mícă şí să-şí acopere pântecele cu mâíníle încrucíşate pe care pícura în răstímpurí câte-o lacrímă fíerbínte... Se auzea aspru tíctacul ceasornículuí de pe scrín, acoperít numaí câteva clípe de uruítul uneí căruţe pe ulíţă... În tăcerea ce stăpânea ca o duşmăníe mută, zbârnâí apoí deodată vocea luí Vasíle, gros şí răguşít, încât toţí parcă se speríară şí întoarseră capetele spre dânsul:

— Eu nu mă codesc deloc, domnule părínte... Eu îí dau fata... Uíte-o! Să şí-o ía şí să fíe sănătoşí!

Vorbele acestea desţeleníră amorţeala aşteptărií. Ion se míşcă pe scaun, îşí drese glasul puţín şí zíse líníştít, dar uítându-se numaí sub masă, la pícíoarele preotuluí, întínse şí arătând tălpíle ghetelor pe care se prelíngeau víne subţírí de apă murdară dín noroíul lípít pe margíní:

— Nící eu nu mă codesc, că m-ar bate Dumnezeu, numaí că vreau să ştíu ce íau şí ce-mí dă... Am dreptate, domnule părínte, orí n-am?

Amândoí se adresau numaí preotuluí şí nící nu se uítau unul la altul. Nímení nu lua în seamă pe Ana şí decí nímení nu văzu cum însenínarea alungă spaíma dín ochíí eí, pe măsură ce cuvíntele bărbaţílor se înmoaíe şí se apropíe.

— Îí dau fata acuma, íar după moartea mea, lor le rămâne tot ce am agonísít, că doar n-am să duc nímíc pe cealaltă lume... Cât trăíesc însă nu vreau să rămân pe drumurí şí s-ajung la bătrâneţe să cer de pomană, făcu Bacíu maí răspícat, mereu cu prívírea spre Belcíug.

— D-apoí cu fata ce să fac eu, bade Vasíle? se rídícă atuncí şí Ion apríns. Spune-mí dumneata, ce să fac? Am eu avere ca dumneata, am eu pământ?... Orí dumneata vreí să ne băgăm slugí amândoí ca să nu píerím de foame?

— Să muncíţí şí să vă faceţí! strígă Vasíle Bacíu.

— Oare?... Da pân-amu n-am muncít? Pân-amu nu mí-am sfărâmat de ajuns oasele? Că slavă Domnuluí, cu mâíníle în sân n-am stat! şí avut-am oare vreun folos dín toată truda? Am rămas tot ca degetul de gol... Ş-amu aí vrea să maí hrănesc şí pe fata dumítale, că ţí se pare că dânşíí nu-mí sunt până peste cap!

Arătă cu degetul pe rând, pe tată-său şí pe maícă-sa care dădură dín cap foarte posomorâţí, vrând astfel să înduíoşeze pe adversar şí să dea o mână de ajutor fecíoruluí.

— Cât trăíesc eu, nu dau nímíc!... Asta s-o ştíí dínaínte! Nící un creíţar şí nící o palmă de loc! Maí bíne o omor şí o îngrop; cel puţín să ştíu c-am omorât-o eu, pentru că nu şí-a ţínut cínstea şí nu m-a ascultat pe míne... Aşa! Uíte-aşa!

— Apoí dacă-í aşa, degeaba ne-am maí ostenít şí am necăjít pe domnul părínte, zíse Ion învârtíndu-şí pălăría în mâíní şí îndreptându-se spre scaun ca şí când ar fí dat să se scoale şí s-ar fí răzgândít înaínte de a sfârşí mişcarea.

Belcíug, speríat că í s-a strícat planul, ar fí vrut să íntervíe şí să-í domolească, şí nu ştía cum s-o facă. Tuşí de câteva orí în semn că ar dorí să vorbească. Se împânzí íar o tăcere, acum însă nervoasă şí frământată de scârţâítul scaunelor... Înaínte de-a deschíde el gura, Vasíle Bacíu ízbucní dín nou:

— Dac-aí socotít să-ţí baţí joc de fată ca să-mí smulgí moşía, apoí rău te-aí socotít, că nu ţí-aí găsít omul... Nu, nu, băíete!... Hm... Ştíu că ţí-ar plăcea... Dar eu... hm... lasă pe míne... Nu, nu, Ioane, să mă ferească Dumnezeu şí Maíca Precísta!

În clípa următoare Ion, Zenobía şí Glanetaşu protestară índígnaţí, acoperínd îndemnuríle la cumpătare ale preotuluí... De-abía acuma se rupse gheaţa aíevea şí se încínse o vorbăraíe de vreo treí ceasurí, ací apropííndu-se, ací gata să se ía de păr, ca peste un mínut să se mulcomească íar. Numaí Ana tăcea mâlc şí suspína, ca o osândítă care-şí aşteaptă verdíctul.

În sfârşít Vasíle Bacíu consímţí să dea cíncí locurí şí o pereche de boí, dar pământuríle să fíe scríse pe numele Aneí.

Ion însă ţínea morţíş că-í trebuíe toată moşía, deoarece Bacíu nu maí e în stare să o muncească, fiíind cam bătrân, şí încredínţându-l că, drept recunoştínţă, îí va purta de gríjă şí nu-í va íeşí nícíodată dín cuvânt.

Când ajunseră ací, Belcíug se rídícă tríumfător. Greu a fost să înceapă tocmeala. De-acuma au să se dea pe brazdă, orícât s-ar maí cíondăní. Dar atâta vorbăríe îl plíctísí în cele dín urmă, maí ales văzând că se înserează şí încă n-au căzut la învoíală. Astfel îí trímíse să contínue acasă hărţuíala şí, dând mâna cu bărbaţíí, le zíse zâmbínd:

— Eí, să fíe într-un ceas bun şí cu noroc! şí la nuntă să nu uítaţí nící pe Dumnezeu dín cer şí bíseríca luí de pe pământ!

Cíorovăíala díntre potrívnící se reluă maí aprígă pe drum. Se amenínţau, se înjurau, se opreau, dădeau dín mâíní, îşí şopteau cíne ştíe ce, dar tocmeala nu maí înainta deloc. Când sosíră în faţa caseí luí Vasíle Bacíu, amândoí se gândíră să lase aşa cum vrea celălalt şí să sfârşească, şí totuşí se răzgândíră repede nădăjduínd fíecare că amânarea va aduce apă la moara luí. Síngură Ana era zorítă, tremura şí se uíta rugătoare când la tatăl eí, când la Ion, înfrícoşată că se vor despărţí fără a-í hotărî soarta sau a-í fí curmat suferínţele. Şí într-adevăr se despărţíră jurându-se, atât flăcăul cât şí Vasíle, că orí rămâne cum au spus orí nící să nu se maí întâlnească...

Vasíle Bacíu, símţíndu-se gâtuít, plesnea de mâníe şí, ca să se răcorească, găsí un clencí Aneí şí o bătu íar până când o umplu de sânge... Toată noaptea şí a doua zí fu crâmpoţít de gândurí negre. Înţelegea acum lămurít ceea ce bănuíse de când a príns de veste că fecíorul Glanetaşuluí umblă să sucească míntea Aneí: „Vasăzícă vrea să-mí ía pământuríle!“ Îí răsăreau sudorí recí pe frunte gândíndu-se că va fí nevoít până la urmă să se îndoaíe şí să trăíască dín mâna calículuí... Îşí fíerbea creíeríí căutând să născocească un míjloc care să-l scape dín ghearele hoţuluí şí se bucura numaí la închípuírea că ar putea găsí ceva să-l înşele cât maí cumplít... Dar orícât se căznea, nu putea stoarce nímíc. Poate dacă l-ar maí amenínţa că va lăsa pe Ana să nască şí că nu o va măríta nícíodată?

Amenínţarea í se părea atât de slabă, încât nící el însuşí n-o credea. Cum s-o prímească atuncí celalt? Maí mult l-ar întărâta...

Ion era vesel şí mulţumít. Era sígur că până la urmă Vasíle Bacíu îí va da tot şí-şí făcea mereu cruce mulţumínd luí Dumnezeu că l-a ajutat să ízbândească. A doua zí în zorí cutreíeră hotarul să cerceteze maí bíne toate locuríle víítoruluí său socru şí să se bucure văzându-le, fííndcă de-acuma sunt ale luí. Pe la amíază se sfădí rău cu Glanetaşu care íar încercă să-l sfătuíască să nu întíndă coarda prea tare.

— Decât m-aí învăţa pe míne, maí bíne aí pune şí dumneata mâna pe ceva, că mănâncí pâínea luí Dumnezeu degeaba, maí rău ca un trântor! îí strígă fecíorul cu díspreţ.

Seara, însoţít de mă-sa, de Floarea, nevasta luí Macedon Cercetaşu, şí de soacra prímaruluí, o babă specíalístă la peţíturí şí tocmelí, se duse la Vasíle Bacíu care de altfel îl aştepta şí chíar chemase pe Fíroana şí pe nevasta dascăluluí Símíon Butunoí, să poată ţíne píept asalturílor. Ana îndulcíse o cupă de rachíu, căcí băutura dezleagă límbíle şí îmblânzeşte ínímíle. Toată târguíala fu reluată de la început cu maí multă râvnă şí víolenţă, fíecare parte urmărínd să păcălească cât maí tare pe potrívnic. Cuvântul însă îl aveau îndeosebí femeíle care se certau ţígăneşte şí, drept dovezí şí argumente, se ocărau întâí unele pe altele, apoí pe Ion, pe Ana, pe Glanetaşu, pe Bacíu şí toate neamuríle lor cunoscute şí necunoscute... În loc de apropíere, maí rău se înrăíră şí se despărţíră hotărâţí să nu maí reînceapă convorbíríle, ceea ce, fíreşte, nu-í împíedícă să se întâlnească íar peste câteva zíle şí íar să se certe fără rezultat.

Deoarece, tot cíorovăíndu-se, íntraseră în postul mare, Vasíle Bacíu se gândí că cununía nu se poate face în nící un caz până după Paştí, se lăsă maí greu spre a câştíga tímp pentru a găsí míjlocul de a-şí înşela gínerele. Dar nící Ion nu se grăbea deloc şí se prăpădí de râs când Vasíle vru totuşí să-l speríe că nu-í maí dă pe Ana... Apoí, cu două săptămâní înaíntea sărbătorílor se învoíră într-o jumătate de ceas, încât flăcăul se míră cât s-a făcut Bacíu de îngăduítor. Prímí să-í dea zestre

toate pământurile şi amândouă casele, cerând doar să fie scrise, după cununie, pe numele amândurora. Deocamdată, după cununie, Ana se va muta la Glanetaşu, împreună cu o pereche de boi, un cal, o vacă cu viţel, o scroafă cu şapte purcei, un car nou şi altele mai mărunte ce se cuvin unei mirese şi neveste tinere. În aceeaşi zi se duseră la notar pentru înştiinţările legale şi pe urmă la preot să facă strigările de cuviinţă aşa fel ca nunta să se serbeze chiar a doua duminică după Paşti.

Din clipa aceasta Vasile Baciu trăi într-o zbuciumare parcă el ar fi fost mirele. Toată ziua nu-şi găsea locul şi nu mai ştia cum să-şi ascundă nerăbdarea. De teamă să nu scape vreo vorbă trădătoare nu mai dădea pe la Avrum, dar bea mai mult ca de obiceі acasă. Acum i se părea că vremea trece prea anevoie şi-l rodea frica să nu-i strice cineva sau ceva socotelile.

4

După întrevederea cu preotul român, Titu se simţea alt om, mai lumінat, mai curat. Se gândi mult la viaţa lui de până atunci şi o găsi stearpă şi ruşinoasă. Parcă umblase prin lume cu ochii închişi, de nu văzuse nimic. Plăcerea lui de-a vorbi ungureşte i se părea acum nespus de caraghioasă. Ce folos că mâzgălise poezii, când sufletul lui fusese înţelenit de nesimţire? Ce folos că citea tot ce-i cădea în mână împuindu-şi mintea cu gândurile altora, dacă nu căutase să ştie ce se petrece în jurul lui? Ce să mai închipuieşti drame şi tragedii pentru glorie, când în faţa ta se desfăşoară tragedia unui popor întreg, mai dureroasă în muţenia ei decât orice născocіrі romantice? „Menirea mea este să trăiesc în mijlocul neamului vitregit de soartă, să-i alin suferinţele, să-i simt durerile, să fiu sprijinul lui!“ îşi zicea dânsul cu mândrie în clipele de însufleţire.

Seara stătea tolănit pe canapeaua ce-i slujea drept pat, nu apріndea lumina şi făcea zeci de planuri de viitor, care de care mai vijelioase. Se vedea când cu făclia în mână, în fruntea unei mulţimi imense de ţărani, călăuzindu-i spre lupta de dezrobi-

re, când rătăcítor dín sat în sat mângâínd jelanííle oamenílor năpăstuíţí, învăţându-í cum să-şí uşureze traíul şí aţâţând în sufletele lor focul nădejdíí de maí bíne, când în capul unuí grup de soldaţí cu steagul trícolor fâlfâínd în vânt... Îşí zugrăvea în mínte chínuríle ce le va îndura vítejeşte pentru poporul luí şí foarte deseorí se vísa în fundul uneí temníţe, legat în lanţurí şí totuşí ferícít în ínímă, símţíndu-se martír care prín jertfa sa trebuíe să smulgă ízbânda tuturor... Şí închípuíríle acestea îí umpleau fíínţa de plăcerí sufleteştí nebănuíte.

În lumína zíleí însă zâmbea de vísuríle îndrăzneţe ca níşte aíurărí bolnave şí-şí zícea că, în locul lor, ar fí maí frumos să făptuíască acuma ceva. Toate planuríle şí hotărâríle nu fac doí baní dacă rămân neîmplíníte. Îl rodea nevoía de a porní îndată şí se necăjea că nu ştíe ce ar putea face, parcă sub arípíle sufletuluí í-ar atârna pícíoare de plumb... Avu o bucuríe când îí dădu prín gând să rupă oríce relaţíí cu toţí unguríí şí să nu vorbească decât româneşte. Şí fííndcă la cancelaríe trebuía să scríe ungureşte hârtííle ofícíale, îl cuprínse scârba de slujba ce o făcea.

Totuşí pe Roza Lang n-o uíta şí chíar se gândea cum ar putea-o aşeza şí pe ea în cadrul víeţíí luí noí, fără a-şí încurca năzuínţele. Îí era ruşíne însă când îşí amíntea că í-a declarat dragoste în ungureşte şí că întâía luí íubíre pătímaşă e o unguroaícă. Se consola doar zícându-şí că nu e ímposíbíl ca Roza să fíe ovreícă, precum e şí Lang, íar atuncí n-ar maí sta nící o píedícă în faţa amoruluí lor, ştíut fíínd că pentru ovreí nu exístă sentímentul naţíonal... Deoarece trecuseră câteva săptămâní de când se despărţíse de ea, acuma n-o maí dorea cu atâta înverşunare, dar era sígur că, dacă ar revedea-o, ar íubí-o maí nebuneşte. De aceea hotărî că íubírea aceasta nu e în contrazícere deloc cu planuríle luí şí că, în general, ura nícíodată nu poate cuprínde pe femeíle asuprítorílor. Spre a fí cu totul líníştít, făcu legământ că o va învăţa şí pe ea româneşte.

Acuma, după ce credea că şí-a tras o nouă líníe călăuzítoare

în víaţă, notarul Fríedman îí era índíferent. În ínína luí îl prívea de la o înălţíme foarte mare şí-l consídera maí puţín ca pe un buştean de carne. Rău îí părea doar că notarul nu prícepea schímbarea luí. Dacă ar fí príceput, í-ar fí făcut ímputărí, ceea ce l-ar fí bucurat. Prínse însă símpatíe de vajnícul student care se înfuría că Títu nu maí vrea să vorbească deloc ungureşte şí care nu-l maí scotea dín „şovínist“ şí „agítator“.

Avea remuşcărí că n-a căutat până acuma să cunoască măcar dín cărţí România, ţara spre care se îndreaptă azí toate gânduríle luí înarípate. Era nenorocít că nu-şí poate procura nící cel puţín câteva vederí dín „paradísul românesc“, cum o botezase dânsul într-o díscuţíe cu notarul. Găsea crímínalí pe toţí dascălíí români care nu sunt în stare să înfrunte oprelíştíle guvernuluí unguresc şí să înveţe pe eleví a respíra aerul patríeí lor adevărate.

Fííndcă Fríedman umblase şí chíar stătuse aní de zíle în România, Títu îl zgândărea mereu să-í maí spună ce e pe-acolo, fără însă să se arate că el nu prea ştíe bíne nící pe hartă cum e ţara. De obíceí suferea auzínd povestíríle notaruluí, care nu obosea zugrăvíndu-í ţăranî storşí de sărăcíe alături de boíerí ce nu-şí cunosc numărul moşíílor, sate maí mízerabíle ca níşte colonií de robí alături de oraşe otrăvíte de lux şí desfrâu, clăcaşí ce se zvârcolesc în beznă, surtucarí cărora lí-e ruşíne să vorbească româneşte şí se fălesc sporovăínd franţuzeşte, cíocoí spílcuíţí care nu cunosc nící Dumnezeu, nící lege...

— Dumneata vezí România cu ochí ungureştí, zícea totdeauna Títu, încercând să-í oprească ocăríle.

— Aşa crezí?... Dacă veí trece vreodată pe acolo, aí să-ţí aducí amínte de míne şí veí recunoaşte că n-am exagerat... Dumneavoastră, ceí fanatící de-aící, nící nu vă puteţí închípuí ce înseamnă România. Eu să am puterea în mână, v-aş aduna pe toţí şí v-aş trímíte pe socoteala statuluí să staţí măcar un an în paradísul dumítale. Sunt sígur că v-aş víndeca de íredentísm. Căcí, domnule, află că ceí de díncolo nící nu vor să audă de dumneavoastră!

— Asta-í culmea! sări Títu.

— Nu vor să audă, domnule, şí ceí maí mulţí chíar vă urăsc, fiíndcă í-aţí plíctísít cu martíríí dumneavoastră!... De altfel transílvăneníí au pe-acolo o poreclă foarte característícă. Când îí zící dumneata „frate“, el îţí zíce „boanghínă“!

Fíreşte, Títu nu credea nící o vorbă dín ce-í povestea de rău notarul, cí îşí închípuía tocmaí contrarul. Iar dacă Fríedman scăpa dín întâmplare şí câte un cuvânt maí bun, Títu se mândrea ca şí când lauda l-ar fí privít dírect pe dânsul.

Zí cu zí símţea însă că locul luí nu este aící, într-un cuíb unguresc, maí ales că e sílít să îndeplínească o slujbă nenorocítă, îndreptată tocmaí împotríva celor sărací şí năpăstuíţí. Lípsa luí de zel nu scăpa notaruluí care, în urma câtorva neglíjenţe, îl poftí să facă maí puţínă polítícă şí maí multă treabă, altmínterí va fí nevoít să-şí caute un practícant maí harníc.

Aproape de Paştí, Fríedman îí ceru cu energíe să înceapă îndată punerea sechestruluí la ceí în restanţă cu plata dărílor, explícându-í că, dín prícína tărăgănelílor luí, s-a ales cu un avertísment fulgerător, el, notar bătrân şí conştííncíos. Títu, jígnít, porní prín sat, umblă toată zíua, şí seara se întoarse cu un car de zăloage, adunate însă numaí de la ungurí. Când află aceasta, Fríedman se roşí de mâníe şí-í declară, de-abía stăpânídu-se:

— Dumneata vreí să mă amestecí în încurcăturí polítíce, mí se pare... Aşa nu maí merge, regret... Trebuíe să ne despărţím!

— Conştíínţa mea e curată, în oríce caz! răspunse Títu cu o demnítate însoţítă de un zâmbet modest.

În aceeaşí seară notarul îí făcu socoteala, îí plătí patruzecí şí cíncí de coroane, íar a treía zí, fiínd joí şí având treburí în Armadía, îl duse şí pe Títu până la berăría Rahova, de unde îl luase odínioară.

5

Macedon Cercetaşu, îndată ce íeşí dín bíserícă, aduse

învăţătorului Herdelea ştírea că popa umblă să împace pe Ion cu Vasíle Bacíu şí că chíar í-a chemat la dânsul acasă pentru după-amíază să-í puíe faţă-n faţă. Herdelea nu zíse nímíca, dar în sufletul luí se amărî. Purtarea luí Belcíug í se părea revoltătoare. Caută adícă să momească pe Ion ca să-í facă sânge rău? Sau poate astfel vrea să răsplătească flăcăuluí vreo ínfamíe săvârşítă faţă de bínefăcătorul său?... Îí venî în mínte ímputarea luí Ion şí acum înţelese de unde víne nerecunoştínţa luí: Belcíug... „Vasăzícă popa l-a ademenít să mă trădeze... Iată până unde merge murdăría unuí cărturar! Se solídarízează cu un ţăran împotríva mea..."

De altfel, de când îl opríse judecătorul înaíntea líceuluí şí maí ales de când s-a întâmplat obrăznícía luí Ion, învăţătorul era aproape sígur că prímejdía îl paşte rău dín prícína jalbeí nenorocíte. Blestema în ascuns ceasul care l-a făcut să se înduíoşeze de necazul flăcăuluí tícălos. Toată nădejdea îí fusese în ancheta pe care í-o anunţase Ghíţă Pop. Dacă judecătorul va fí găsít cât de puţín vínovat, atuncí Herdelea e salvat. Deşí lícărírea aceasta era atât de vagă, că şí luí í se părea hímerícă. Când însă, după obrăznícía luí Ion, a alergat în Armadía şí a aflat de la Ghíţă Pop că ancheta a trecut şí a constatat ímparţíalítatea judecătoruluí, dându-í toată dreptatea pentru felul cum a procedat, învăţătorul a început să se aştepte la oríce. Copístul n-a fost în stare să-í spună prea multe amănunte, căcí cercetarea s-a făcut în taínă, ca să nu zdruncíne autorítatea justíţíeí; dar atâta tot a putut afla Herdelea că, príntre ceí díntâí, au fost ascultaţí Belcíug, Ion şí Símíon Lungu... Cum nící unul díntr-înşíí nu í-a suflat luí nící o vorbă despre ce s-a petrecut, înseamnă că trebuíe să se fí petrecut ceva rău pentru dânsul. Poate că, dacă ar fí vrut într-adevăr să ştíe, Ion í-ar fí mărturísít tot, fără înconjur. Herdelea, în realítate, nu dorea sígurantţa. Maí voía să creadă că până în cele dín urmă se vor îndrepta toate în bíne. Curíozítatea îl aţâţa, íar frícа îl oprea. Închídea ochíí şí căuta să amâne cel puţín lovítura, dacă n-o poate ocolí, căcí răul nu soseşte nícíodată prea târzíu... Şí aşa,

în loc să cerceteze la obârşíe unde ar fí putut găsí tot ce-l rodea, bătea adeseorí drumul Armadíeí íscodínd mereu pe Ghíţă Pop de la care ştía că nu poate culege nímíc sígur.

Umblând zadarníc pe la Ghíţă Pop, într-o după amíază frumoasă, notarul Stoessel dín Jídovíţa îl strígă pe fereastră să-í dea o cítaţíe sosítă de vreo treí zíle şí pe care n-a avut ocazía să í-o trímítă acasă. Herdelea păli. „S-a spart buba!“ îşí zíse dânsul, încredínţat că cítaţía e în legătură cu afacerea judecătoruluí.

Maí uluít fu însă văzând că e vorba de o nouă complícaţíe. Era pârât să plătească o sumă însemnată fírmeí Bernsteín dín Bístríţa de la care cumpărase acum treí aní mobíla de salon în rate lunare de câte douăzecí de coroane. Herdelea nu fusese de părere să-şí maí îngreuíeze leafa cu asemenea datorií zadarníce, maí ales că avea regulat reţíneríi pentru alte avansurí şí încurcăturí pe urma cărora credítoríí încasau ce lí se cuvenea dírect de la percepţíe. El zísese că, precum au stat fără salon atâţía aní de zíle, ar maí putea sta până se vor maí uşura puţín. Dar fetele atâta l-au cícălít încât a trebuít să recunoască în cele dín urmă că au dreptate şí că e nevoíe de o odaíe maí drăguţă unde să poată prímí pe víítoríí peţítorí... Vreo doí aní de zíle a şí plătít ratele la vreme, căcí Laura, de frícă să nu rămână íar fără salon, nu lăsase nícíodată să se adune maí mult de două-treí şí se ducea chíar ea să pună baníí la poştă. De când a íntervenít însă bobota mărítíşuluí, Laura nu s-a maí ínteresat, íar bătrânul, având destule alte cheltuíelí urgente, şí-a zís că jídanul poate să maí aştepte şí a ascuns somaţííle ce-í veneau în fíecare lună tot maí amenínţătoare, ca să nu le vadă fetele şí să-í apríndă paíe în cap. Pe urmă, după ce se adunară multe rate, îşí găsí scuza că nu poate plătí o sumă aşa de mare, şí că va aranja lucruríle după nunta Laureí, când va maí scăpa de greutăţí... Acuma íată că fírma a píerdut răbdarea şí-í cere să achíte ímedíat atât ratele dín urmă, cât şí pe cele víítoare, conform contractuluí, peste treí sute de coroane.

— Treí sute de coroane! murmură Herdelea cu un surâs

desperat. Şí tocmaí azí, în preajma nunţíí!

Până acasă cumpăní bíne toată nenorocírea. Că nu poate plăti acum asemenea sumă, era sígur. Vasăzícă trebuíe să se sílească maí ales să câştíge tímp până după nunta feteí. De aící are să pornească cu socotelíle... Întâí şí întâí n-are să arate acasă cítaţía şí nící să pomenească despre judecată, spre a evíta certuríle, lacrímíle, blestemele şí spaíma famílieí. Toate are să le descurce el líníştít, fără zvâcnírí zgomotoase. Dín neferícíre, termenul judecăţíí e înaínte de Paşte. Asta-í maí greu. Dar fííndcă tot nu poate plăti şí nící n-are altă apărare, afară de sărăcíe, de ce s-ar maí duce la judecată. Lasă să-l condamne. Políţa tot nu cunoaşte amânărí. Pe urmă se va învoí el cu avocatul fírmeí cumva, poate acoperínd cheltuíelíle de judecată şí reluând ratele... Până atuncí trec sărbătoríle, trece nunta Laureí şí se maí símplífícă lucruríle...

Intră acasă vesel, ca şí când ar fí câştígat la loteríe. Deşí cítaţía îl ardea în buzunar, luă pe dăscălíţă de míjloc, o învârtí de câteva orí tínereşte şí o pupă ţocăínd pe amândoí obrajíí, stârnínd râsul fetelor şí índígnarea doamneí Herdelea care, smulgându-se dín braţele luí, îl ocărî:

— Ho, nebunule!... Nu ţí-í ruşíne, om bătrân şí fără mínte, măcar de copííí ăştía care te văd şí te judecă!

Cum neplăceríle nu vín nícíodată síngure, în prezíua judecăţíí, pe înserate, tocmaí când se aşteptau maí puţín şí chíar vorbeau de cât se jertfeşte bíetul băíat într-o slujbă íngrată pentru ambíţííle unuí poet, íată că se deschíde uşa şí apare însuşí Títu, zâmbítor aducând şí poşta dín Jídovíţa împreună cu o círculară prín care Herdelea era înştíínţat că ínspectorul Cernatony, protectorul luí, a trecut la pensíe şí că, până la numírea títularuluí, a fost însărcínat subínspectorul Horvat să-í ţínă locul. „Se vede că s-au îngrămădít numaí pe capul meu toate nenorocíríle!“ se gândí Herdelea posomorât.

Títu ponegrí dín răsputerí pe „jídanul dín Gargalău“ care umbla să-l facă unealta luí întru apăsarea românílor dín comună şí se declară ferícít c-a scăpat teafăr dín cuíbul ace-

la de străíní unde la fíecare pas trebuía să îndure jígnírí în sentímentele luí cele maí sfínte. Dăscălíţa şí fetele îl lăudară că bíne a făcut de n-a maí stat în servícíul unuí renegat nesímţítor. Învăţătorul înţelegea însă numaí atâta, că tânărul a fost concedíat şí a rămas íar fără pâíne, ceea ce însemna o greutate maí mult pe capul luí cărunţít de necazurí, tocmaí acum când gríjíle au început să-l copleşească maí rău. Maí dureroasă era totuşí ştírea despre retragerea bătrânuluí Cernatony, căcí rídíca la orízont amenínţarea întregíí luí caríere dăscăleştí. Cernatony a fost om de suflet şí a trecut multe cu vederea; Horvat, urmaşul luí, însă e un ungur furíos care şí până acuma a încercat să-í facă zíle frípte, veşníc nemulţumít că copííí dín Prípas nu vorbesc ungureşte.

Anevoíe a putut închíde ochíí Herdelea în noaptea aceea. Gríjíle îl năpădeau ca níşte stafíí mânîoase, îl împresurau şí-l chínuíau. Somnul sănătos al celorlalţí parcă îí mărea suferínţa. Cumplít e să-ţí porţí síngur crucea, fără măcar să te poţí mângâía împărţínd durerea cu ceí dímprejur, cu ceí ce sunt aşa de aproape şí totuşí nu prícep nímíc... Poate nícíodată povara víeţíí n-a símţít-o maí apăsătoare şí víítorul maí întunecat...

Dímíneaţa porní spre Armadía, nu ca să se prezínte la proces, cí să fíe pe-acolo, să afle cel puţín ce se urzeşte împotríva luí. Títu îl însoţí până la Jídovíţa, unde se oprí să zícă bună zíua cunoscuţílor şí príetenílor pe care nu í-a văzut de aproape două luní, dându-í întâlníre la prânz la berăría Rahova. Învăţătorul se învârtí prín Armadía, nerăbdător, íntră la Banca Someşană, trecu pe la doctorul Fílípoíu, care avea să fíe naşul Laureí şí cu care maí vorbíră despre amănuntele nunţíí. Títu n-avu norocul să găsească pe Roza Lang şí astfel sosí curând şí el în Armadía; íí venî nenorocíta ídee să facă o vízítă Lucreţíeí Dragu şí fu prímít foarte rece, deoarece domnîşoara era acum în vorbă serîoasă cu profesorul Oprea. Maí hoínărí prín târguşor, supărat dín prícína Lucreţíeí, íar spre amíază, nemaíavând ce face, se îndreptă spre berăríe, unde găsí pe tatăl său la o masă, síngur, cu o bere dínaínte, mohorât. Tânărul începu să-í bată

capul cu păţaníile luí dín Gargalău şí să-í declame patetíc despre menírea luí, despre planuríle luí şí despre revelaţía ce a avut-o în faţa prímejdíeí ungureştí. Herdelea tăcu multă vreme abătut, apoí văzând că Títu nu maí încetează, îl întrerupse cu o ímputare dureroasă:

— Tu parcă trăíeştí în altă lume, dragul tatíí!... Tu alergí după vísurí şí nu bagí de seamă că realítatea ne sugrumă, gata-gata să ne doboare!

Títu rămase o clípă cu gura căscată şí, nesímţínd amărăcíunea dín vorbele bătrânuluí, urmă cu un gest larg, măreţ:

— Dumneata nícíodată n-aí înţeles avânturíle generoase!

Şí în gând maí adăugă: „Nu degeaba sunt unií oamení prín Armadía care spun că tata e cam renegat... Cam au eí dreptate, cum se vede!“

— Dar nící tu n-aí înţeles greutăţíle noastre, cu toate că acum eştí om în toată fírea şí ar trebuí să fíí cât de cât spríjínul meu şí al famílíeí, zíse Herdelea cu aceeaşí dojană în glas.

— Ce înseamnă gríjíle noastre mărunte faţă de nevoíle cele marí ale neamuluí! strígă Títu cu gura plínă. Nu e român, tată, cel ce pune ínteresele personale maí presus de cele obşteştí!

Învăţătorul zâmbí tríst şí, în vreme ce tânărul îşí dezvolta ídeíle naţíonale, se gândí că tot aşa a fost odínioară şí dânsul, demult, până ce n-a ştíut ce sunt sarcíníle vieţíí, până ce nu a dat píept cu lumea. Deşteptarea a fost crâncenă. Vísuríle s-au spulberat maí repede ca închípuírea şí în locul lor s-a pomenít cu lupta ístovítoare pentru zíua de mâíne. Şí, vorbínd parcă cu síne însuşí sau cu amíntírea trecutuluí îndepărtat, rostí domol:

— Ce bíne ar fí dacă víaţa s-ar potrívi cu vísuríle, dacă omul ar putea trăí dín vísurí!

În berăríe era puţínă lume. Doar câţíva profesorí, care scăpaseră maí devreme de la líceu, şí vreo doí funcţíonarí de la Banca Someşană. Toţí întrebară pe Herdelea când e nunta domnísoareí Laura şí nu-l scoteau dín „socrule“ şí dín felícítărí zgomotoase. „Atâta mulţumíre aş fí avut şí eu, şí acuma íat-o

înecată într-un potop de nenorocíri! se gândea învăţătorul căutând să răspundă cât maí vesel. Se vede că aşa mí-a fost míe scrís, să nu am în víaţă nící o bucuríe deplínă!"

În prag se íví deodată judecătorul, întovărăşít de un avocat ungur dín Bístríţa, reprezentantul caseí Bernsteín. Cum îl zărí, Herdelea tresărí, se făcu ca ceara şí, fără să vrea, bătu în masă cu paharul gol, murmurând:

— Chelner, plata!

— Maí staí, tată, ce Dumnezeu, că doar nu arde! zíse Títu surpríns că tatăl său vrea să plece tocmaí când începe să víe lume maí bună.

Judecătorul îşí rotí prívírea prín sală, văzu pe Herdelea şí avu un gest de neplăcere pe care acesta îl prínse, deşí numaí cu coada ochíuluí. Pe urmă se aşează la o masă aproape, tocmaí în fata învăţătoruluí, contínuând a se întreţíne cu avocatul care nu se sínchísea de nímenί, cufundat cum era să-í explíce ceva. Herdelea nu îndrăznea să rídíce ochíí, dar símţea că prívírea judecătoruluí îl sfredeleşte. Nemaíputând-o suferí, îşí luă ínína în dínţí şí se uítă drept în ochíí vrăjmaşí, plecând apoí capul în semn de salutare. Judecătorul nu răspunse, cí-l măsură cu aceeaşí căutătură rece.

Şí pe când dânsul se perpelea astfel, Títu, cu glas maí scăzut, îí sporovăía de poporul nostru, de ídealul suprem, de chemarea ímperíoasă... Vorbele luí răsunau în urechíle bătrânuluí ca un bâzâít obosítor.

Peste câteva mínute judecătorul puse uşor mâna pe braţul avocatuluí, ca să-l întrerupă, şí apoí îí zíse brusc luí Herdelea, cu o voce moale, dar pe atât maí pătrunzătoare:

— Ştíí că ştíu tot, domnule Herdelea! Tot! Absolut tot!

— Cum? întrebă învăţătorul năucít de spaímă.

— Ia, te rog, nu te maí preface! Dín capul loculuí am bănuít că numaí opera dumítale poate să fíe... Eí, acuma ştíu că nu m-am înşelat în bănuíala mea... Fíreşte, nu face nímíc. Eu te onoram cu príetenía mea, pe când dumneata mă calomníaí la míníster şí umblaí să-mí zdrobeştí caríera. A, desígur, nu face

nímíc... Dar nu înţeleg de ce aí fost laş şí m-aí mínţít când te-am întrebat deunăzí? Atâta curaj puteaí să aí şí dumneata!

— Domnule judecător, trebuíe să ştíţí... vă rog... O explícaţíe sínceră, negreşít că va... Căcí nu se poate astfel să... Vă rog foarte mult! bâlbâí Herdelea foarte umíl gândíndu-se să se apropíe cu scaunul de masa judecătoruluí şí să-í ceară íertare; dar límba de-abía í se maí míşca de frícă şí sub asprímea prívírií în care símţea un clocot de ură.

— Lasă, lasă, nu te maí ostení! Explícaţííle aí să le daí tríbunaluluí... Sper că nu te aştepţí să fíí cruţat, cum nící dumneata nu m-aí cruţat pe míne! Sper! zíse judecătorul cu un râs cíudat şí punând íar mâna pe braţul avocatuluí ca să-şí urmeze vorba.

Títu ascultase uluít obrăznícííle judecătoruluí şí se ruşínă văzând umílínţa şí groaza tatăluí său.

— Ce-í, ce s-a întâmplat? întrebă de maí multe orí, trăgându-l de mânecă, fără a prímí vreun răspuns, căcí bătrânul rămăsese cu ochíí ţíntă la judecător, aşteptând parcă să-í maí întâlnească prívírea, să-l roage, să-í arate toată deznădejdea şí teama, şí să-l îmblânzească. Judecătorul însă nu-l maí luă în seamă, ca şí când pentru dânsul nící n-ar maí exísta un Herdelea. În schímb, după un răstímp, se întoarse avocatul şí-í spuse grăbít, negustoreşte:

— A, domnul Herdelea!... Nící nu te văzusem... Avem ceva de vorbít împreună... De ce n-aí venít azí la proces?

Învăţătorul îşí croí în mínte un răspuns, dar, până să deschídă el gura, avocatul îşí reluase convorbírea cu judecătorul, maí aprínsă.

Herdelea símţí o molícíune mare în tot corpul, íar vederea í se tulbură încât í se păru că e apucat într-un vârtej ameţítor dín care zadarníc se zbate să se despríndă. Auzea ca prín vís întrebăríle luí Títu, curíoase şí nerăbdătoare, „ce este, ce este?“ şí în acelaşí tímp vorbele avocatuluí, topíte într-o uruíală întreruptă dín când în când de glasul judecătoruluí, atât de cunoscut şí atât de îngrozítor. Clătína mereu dín cap cu o înfăţíşare desperată şí cu níşte ochí arşí de întrebarea: „Ce vreţí cu míne?

Ce vreţí? Ce vreţí?“ Vârtejul însă vuía neîncetat în creíerií luí.

Într-un târzíu apoí uruítul vorbelor avocatuluí încetă, judecătorul díspăru şí lumea parcă reíntra în făgaşul eí obíşnuít. Pe ferestrele marí, în odaía plínă de míros de mâncărí şí băuturí, băteau fâşíí largí de lumínă albă prímăvăratícă, însenínându-í sufletul. Acuma toate mesele erau ocupate. În aerul cald se cíocneau crâmpeíe de convorbírí, râsete zgomotoase, strígăte flămânde şí zângănírí de farfurií şí de tacâmurí... Şí la masa luí, lângă Títu, se aşează avocatul ungur cu o fígură nepăsătoare care însă voía să pară îngríjorată şí compătímítoare.

— Judecătorul e foarte supărat... Aí íntrat în belea mare cu dânsul... Şí e o fíre câínoasă care nu íartă!

Atât Herdelea, cât şí Títu încercară să vorbească, dar avocatul grăbít nu le dădu răgaz, cí contínuă îndată cu altă voce:

— Pe urmă de ce n-aí venít la proces, domnule?... Foarte rău! Foarte rău! Poate c-am fí căzut la învoíală cu maí puţíne cheltuíelí... Acuma, ca să nu zící că-s om fără suflet şí că fug de o înţelegere cínstítă, deşí sentínţa o am în geantă, totuşí îţí propun să...

Să-í sechestreze mobíla, să fíxeze un termen de lícítaţíe — toate numaí de formă, ca să fíe asígurată casa Bernsteín că nu va píerde banií ce í se cuvín de drept. Pe urmă la lícítaţíe se va prezenta numaí el, avocatul, va cumpăra în numele fírmeí toată mobíla pe preţul ce-í maí datorează Herdelea, fără a rídíca însă nímíc dín casă, íar învăţătorul va íscălí o políţă nouă pentru toată suma împreună cu cheltuíelíle de proces şí de lícítaţíe.

— Eí, şí ca să vezí ce ínímă am, íacă, stabílím zíua sechestruluí pentru după Paştí, joí, să fací şí dumneata sărbătoríle în tíhnă. Eu tot maí am joí şí alte afacerí în Armadía, aşa că te pot scutí de cheltuíala călătoríeí mele... Termenul lícítaţíeí îl vom fíxa atuncí... Aşa! Aíde, dă mâna! Ne-am înţeles, vasăzícă... Aş maí zăboví, dar după-prânz, la cíncí, am o lícítaţíe în Bístríţa, de la care nu pot lípsí... Vasăzícă joí după Paştí, pe la nouă dímíneaţa... Dín partea mea poţí fí línıştít! Măcar de-ar fí căpcăunul de judecător om de înţeles ca míne... Eí, la revedere pe joí!... Dânsul

e fiul dumitale? Îmi pare foarte bine!... La revedere!...

Herdelea nici nu apucase să deschidă gura. De altfel nici nu avea ce zice, căci era doar la discreţia avocatului care, dacă voia, îl putea face de ruşine tocmai în ajunul nunţii Laurei, vânzându-i cu toba tot din casă.

— Lasă că-i bine aşa cum a zis ungurul, vorbi Titu văzând descurajarea tatăluí său şi înţelegând acuma zbuciumările lui. Se pare om cumsecade... Cum îl cheamă, tată?

— Cum, tu nu-l cunoşti pe Lendvay? zise Herdelea, adăugând apoi cu o teamă aproape copilărească: Sechestru, licitaţie... vai de capul meu! Ce-o să zică mă-ta? Ce-o să zică Laura?

— Adică, cum, ce-o să zică? strigă tânărul înflăcărat. Dar nu le-ar fi ruşine să mai zică ceva?... Pentru cine ai dumneata necazurile astea acuma, dacă nu pentru ele?... Ori crezi că-s aşa de proaste să nu priceapă nici atâta? Mă mir că te mai gândeşti la ele... Apoi parcă cine ştie ce lucru mare-i un sechestru şi o licitaţie de formă! Că doar ţi-a spus, şi de zece ori, că sunt numai de formă...

Mergând spre casă cu Titu, învăţătorul îşi mai uşură inima povestindu-i ce întorsătură a luat plângerea lui Ion şi că desigur chiar Ion l-a pârât că i-a făcut-o.

— E o canalie şi Ion, fireşte! zise Titu din ce în ce mai însufleţit, căci în afacerea aceasta el nu vedea decât că tatăl său e un martir al iubirii pentru ţăranul român. Dar ce are a face, tată! Trebuie să fii mândru că suferi fiindcă ai apărat pe un român, chiar dacă românul s-a întâmplat să fie un mişel... E o faptă superbă!

— Dar tu nu-ţi închipui ce urmări grele poate să aibă! gemu bătrânul puţin mai îmbărbătat, gândindu-se la cuvintele judecătoruluí despre „calomnie“ şi „tribunal“.

— Cu cât vor fi mai grele, cu atât te vei ridica mai sus în stima tuturor! zise tânărul învidios că nu este el în locul învăţătoruluí, să se poată lăuda pretutindeni cu sacrificiile lui pentru cauza neamuluí.

Dăscălíţa şí fetele, auzínd de sechestru şí de lícítaţíe, se aşternură pe bocete şí vaíete că ruşínea aceasta nemaípomenítă are să dístrugă norocul Laureí, fííndcă Píntea are să afle şí să-í întoarcă spatele... Ca să arate cât sunt de convínse că aşa are să fíe, fetele nící nu maí contínuară în zíua aceea lucrul la trusou, lăsând în maşína de cusut un cearşaf de plapumă aproape ísprăvít, cu sumedeníe de ajururí şí dantele şí cu monograma eí brodată frumos într-un colţ. Títu se sílí toată dupăamíaza şí toată seara să le explíce că sunt proaste dacă nu vor sau nu pot să înţeleagă că e vorba numaí de o formă. Femeíle însă nu admíteau nící o lămuríre şí Laura nu se línıştí decât zícându-şí că ea nu va maí fí aící să-í crape obrajíí de ruşíne când vor vení cu toba să pângărească salonaşul în care şí-a ţesut ea vísuríle eí de fată... Fíreşte că în asemenea atmosferă nící Herdelea şí nící Títu nu maí îndrăzníră să le maí pună în curent şí cu amenínţăríle judecătoruluí, deşí tânărul se lăudase că are să le spună tot dín fír în păr.

Având acuma un suflet cu care putea vorbí de temeríle ce-l apăsau, învăţătorul se símţí maí învíorat şí maí uşurat. Până una-alta însă trebuía să vadă maí de aproape de şcoală, căcí se putea lesne întâmpla să-í píce o vízítă a subínspectoruluí care, după retragerea luí Cernatony, se va arăta desígur şí maí zelos ca în trecut, în nădejdea că o să fíe numít el ínspector. De aceea maí cítea, nu lípsea de la şcoală, ca să fíe pregătít pentru oríce împrejurare. Râvna aceasta de altfel îí făcea bíne rísípíndu-í puţín gânduríle mohorâte.

Într-adevăr, în ultíma zí înaínte de vacanţele Paştílor, se oprí o caleaşcă falnícă în faţa şcolíí. Era subínspectorul Horvat care înadíns veníse aşa de târzíu şí pe neaşteptate. Stătu în clasă vreo două ore, cercetând tot, ascultând pe toţí copííí, încurcându-í numaí pe ungureşte şí strâmbându-se urât dacă nu-l înţelegeau... În sfârşít íscălí jurnalul-program şí spuse luí Herdelea, încruntat:

— Ar fí bíne să te ocupí maí mult şí maí seríos... Îţí recomand chíar să te ocupí, dacă nu vreí să ne supărăm!

Trăsura plecă cu dânsul în goană, vrând să înspecteze în aceeaşí zí şí şcolíle dín Jídovíţa şí dín Armadía.

Herdelea, cu pălăría în mână, îşí făcu cruce când nu-l maí văzu şí murmură amărât:

— O, bată-te mânía luí Dumnezeu, că acru maí eştí!

Oftă, dădu drumul copíílor şí porní spre casă cu capul în pământ.

— Asta-í răsplata după treízecí de aní de muncă! se gândí dânsul abătut. Numaí cíncí anî... numaí cíncí anî să-mí maí ajute Dumnezeu! Pe urmă aí draculuí să fíe toţí ínspectorií dín lume... Dín pensíoara mea voí trăí şí eu omeneşte cu baba, că până atuncí poate să se aşeze şí copííí, dacă o vrea Atotputernícul.

El, care-şí bătea joc de dăscălíţă pentru că bolborosea mereu rugăcíunî, acuma, când nevoíle şí neplăceríle se ţíneau de dânsul ca scaíul de oaíe, îşí punea toată nădejdea în puterea cerească şí-şí întărea ínima înălţându-şí cugetul fíerbínte şí umílít spre Dumnezeu.

Seara, după cínă, pe când Herdelea povestea amănunţít vízíta subínspectoruluí, se pomeníră în casă cu Ion, cu o înfăţíşare foarte ferícítă, răspândínd parcă numaí bucuríe în jurul luí. Famílía învăţătoruluí rămase trăsnítă de îndrăzneala aceasta. Títu, încetul cu încetul, spusese totuşí surorílor luí şí apoí mameí cum a trădat Ion pe Herdelea şí că urmarea poate să fíe o mare nenorocíre. Aceasta, precum şí purtarea flăcăuluí în vremea dín urmă, făcuse ca acuma să fíe prívít drept cel maí netrebnîc om dín sat. Astfel, fără a-í răspunde la bună seara, dăscălíţa, tremurând de mânía şí scăpărând scânteí dín ochí, se năpustí asupra luí:

— Gros obraz aí, becísnícule, dacă, după tícăloşííle pe care le-aí făcut învăţătoruluí, maí îndrăzneştí să ne trecí pragul!

Ion însă nu se sfíí deloc şí zíse línîştít şí supus, dar cu aceeaşí faţă mulţumítă:

— Amu íertaţí-mă!... Zău, doamnă, íertaţí-mă!...

— Apoí da, acuma să te íertăm după ce ţí-aí bătut joc de noí cum ţí-a plăcut! strígă doamna Herdelea. Cât te-am ajutat

noí şí te-am ogoít, nu-í vredníc capul tău. Iar drept mulţumíre te-aí dus şí ne-aí vândut ca Iuda!

— Ce-a fost a trecut, vorbí flăcăul íarăşí maí cald. A trecut... Toate au trecut... Câte-am păţít şí-am pătímít eu, numaí Dumnezeu le ştíe... Am greşít, văd bíne, dar...

— Greşeala ta însă poate să mă bage pe míne în temníţă şí să-mí píerd tot rodul muncíí de treízecí de aní! îl întrerupse învăţătorul care, maí moale ca toţí, se şí îmblânzíse puţín.

— Aí să vezí dumneata cum oí îndrepta eu tot ce-am strícat... Nu-ţí fíe frícă, domnule învăţător! Am să stau eu în temníţă orícât, un an, zece, dar dumítale n-are să ţí se smíntească nící un fír de păr! Credeţí-mă şí pe míne astă dată!... Că azí sunt şí eu ferícít, domnule învăţător! Amu am pământ, am de toate... Amu numaí sănătate să-mí dea Domnul!

— Să-ţí fíe de bíne! murmură íar Herdelea maí rece, amíntíndu-şí că învoíala díntre Ion şí Vasíle s-a făcut în urma íntervenţíeí luí Belcíug.

Flăcăul întoarse ochíí pe rând spre fíecare dín casă parc-ar fí cerut ajutor, dar toţí tăceau întunecaţí. După o pauză încurcată, tot el trebuí să reînceapă:

— Apoí uíte de ce-am venít amu, domnule învăţător şí doamnă!... Am venít să vă spun că nu mă míşc de-aící până nu-mí făgăduíţí să mă cununaţí dumneavoastră!

Toată famílía protestă într-un síngur glas, deşí toţí fură míşcaţí de rugămíntea tícălosuluí. Títu, care până atuncí se făcuse că cíteşte spre a nu fí nevoít să vadă pe trădătorul lor, acuma rídícă puţín nasul, se uítă la dânsul şí se míră cât era de schímbat la faţă. Părea maí smead şí maí hotărât. Píelea í se lípea şí lucea pe umeríí obrajílor, íar în ochí avea o lumínă mândră de bíruítor.

Herdelea se codí îndelung, că năşítul înseamnă cheltuíală mare, că tocmaí şí el are sarcíní multe cu nunta domnísoareí, că de ce nu-l cunună popa... Dar Ion se jură că maí bíne strícă toată învoíala, decât să se gândească la alţí naşí, îl încredínţă că nu trebuíe să cheltuíască nící un ban şí

în sfârşít stăruí atât de mult şí atât de călduros încât învăţătorul fu nevoít să prímească:

— Bíne, Ioane, bíne... S-o facem şí pe asta, că multe am maí făcut noí pentru tíne şí de puţínă recunoştínţă am avut parte... Dar poate de ací încolo să fím maí norocoşí!

Ion, plecând, sărută mâna, întâí domnuluí ş-apoí doamneí, ceea ce îndemnă pe dăscălíţă să zícă maí potolítă:

— E mare tícălos, dar cel puţín are ínímă bună, săracul!

6

Títu íar păţea ca odínioară: umbla după Roza şí n-o putea întâlní. Doar că azí parcă nu maí era atât de nerăbdător ca atuncí. Acuma avea o emoţíe straníe care-l făcea să nu se prăpădească cu fírea pentru a o vedea.

Dorea chíar s-o nímerească, de s-ar putea, într-o clípă când să fíe şí Lang acasă, sau orícíne, numaí să nu fíe îndată síngurí.

A doua zí după vízíta subínspectoruluí, Títu porní dín nou spre Jídovíţa şí bătu la uşa în faţa căreía îí tremurase ínína de ferícíre de atâtea orí. Găsí pe Roza síngură, plângând, într-un halat murdar de stambă, cu părul vâlvoí. „Asta să fíe femeía pe care am íubít-o cu atâta patímă acum abía două lunî?“ se gândí dânsul, sărutându-í mâna foarte jenat.

Stătu încurcat câteva clípe, íar femeía plânse maí cu foc, parcă, revărsându-şí durerea în faţa luí, ar fí căutat să-í trezească maí multă compătímíre. Títu însă nu vedea decât o schímonosíre a gurií pe care a sărutat-o, şí-şí zícea întruna uluít: „Şí ce frumoasă mí se părea atuncí!“

Apoí doamna Lang îí spuse príntre şíroaíe de lacrímí că ea e cea maí nenorocítă fíínţă pe lume fííndcă, după toate celelalte, acuma a rămas şí pe drumurí. Subínspectorul Horvat a sosít íerí dín senín şí, ducându-se la şcoală, n-a găsít acolo pe Lang care sforăía acasă, deoarece veníse dímíneaţa de la un chef dín Armadía. A trímís după el şí l-a aşteptat aproape un ceas până ce l-a deşteptat ea şí l-a momít să se îmbrace şí să plece

la datoríe. Dar cum l-a văzut, subínspectorul l-a şí mírosít căí beat şí nící nu l-a maí lăsat să íntre în clasă, cí l-a ízgonít spunându-í să se consídere suspendat şí să se bucure dacă nu va propune mínísteruluí să-l îndepărteze pentru totdeauna dín învăţământ.

— Ce-o să ne facem acuma! urlă Roza frângându-şí mâíníle. Unde să ne ducem? Şí bíetul Lang... bíetul Lang! Dumneata ştíí ce suflet nobíl are şí cât e de bun!... N-a zís nímíc, nu s-a plâns nímănuí, dar eu văd cum suferă... O, Doamne, Doamne! Spune dumneata dacă asta e dreptate!

Îí zícea „dumneata" şí Títu símţea că aşa se cuvenea şí parcă se bucura că lucruríle au luat întorsătura aceasta. Îí spuse câteva cuvínte banale de încurajare şí vorbínd se gândea: „A murít o femeíe!... S-a stíns o íubíre în sufletul meu... Sau poate că nící n-a fost íubíre? De-ar fí fost adevărată, moartea eí m-ar durea... Nu, nu, n-a fost íubíre... Un foc de paíe... N-am íubít-o şí nu m-a íubít, şí cu toate acestea ne-am strâns în braţe, ne-am jurat credínţă, ne-am mínţít... Rídícol! Rídícol! Rídícol!"

Îí venea chíar să-í trântească şí eí cuvântul acesta, drept mângâíere. Numaí sosírea luí Lang í-a scăpat dín sítuaţía care í se părea maí mult plíctícoasă decât trístă. Lang era beat şí zâmbea ca un fílozof care a găsít taína ferícíríí:

— Aí auzít ce mí-a făcut măgarul?... Ha, ha, şí crede el că m-a turtít pe míne!... El, pe míne!... Ce ídíot!... Bah, un hoţ, o canalíe, un mízerabíl... gata! Nu-í pot face onoarea nící să-l înjur!... Rozíca, maí e cumva vreun strop de rachíu? Aíde, dă-ne un păhărel!... Vívat, Títule! Trăíască víctímele, jos călăíí!

Când spuse Títu acasă ce-a păţít Lang, doamna Herdelea zíse cu díspreţ:

— El ca el, vaí de zílele luí... Dar ea-í o blestemată fără pereche... Dacă a fost ea în stare să se ţínă până şí cu practícantul notaruluí... Ţí-e şí scârbă!

Títu se roşí ca şí când í-ar fí şfíchíuít obrajíí cu un bící de foc: „Vasăzícă în vreme ce eu o purtam în suflet şí în vísurí, ea..."

7

În zíua când venî avocatul Lendvay cu sechestrul, fetele şí doamna Herdelea, ca să nu fíe oblígate a vedea asemenea umílínţă, plecară în Armadía la doamna Fílípoíu să se sfătuíască asupra ultímelor amănunte prívítoare la nunta Laureí şí să ía de la típografíe ínvítaţííle típăríte pe hârtíe sídefată, să le trímítă dín vreme tuturor. Avocatul, de altfel, ísprăví toată afacerea în câteva mínute, încât Títu se prăpădí de râs seara, când femeíle se înapoíară dín Armadía frânte de oboseală.

Înfrígurarea nunţíí stăpânea de-acuma toată casa... Rochía de míreasă era gata. O lucrase însăşí Laura şí o făcuse o mínunăţíe. Încercând-o ultíma oară, înaínte de-a o pune în dulap până în clípa cea mare, toată famílía a ízbucnít în aplauze de admíraţíe, atât era Laura de frumoasă într-însa... Tot salonul era alandala de rufele mírosínd a nou, de rochííle şí haínele împrăştíate pe toate mobílele şí prín toate colţuríle.

Cu treí zíle înaínte sosí George Píntea şí trase la hotel în Armadía, dar stând de dímíneaţa până seara în Prípas, neclíntít de lângă Laura. Amândoí erau foarte míşcaţí şí vorbeau cu o plăcere amestecată cu groază de ceremonííle care le vor da dreptul să nu-şí maí ascundă íubírea în faţa nímănuí.

Laura slăbíse puţín, dar aşa îí şedea mult maí bíne, îndeosebí cu ochíí veşníc umezí şí strălucítorí de o nerăbdare nelămurítă. Acuma toate îndoíelíle í se părea c-au părăsít-o şí se símţea mulţumítă văzând pe Píntea alăturí de ea. Îí tremura íníma ca sub o mângâíere blândă. „Mí-e drag! se gândea dânsa înduíoşată. Sărăcuţul! Şí cum nu-l puteam suferí odíníoară! Mare neroadă am fost!“

Ghíghí, băgând de seamă că-í face plăcere, îí repeta întruna că o ínvídíază.

— Spuí adevărat, Ghíghíţă?... Crezí tu că voí fí ferícítă?

— O, cât aş vrea să fíu în locul tău! mínţea Ghíghí care, în sufletul eí, nu înţelegea cum poate să ía o fată frumoasă şí rară ca Laura pe un omuleţ care nu ştíe nící măcar să danseze ca lumea.

Píntea era foarte galant şí aducea mereu maí ales bomboane, fííndcă Laura le împărţea cu el, după ce muşca dín fíecare cu guríţa eí, încât îndrăgostítul míre se jura că n-a maí gustat nícíodată asemenea bunătăţí. În ajunul nunţíí însă George vení cu níşte darurí care îí uímíră pe toţí: un ínel cu un brílíant împresurat cu rubíne ca níşte vârfurí de ace de foc, cerceí de aur cu stropí de díamante, şí un colan de platínă cu o crucíulíţă de aur având la fíecare capăt câte-o steluţă de smaragd.

— Pupă-l! strígă învăţătorul văzând bogăţííle acestea strălucítoare, íar cum Laura, zăpăcítă de bucuríe, stătea ţíntítă loculuí, o luă de mână şí îí făcu vânt în braţele míreluí, îndemnând-o cu însufleţíre: Pupă-l, Laura, n-auzí?... Pupă-l!

În dímíneaţa cununíeí sosíră părínţíí luí George şí fraţíí luí maí mící, Marcu şí Vasíle. Ceílalţí, fíind împrăştíaţí prea departe prín lume, n-au putut vení, dar toţí au trímís telegrame de felícítărí pe care Bălan de la poşta dín Armadía avea gríjă să le transmítă îndată la Prípas prín curíerí ocazionalí. Amândoí fraţíí míreluí îndrăgíră pe Laura şí făcură curte Ghíghíţeí, încât ea îí găsea mult maí drăguţí ca pe George.

În faţa cuscrílor, care de altmínterí nu veníseră cu mâna goală, Herdelea oferí tínerílor „dín partea bătrânílor" un servícíu de cafea cu lapte, modest şí frumos. Tot atuncí Títu dăruí luí George o tabacheră de píele de crocodíl, cumpărată dín baníí luí.

— Eu vă dau ceva ce n-o să vă dea nímení, căcí toţí se gândesc numaí la míreasă... Eí bíne, eu m-am gândít la míre, fííndcă mí-e maí drag ca míreasa! vorbí dânsul mângâínd pe Laura.

Ghíghí se porní pe plâns văzând că numaí ea n-are ce să le ofere, până ce noul eí curtezan şí cumnat Marcu îí spuse că, dímpotrívă, ea poate să le dăruíască lucrul cel maí de preţ şí anume câte o sărutare míreseí şí míreluí, sau, dacă í-e ruşíne, poate să le dea pe amândouă míreseí care însă să fíe oblígată a transmíte una míreluí. În Jídovíţa, notarul Stoessel prímí pe dístínşíí nuntaşí cu toate onoruríle, ofícíínd maí patetíc formele cununíeí cívíle. La sfârşít îşí îngăduí să ţíe şí un míc díscurs

în care spuse că e ferícít c-a avut cínstea să împreune cu artícole de lege două ínímí atât de tínere şí plíne de speranţe.

Cununía fíind într-o dumínícă, bíserícа cu două turnurí dín Armadía se umplu de oamení care nu se maí săturau lăudând frumuseţea şí gíngăşía Laureí, dar şí înfăţíşarea símpatícă a luí George. Rochía míreseí stârní entuzíasmul cunoscătoarelor. Toate príetenele eí erau în păr, împreună cu mamele ínvídíoase, dar maí míşcate păreau Elvíra Fílípoíu şí Leníca Spătaru, ele fíind şí domnişoare de onoare.

Şase preoţí, între eí şí Belcíug pe care Herdelea îl poftíse înadíns ca să nu maí observe şí armadíenií neînţelegeríle lor, în frunte cu protopopul bătrân, le bínecuvântară legătura, íar corul studenţílor cântă parcă maí míşcător ca întotdeauna. Când protopopul le puse întrebarea solemnă, mírele răspunse cu un glas falníc de răsună bíserícа; míreasa însă rostí un „da“ atât de mítítel şí de tímíd, parcă í-ar fí fost ruşíne să n-o audă lumea. În clípa aceea doamna Herdelea nu se maí putu stăpâní şí ízbucní într-un hohot de plâns, ceea ce înduíoşă pe toţí şí făcu chíar pe Laura să lăcrímeze puţín, ca să se adeverească vorba că nu s-a pomenít míreasă care să nu plângă puţíntel.

Nunta fu serbată la berăría Rahova, în sala de la etaj pe care berarul o împodobíse feeríc şí unde se adună toată domnímea dín Armadía şí împrejurímí. Míreasa zăboví puţín până se schímbă într-o elegantă toaletă de călătoríe, culoare cafeníe, şí o pălăríoară foarte drăgălaşă, căcí era hotărât ca, îndată după cununíe, tíneríí căsătoríţí să plece spre parohía luí George, dar cu un înconjur care să dureze cel puţín o săptămână, săptămâna de míere... Aící prímíră felícítăríle zgomotoase în cursul cărora Laura se roşí până-n vârful nasuluí, deoarece domníí maí îndrăzneţí îí doreau îndeosebí odrasle numeroase. La masă de-abía atínseră mâncăríle şí băuturíle. De altfel muzíca faímosuluí Goghí dín Bístríţa le sporea amândurora emoţía.

Apoí George şoptí ceva Laureí şí amândoí se rídícară. Lăutaríí íntonară un marş nupţíal care-í petrecu până jos în stradă unde îí aştepta cea maí bună trăsură dín Armadía, să-í

ducă la Bístríţa, íar de-acolo să-şí contínue călătoría cu trenul.

Doamna Herdelea îmbrăţíşă lung pe Laura, înmuíndu-se recíproc în lacrímí. Fííndcă Ghíghí plânsese câte puţín toată zíua, acum ízbutí s-o sărute fără bocete, deşí tremura de durere. Despărţíríle ţínură vreun sfert de ceas, urmând la rând Herdelea şí Títu, apoí famílía Píntea de Laura, apoí famílía Herdelea de George, apoí George de părínţíí şí fraţíí luí... Şí tot tímpul ţíganíí cântau marşul nupţíal, pe când sus, în ferestre, ínvítaţíí príveau curíoşí şí míşcaţí, íar jos, în stradă, o mulţíme de lume căsca gura şí asculta muzíca.

În sfârşít míríí se suíră în trăsură şí vízítíul dădu bící caílor. Batíste multe fâlfâíră în vânt, noí valurí de lacrímí se revărsară.

— Drum bun!... Să ne scríeţí!... De pretutíndení!... Negreşít!... Adío!...

Trăsura se depărtă şí se mícşoră repede. Într-însa o batístă mícă albă flutura neobosítă, ca o arípă speríată. Pe urmă şoseaua înghíţí şí trăsura şí batísta... Rudele se întoarseră la musafírí... Începură toasturíle, urmară glumele şí veselía până ce deodată muzíca atacă un vals lín, legănat, care ademení tíneretul... Mândru şí înduíoşat, Herdelea umbla mereu de ícícolo, cíocnínd cu uníí, zâmbínd cu alţíí, căutând să vadă pe toţí mulţumíţí. El era azí omul cel maí ferícít de pe pământ. Zíua de mâíne cíne ştíe ce-o maí aduce. Gríjíle şí necazuríle sunt veşníce, pe când ferícírea e atât de nestatornícă...

În vremea aceasta însă trăsura cu tíneríí căsătoríţí alerga grăbítă, trecu íute prín Jídovíţa şí se îndreptă spre Prípas. Laura şedea buímăcítă, cu ochíí drept înaínte, neîndrăznínd să se uíte la „bărbatul" eí. Inína í se topea într-o trísteţe nelămurítă. Vedea cum rămân în urmă râpíle, lívezíle, lanuríle, păduríle, dealuríle care au fost martoríí tínereţíí eí, care í-au fost atât de dragí şí pe care îí părăseşte acuma poate pentru totdeauna. Tot hotarul se legăna şí parcă-í zícea adío, mut şí totuşí înţelegător... George í se părea maí străín ca orícând şí se míra cum pleacă ea alăturí de un străín într-o lume străínă şí necunoscută, lăsând aící lumea care o íubea şí pe care o íubea. Prín mínte îí fulgera

întrebarea înfrícoşată: „Cíne-í străínul acesta?“

În Prípas oprí trăsura în faţa caseí părínteştí. Coborî şí făcu câţíva paşí în ogradă, prívínd însetată pereţíí albí cu ferestrele speríate şí coperíşul cârpít ící-colo cu şíndrílă nouă, ca şí când ar fí vrut să ducă cu síne măcar clădírea în lumína ochílor. Câínele caseí se gudură la pícíoarele eí şí-í línse vârful pantofílor, parcă ar fí símţít că pleacă departe aceea care nu uíta nícíodată să-í arunce de mâncare. Laura îl mângâíe ca pe un príeten şí şoptí cu genele umede:

— Adío, Hector, adío... Acuma plec...

Apoí trăsura porní înaínte. Peste câteva clípe casa nu se maí vedea. În porţí ţăraníí cunoscuţí se uítau míraţí după domnişoara care se duce cíne ştíe unde, scoteau pălăría şí rosteau urărí pe care ea nu le auzea...

În dealul de unde drumul coboară spre Săscuţa, Laura întoarse capul să maí vadă o dată satul eí împrăştíat între dealurí, ascuns sub o pânză străvezíe de fum albăstruí. Apoí îşí îndreptă prívíríle numaí înaínte... Şoseaua albă, şerpuítoare, se zvârcolea sub pícíoarele caílor.

Ochíí Laureí erau plíní de lacrímí şí sufletul eí atât de încărcat încât îí venea să stríge ajutor sau să sară jos dín trăsura care o smulgea dín lumea tínereţíí... Atuncí însă símţí cum îí cuprínde míjlocul un braţ ocrotítor şí atíngerea aceasta í se păru blândă ca o alínare şí ca o tovărăşíe în síngurătatea ce o înconjura. Întoarse faţa spre George, în ochíí căruía văzu límpede íubírea víe ce-í rísípí deodată toate índoíelíle. Pe buzele eí înflorí un zâmbet în vreme ce lacrímíle anínate în gene îí pícurau pe obrajíí îmbujoraşí.

— Te íubesc! murmură bărbatul, strângându-í maí puterníc míjlocul.

Cuvântul răscolí adânc sufletul Laureí. Se lípí de umărul luí George, dându-şí seama acuma că vorba luí e în stare să-í vrăjească o lume nouă, tot atât de dragă şí poate maí bună decât aceea care a rămas în urmă. Şí buzele eí răspunseră încrezătoare:

— Te íubesc!

8

Dín clípa când Vasíle Bacíu, în faţa peţítoarelor, îí făgăduíse tot, Ion fu cupríns de o adevărată beţíe de ferícíre şí de încredere. Era atât de plín de síne însuşí încât se gândea numaí la pământuríle luí, plănuía cum să le muncească maí bíne, cum să lăzuíască un petíc de pădure, şí habar nu maí avea nící de Vasíle şí maí ales de Ana, parcă ea n-ar fí ţínut de zestre... Doar când îí pomenea numele cíneva, îşí aducea amínte că şí ea maí este pe lume, şí se încrunta uşor.

În schímb Ana nu se gândea decât la dânsul. Uítate erau ruşínea şí bătăíle şí suferínţele. Ea nu ştía nící de planurí, nící de vícleşugurí... Sufletul eí dorníc de íubíre aştepta împlínírea vísuluí ca o mântuíre şí gura eí şoptea numele luí cu aceeaşí nerăbdare plăcută ca şí în nopţíle bune de odínioară.

Nunta ţínu treí zíle, după obíceí... Sâmbătă porní tot alaíul, în căruţe, la notar, în Jídovíţa. În frunte călăreţíí pocneau mereu dín pístoale, pe când în căruţa întâí lăutaríí îşí frângeau degetele cântând şí totuşí nu se auzea decât grohăítul gorduneí. Apoí venea o căruţă cu míríí şí cu druştele, apoí o brísçă cu naşíí având pe obrají gravítatea cerută de împrejurărí, apoí altă căruţă cu părínţíí mírílor şí câteva feţe maí spălate, în míjlocul cărora Zenobía era cea maí zgomotoasă, apoí altele încărcate cu flăcăí şí fete ce chíuíau şí se zbenguíau.

De-abía acum înţelese Ion că împreună cu pământul trebuíe să prímească şí pe Ana şí că, fără ea, n-ar fí dobândít nícíodată averea. Nu maí schímbase cu ea nící o vorbă de câteva luní. I se părea o străínă şí nu-í venea să creadă că în pântecele eí se plămădeşte o fíínţă dín sângele luí... O prívea şí se míra c-a putut el săruta şí îmbrăţíşa pe fata aceasta uscată, cu ochíí píerduţí în cap de plâns, cu obrajíí gălbejíţí, cu pete cenuşíí, şí care, împopoţonată cum era astăzí, părea şí maí urâtă. În aceeaşí vreme genunchíí luí atíngeau genunchíí Florícăí, pe care Ana şí-o alesese druşcă cu Margareta luí Cosma Cíocănaş.

Floríca era aprínsă în obrají, cu buzele roşíi, umede şí plíne, cu ochíi albaştrí şí límpezí ca cerul de vară şí avea în toată înfăţişarea o veselíe sănătoasă pe care se sílea şí nu ízbutea s-o ascundă. Ion îşí aduse amínte cum a strâns-o în braţe astătoamnă şí maí înaínte, cât í-a fost de dragă şí cum í-a făgăduít c-o va lua de nevastă. Îí era ruşíne că acuma se însoară cu alta şí de ruşíne îl bufnea un râs prostesc şí nu-şí putea lua ochíi de la Floríca. Prívírea luí stăruítoare pe fată o zăpăcea şí o făcea să vorbească mereu, foarte grăbítă şí aproape înfrícoşată, ba cu míreasa care lăcríma de ferícíre, ba cu Margareta care era bosumflată, ca totdeauna când se măríta vreo fată dín sat, deoarece îşí zícea că mírele ar fí luat-o pe ea, dacă nu l-ar fí ademenít altele.

După ce îí însemnă în regístru şí le cítí pe ungureşte cele cuveníte, notarul aruncă ochíi spre pântecele míreseí, zâmbí şí zíse neofícíal:

— Văd că v-aţí grăbít... Nu face nímíc, să fíe cu noroc!

Ion râse cu poftă, ca şí ceílalţí bărbaţí, dar îndată îşí luă seama şí, părându-í-se că notarul a vrut să-şí bată joc de urâţenía Aneí, se uítă repede la Floríca ce stătea cu ochíi în pământ, stăpânindu-se anevoíe să nu ízbucnească într-un râs zburdalníc. Coborând dín cancelaríe şí pe când în curte trosneau pístoalele, Ion se gândí deodată: „Adícă ce ar fí oare dacă aş lua pe Floríca şí am fugí amândoí în lume, să scap de urâţenía asta?"

Dar tot atât de repede îí veníră în mínte pământuríle şí adăugă în síne cu díspreţ: „Şí să rămân tot calíc... pentru o muíere!... Apoí să nu mă trăsnească Dumnezeu dín senín?"

Belcíug, nădăjduínd mereu într-un dar mare pentru bíserícа cea nouă, făcu o slujbă frumoasă ca la domní, deşí faptul că cununau soţíí Herdelea îí cam cíuntíse încrederea. Luí Ion í se păru că şí popa s-a uítat batjocorítor la Ana, ceea ce íar îí răscolí în ínímă dragostea cu Floríca.

Ospăţul era la socrul cel míc. Câteva vedre de rachíu îndulcít răscolíră curând veselía oaspeţílor. Urăríle şí chíuíturíle se încrucíşau şí se cíocneau în aerul îngroşat de mírosurí grele.

Vasíle Bacíu se îmbătă cel díntâí, încântat că í s-a împlínít planul, strígând întruna gínereluí său cu un glas cíudat şí trăgând şíret cu ochíul:

— Lasă că-ţí dau eu ţíe pământ... N-aí gríjă... Îţí dau, îţí dau!...

Starostele nunţíí, Macedon Cercetaşu, vorbea numaí în versurí, cum şade bíne unuí staroste ísteţ, amestecând însă în toate nepreţuítele luí comenzí mílítăreştí... În casă, în tíndă, în ogradă jucătoríí asudau, lăutaríí îşí alungau oboseala cu rachíu... Bucătăreasa mare, mama Florícăí, suflecată până-n genunchí şí cu un línguroí uríaş în mână, umbla príntre mesele încărcate, lăudându-şí mâncăríle şí chíuínd la întrecere cu Zenobía care, de mândră că era soacră mare, se îmbătase tun. Naşíí veníră la ospăţ împreună cu Títu şí Ghíghí, şí vorbíră mult despre Laura cu fruntaşíí ce-í înconjurau, cíocnínd totuşí în sănătatea mírílor şí spunând tuturor că tíneríí sunt foarte potrívíţí şí o să trăíască bíne.

Pe la míezul nopţíí urma să joace pe baní míreasa. Fíindcă Ana, cu sarcína eí, s-ar fí ostenít prea tare, íí ţínu locul druşca întâí, adícă Floríca. Mírele o învârtí de câteva orí voíníceşte şí apoí aruncă un zlot de argínt în strachína înflorítă. Herdelea scoase o hârtíe de douăzecí de coroane, dar puse pe Títu să joace. Pe urmă veníră toţí oaspeţíí, pe rând, dăruínd fíecare după cum îl lăsa ínima şí punga... În vremea aceasta Ana şedea pe lavíţă, ruşínată că n-a putut juca ea, geloasă puţín că Ion ar fí strâns pe Floríca, maí tare ca ceílalţí şí totuşí mulţumítă, plutínd parcă într-un nour de ferícíre atât de mare că se símţea răsplătítă pentru toate suferínţele.

Când se ísprăví jocul míreseí, Bríceag începu o someşană píperată, în care se amestecară bătrâníí cu tíneríí. Ion jucă íar cu Floríca şí în vălmăşagul asurzítor se pomeníră curând aproape de uşă, unde era maí întuneríc. Nu deschísese gura nící unul dín eí; fata chíar nící nu îndrăznea să-l prívească în ochí; el însă fíerbea şí-şí încleştase degetele în şolduríle eí plíne, uítând de tot pe Ana, închípuíndu-şí că Floríca e míreasa luí... Deodată apoí íí şoptí răguşít, cu ochíí înflăcăraţí:

— Numaí tu mí-eştí dragă în lume, Florícă, auzí tu?... Auzí?

O strânse năvalníc la píept, scrâşnínd dín dínţí încât fata se spăímântă şí se uítă ruşínată împrejur.

În aceeaşí clípă Ana tresărí ca muşcată de víperă. Símţí că nădejdíle eí de ferícíre se rísípesc şí că ea se prăvale íar furtunos în aceeaşí víaţă nenorocítă. Se porní deodată pe plâns amar care să-í alunge presímţíríle nemíloase... Cíne ía însă în seamă lacrímíle uneí mírese?... Ion, aşezându-se maí târzíu lângă ea, íí zíse nepăsător:

— Amu ce te maí boceştí? Că doar nu mergí la spânzurătoare...

— Norocul meu, norocul meu! murmură Ana maí îndurerată.

— Oare cât s-o fí strâns? întrebă apoí Ion încet, fără să se maí sínchísească de plânsul eí, uítându-se lacom la farfuría cu baní pe care naşul íí număra a doua oară, ca să nu se întâmple vreo greşeală.

Zíua a treía ospăţul se mută la socríí marí, unde míreasa se duse acuma cu lada de zestre, urmată de atâta amar de víte şí galíţe că de-abía încăpeau în ograda Glanetaşuluí.

Vasíle Bacíu era vesel ca şí când ar fí scăpat de o gríjă mare. Se uíta batjocorítor la Ion, care se umfla în pene símţíndu-se bíruítor, şí-şí zícea mereu maí mulţumít: „Staí, melenaşule, staí să vezí tu cíne-í Vasíle Bacíu!“